T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

MİMARLIK PARADİGMASINDA FENOMENOLOJİNİN 21. YÜZYIL PERSPEKTİFLERİ: TASARIM KURAMI VE EĞİTİMİNDE ELEŞTİREL BİR YÖNTEM ÖNERİSİ

Sezen Başak ÖZÜNUR ŞAHİN

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

AĞUSTOS 2025

ANTALYA

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

MİMARLIK PARADİGMASINDA FENOMENOLOJİNİN 21. YÜZYIL PERSPEKTİFLERİ: TASARIM KURAMI VE EĞİTİMİNDE ELEŞTİREL BİR YÖNTEM ÖNERİSİ

Sezen Başak ÖZÜNUR ŞAHİN

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

AĞUSTOS 2025

ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK PARADİGMASINDA FENOMENOLOJİNİN 21. YÜZYIL PERSPEKTİFLERİ: TASARIM KURAMI VE EĞİTİMİNDE ELEŞTİREL BİR YÖNTEM ÖNERİSİ

Sezen Başak ÖZÜNUR ŞAHİN

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

Bu tez 16/07/2025 tarihinde jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS (Danışman)

Prof. Dr. Hacer MUTLU DANACI

Prof. Dr. Salih OFLUOĞLU

Doç. Dr. Fatma KOLSAL

Dr. Öğr. Üyesi Sıdıka Benan ÇELİKEL

ÖZET

MİMARLIK PARADİGMASINDA FENOMENOLOJİNİN 21. YÜZYIL PERSPEKTİFLERİ: TASARIM KURAMI VE EĞİTİMİNDE ELEŞTİREL BİR YÖNTEM ÖNERİSİ

Sezen Başak ÖZÜNUR ŞAHİN

Doktora Tezi, Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

Ağustos 2025; 206 sayfa

İnsanoğlunun ilk mekân tanımlama pratiklerinin deneyime, yaşamsallığa ve rastlantıya dayalı örneklerinden bugüne, mimarlığın tanımı, kavrayışı ve sınırları tarihsel paradigma değişimleri çerçevesinde dönüşmeye ve kendini güncellemeye devam etmektedir. Mimarlığın antik tanımında yer alan, Vitruvius'un üç temel ögesi (utilitas, firmitas, venustas / kullanışlılık, sağlamlık ve güzellik) ile ilişkili olarak okunduğunda ise mimarlık kavramına dair değişmeyen bazı köklerin var olduğu ve bu köklerin değişen paradigma doğrultusunda çağdaş bir yorumunun mimarlık ve felsefe disiplinlerinin arakesitinde yeniden ele alınabileceği görülmektedir. Tez kapsamında mimarlığın Vitruvian okuma ile ilişkili olarak ele alınan üç temel ögesinin kartezyen dünya görüşü sebebiyle ürettiği ikili karşıtlıkları (kullanışlılık, sağlamlık ve güzellik ögeleriyle ilişkili olarak sırası ile işlev-anlam, sanat-teknik ve özne-nesne) aşmaya çalışan bir yaklaşımın mimarlık felsefesinin ürettiği bütünsel, eleştirel, disiplinlerarası zemin çerçevesinde tartışılması hedeflenmektedir.

Çağdaş fenomenoloji perspektifleri doğrultusunda teknoloji, algı, deneyim, yer ve mekan tartışmalarının yeniden örgütlendiği eleştirel ve disiplinlerarası mimarlık ortamında çalışmanın temel tartışmasını 21. yüzyılın teknolojik paradigması içerisinde özgün bir yer üretiminin ve deneyiminin nasıl gerçekleştirilebileceğinin potansiyellerin sorgulanması oluşturmaktadır. Bu potansiyeller Vitruvian üçlünün ikilikleri aşan çağdaş fenomenolojik bir yorumu aracılığıyla kurgulanan model üzerinden irdelenmiştir. Tez kapsamında geliştirilen üçlü etkileşim değerlendirme modeli ise fenomenolojik bir değerlendirme yönteminin nihai adımı olarak mimarlık eğitimi-felsefe ilişkisi çerçevesinde Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü üzerinden sürdürülen nitel araştırma desenli tekli durum çalışmasına uygulanmıştır.

Mimarlık lisans eğitimi müfredatının incelendiği doküman analizleri, örneklemi oluşturan öğrenciler ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin içerik analizi ve durum çalışmasının uygulandığı dersin stüdyo çalışması çıktılarının ortaya koyulan üçlü etkileşim değerlendirme modeli üzerinden incelenmesiyle bulgular elde edilmiş ve birbirleriyle ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Bu doğrultuda durum çalışmasının örneklemi özelinde mimarlık eğitimine dair müfredat temelinde öneriler geliştirilmiştir. Ek olarak önerilen fenomenolojik değerlendirme yönteminin mimarlık kuramı, pratiği ve eğitimi çerçevesinde mimarlık üretiminin tasarım, yapılaşma ve deneyim süreçlerinde kullanımına dair bütüncül çıkarımlarda bulunulmuştur. Elde edilen sonuçlarla mimarlık eğitimine felsefe disiplininin katkısının önemi vurgulanmış, aynı

zamanda felsefi düşüncenin mevcut eğitim içeriğindeki sınırlılıkları tartışılmıştır. Modelin mimarlık eğitimine uygulanması ile mimarlık-felsefe disiplinleri arakesitinde öğrencilerin eleştirel ve bütünsel düşünme pratiklerini deneyimlemesinin sağlanabildiği görülmüştür. Ek olarak kuramsal çerçevede ve durum çalışması özelinde pratik alanda sürdürülen bu tartışma ile 21. yüzyılın eleştirel ve bütünsel paradigmasının, bir taraftan teknolojinin güncel potansiyellerine başvuran diğer taraftan da yere özgü bağlamı ve deneyimin fenomenolojik ilişkilerini bir arada barındıran bir mimarlık anlayışı için temel oluşturabileceği ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda geliştirilen üçlü etkileşim değerlendirme modeli, mimarlık eğitimine mimarlık felsefesinin entegre edilmesine dair bir altlık olmanın yanı sıra mimarlık pratiği için de tasarım kuramının disiplinlerarası zemininde sürekli kendini güncelleyebilecek nitel bir fenomenolojik değerlendirme yöntemi önermektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Estetik Deneyim, Mimarlık Eğitimi, Mimari Fenomenoloji, Mimarlık ve Felsefe, Mimarlık ve Teknoloji, Tasarım Paradigması, Tektonik, Yer.

JÜRİ: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

Prof. Dr. Hacer MUTLU DANACI

Prof. Dr. Salih OFLUOĞLU

Doç. Dr. Fatma KOLSAL

Dr. Öğr. Üyesi Sıdıka Benan ÇELİKEL

ABSTRACT

21ST CENTURY PERSPECTIVES OF PHENOMENOLOGY IN THE PARADIGM OF ARCHITECTURE: A CRITICAL METHOD IN DESIGN THEORY AND EDUCATION

Sezen Başak ÖZÜNUR ŞAHİN

PhD Thesis in Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

August 2025; 206 pages

From the earliest examples of humankind's space-defining practices, grounded in experience, vitality, and coincidence, to the present day, the definition, comprehension, and boundaries of architecture have continued to evolve and update themselves within the framework of historical paradigm shifts. When read in relation to Vitruvius's three fundamental elements (utilitas, firmitas, venustas / commodity, firmness, and delight) used for the ancient definition of architecture, it becomes apparent that there are certain unchanging roots of the concept of architecture, and that a contemporary interpretation of these roots in line with the changing paradigm can be reexamined at the intersection of the disciplines of architecture and philosophy. This thesis aims to discuss an approach that attempts to transcend the binary oppositions (function-meaning, art-technology, and subject-object, respectively, in relation to the elements of utilitas, firmitas, and venustas) generated by the Cartesian worldview of architecture within the framework of the holistic, critical, and interdisciplinary grounds generated by architectural philosophy.

In a critical and interdisciplinary architectural environment where discussions of technology, perception, experience, place, and space are reorganized in line with contemporary phenomenological perspectives, the fundamental discussion of the study is the questioning of the potentials of how a unique place production and experience can be accomplished within the technological paradigm of the 21st century. These potentials are examined through the model constructed through a contemporary phenomenological interpretation of the Vitruvian triad that transcends dualities. As the final phase of the phenomenological evaluation method, the triadic interaction evaluation model, developed in this thesis by being specialized within the framework of the relation between architectural design and philosophy, is implemented to a qualitative research design case study conducted at Akdeniz University, Faculty of Architecture, Department of Architecture.

The findings were obtained and discussed in relation to each other through document analyses examining the curriculum of undergraduate architecture education, content analysis of semi-structured interviews conducted with the students constituting the sample, and examination of the studio work outputs of the course in which the case study was applied through the triadic interaction evaluation model put forward. In this respect, suggestions were developed based on the curriculum for architectural education, specifically for the sample of the case study. Additionally holistic inferences

were made regarding the use of the proposed phenomenological evaluation method in the design, construction and experiencing processes of architectural production within the framework of architectural theory, practice and education. With the results obtained, in addition to emphasizing the importance of the contribution of the discipline of philosophy to architectural education, the limitations in the current educational content were discussed. With the application of the model to architectural education, it has been seen that students can experience critical and holistic thinking practices at the interface of architecture-philosophy disciplines. Also, with this discussion in the theoretical framework and in the practical field in the case study, it has been revealed that the critical and holistic paradigm of the 21st century can constitute the basis for an understanding of architecture that, on the one hand, refers to the current potentials of technology and, on the other hand, incorporates the site-specific context and the phenomenological relations of experience. The triadic interaction evaluation model developed in this context not only provides a basis for integrating the philosophy of architecture into architectural education, but also proposes a qualitative phenomenological evaluation method for architectural practice that can constantly update itself on the interdisciplinary ground of design theory.

KEYWORDS: Architecture and Philosophy, Architecture and Technology, Architectural Education, Aesthetic Experience, Architectural Phenomenology, Design Paradigm, Place, Tectonic.

COMMITTEE: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

Prof. Dr. Hacer MUTLU DANACI

Prof. Dr. Salih OFLUOĞLU

Assoc. Prof. Dr. Fatma KOLSAL

Asst. Prof. Dr. Sıdıka Benan ÇELİKEL

ÖNSÖZ

Öncelikle lisansüstü eğitimim süresince bilgi ve tecrübelerini bana aktaran, doktora tezi kapsamında çalışmak istediğim alanda ilerlemem için her zaman destek veren ve imkan sunan danışman hocam Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS'a teşekkürlerimi sunarım. Ardından tezin durum çalışması sürecinde gönüllü olarak yer alan ve örneklemi oluşturan, ürettikleri fikir ve projelerle dönem boyunca özverili biçimde emek veren ancak etik kurallar nedeniyle isimlerine yer veremediğim tüm öğrencilerimize çok teşekkür ederim.

Değerli yorumları ve önerileriyle tez izleme süreci boyunca çalışmanın gelişimine katkı sunan tez izleme komitesi hocam Prof. Dr. Hacer MUTLU DANACI'ya teşekkür ederim. Lisans eğitimimden bugüne güleryüzü ve desteğiyle hatırladığım, doktora sürecinde de tez izleme komitesinde kıymetli eleştiri ve yorumlarıyla tezin gelişiminde büyük katkısı olan, tez çalışmasının benim için zorlu bir döneminde değerli yorumlarıyla beni yeniden cesaretlendiren ve motive eden sevgili hocam Doç. Dr. Fatma KOLSAL'a teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma jürisinde bulunarak kıymetli eleştiri ve önerileriyle tezin geliştirilmesine katkılarını sunan Prof. Dr. Salih OFLUOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Sıdıka Benan ÇELİKEL'e teşekkür ederim.

Akademik hayata adım attığımız andan itibaren yan yana yürüdüğüme mutlu olduğum, tüm bu süreci keyifli kılan, lisansüstü eğitimi ve doktora tezi süresince değerli fikirleri, yapıcı eleştirileri ve sonsuz destekleriyle yanımda olan sevgili mesai arkadaşlarım Şerife İNCEDEMİR'e ve Ayşe ŞEKERCİ ŞENOĞLU'na teşekkür ederim. Tecrübe ve bilgilerini içtenlikle paylaşarak yardıma ihtiyacım olduğunda bana yol gösteren sevgili hocam Evren ÜLKERYILDIZ KALE'ye teşekkür ederim.

Çok sevgili anneme, babama ve ablam Ayben Ruba ÖZUNUR'a tüm eğitim hayatım boyunca her türlü desteği gözüm kapalı bir şekilde arkamda hissetmemi sağladıkları için sonsuz teşekkürler. Sevgili dostum Merve ARTKAN'a hem manevi desteği hem de akademik eleştiri ve önerileriyle lisans günlerimizden bugüne yanımda olduğu için teşekkür ederim.

Son ve en büyük teşekkürü ise canım ailem, eşim ve kızıma etmek isterim. Sevgili eşim Mert ŞAHİN'e hayatımızın her alanında olduğu gibi doktora tezi sürecinde de bana benden daha çok güvendiği ve her zaman destek olduğu için, canım kızım Doğa'ma ise yapamam sandığım her şeyi ve fazlasını yapabileceğimi bana gösterdiği ve her gün anın keyfini çıkarmayı yeniden öğrettiği için sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT iii
ÖNSÖZ v
AKADEMİK BEYAN viii
SİMGELER VE KISALTMALAR ix
ŞEKİLLER DİZİNİ x
ÇİZELGELER DİZİNİ xiii
1. GİRİŞ 1
1.1. Amaç 5
1.2. Araştırma sorusu ve hipotezler 6
1.3. Kapsam 8
1.4. Yöntem 11
2. KAYNAK TARAMASI 13
2.1. Tarihsel Paradigma Değişimleri Çerçevesinde Mimarlık Tanımının ve Sınırlarının Tartışılması 13
2.2. Mimarlık Kuramının Paralelinde Mimar Kavramı ve Mimarlık Eğitiminin Tarihsel Dönüşümü 19
2.3. Yirmi Birinci Yüzyıl Mimarlık Paradigması İçerisinde Mimari Tasarım Kuramına Dair Eleştirel, Bütünsel ve Disiplinlerarası Bir Model Önerisi İçin Kavramsal Çerçeve 24
2.3.1. Eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası çözümleme 26
2.3.2. Modelin kavramsal kurgusu ve yaşantısal oluş, tektonik oluş, estetik oluş ögeleri çerçevesinde ikili yapının dönüşümünün okunması 29
3. MATERYAL VE METOT 63
3.1. Modelin Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü Durum Çalışması Üzerinden Mimarlık Eğitimine Uyarlanması 63
3.1.1. Ders kataloğu, ders içerikleri ve ders programlarının doküman analizi 66
3.1.2. Yarı yapılandırılmış görüşme çalışması ve içerik analizi 67
3.1.3. Stüdyo çalışmasının kurgusu ve çıktıların analizinde kullanılan yöntemler 71
4. BULGULAR 79

4.1. Mimari Fenomenolojinin 21. Yüzyıl Perspektifleri Çerçevesinde Üçlü Etkileşim Değerlendirme Modelinin Geliştirilmesi 79
4.2. Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Durum Çalışması 92
4.2.1. Ders kataloğu, ders içerikleri ve ders programlarının doküman analizinden elde edilen bulgular 92
4.2.2. Yarı yapılandırılmış görüşme çalışmasının içerik analizinden elde edilen bulgular 98
4.2.3. Stüdyo çalışmasının örgütlenmesi, izleği ve fenomenolojik değerlendirme yönteminden elde edilen bulgular 121
5. TARTIŞMA 139
6. SONUÇLAR 149
7. KAYNAKLAR 159
8. EKLER 167
ÖZGEÇMİŞ

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Mimarlık Paradigmasında Fenomenolojinin 21. Yüzyıl Perspektifleri: Tasarım Kuramı ve Eğitiminde Eleştirel Bir Yöntem Önerisi” adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

15/08/2025

Sezen Başak ÖZÜNUR ŞAHİN

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

AA	: Architectural Association
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKTS	: Avrupa Kredi Transfer Sistemi
AÜ	: Akdeniz Üniversitesi
MoMA	: Museum of Modern Art
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
RIBA	: Royal Institute of British Architects
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Felsefe ve mimarlık disiplinlerinin arakesitinde mimari fenomenolojinin konumlanışı ve dönüşümü (Orijinal 2025) 2

Şekil 1.2. Tez akış şeması (Orijinal 2025) 8

Şekil 1.3. Kuramsal çerçeveyi oluşturmak için yararlanılan temel kaynaklar (Orijinal 2025) 11

Şekil 2.1. Mimarlığın tanım ve sınırlarının dönüşümü (Orijinal 2025). 14

Şekil 2.2. Uluoğlu(2002)'nun tanımladığı ikili yapıyı meydana getiren eşikler (Orijinal 2025) 15

Şekil 2.3. Anthony Vidler'ın *üç tipolojisi* (Orijinal 2025) 16

Şekil 2.4. Foster'ın dördüncü *tipolojisi* (Orijinal 2025) 16

Şekil 2.5. *Eşik*ler ve tipolojiler (Orijinal 2025) 17

Şekil 2.6. *Eşik*ler ve tipolojiler özet (Orijinal 2025) 17

Şekil 2.7. Mimarlık kuram ve pratiğinde paradigma değişimini meydana getiren "ikili yapı" (Orijinal 2025) 18

Şekil 2.8. Paradigma değişiminin paralelinde mimar kimliği ve mimarlık eğitiminin dönüşümü (Orijinal 2025) 19

Şekil 2.9. Università della Svizzera Italiana, Academy of Architecture ders planı (Anonymous 1) 23

Şekil 2.10. Mimarlık kuram ve pratiğinde paradigma değişimini meydana getiren "ikili yapı" (Orijinal 2025) 25

Şekil 2.11. Eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası okuma (Orijinal 2025) 26

Şekil 2.12. Modelin mimarlık felsefesi temelli eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası yapısı (Orijinal 2025) 26

Şekil 2.13. Eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası çözümleme özet (Orijinal 2025) 29

Şekil 2.14. Vitruvian okumanın çağdaş yorumu ile eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası model önerisinin temel çerçevesi (Orijinal 2025) 30

Şekil 2.15. a) Neolitik dönemden 19. yüzyıl sonuna işlev-anlam ikiliğinin ilişkisinin ve dönüşümünün okunması (Orijinal 2025) **b)** 20.yüzyıldan 21.yüzyıl başına işlev-anlam ikiliğinin ilişkisinin ve dönüşümünün okunması (Orijinal 2025) 33

Şekil 2.16. Yer ve mekan arasındaki ayrımın dönüşümü (Orijinal 2025) 37

Şekil 2.17. a) Dönemin Zaman Çizelgesinde Birinci Makine ve Endüstriyel Çağ (Alankaya 2022); **b)** Dönemin Zaman Çizelgesinde İkinci Makine ve Endüstri Çağı (Alankaya 2022) 47

Şekil 2.18. Özne-nesne ikiliği çerçevesinde güzellik, sanat ve estetik kavrayışlarının dönüşümünün özeti (Orijinal 2025) 53

Şekil 2.19. 1900-1950 yılları arası Dünya Savaşları ve avangard sanat akımlarının dönemsel izleği (Orijinal 2025) 54

Şekil 2.20. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde avangard sanatın mimarlık alanındaki izleri (Orijinal 2025) 56

Şekil 2.21. 1920-2000 yılları arası özne-nesne ikiliğinin ele alınışı paralelinde sanat ve estetik tartışmalarının dönüşümü (Orijinal 2025) 58

Şekil 3.1. Yöntem akış şeması 63

Şekil 3. 2. Modelin stüdyo çalışmasına aktarımı (Orijinal 2025) 72

Şekil 3.3. Stüdyo çalışmasının irdelendiği üçlü modele dair öge-parametre-alt parametre ilişkisi tablosu (Orijinal 2025) 73

Şekil 3.4. İkili etkileşim değerlendirme modeli (Orijinal 2025) 74

Şekil 3.5. Üçlü etkileşim değerlendirme modeli (Orijinal 2025) 74

Şekil 3.6. Değerlendirme modelinin adımları (Orijinal 2025) 75

Şekil 3.7. Stüdyo çalışması süreç değerlendirme tablosu örneği (Orijinal 2025) 76

Şekil 3.8. Stüdyo çalışması süreç değerlendirme karşılaştırmalı tablo kesiti (Orijinal 2025) 76

Şekil 3.9. Stüdyo çalışması sonuç ürün değerlendirme tablosu kesiti (Orijinal 2025) 77

Şekil 4.1. Varoluşsal fenomenolojiden postfenomenolojiye ikiliklerin aşılması kapsamında modelin kurgusu (Orijinal 2025) 80

Şekil 4.2. *"Çağcıl teknik"* olarak teknolojinin yeri ve *yerin deneyimini* dönüştürmesi (Orijinal 2025). 80

Şekil 4.3. Üçlü modelin çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde ele alınışı ve parametre-alt parametre ilişkileri (Orijinal 2025) 83

Şekil 4.4. Fenomenolojik değerlendirme yönteminin üç aşamalı yapısı (Orijinal 2025) 84

Şekil 4.5. Parametre değerlendirme tablosunun oluşturulması (Orijinal 2025) 84

Şekil 4.6. Yerin yaşamsal boyutunu oluşturan kullanıcı-mimari yapı-bağlam etkileşimi (Orijinal 2025) 87

Şekil 4.7. İkili etkileşim değerlendirme modeli ile parametrelerin ikili kesişimlerinin belirlenmesi (Orijinal 2025) 91

Şekil 4.8. Üçlü etkileşim değerlendirme modeli ile parametrelerin üçlü ilişkilenme durumlarının üçüncü boyutta ifade edilmesi (Orijinal 2025) 91

Şekil 4.9. Kod kitabının tema, kategori ve alt kategori ilişkilerini gösteren tümdengelime dayalı kesiti (Orijinal 2025) 101

Şekil 4.10. Stüdyo çalışması süreç takip tablosu (Orijinal 2025) 122

Şekil 4.11. Stüdyo çalışmasının 5 haftalık kuramsal aktarımı (Orijinal 2025) 122

Şekil 4.12. Stüdyo çalışması dönemlik program (Orijinal 2025) 123

Şekil 4.13. P1 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025) 125

Şekil 4.14. P2 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025) 126

Şekil 4.15. P5 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025) 128
Şekil 4.16. P15 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025) 129
Şekil 4.17. P21 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025) 130
Şekil 4.18. P22 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025) 132
Şekil 4.19. Sonuç ürün değerlendirme tablosu P1-P11 (Orijinal 2025) 134
Şekil 4.20. Sonuç ürün değerlendirme tablosu P13-P22 (Orijinal 2025) 135
Şekil 5.1. Kavramsal çerçeveden, model önerisine ve durum çalışmasına doğru tez kapsamında takip edilen izlek (Orijinal 2025) 139
Şekil 5.2. Mimarlık ve eğitim ilişkisi anahtar arama sözcükleri aracılığı ile YÖK Tez Tarama (Orijinal 2025) 141
Şekil 5.3. Mimarlık, eğitim, felsefe anahtar arama sözcükleri aracılığı ile YÖK Tez Tarama (Orijinal 2025). 141
Şekil 5.4. Mimarlık, eğitim ve felsefe özelinde tartışmalar içeren doktora tez çalışmalarının listesi (Orijinal 2025). 142
Şekil 5.5. Stüdyo çalışması süreç değerlendirme karşılaştırmalı tablosu (Orijinal 2025) 144
Şekil 5.6. Stüdyo çalışması üçlü etkileşim değerlendirme karşılaştırmalı sonuç tablosu (Orijinal 2025) 145

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1. Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü ders kataloğunun model kapsamında incelendiği detaylı ilgi durumu tablosu (Orijinal 2025)..... 93

Çizelge 4.2. Mimari tasarımı etkileyen faktörler kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)..... 102

Çizelge 4.3. Mimarlık ve felsefe ilişkisi kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)..... 103

Çizelge 4.4. Mimari fenomenolojiye dair bilgi kategorisine ait kod -katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)..... 104

Çizelge 4.5. Mimari mekanı tanımlayan unsurlar alt kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)..... 105

Çizelge 4.6. Mimari yeri tanımlayan unsurlar alt kategorisine ait kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)..... 106

Çizelge 4.7. Mekan ve yer ayrımına ilişkin yorumlar alt kategorisine ait kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)..... 108

Çizelge 4.8. Yerin ruhunu tanımlayan unsurlar alt kategorisine ait kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)..... 109

Çizelge 4.9. Duyusal deneyime ilişkin yorumlar alt kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)..... 111

Çizelge 4.10. Zamansal deneyime ilişkin yorumlar alt kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)..... 113

Çizelge 4.11. Maddesellik kavramına ilişkin yorumlar alt kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025) 116

Çizelge 4.12. Arkitektonik kavramına ilişkin yorumlar alt kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025) 117

1. GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyılın çağdaş mimarlık araştırmalarında ve tartışmalarında kuramsal ve pratik alanda etkin açılımlardan biri olarak mimarlık felsefesi, felsefi düşünce ile mimarlık disiplini arakesitinde karşılık bulan disiplinlerarası zemini tanımlamaktadır. Esasen felsefenin tartıştığı ve sorguladığı düşünsel çerçevenin antik çağlardan bugüne mimarlığın alanıyla da ilişkili sorgulamaları içerdiğine ve mimarların da felsefe ile kurdukları ilişkinin bu döneme dayandırılabileceğine dikkat çeken Örnek, bu karşılıklı etkileşimin bir disiplin olarak doğuşu konusunda yirminci yüzyılın son yılları ve yirmi birinci yüzyılın başlangıcına işaret etmektedir (Örnek 2015). Yirmi birinci yüzyılın ilk yıllarından itibaren bu disiplinlerarası etkileşim, söz konusu alan özelinde gerçekleştirilen çalışmalar doğrultusunda "mimarlık felsefesi" adında bir disiplin olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Örnek 2015).

Bu tanımı ile mimarlık felsefesi, mimarlık kavramının tarihsel paradigma[1] değişimleri bağlamında kendini sürekli olarak güncelleyerek yeniden örgütleyebildiği eleştirel ve disiplinlerarası potansiyelleri üretir. Mimarlık felsefesinin bu özelliğini Örnek (2015) şu şekilde ifade etmektedir;

"Mimarlığın felsefesinin ana düşüncelerinden biri, mimarlığın yapı haline gelen felsefe olmasıdır: Buna göre mimarlık, felsefi ideleri ve düşünceleri mekânsal yapılara dönüştürür. Mimarlığın buradaki rolü, yaşanmakta olan çağa dair felsefi bir anlayışın gerçeklik haline dönüştürülmesidir."

Bu çerçevede, fenomenoloji, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren mimarlığı felsefenin önemli bir konusu olarak ele alan ve etkinliğini günümüze kadar sürdüren bir felsefi disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır (Cevizci 2015). 20. yüzyıl – 21. yüzyıl dönümü itibarı ile mimarlık fenomenolojisi, dikkat çekici bir araştırma alanı olarak görülmektedir (Örnek 2015). Bu tez çalışması, mimarlık felsefesinin çağdaş tartışma alanlarından biri olan mimarlık fenomenolojisinin 21. yüzyılda mimarlık paradigmasını dönüştürme biçimini tartışmaya açmaktadır. Söz konusu tartışma için öncelikle fenomenolojinin felsefe disiplini içerisinde gelişerek mimarlık disiplinini etkileyen bir düşünce akımına dönüştüğü tarihsel sürece değinmek gerekir. Fenomenolojinin mimarlık felsefesinin disiplinlerarası zemininde 20. yüzyılın ikinci yarısında temellendiği, 21. yüzyılın çağdaş tartışmaları içerisinde etkinliğini sürdürdüğü ve kuramsal çerçevede felsefenin mimarlık disiplinine etkilerinin yoğunlaştığı tarihsel süreç Şekil 1.1'de özetlenmiştir.

[1] Paradigma ve paradigma değişimi kavramları bu çalışmada Amerikan filozof ve bilim tarihçisi Thomas Samuel Kuhn'un (1922-1996) 1962 tarihli Bilimsel Devrimlerin Yapısı kitabında yapmış olduğu tanımlara referansla kullanılmıştır. Kuhn (2017) paradigma kavramını "Paradigmaları, bir bilim çevresine belli bir süre için bir model sağlayan, yani örnek sorular ve çözümler temin eden, evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel başarılar şeklinde tanımlıyorum." ifadesiyle açıklar. Kuhn bu kavramı tartışmaya açarken "olağan bilim" olarak tanımladığı ve "paradigma temelli araştırma" olarak ifade ettiği yapıyla bilimsel çalışmaların arka planında yer alan dönemin alanında etkin paradigmasına dair temel kabullere dayalı araştırma zemininin varlığına hem eleştirel bir bakış sunar hem de bu yapının ürettiği potansiyele değinir. Bu kapsamda bilimsel çalışmalarda yenilikleri doğuracak, paradigma değişimini meydana getirecek potansiyelin de yine bu zeminde üretilebileceğini şu ifadelerle vurgular; "Yani aykırılıklar, yalnızca paradigmanın sağladığı zeminde yeşerebilir. Paradigma ne kadar geniş kapsamlı ve kesinse, aykırılığın ve buna bağlı olarak da paradigma değişimi fırsatının göstergeleri de o kadar belirgin olur." (Kuhn 2017).

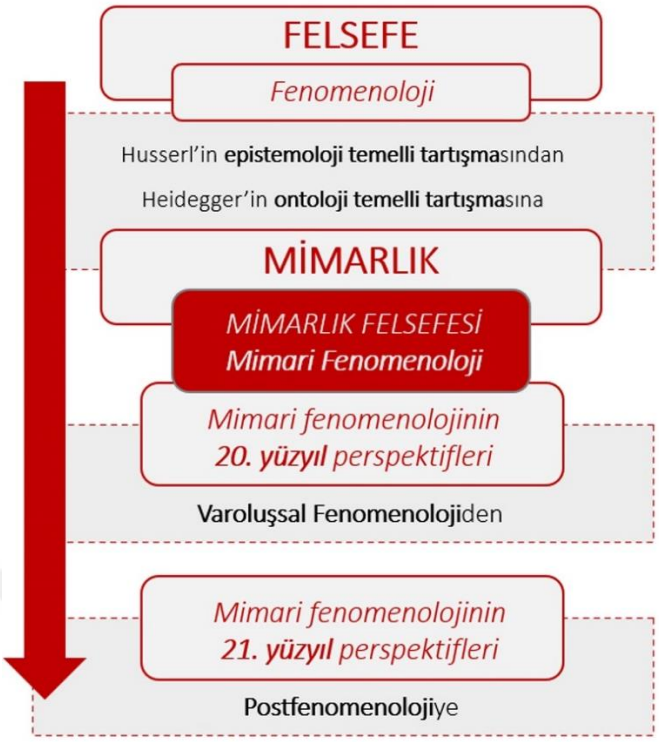

Şekil 1.1. Felsefe ve mimarlık disiplinlerinin arakesitinde mimari fenomenolojinin konumlanışı ve dönüşümü (Orijinal 2025)[1]

Felsefe disiplini içerisinde, bugün bilinen anlamıyla Alman filozof Edmund Husserl (1859-1938) tarafından 20. yüzyılın başlarında sistemleştirilen fenomenoloji temel olarak "görünen şey"lerin algılayan bilince nasıl göründüğüyle ilgilenir (Lewis ve Stahler 2020). Fenomenolojik olarak bu "görünüş" biçiminin ne olduğunu "verililik" kavramı üzerinden açıklayan Lewis ve Stahler (2020)'ın şu ifadesi görünüş ve görünüşün verili olduğu bilinç arasındaki ilişkinin fenomenoloji çerçevesinde nasıl ele alındığını özetlemektedir; "'Verililik' bir şeyin bizim deneyimimiz tarafından herhangi bir şekilde çarpıtılmadığından emin olduğumuz şekliyle görünüşe çıkmasını ifade eder." Husserl'in fenomenolojisi dış dünyaya dair kültürel, sosyal, deneyime, belleğe, geleneksel önyargılarımıza dayalı veya verili olduğunu kabul ettiğimiz tüm bilgilerden ve dış dünyanın varlığına dair sorunun kendisinden bağımsız olarak, paranteze alınmış (fenomenolojik epokhe[2]) bir deneyimin, fenomenin[3] kendisinin doğrudan bize göründüğü halinin sorgulanmasına odaklanır (Lewis ve Stahler 2020).

Alman filozof Martin Heidegger (1889-1976) ise yirminci yüzyılın ilk yarısında Varlık ve Zaman (1927) metniyle şekillendirmeye başladığı felsefi yaklaşımı ile

[1] Tablonun oluşturulmasında Cevizci (2015) ve Ihde (2009)'dan yararlanılmıştır.

[2] "Hususi anlamda fenomenolojik epokhe, dünyanın varlığına dair yargının ne olumlamak ne de yadsımak suretiyle askıya alınmasıdır" (Lewis ve Stahler 2020).

[3] Fenomen kavramı Cevizci (2005) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır; "En genel anlamı içinde, bizi çevreleyen dünyada duyular aracılığıyla algıladığımız herhangi bir nesne; algının nesnesi, algılanan şey, gözlemlenebilir olan olay ya da olgu. İnsan varlıklarına, doğrudan ve aracısız deneyimde, tecrübede görünen şey; insan varlıklarına göründüğü, onlar tarafından algılandığı şekliyle nitelik, ilişki, durum, olay."

Husserl'in epistemolojik çerçevede gerçekleştirdiği bu fenomenolojik tartışmayı "varlık sorusu" üzerinden yeniden ele alarak ontolojik zeminde sürdürmüştür. İnsanın varoluşunu anlamlandırması ve bu yolla "dünyaya anlam yükleme", onu deneyimleme halinin sorgulanması üzerinde şekillenen yaklaşımı fenomenolojik antropoloji olarak ele alınabilir (Cevizci 2015). 20. yüzyılın son çeyreğinde mimarlık ve felsefe arakesitinde yoğun bir biçimde gerçekleşmeye başlayan etkileşimin sonucunda şekillenen ve günümüzde süregelen mimarlık fenomenolojisi de bu bağlamda Heidegger'ci varoluşsal fenomenolojinin oluşturduğu zeminde temellenerek mimarlık alanında karşılık bulmuştur.

Heidegger'in insanın dünya üzerinde bulunma halini "mesken tutma" kavramı üzerinden tanımladığı sorgulaması "inşa etme ve iskan etme" ilişkisi üzerinden mimarlığa dair tartışmaları barındırmaktadır (Heidegger 1971). Ancak "mekan ve yer" arasındaki ayrışmayı temellendiren bu tartışmanın mimarlık alanına net bir biçimde aktarımının Norveçli mimarlık kuramcısı Christian Norberg-Schulz'un (1926-2000) "yerin ruhuna" ilişkin mimarlık fenomenolojisi kapsamında ürettiği sorgulamayla gerçekleştiği ifade edilebilir (Ötkünç 2016). Heidegger'in mesken tutma kavrayışı üzerinden ürettiği tartışmaya ek olarak, deneyimin dolaysız biçimi ve teknolojinin çağcıl teknik olarak yorumlanmasını içeren tekniğe ilişkin soruşturması (Heidegger 1971, 2013, 2015) ve Fransız filozof Maurice Merleau-Ponty'nin (1908-1961) beden, algı ve deneyime dair çalışmaları (Merleau-Ponty 2014, 2024) mimarlık fenomenolojisi alanında en sık başvuru yapılan kaynaklardan olmuş ve bu alanda üretilen hem kuramsal hem de pratik tartışmaları etkilemiştir.

Mimarlık tarihçileri ve kuramcılarının mimari fenomenoloji kapsamında ortaya koydukları yer ve anlama dair tartışmalarda (Nesbitt 1996; Hays 2000; Mallgrave ve Contandriopoulos 2008; Mallgrave ve Goodman 2011; Crysler vd. 2011) ve mimarlık fenomenolojisi özelinde gerçekleştirilen teorik çalışmalarda da (Holl vd. 1994; Otero-Pailos 2013; Shirazi 2014) görüldüğü üzere bu alanda mimarlık disiplini çerçevesinde en sık başvuru yapılan kuramcı ve mimarlar Christian Norberg-Schulz, Kenneth Frampton ve Juhani Pallasmaa'dır. Daha önce de değinildiği üzere Norberg-Schulz fenomenolojinin felsefi tartışmalarını mimarlık alanına aktararak sürdürmüştür (Norberg-Schulz 1980). Britanyalı mimarlık eleştirmeni ve tarihçisi Kenneth Frampton (d. 1930) ise "eleştirel bölgeselcilik" tanımı üzerinden kurduğu kavramsal çerçevenin dayandığı fenomenolojik referanslar ile "yere" dair tartışmayı mimari tektonik bağlamında duyusal ve zamansal süreçlerle de ilişkilendirmiştir (Frampton 1983, 1996). Mekanın algısal ve duyusal boyutlarıyla ilişkili tartışmalarını mimarlık fenomenolojisi çerçevesinde sürdüren Fin mimar ve kuramcı Juhani Pallasmaa da (d.1936) bu tartışmaların bedensel ve zamansal yapısına odaklanmıştır (Pallasmaa 2016).

Çalışmaları estetik alanında yoğunlaşan Amerikalı kuramcı Arnold Berleant (d. 1932) ise bedene ve algıya dair benzer tartışmaları, Merleau-Ponty gibi filozoflara referansla çağdaş estetik kuramının dönüşen yapısı üzerinden, "katılıma ve etkileşime" dayalı bir estetik kavrayışı çerçevesinde ele alır (Berleant 1991, 2005, 2007). Bu kapsamda "çevre estetiği" ve "katılım estetiği" bünyesinde üretilen tartışma mimarlık fenomenolojisi çerçevesinde genişleyen çok disiplinli bir araştırma alanına işaret eder. Bu doğrultuda, fenomenolojinin 21. yüzyılın çağdaş paradigması içerisindeki yeri, felsefenin yalnızca estetik alanı üzerinden değil teknolojinin kavranışının

sorunsallaştırılması üzerinden teknoloji felsefesi alanı ile ilişkili olarak da dönüşmektedir (Ihde 2009).

Bugün gündelik hayatta ve diğer tüm disiplinlerde olduğu gibi mimarlık alanında dönüştürücü etkisi çok kuvvetli bir parametre olarak teknolojinin insan algısı üzerindeki rolüne dair soruşturmalar felsefe alanı içerisinde postfenomenoloji çerçevesinde sürdürülen tartışmalarda karşılık bulmaktadır (Şekil 1.1). Bu kapsamda çok daha geniş bir çerçevede fenomenolojinin çağdaş bir perspektifi olarak tanımlanabilecek olan postfenomenoloji, temelde teknoloji ve toplum ilişkisinin nasıl örgütlendiğinin tartışıldığı, teknolojinin aşkın bir perspektiften ele alınmasının yerine sosyal, kültürel, algısal katmanlarıyla ve özgün varoluş biçimleriyle analiz edildiği, bedensel ve duyusal ilişkiler üzerinden okumaları mümkün kılan "değiştirilmiş, hibrit" bir fenomenolojidir (Ihde 2009). Fenomenolojinin öznel yargılar barındırması eleştirilerine karşı pragmatizmden gerçekleştirilen bir ödünç alışı postfenomenolojiye giden ilk adım olarak tanımlayan Ihde (2009), ikinci adımda fenomenolojinin bedenlenme ve insan algısı yönünden irdelemelerinin pragmatizmi zenginleştirici yönüne vurgu yaparak karşılıklı etkileşimi tamamlamış bulunur, bunun üzerine üçüncü olarak "teknobilim" kavramı aracılığıyla tanımladığı teknolojinin güncel ele alışını ise bu hibrit fenomenolojiyi örgütleyici son unsur olarak sunar (Ihde 2009).

Ihde (2009) teknolojinin felsefi ele alınışında yaşanan temel değişimi teknoloji felsefesi üzerine çalışmalarını sürdüren Hans Achterhuis'a referansla özetlerken öncelikle klasik teknoloji felsefesi ve çağdaş teknoloji felsefesi şeklindeki ayrımı tanımlar. Bu kapsamda klasik teknoloji felsefesi yapan filozofların teknolojiyi ele alışlarındaki tarihsel ve aşkın tutumun çağdaş teknoloji felsefesinde yerini "teknolojik kültürün" kendisini meydana getiren ve mümkün kılan tüm boyutlarıyla ele alacak bir bakışa bıraktığına değinir. Buna ek olarak klasik teknoloji felsefesinde sıkça karşılık bulan ve teknolojiyi distopik bir senaryo ile bağdaştıran yaklaşımın da dönüştüğüne vurgu yapar[1]. Son olarak çağdaş teknoloji felsefesinin, teknolojiyi verili ve kapalı bir son nesne olarak kabul etmek yerine, teknolojik kara kutuyu açıp onu ilişki içerisinde olduğu tüm aktörlerle bir arada değerlendirerek okumayı mümkün kılmasına değinmektedir (Ihde 2009; Latour 1987).

Bu kapsamda tez çalışması çerçevesinde mimarlık paradigmasında fenomenolojinin 21. yüzyıla yansıyan perspektiflerinden biri olarak postfenomenolojinin teknolojinin kavranışına ve ilişki içerisinde olduğu algısal, sosyal, kültürel tüm katmanlara dair geliştirdiği açılımla ele alındığı bir tartışma zemini belirlenmiştir. Bu zemin, teknolojinin algı ve deneyimi köreltici biçimde verili ve domine edici bir öge olarak mimarlık alanında var olabileceğine dair varoluşsal fenomenolojide temellenen ve eleştirel bölgeselcilik çerçevesinde 20. yüzyılın son çeyreğinde aşılmaya çalışılan ele alınışının devamında konumlanmaktadır. Bu bağlamda 21. yüzyılda çağdaş teknoloji, yer ve deneyimin bir aradalığının aranması mimarlık, felsefe, sanat ve teknoloji arakesitinde kuramsal ve pratik alanda üretilen tartışmalar ışığında estetik deneyimin katılıma ve etkileşime dayalı çağdaş bir yorumu üzerinden gerçekleştirilmiştir.

[1] Bu durumun klasik teknoloji felsefesinde ele alınışının bir örneğini Heidegger'in "Olmaya Bırakılmışlık" metninde *"atom tekniği"* olarak ifade ettiği tekniğin insana ve doğaya karşı *"durdurulamaz ve üstün gücüne"* yaptığı vurguda ve bu tekniğin hızla geliştirdiği Heidegger'in *"hesaplayan düşüncenin"* araçları şeklinde yorumladığı her türlü ürününün modern çağın kendi *açığa çıkarma biçimi* olarak tekniğin özünden uzaklaşması eleştirisinde görmek mümkündür (Heidegger 2013).

1.1. Amaç

Bu çalışma üst ölçekte mimarlık kuramı ve pratiğinin çağdaş paradigmayı meydana getiren çoğulcu ve eleştirel kavrayış çerçevesinde değerlendirilebilmesi için mimarlık felsefesi temelinde bir okuma yapmaktır. Bu doğrultuda alt ölçeğe inildiğinde ise 21. yüzyıl mimarlığı üzerinden mimarlığın tanımına dair Vitruvian köklerin çağdaş, fenomenolojik bir yorumu aracılığı ile tasarım kuramı ve eğitimi için bir altlık ve değerlendirme modeli önerilmesi hedeflenmiştir. Tez kapsamında 21. yüzyıl mimarlık kuramı ve pratiği özelinde gerçekleştirilen mimarlık felsefesi temelli eleştirel, disiplinlerarası ve bütünsel okuma ontolojik çözümlemeler içermektedir. Mimari paradigma değişimleri çerçevesinde değişen dengelerle varlığını sürdüren ikili yapının[1] aşılabilirliğinin mimarlığın antik tanımında yer alan Vitruvian köklere referans veren disiplinlerarası ve eleştirel, felsefi bir okuma ile ortaya koyulması hedeflenmiştir. Tarihsel paradigma değişiminin paralelinde mimar figürünün ve mimarlık eğitiminin dönüşümünün izleğinin sunulması ve 21. yüzyılın teknolojik paradigması içerisinde fenomenolojik bir altyapının mimari tasarım kuramını ne şekilde dönüştürebileceğinin ve bu dönüşümün barındırdığı potansiyellerin mimarlık eğitimine nasıl aktarılabileceğinin araştırılması ise tartışmanın temel sorusunu oluşturmaktadır.

21. yüzyılda teknolojinin kavranışı ve insanın gündelik yaşantısına dahil olma biçimiyle bedensel ve estetik algıyı dönüştüren tartışmaları içerecek biçimde postfenomenoloji kapsamında ele alınmaya başlanan çağdaş fenomenolojik çerçeve tez kapsamında açımlanması hedeflenen paradigmayı tanımlamaktadır.

Bu çerçevede teknolojinin kökensel açılımı bağlamında ele alınması, estetik algı ve deneyimin çağdaş potansiyelleri çerçevesinde mimarlığın tektonik, yaşamsal ve estetik boyutunun yeniden yorumlanmasıyla tez kapsamında önerilen modelin kuramsal altlığı oluşturulmuştur. Çağdaş paradigmanın özne-nesne, işlev-anlam, teknik-sanat gibi ikili karşıtlıklarını aşmaya çalışan mimarlık, sanat, teknoloji, felsefe gibi disiplinlerin arakesitteki üretimleri ışığında bir okuma yapılmıştır. Model kapsamında ortaya koyulan söz konusu kuramsal altlık, paradigma değişimlerinin izleğinde değişen dengelerle varlığını sürdüren mevcut ikilikleri Heidegger'ci temelde aşmaya çalışan bir yapılanma üretmektedir.[2] Varoluşsal fenomenoloji temelinde kurgulanan bu altlık

[1] Uluoğlu'nun (2002) özne-nesne ve zihin-beden ayrımının barındırdığı ikili karşıtlıkları ifade etmek amacıyla tanımladığı "ikili yapı" kavramı kartezyen dünya görüşüne referansla açıklanabilir. Bu doğrultuda Cevizci'nin (2005) ifadesiyle kartezyen gelenek "Descartes'tan yola çıkıp, Aydınlanma ve pozitivizm aracılığıyla yüzyılımızda analitik felsefeye kadar uzanan düşünce geleneği. Bu gelenek Descartes'ın zihin/beden ya da özne/nesne dikotomisinden hareketle, ontolojik açıdan realist ve doğalcı bir tavrı benimserken, pragmatist ve evrenselci bir yaklaşımla doğa bilimlerinin genel geçer, kesin ve değişmez yöntemini temele alıp, yasa ya da kural koyuculuğu benimser." Cevizci bu bağlamda kartezyen düşüncenin özne temelli yapısını vurgularken, özneyi dış dünya ile ilişkinin tamamen dışında bir izleyici olarak konumlandıran, bilgiye dayalı bir belirlenimciliğin bu düşünceye hakim olduğunu belirtir (Cevizci 2005). Düalizmin tarihsel sürecini irdeleyen Robinson (2023) ve modern epistemolojinin temelinde yer alan Kartezyen düalizmin köklerini felsefi açıdan irdeleyen Çelikel (2015) ise bu ikili düşünce sisteminin izlerini Platon'un duyulur olan (formlar)- düşünülür olan (idealar) ayrımına değin sürmektedir (Robinson 2023; Çelikel 2015).

[2] Cevizci'nin (2005) "Söz konusu Kartezyanizm birçokları, fakat özellikle de Alman filozofu Martin Heidegger tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Özne yorumu Descartes'ın öznesine taban tabana zıt olan Heidegger için, özne deneyimin pasif bir gözlemcisi olmayıp, kendi dünyasında etkin bir meşguliyet içindedir." ifadesi de tez çalışması çerçevesinde oluşturulan fenomenolojik okumaya dayalı modelin, kartezyen düşüncenin ikili karşıtlıklarını aşmaya çalışan altlığının Heidegger'ci temel yapılanmasını haklılandıracak biçimdedir.

fenomenolojinin 21. yüzyıla yansıyan perspektifleri doğrultusunda ise Vitruvian üçlünün tez kapsamında üretilen çağdaş bir yorumu olarak *yaşantısal oluş*, *tektonik oluş, estetik oluş* şeklinde karşılık bulmuştur.[1] Mimarlık felsefesinin sağladığı eleştirel, bütünsel ve çok disiplinli potansiyel yoluyla model çerçevesinde her çağda ve yerde yeniden üretebilecek fenomenolojik bir mimarlık okuması için temel oluşturulmuştur. Bu bağlamda mimari tasarım kuramı ve eğitimi için eleştirel bir yöntem önerilmesi amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda mimarlık felsefesi temelli bir yaklaşımın eleştirel, bütünsel ve çok disiplinli bir model çerçevesinde mimarlık eğitimine nasıl uygulanabileceğinin ve bu uygulamanın nasıl değerlendirileceğinin aranması hedeflenmiştir. Vitruvian üçlünün çağdaş yorumuna dayalı modelde temellenen fenomenolojik bir değerlendirme yönteminin ortaya koyulması ile hem kuramsal alanda hem mimarlık pratiğinde hem de mimarlık eğitiminde yararlanılabilecek bir altlık üretilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle 21. yüzyıl mimarlık paradigması içerisinde mimarlık fenomenolojisinin mimari tasarıma entegre olma biçiminin tartışmaya açılabilmesinin ve nitel bir değerlendirme yöntemi çerçevesinde irdelenebilmesinin mümkün kılınması amaçlanmıştır. 21. yüzyılın mimarlık kuram ve pratiğine dair tartışmaları şekillendiren dönüştürücü kavramlar olarak yer ve teknolojinin bir aradalığının sorgulanması Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü özelinde şekillenen bir durum çalışması üzerinden gerçekleştirilmiştir. Mimarlık eğitimine odaklanarak gerçekleştirilen durum çalışması yoluyla örneklemin sınırları dahilinde müfredata yönelik bütüncül çıkarımlar yapılması ve mimarlık felsefesinin mimarlık eğitimine katkısının arttırılmasına yönelik potansiyel çözümlerin ortaya koyulmasına çalışılmıştır. Durum çalışması kapsamında stüdyo uygulaması aracılığıyla öğrencilere kazandırılması hedeflenen mimarlık fenomenolojisine dair duyarlılığa ek olarak, müfredata yönelik bir öneri ile üst ölçekte mimarlık felsefesine dair bütüncül bir farkındalık ile felsefi temelli eleştirel ve disiplinlerarası bir bakış açısının bölümün mimarlık programının eğitim çıktılarına uyarlanabilir hale getirilmesi beklenmektedir.

1.2. Araştırma sorusu ve hipotezler

Mimarlık ilkçağlardan bugüne pratikte ve antikiteden bugüne de kuramsal alanda çok çeşitli biçimlerde kavranmış ve tanımlanmıştır. Tarih boyunca değişen toplumsal değerler, yaşam kültürü, bilginin kaynağına dair kavrayış biçimi gibi veriler mimarlığın tanımını ve sınırlarını da bu çerçevede sürekli olarak değiştirmiştir. Bu devingen süreç yaşamı düzenleyen çağdaş verilerin etkisi ile biçimlenmeye ve sürekli olarak yeniden tanımlanmaya devam etmektedir. Dolayısıyla farklı dönemlerde ortaya koyulan mimari yaklaşımlar ve mimarlığın tanımlanışı tarihsel süreklilik içerisinde gerçekleşen paradigma değişimlerinin izleği üzerinden okunabilmektedir. Bu paradigma değişimini Uluoğlu'nun (2002) "ikili yapı" şeklinde tanımladığı, kartezyen felsefenin ayrıştırarak ele aldığı biçimiyle özne-nesne, işlev-anlam, sanat-teknik gibi ikiliklerin karşıt dengeleri üzerinden okumak mümkündür. Bugünün mimarlık paradigmasını

[1] Varoluşsal fenomenolojide temellenen bu altlığın ürettiği tartışmayı 21. yüzyıla taşımak amacıyla tez çalışması çerçevesinde Ihde (2009)'un postfenomenoloji kavrayışının teknoloji ve algıya dayalı açılımlarının mimarlık fenomenolojisi kapsamında barındırdığı potansiyellerden yararlanılmıştır.

şekillendiren eleştirel ve disiplinlerarası yapı ise mimarlığın kuramsal ve pratik alanda mimarlık felsefesinde temellenen bir ele alınışıyla bu ikiliklerin aşılabileceği bütünsel (Aydınlı 2002) potansiyelleri üretmektedir. Bu kapsamda mimarlık felsefesinin mimarlık kuramını, pratiğini ve eğitimini dönüştürme biçimi ile ikilikleri aşabilecek potansiyeli üreten eleştirel, disiplinlerarası ve bütünsel alt yapısı tezin üst ölçekteki araştırma zeminini şekillendiren temel çerçeveyi çizmektedir. Varoluşsal fenomenolojinin mimarlık alanına yansımalarında temellenen ve ikili karşıtlıkları aşmaya imkan sunan bu yapının, fenomenolojinin 21. yüzyıla yansıyan çağdaş perspektifleri üzerinden nasıl karşılık bulabileceği ise araştırmanın temel sorusunu şekillendirmektedir.

Dolayısıyla tez çalışması üst ölçekte "Mimarlık felsefesi sürekli olarak kendini güncelleyecek bir altlıkla paradigma değişimlerini meydana getiren ikilikleri aşacak bir çerçevede mimarlık kuramı, pratiği ve eğitimine nasıl entegre edilebilir?" sorusuna yanıt ararken bu tartışmanın güncel karşılıkları ise çağdaş paradigmanın getirisiyle fenomenolojinin 21. yüzyıla yansıyan perspektifleri aracılığıyla aranmıştır. Bu bağlamda 21. yüzyıl yaşamını küresel ölçekte etkileyen teknolojik paradigma çerçevesinde şekillenen tartışmanın mimarlık felsefesi kapsamındaki sınırları, mimari fenomenolojinin çağdaş karşılıklarını içeren postfenomenolojik bir okuma üzerinden sürdürülmektedir. Bu doğrultuda araştırma sorusu şu şekilde özelleşmektedir:

- 21. yüzyıl mimarlık paradigması içerisinde kartezyen temelli ikilikleri aşan fenomenolojik bir duyarlılık nasıl üretilebilir? Böyle bir duyarlılığın mimarlık kuramı, pratiği ve eğitimindeki karşılıkları nasıl aranabilir?

Bu soru çerçevesinde tez çalışmasının ortaya koyduğu yaklaşım mimarlık felsefesinin ve tez kapsamında özelleşerek ele alınan mimari fenomenolojinin dönemin paradigmasını etkileyen güncel tartışmalar çerçevesinde dönüşebilen eleştirel, disiplinlerarası ve bütünsel potansiyelleri ile ikiliklerin aşılabileceği düşüncesinde temellenir. Bu kapsamda araştırmanın hipotezi ise:

Mimarlığın köklerinde yer alan Vitruvian üçlünün o günün çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde yorumlanmasıyla sürekli olarak kendini güncelleyebilecek fenomenolojik bir değerlendirme modelinin kurulabileceğidir. Bu yolla hem mimarlık kuram ve pratiği hem de mimarlık eğitimi için mimarlık felsefesinin mimari tasarıma entegrasyon biçiminin ve katkısının tartışmaya açılabileceği, hem de bu katkının değerlendirilebilmesine yönelik bir model geliştirilebileceği düşünülmektedir.

Bu kapsamda tez çalışmasının kavramsal çerçevesinde kurulan modelde ve bu modelin örneklem alanı üzerinde değerlendirilmesi sürecinde; varoluşsal fenomenoloji doğrultusunda şekillenen mimari fenomenolojik bakış, teknoloji, algı ve deneyimin dönüşen potansiyelleriyle bir arada okunarak postfenomenolojik bir çerçeve yorumlanmıştır. Bu doğrultuda mimarlık kuramı, pratiği ve eğitiminde teknoloji ve yerin deneyiminin bir aradalığının nasıl gerçekleştirilebileceğinin aranması hedeflenmiştir. Araştırmanın kavramsal çerçeveden durum çalışmasına uzanan sürecinin kısa tanımı ise şu şekildedir:

- 21. yüzyılın teknolojik paradigması içerisinde mimari fenomenoloji temelinde yerin tanımlanması pratiği üzerine mimarlık eğitimi kapsamında

bir durum çalışması.

Bu bağlamda çalışma kapsamında irdelenen alt sorular da şu şekildedir:

- 21. yüzyılın teknolojik paradigması içerisinde teknoloji ve yerin deneyiminin bir aradalığını içeren bir fenomenolojik yaklaşım nasıl geliştirilebilir?
- Mimari fenomenolojinin 21. yüzyıla uzanan çağdaş yönelimleri nelerdir?
- Mimarlığın doğasında yer alan ikilikleri aşan postfenomenolojik bir mimarlık tanımı çerçevesinde teknolojik girdileri dolaysız deneyimle bütünleştiren bir mimarlık nasıl üretilebilir?
- Mimari fenomenolojinin 21. yüzyıla yansıyan çağdaş perspektifleri aracılığıyla ikilikleri aşan bir fenomenolojik duyarlılık nasıl geliştirilebilir?
- Bu fenomenolojik duyarlılığın çıktıları mimarlığın kuramsal, pratik ve eğitime yönelik alanlarında tasarım, yapılaşma ve deneyim süreçlerinde nasıl değerlendirilebilir?
- Mimarlık felsefesi aracılığıyla eleştirel bir mimarlık eğitimi çerçevesinde teknolojinin ele alınışında fenomenolojik bir duyarlılık nasıl üretilebilir ve değerlendirilebilir?

1.3. Kapsam

Mimarlık felsefesinde fenomenolojik yaklaşımın 21. yüzyıl perspektiflerinin mimarlık kuramı ve eğitimindeki yerinin tartışıldığı tez çalışmasının akış şemasına Şekil 1.2'de yer verilmiştir.

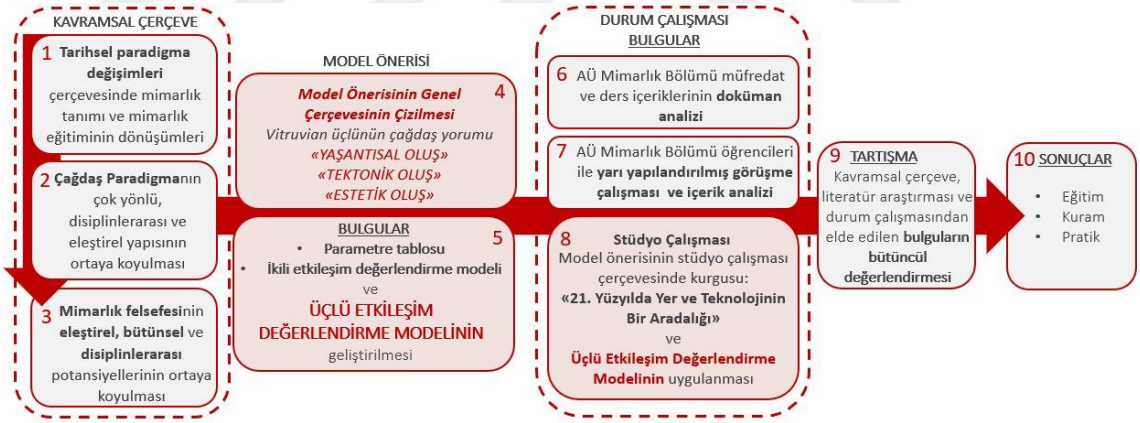

Şekil 1.2. Tez akış şeması (Orijinal 2025)

Şemada da görüldüğü üzere tez çalışması kapsamında öncelikle 21. yüzyıl paradigmasının çok boyutluluğu ortaya koyulmuş ve günümüze kadar mimari paradigmanın dönüşüm süreci izlenmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak paradigma değişimlerini meydana getiren ve mimarlık tanımının kendisinde de yer alan ikili yapı çözümlenerek, mimarlık tarihi süresince bu ikiliğin değişen dengeleri ortaya koyulmuştur. Bu okumada izi sürülen, 20. yüzyılın son çeyreği ile 21. yüzyılı günümüze kadar kapsayan çağdaş paradigmanın çok katmanlı, disiplinlerarası, eleştirel ve bütünsel yapısı tartışmanın temel çerçevesini çizmektedir. Arkaik üretimlerden bugüne pratikte ve kuramsal alanda gerçekleşen bu dönüşüm sürecinin izleğinin oluşturulmasında ise ana kaynaklar olarak Vidler (1998), Foster (2015) ve Uluoğlu (2002) kaynaklarından

yararlanılmıştır.

Modelin geliştirilme sürecinde temel alınan mimarlıkta felsefi yaklaşımın eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası potansiyellerinin ortaya koyulmasında ise temel olarak Şentürer (2002), Uluoğlu (2002), Aydınlı (2002), Örnek (2015), Tunalı (2012), Cevizci (2015), Parsons ve Carlson (2024), Berleant (2005, 2007), Latour (1987) ve Ihde (2009) kaynaklarından yararlanılmıştır.

Ardından çağdaş paradigmanın mevcut yapısına paralel olarak 21. yüzyıl mimarlık kuramı ve pratiğine dair mimarlık felsefesi temelinde sürdürülen eleştirel ve disiplinlerarası çözümleme ile çalışma kapsamında mimarlığın antik tanımına da referans veren çağdaş fenomenolojik bir mimarlık yorumu için tasarım kuramı ve eğitimi çerçevesinde yöntem önerisi geliştirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada mimarlık alanında varoluşçu fenomenolojinin yansımalarının temel çerçevesi Heidegger (1971, 2013, 2015)'e referansla çizilmiş ve bu bağlamda doktora tezi kapsamında önerilen model özne-nesne, sanat-teknik ve işlev-anlam ikiliklerinin aşılması üzerine geliştirilmiştir. Varoluşsal fenomenoloji üzerinden Heidegger'ci temelde kurulan bu altyapının fenomenolojinin 21. yüzyılda izleği sürülen çağdaş perspektifleri aracılığıyla sürdürülmesinde ise postfenomenoloji bağlamında Ihde (2009)'den çağdaş teknoloji felsefesi bağlamında Latour'dan (1987); estetik deneyimin çağdaş yorumu bağlamında Berleant'ın (1991, 2005, 2007) metinlerinden yararlanılmıştır.

Bu doğrultuda mimarlık felsefesinde temellendirilen okumanın, mimari fenomenolojiye temel oluşturan varoluşsal fenomenoloji, postfenomenoloji, çevre ve gündelik yaşam estetiği gibi mimarlık, felsefe, estetik, sanat ve teknoloji gibi çok çeşitli alanlarda disiplinlerarası şekilde karşılık bulan kuramsal tartışmaların ışığında Vitruvian üçlüyü meydana getiren kullanışlılık, sağlamlık ve estetik kavrayışlarının çağdaş birer yorumu üzerinden gerçekleştirilmesi çalışmanın çok disiplinli ve eleştirel çerçevesini çizmektedir. Tez kapsamında ortaya koyulan ve bu çağdaş yorumu oluşturan "yaşantısal oluş"- "tektonik oluş"- "estetik oluş" kavrayışlarının ele alındığı kuramsal tartışmanın ardından mimarlık felsefesi temelli bu okumanın çağdaş mimarlık eğitimine yansımalarının nasıl olabileceği bir durum çalışması üzerinden irdelenmiştir.

Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü son sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiş olan tekli durum çalışması bağlamında öncelikle müfredat içeriği ve eğitim çıktıları kapsamında doküman analizi yapılmıştır. Bu analiz Mimarlık bölümü eğitim programının [1] Ders kataloğu, [2] Ders içerikleri, [3] 2023-2024 güz ve bahar yarıyıllarında açılan dersleri içeren ders programları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında vurgulanmak istendiği üzere mimarlık felsefesine dayalı disiplinlerarası ve eleştirel bir mimarlık tartışmasının mimarlık lisans programlarındaki mevcut durumunun ve sınırlılığının sorgulanması adına yapılan doküman analizlerine ek olarak tez kapsamında yürütülen atölye çalışmasının nitel veri toplanması ve analizini içeren ikinci adımını oluşturan yarı yapılandırılmış görüşmeler Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü son sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler mimarlık bölümü son sınıf öğrencilerinin almış oldukları eğitim doğrultusunda mimarlık ve felsefe disiplinlerarası zemininde fenomenolojik mimarlık anlayışı kapsamında değerlendirilebilecek bilgi birikiminin irdelenmesi amacıyla kurgulanmıştır. Bu yarı yapılandırılmış görüşme mimarlık eğitimine felsefe disiplininin katkısının önemini vurgulamak ve mevcut eğitim

içeriğindeki sınırlılıklarını tartışmak temel hedefiyle gerçekleştirilmiştir. Atölye çalışması çerçevesinde ön görüşme ve son görüşme şeklinde iki defa uygulanan araştırmanın mimarlık eğitim müfredatında bu alandaki eksikliği ortaya koyması beklenmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme çalışmasının görüşme formlarının üretilmesinde, Creswell (2023), Önal (2020) ve Som (2017) kaynaklarından yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme uygulamasına ek olarak tez kapsamında kurgulanan eleştirel- disiplinlerarası- bütünsel modelin stüdyo çalışması çerçevesinde uygulanmasıyla öğrencilerin mimarlık-felsefe ilişkisini proje kapsamında ele alış biçimlerindeki değişimin gözlemlenmesi hedeflenmiştir.

Stüdyo çalışması Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü son sınıf öğrencilerinin 2023-2024 eğitim öğretim yılı bahar döneminde almış oldukları seçmeli ders kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu stüdyo çalışması kapsamında güncel paradigmanın çok boyutlu ve eleştirel yapısı içerisinde mimarlık kuramı ve pratiğinin temel tartışma alanlarından öne çıkan ikisi olarak ele alınabilecek "teknoloji" ve "yer" kavramlarına odaklanmıştır. Bu çerçevede, mimarlık teknolojisi ve mimari yerin bir aradalığının çağdaş fenomenolojik perspektifte nasıl gerçekleştirilebileceğinin aranması hedeflenmiştir.

Mimarlık ile felsefe disiplinlerarası zemininde sürdürülen kuramsal tartışmayı lisans düzeyinde gerçekleştirilen durum çalışmasının bir parçası olan atölye çalışması ve yarı yapılandırılmış görüşme çalışmalarına indirgeme sürecinde öncelikle fenomenolojik "yer ve anlam" tartışmalarını mimarlık alanına taşıyan mimar ve kuramcıları belirlemek amacıyla Nesbitt (1996), Hays (2000), Mallgrave ve Goodman (2011), Crysler vd. (2011), Mallgrave ve Contandriopoulos (2008)'in metinlerine başvurulmuştur. Bu metinlere ek olarak mimarlık fenomenolojisi alanında teorik çalışmalar yürüten Otero-Pailos (2013), Shirazi (2014), Holl vd. (1994)'ün çalışmalarından yararlanılmıştır.

Bu çalışmalar kapsamında ortaya koyulduğu üzere mimarlık fenomenolojisi tartışmalarının mimarlık alanında en sık karşılık bulan ve başvuru yapılan kaynakları olarak; Norberg-Schulz (1980), Frampton (1983) ve Pallasmaa (2016)'nın, metinleri belirlenmiştir. Bu çalışmalar, durum çalışması kapsamında Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü müfredatının irdelenmesi için genel bir çerçeve çizilmesinde ve ek olarak, mimarlık bölümü lisans sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen seçmeli dersin kuramsal aktarımlarında, yarı yapılandırılmış görüşme sorularının hazırlanmasında ve modelin stüdyo çalışması çerçevesinde değerlendirme parametrelerine uyarlanmasında temel başvuru kaynakları olarak kabul edilmiştir (Şekil 1.3).

Mimarlık felsefesinin tartışmalarının kuramsal altyapıdan başlanarak kurgulanan model üzerinden mimarlık eğitimine aktarılması ve durum çalışması kapsamında gerçekleştirilen, üç aşamadan oluşan nitel veri analizi yoluyla elde edilen bulguların birbirleriyle ilişkilendirilmesi ve yorumlanması ise tezin bulgular ve tartışma bölümünde gerçekleştirilmiştir. Sonuç bölümünde ise bu kapsamda elde edilen çıktıların yine örneklem özelinde mimarlık müfredatına katkısı tartışılarak bir öneri geliştirilmiştir. Tez çalışmasında geliştirilen fenomenolojik değerlendirme yönteminin uygulanmasına ve sonuçlarının kuramsal alanda, pratikte ve eğitim alanındaki karşılıklarına dair bütüncül çıkarımlar yapılmıştır. Ek olarak bahsi geçen yöntemin

temellendiği, tez kapsamında önerilen ve mimarlık eğitimine uyarlanan modelin, mimarlık felsefesinin kendi varoluş biçiminden kaynaklanan eleştirel yapısı gereği sürekli güncelliğini koruyabilecek ve değişen paradigma çerçevesinde yeniden ele alınabilecek potansiyeli ortaya koyulmuştur. Farklı dönemlerde, değişen çağın ve paradigmanın getirdiği yeni kavram ve tartışmalar paralelinde modelin mimarlık kuramı, pratiği ve eğitiminde güncelliğini koruyacak biçimde nasıl ele alınabileceğine ve bir değerlendirme yöntemi olarak kullanılabileceğine dair öneriler geliştirilmiştir.

Mimarlık Kuramı

Nesbitt, K. (1996). *Theorizing a New Agenda for Architecture:: An Anthology of Architectural Theory 1965-1995*. Princeton architectural press.

Hays, K. M. (Ed.). (2000). *Architecture theory since 1968*. Mit press.

Mallgrave, H. F., & Goodman, D. J. (2011). *An introduction to architectural theory: 1968 to the present*. John Wiley & Sons.

Crysler, G., Heynen, H., & Cairns, S. (2011). The SAGE handbook of architectural theory. *The SAGE Handbook of Architectural Theory*, 1-776.

Mallgrave, H. F., Contandriopoulos , C. (2008). Architectural Theory: Volume II - An Anthology from 1871 to 2005. Wiley, 656 p.

Fenomenoloji Üzerine Mimarlık Kuramı

Otero-Pailos, J. (2013). *Architecture's historical turn: phenomenology and the rise of the postmodern*. U of Minnesota Press.

Shirazi, M. R. (2014). *Towards an articulated phenomenological interpretation of architecture: phenomenal phenomenology*. Routledge.

Holl, S., Pallasmaa, J., & Perez-Gomez, A. (1994). Questions of perceptiron: Phenomenology of Architecture» Special Issue, a+u

***Pallasmaa, J. 2016.** *Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular. Kılıç, A. U. (Çev.), YEM Yayınları, İstanbul, 89 s.,*

***Norberg-Schulz, C. 1980.** *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture. Rizzoli, New York, 213 p.,*

***Frampton, K. 1983.** *Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance. In: Foster, H. (Ed.), The Anti-Aesthetic: Essays On Postmodern Culture, Bay Press, Washington, pp. 16-30.*

Şekil 1.3. Kuramsal çerçeveyi oluşturmak için yararlanılan temel kaynaklar (Orijinal 2025)

1.4. Yöntem

20. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak 21. yüzyılı günümüze kadar kapsayacak şekilde çağdaş mimarlık kuramının mimarlık felsefesinde temellenen disiplinlerarası altlığı tez çalışmasında kurgulanan tartışmanın kavramsal çerçevesini çizmektedir. Bu bağlamda öncelikle 21. yüzyıla temel oluşturan altlığın paradigma değişimlerinin izleği çerçevesinde çözümlenmesi, ardından farklı dönem ve yerlerde özgül potansiyeller içeren mimarlık üretimleri için güncelliğini koruyacak çağdaş ve fenomenolojik bir tasarım ve değerlendirme altlığı önerilmesi çalışmada izlenecek yöntemin en genel ifadesidir.

Bu bağlamda tez kapsamında tanımlanan yaşantısal oluş, tektonik oluş ve estetik oluş parametrelerini içeren ve Vitruvian köklerin postfenomenolojiye dayalı çağdaş bir okuması olarak ele alınabilecek olan model ile mimari tasarımın kavrayış ve tanımının barındırdığı sırası ile işlev-anlam, sanat-teknik ve özne-nesne ikiliklerinin aşılması hedeflenmiştir. Tasarlanan modelin, çok disiplinli ve çok katmanlı okumalarla ilişkilenerek sürekli olarak güncelliğini koruyan, paradigma değişimine paralel olarak dönüşebilme potansiyeline sahip disiplinlerarası bakışı çerçevesinde, her çağa ve her döneme uygulanabilir, özgün bir değerlendirme yöntemi sunması beklenmektedir. Bu çok disiplinli ve eleştirel yapı çağdaş tekniğin etimolojik kökenine dayalı anlamsal açılımları, çağdaş sanat pratiklerinin ve estetik kuramının algı ve deneyimi dönüştüren potansiyelleri ve tüm bu okumaların temel dayanağını oluşturan varoluşsal fenomenoloji çerçevesinde kurgulanmıştır.

Kuramsal altyapısı mimarlık felsefesinde fenomenolojinin çağdaş açılımları

çerçevesinde şekillenen ve tez kapsamında önerilen modelin, mimarlık eğitiminde karşılığının aranması sürecinde ise Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü üzerinden bir tekli durum çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle bölümün [1] Ders kataloğu, [2] Ders içerikleri, [3] 2023-2024 güz ve bahar yarıyıllarında açılan dersleri içeren ders programlarının doküman analizi yoluyla incelemeleri yapılmıştır. Ek olarak AÜ Mimarlık Bölümü son sınıf öğrencileri ile yarı yapılandırılmış görüşme çalışması gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme sürecinde öncelikle literatüre dayalı araştırmalar çerçevesinde belirlenen ana sorular ve sonda sorularla görüşme formu oluşturulmuştur. Öğrencilerin dört yıllık lisans eğitimleri süresince mimarlık felsefesi ve mimarlık fenomenolojisi ekseninde sahip oldukları bilgi birikiminin irdelendiği görüşmeler ders döneminin başında ve sonunda olmak üzere ön görüşme ve son görüşme çerçevesinde iki defa gerçekleştirilmiştir. Görüşme belgelerinin hazırlanması, görüşmelerin gerçekleştirilmesi ve analizi süreçlerinin bütününde nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Görüşme verilerinin transkripsiyonunun ardından analiz edilmesi sürecinde nitel araştırmada içerik analizinde veri kodlama yöntemi kullanılmıştır.

Durum çalışması kapsamında yürütülen ve Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü son sınıf öğrencileri için açılan seçmeli ders bünyesinde gerçekleştirilen stüdyo çalışması ise temel olarak 5 aşamalı bir süreci içermektedir. Bunlar sırasıyla [1] öğrenciler ile yarı yapılandırılmış ön görüşme, [2] tasarım probleminin verilmesi ve taslak fikir projesinin üretilmesi, [3] 15 haftalık program boyunca kuramsal aktarım, tartışma ve stüdyo üretim deneyimleri, [4] tasarım probleminin yeniden ele alınması ile fikir projesi ve proje raporlarının üretimi, [5] öğrenciler ile yarı yapılandırılmış son görüşme gerçekleştirilmesi şeklindedir. Tüm bu süreç ve üretimlerin ardından elde edilen görüşme verilerinin ve proje teslimleri ile raporlarının incelenmesi ise değerlendirme sürecini oluşturmaktadır.

Ön ve son görüşme verilerinin kodlama yoluyla nitel analizinden elde edilen verilerin paralelinde öğrencilerin ürettikleri projelerin süreç ve sonuç ürünlerinin irdelenmesi ve bu verilerin birbiriyle çakıştırılması için literatüre dayalı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen üçlü modelin karşılığının arandığı fenomenolojik bir değerlendirme yöntemi önerilmiştir. Bu üçlü değerlendirme yönteminin detaylı aktarımına ve örneklerine materyal ve metot, bulgular ve tartışma bölümlerinde yer verilmiştir. Yöntemin bütününün şematik ve detaylı aktarımları ile literatüre dayalı olarak geliştirilen modelin mimarlık eğitimi kapsamında tartışıldığı, doküman analizlerinin, yarı yapılandırılmış görüşmelerin ve stüdyo çalışması verilerinin birbirleriyle ne şekilde ilişkilendirilerek okunduğu yine çalışmanın materyal ve metot bölümünde genişletilerek aktarılmıştır.

2. KAYNAK TARAMASI

Giriş bölümünde açıklanan amaç, kapsam, araştırma sorusu ve hipotez doğrultusunda çalışmanın kaynak taraması bölümünde öncelikle tarihsel paradigma değişimlerinin bir izleği çerçevesinde mimarlık tanımının değişimi ve çağdaş paradigmanın mimarlığın sınırlarını dönüştürme biçimi aktarılmıştır. Ardından bu izleğin takibi durum çalışmasının mimarlık eğitimi çerçevesinde gerçekleştirilmesi nedeniyle mimarlık eğitiminin ve mimar kimliğinin dönüşümü üzerinden yapılmıştır. Mimarlık kuramı ve pratiğini şekillendiren çağdaş paradigma bu doğrultuda tanımlandıktan sonra yirmi birinci yüzyıl mimarlık paradigması içerisinde mimari tasarım kuramına dair eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası bir model önerisi için mimarlık felsefesi kapsamında kavramsal çerçeve çizilmiş ve modelin mimarlık fenomenolojisinde temellenen altlığı kurgulanmıştır.

2.1. Tarihsel Paradigma Değişimleri Çerçevesinde Mimarlık Tanımının ve Sınırlarının Tartışılması

Tarih boyunca değişen toplumsal değerler, yaşam kültürü, bilginin kaynağına dair kavrayış biçimi gibi veriler mimarlığın tanımını ve sınırlarını da bu çerçevede sürekli olarak değiştirmiştir. Bu devingen süreç yaşamı düzenleyen çağdaş verilerin etkisi ile biçimlenmeye ve sürekli olarak yeniden tanımlanmaya devam etmektedir. Dolayısıyla farklı dönemlerde ortaya koyulan mimari yaklaşımlar ve mimarlığın tanımlanışı tarihsel süreklilik içerisinde gerçekleşen paradigma değişimlerinin izleği üzerinden okunabilmektedir. Thomas Kuhn, 1962 tarihli Bilimsel Devrimlerin Yapısı adlı metninde "paradigma" kavramını bilimsel çalışmaların üretildikleri bağlama dayalı olarak gelişen, belirli bir periyot boyunca hâkim olan bakış açısını şekillendiren teorik çerçeve olarak ele alır (Cevizci 2015). Çelikel'in ifadesi ile "gerçekliğin bu belli tarzdaki kavranışı", "bu türden bir gerçeklik algısı mutlak değildir" ve Kuhn paradigma değişimlerinin sürdüğü bu devingenlik durumunu "paradigma kayması" ifadesi ile kavramsallaştırmaktadır (Çelikel 2015).

Uluoğlu'nun (2002) "mimarlık bilgisinin değişenleri ve değişmeyenleri" üzerine okuması, tarih boyunca geçekleşen paradigma değişimini meydana getiren "ikili yapı"yı ortaya koyması açısından önemlidir. Uluoğlu'nun "çifte kimlik", Aydınlı (2002)'nın ise Descartes'in dualitesine referansla "ikili dünya görüşü" olarak tanımladığı bu yapı özne-nesne, soyut-somut, zihin-beden, olgu-değer, sanat-teknik gibi ikiliklerin karşılıklı kutupları arasında şekillenen ve çağlar boyunca devinen paradigmanın kaynağı olarak okunabilir (Uluoğlu 2002; Aydınlı 2002). Çelikel (2015)'in Whitehead'e referansla "doğanın çatallanması" olarak ele aldığı bu ikili yapı, kökleri Antikite'de temellenen modern epistemolojinin "kartezyen perspektife" dayalı dünya görüşünün özünü oluşturmaktadır (Çelikel 2015). Kuramda ve pratikte mimari tasarım paradigmasının temel tartışmasını belirleyen mimarlık, mimar ve kullanıcı kavrayışlarının her biri de bu ikili yapının barındırdığı (özne-nesne, soyut-somut, sanat-teknik, mekân-yer, doğal-yapay gibi) tartışmalar üzerinden var olmakta ve dolayısıyla bu yapı mimarlık disiplininin, mimarlık tanımının, kuram-pratik arası ilişkilerin ve mimarlık ile diğer disiplinlerarası ilişkilerin değişen sınırlarını şekillendirmektedir. Özetle Uluoğlu, ikili yapının varlığının mimarlığın değişmeyen yanı olduğunu, bu ikiliğin farklı kutupları arasında gerçekleşen paradigma kaymalarının ise mimarlığın sürekli olarak değişen yapısını oluşturduğunu vurgulamaktadır (Uluoğlu 2002).

Mimarlığın tanım ve sınırlarının tarihsel süreklilik içerisinde kavranmasına ilişkin bir okuma yapılırken öncelikle Tanyeli (2017)'nin vurguladığı "mimarlık" teriminin anlamsal karşılığının değişmezliğine dair hâkim bir yanılgının varlığına değinilmelidir. Tanyeli, mimarlık teriminin anlamının ilk örneklerinden bu yana değişmediğine dair yanılgıyı batı dillerinde antikiteden bu yana kullanılan architectura, Türk dilinde ise 15. yüzyıldan bugüne kullanılan mimari sözcüklerinin "linguistik ses değerleri" ve "formları" açısından büyük ölçüde korunması ile ilişkili olarak açıklar. Bu formal sürekliliğin anlamsal sürekliliği de beraberinde getirdiği yanılgısının bir "sabitlik yanılsamasına" sebep olduğunu belirtir (Tanyeli 2017). Mimari sözcüğünün linguistik açıdan sabitlik yanılsamasına yol açan kullanımına rağmen kavrayış ve kuramsallaştırma biçimi çerçevesinde irdelenmesi mimarlık tanımının devingen yapısının okunabilmesinin yolunu açmaktadır.

Tanyeli mimarlık tarihi yazımının "mimarlığın icadı"[1] olarak ele alınabileceğini ve "bugünkü bilinen anlamıyla mimarlığın kurucu pratiklerinden biri…" olduğunu vurgular (Tanyeli 2017). Ancak mimarlığı tanımlayan ve bu tanımın sınırlarını belirleyen paradigma değişimi çerçevesinde mimarlık kavramının algılanma ve ele alış biçimi de kuramsal alanda Vitruvian üçlüden bugüne çokça değişiklik göstermiştir. Bu değişimin bir izleği Şekil 2.1'de özetlenmiştir.

Şekil 2.1. Mimarlığın tanım ve sınırlarının dönüşümü (Orijinal 2025)[2].

Bu bağlamda mimarlığın kavranma biçiminin çağlar boyunca nasıl dönüştüğünü Uluoğlu'nun (2002) tanımladığı eşikler üzerinden irdelemek ve özetlemek faydalı olacaktır. Uluoğlu (2002) bu eşiklerin izleğinde paradigma değişimini okumak için

[1] Tanyeli'nin mimarlığın icadı ile kastettiği- Vasari'nin *Le vite de' più eccellenti pittori, scultori, e architettori* (1550) metnini işaret ederek- mimarlığın sanat tarihi yazımı içerisinde bir disiplin olarak kuramsal çerçevede doğuşudur (Tanyeli 2017).

[2] Değişen mimarlık tanımlarını aktarmak için oluşturulan çerçevede; Tanyeli (2017, 2018), Leach (2015), Minor (2013) ve Özer (2018) kaynaklarından yararlanılmıştır.

mimarlık tarih yazımının başlangıcından çok daha öncesine arkaik üretimlerden bugüne bir irdeleme gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda tanımladığı, paradigma kaymalarının gerçekleştiği, ikili yapının kutupları arasında dengelerin değiştiği "eşik"lerin her biri karşılıklı etkileşimi mümkün kılan birer sınır olarak kavranabilir. Bu eşiklerden ilki mimarlığın köklendiği rastlantı ve deneyime dayalı, doğa referanslı, mimesis temelli, arketip oluşturan ilk örneklerden Aydınlanma'ya kadar takip edilebilen süreci kapsar. İkinci eşik ise 19. yüzyılın bilimsel paradigmasının getirisiyle özne-nesne, doğal-yapay dengelerinde gerçekleşen değişim üzerinden var olur. Nesnenin doğal elde edilişine, doğa referanslı nesne kavrayışına karşıt olarak yapay olanın imkanlarının çeşitlenmesi, malzeme ve tekniğe dair verilerin gelişimi, seri üretime, makineleşmeye dayalı ve referanssız soyut bir dilde temellenen kavrayış ve üretim biçimlerinin hız kazanması ikinci eşiği şekillendiren bağlamı üretmektedir. Üçüncü eşikte ise Uluoğlu'nun ifadesiyle "Fizik metafizikle, canlı cansızla, parça bütünle, düzen karmaşa ile, özne nesne ile barışır." Böylelikle ikili yapının farklı kutuplarının bir arada var olduğu yeni bir denge kurulmaya başlanmış olur (Uluoğlu 2002) (Şekil 2.2).

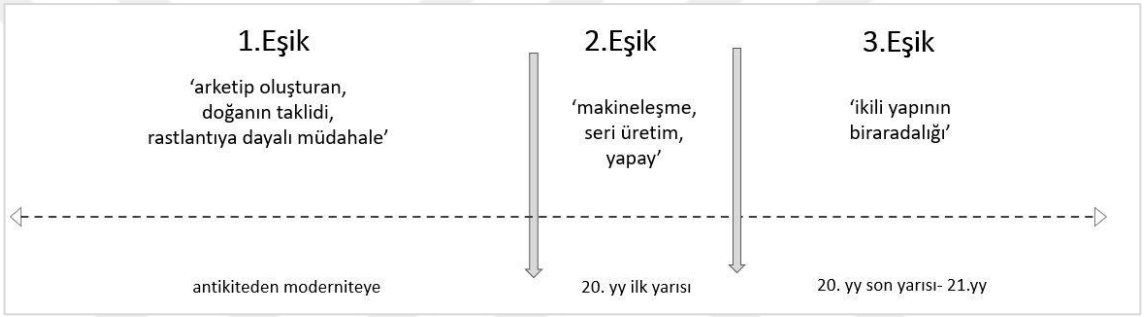

Şekil 2.2. Uluoğlu(2002)'nun tanımladığı ikili yapıyı meydana getiren eşikler (Orijinal 2025)

Şekil 2.3'te görüldüğü üzere yaklaşık 400 bin yıl öncesinden, Roth'un ifadesiyle "bilinçli yer yapımının başlangıcı"ından bu yana (Roth 2019), mimarlığa dair paradigmayı şekillendiren eşiklerin tanımlandığı Uluoğlu'nun bu okuması, makineleşme ile dönüşen eğilimi kuramsallaştıran Anthony Vidler'ın üç tipolojisini ve Foster'ın Vidler'a referansla dördüncü tipoloji olarak tanımladığı çağdaş paradigmayı kavramak için bir altlık oluşturabilir. Vidler, 1977'de yayımlanan The Third Typology metninde birinci tipolojiyi Abbe Laugier'in Aydınlanma'nın rasyonel düşüncesinden geliştirilen "ilkel kulübe" miti aracılığıyla tanımlayarak bu tipolojinin doğa referanslı temeline vurgu yapmaktadır. İkinci tipoloji ise "üretim sürecinin kendisi"ne, "makine doğasına" referansla 19. yüzyılın sonunda şekillenmeye başlayan ve 20. yüzyılın ikinci yarısına değin süregelen paradigmayı ifade etmektedir (Vidler 1998). Vidler'ın tanımladığı üçüncü ve son tipoloji ise ilk ikisinin aksine referansını doğadan ya da makine doğasından değil, mimari ve kentsel formların kendisinden alan, özetle kendi dışında bir doğa ile tanımlanmayan, düşünsel altyapısı 20. yüzyılın ikinci yarısında üretilen postmodern geleneksel kent önerilerine dayanan bir paradigma çerçevesinde şekillenir (Vidler 1998).

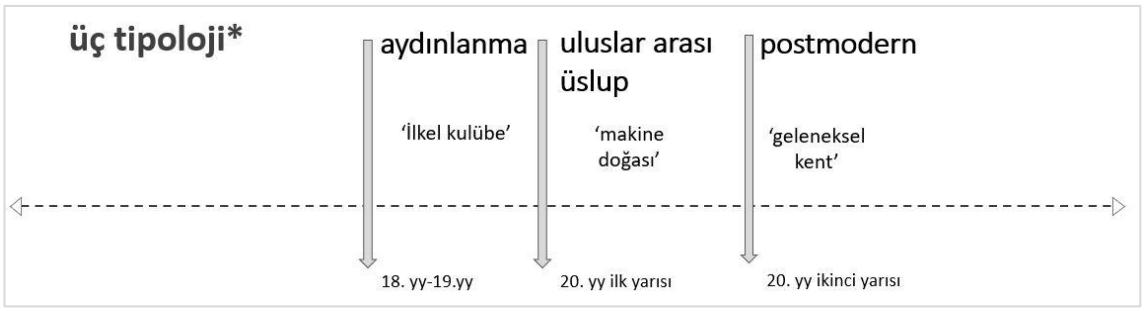

Şekil 2.3. Anthony Vidler'ın *üç tipolojisi* (Orijinal 2025)[1]

Foster ise çağdaş paradigma içerisinde de izi sürülebilen *"küresel üsluplar"* üzerinden ele aldığı dördüncü bir tipolojinin tanımını yaparak bu tipolojinin diğer üç öncülünün sahip olduğu parametreleri bir arada barındırabilen, doğaya, klasik dünyaya, teknolojik ve kentsel olana referanslar veren yapısını vurgular. Aynı zamanda bu tipolojinin pratik alanda karşılığını bulduğu *küresel üslubun* mimari dilini de *"küresel ölçekte dolaşıma sokulacak yerel birer imge üretir"* şeklinde eleştirir (Foster 2015) (Şekil 2.4). Bu bağlamda *küresel üslup* tanımı ve eleştirisinde *dördüncü tipoloji* kapsamında ele alınan paradigmanın, küresel olanla yerel olanı, kentsel olanla doğaya ait olanı, klasik dünya ile teknolojinin referanslarını bir arada barındıran ancak anlamından yozlaşmış imgelerin üretim ve dolaşımı ile sonuçlanan bir yaklaşımı beraberinde getirebileceği görülmektedir.

Şekil 2.4. Foster'ın dördüncü *tipolojisi* (Orijinal 2025)[2]

Sınırların giderek muğlak bir hal aldığı bu paradigma aynı zamanda - Uluoğlu'nun *3. eşik* kapsamında ortaya koyduğu gibi- *ikili yapıyı* bir arada var eden, çok yönlü, çok disiplinli ve eleştirel bir mimarlık pratiğinin de potansiyellerini üretmesi açısından önemlidir. Mimarlığın kuramsal ve pratik alandaki üretimlerine dair sınırların giderek belirsizleştiği çağdaş paradigmayı şekillendiren sürecin izlerini, ikili yapıda gerçekleşen paradigma değişimini mimari tasarım bağlamında etkileyen düşünsel altyapının dönüşümü ve dolayısıyla sanat-teknik ayrımının değişen dengeleri üzerinden okumak mümkündür (Şekil 2.5, Şekil 2.6). Şekil 2.5'te Vidler (1998) ve Foster (2015)'a

[1] Tablonun oluşturulmasında Vidler (1998)'den yararlanılmıştır.

[2] Tablonun oluşturulmasında Foster (2015)'ten yararlanılmıştır.

referansla tanımlanan tipolojilerin ve Uluoğlu (2002)'na referansla tanımlanan eşiklerin bir arada ele alındığı bir izlek sunularak antik çağlardan itibaren ikili yapının dönüşümü özetlenmiş, Şekil 2.6'da ise bütüncül olarak ele alınan bu izlek mimarlık pratiğinden örneklerle ilişkilendirilmiştir.

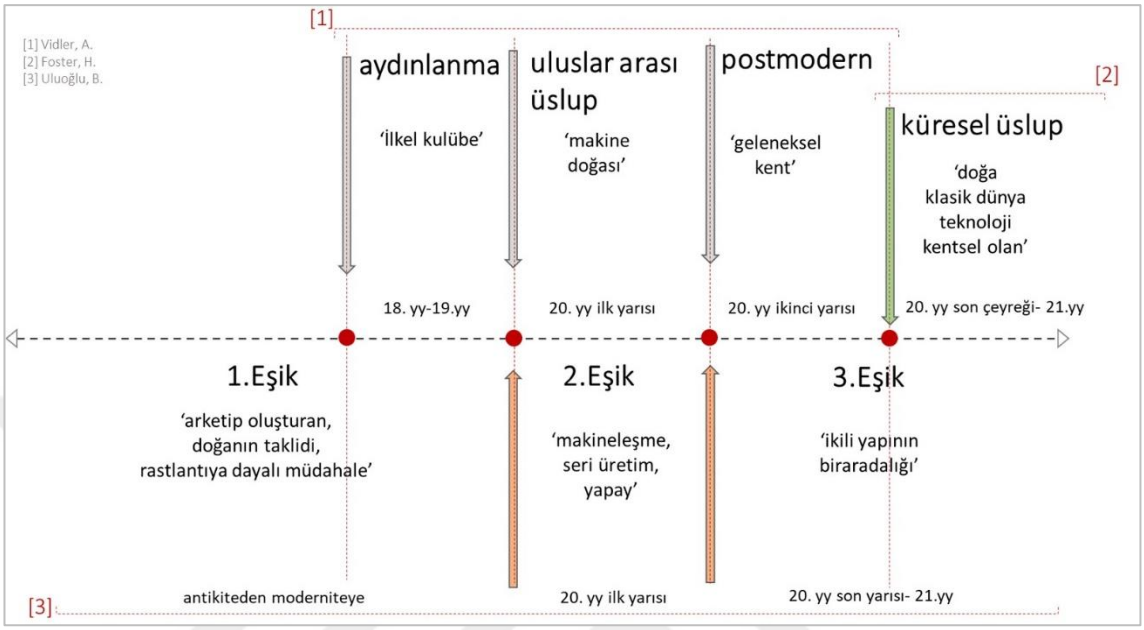

Şekil 2.5. *Eşik*ler ve tipolojiler (Orijinal 2025) [1]

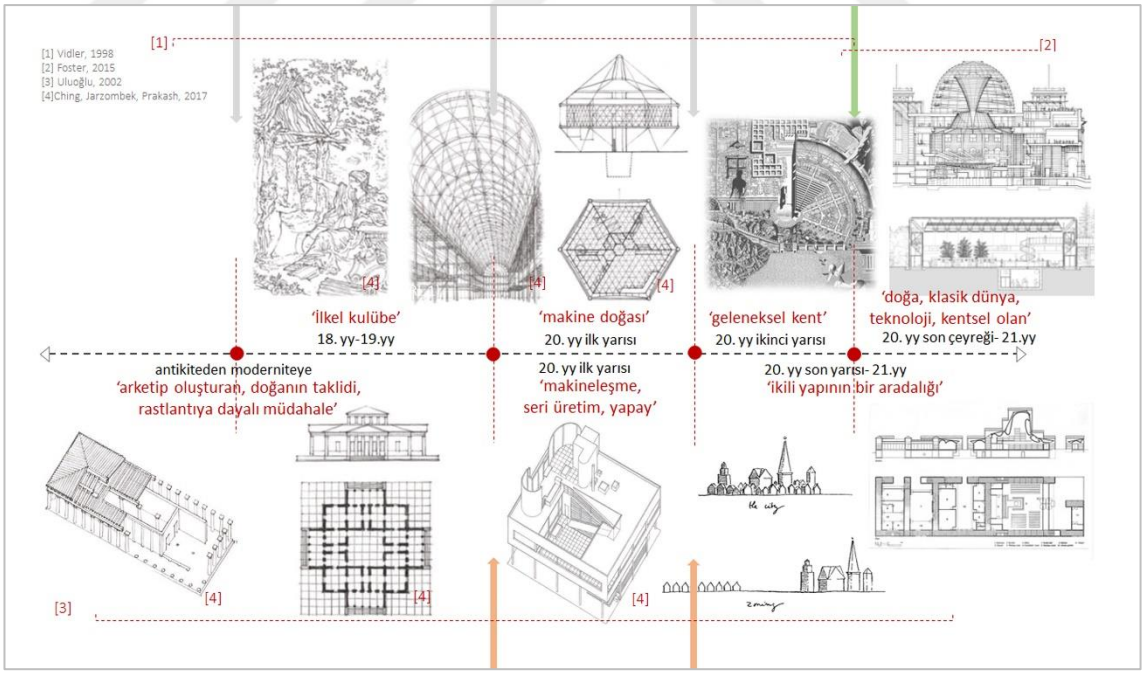

Şekil 2.6. *Eşik*ler ve tipolojiler özet (Orijinal 2025)[2]

[1] Tablonun oluşturulmasında Vidler (1998), Foster (2015) ve Uluoğlu (2002)'den yararlanılmıştır.

[2] Tablonun oluşturulmasında Vidler (1998), Foster (2015), Uluoğlu (2002) ve Ching vd. (2017)'den yararlanılmıştır.

Şekil 2.7'de görüldüğü üzere, yaşamsallık ve ihtiyaçtan doğan, arkaik ilk örneklerden, sanat ve tekniği bir arada içeren antik *techné*nin ortaya koyuluşuna, ortaçağın yapı ustası olarak mimarından, 16. yüzyılın sanatçı mimarına, *kartezyen perspektifselci* düşüncenin aklın ve matematiğin izini süren mimar tanımından, endüstrinin uygulayıcısı olarak fonksiyonu takip eden, formu üreten ve çoğaltan mimara ve sonunda toplu üretime, kimliksizleşmeye, yersizleşmeye karşı olarak çoğulluğu, eleştirelliği savunan ve mimarın kimliğini yeniden tartışmaya açan paradigmaya kadar mimarlık kuram ve pratiğine dair dönüşümün izleri ikili yapının değişen dengeleri üzerinden özetlenebilir (Roth 2019; Tanyeli 2018; Leach 2015).

Şekil 2.7. Mimarlık kuram ve pratiğinde paradigma değişimini meydana getiren "ikili yapı" (Orijinal 2025)[1]

Özet tablolar üzerinden de aktarıldığı üzere ikili yapının (Uluoğlu, 2002) karşılıklı değişen kutupları aracılığıyla mimarlığın kapsamı ve sınırları değişmekte ve karşıt iki kutbun sınırı, arayüzü olarak düşünülebilecek alanın kendisi çoğulluğa imkan sunmaktadır. Bu kapsamda paradigma kaymalarının gerçekleştiği eşiklerin (Uluoğlu 2002) hepsi karşılıklı etkileşim içerisinde birer sınır olarak kavranabilir hale gelmektedir. Bütünsel bir ele alışla ikiliğin aşılmasına imkan veren, mimarlık tanımına dair çağdaş paradigmanın getirisiyle giderek muğlaklaşan bu sınır eleştirel, çoğulcu bir mimarlık kavrayışı ile disiplinlerarası bir zemin içerisinde etkileşimi mümkün kılan bir yapı sunmaktadır (Şekil 2.7). Mimarlık ve diğer disiplinler arasındaki sınırların belirsizleşmeye başladığı ikilikleri aşmaya çalışan çağdaş paradigma çerçevesinde tez kapsamında da tartışma konusu olduğu gibi felsefe-mimarlık-sanat-teknoloji gibi farklı disiplinlerin arakesitinde üretilen tartışmaları temellendirmenin yolu açılmaktadır. Bahsi geçen mimarlık ortamı disiplinlerarası etkileşimin yanı sıra mimarlık disiplininin kendi içerisinde kuram-pratik arası sınırlarını da yeniden örgütlemektedir.

[1] Tablonun oluşturulmasında, Leach (2015); Minor (2013); Nesbitt (1996); Frampton (1996); Vidler (1998, 2016); Uluoğlu (2002); Aydınlı (2002); Tunalı (2012); Foster (2015); Çelikel (2015); Malgrave ve Goodman (2011) kaynaklarından yararlanılmıştır. Ek olarak tabloda yer alan numaralandırılmış kavramlara dair referans notları ise şu şekildedir; [1] *Mimarsız mimarlık* kavramı çalışma kapsamında, Rudofsky (1964)'e referansla sınırları genişletilerek, [2] *techné* terimi Heidegger (2015)'e referansla, [3] kutsallığın sanat aracılığı ile aktarımı şeklinde özetlenen anlayış Minor (2013)'e referansla, [4] *kartezyen* mimarlık kavramı Descartes'in kartezyen felsefesine referansla (Cevizci 2015; Çelikel 2015), [5] *sanatsal değer* kavramı ise Özer (2018)'e referansla kullanılmıştır.

2.2. Mimarlık Kuramının Paralelinde Mimar Kavramı ve Mimarlık Eğitiminin Tarihsel Dönüşümü

Mimarlık kuramı ve mimarlık pratiğine dair tarihsel izlek doğrultusunda, paradigma değişimleri bağlamında mimarlık tanımının ve sınırlarının tartışılmasının ve çağdaş mimari tasarım paradigmasını örgütleyen eleştirellik, çok disiplinlilik, çoğulluk, bütünsellik gibi kavramların ortaya koyulmasının ardından mimarlık eğitiminin ve paralelinde mimar kimliğinin aynı izlek doğrultusunda ne şekilde dönüştüğünü kavramak yerinde olacaktır. Şekil 2.8'de paradigma değişimine dair önceki başlıkta eşikler ve tipolojiler üzerinden Vidler (1998), Foster (2015) ve Uluoğlu'na (2002) referansla oluşturulan tablonun paralelinde mimar kimliği ve mimarlık eğitiminin dönüşümü Kostof (1986), Kolsal (2020) ve Roth (2019)'a referansla özetlenmiştir.

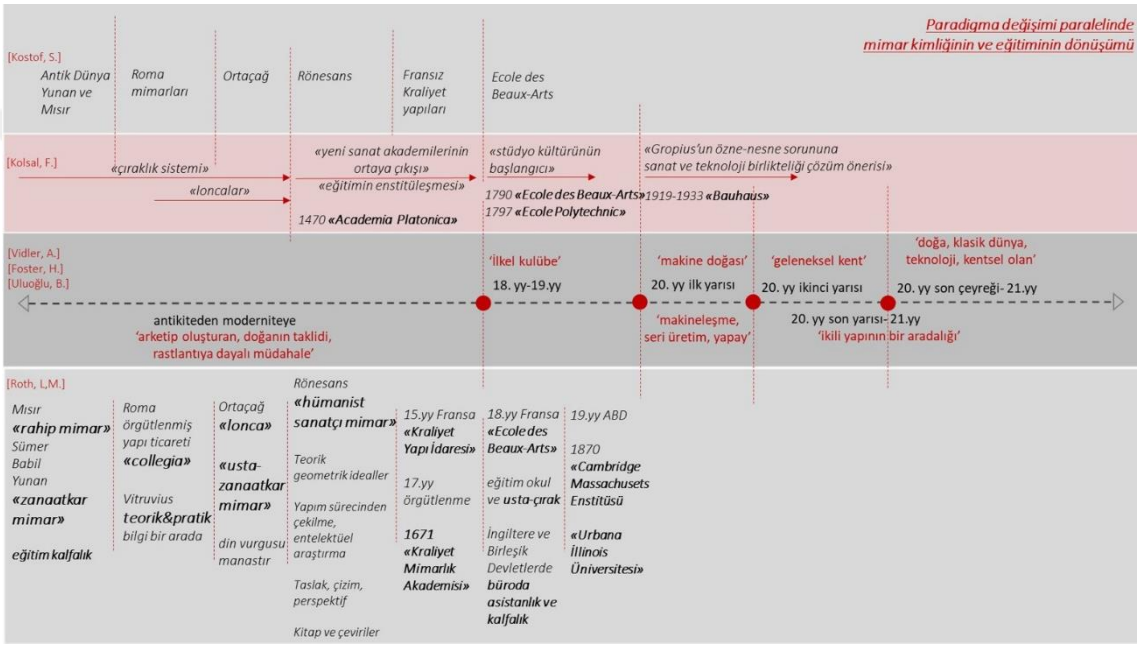

Şekil 2.8. Paradigma değişiminin paralelinde mimar kimliği ve mimarlık eğitiminin dönüşümü (Orijinal 2025)[1]

Roth, tarihte kayıtlara geçen ilk mimarın Mısır'da MÖ 2635-2595 yılları aralığında Firavun Zoser döneminde yaşayan ve "rahip mimar" kimliğiyle tanımlanabilecek olan İmhotep olduğunu belirtir. Antik Mısır'da mimarlık dahil olmak üzere tüm eğitimin rahipler tarafından gerçekleştirildiği bir sistem söz konusudur. Bu dönemde mimarlık kalfalık yoluyla öğretilmekte ve mimarlar zanaatkar olarak yetiştirilmektedir. Benzer biçimde Babil ve Sümer toplumlarında da yapılar yönetici ve rahip kimliğini taşıyan kişilerce tasarlanmış ve uygulanmıştır (Roth 2019). Acar (2021)'de Antik Mısır mimarının rahiplerden eğitim alarak "büyük üstat" olarak tanımlandığını vurgularken aynı zamanda, izleri MÖ 4400'lere dayanan özgür sanatlar eğitiminin mimarlık eğitimine de temel oluşturan yapısını ortaya koyar. Özgür sanatlar

[1] Tablonun oluşturulmasında Vidler (1998), Foster (2015), Uluoğlu (2002), Kostof (1986), Kolsal (2020) ve Roth (2019)'dan yararlanılmıştır.

eğitimi antik dönemde el emeğinden üstün kabul edilen ve teorik bilgiyi de içerecek biçimde mantık, retorik gibi sözel sanatlarla; geometri, astronomi, müzik gibi matematiğe dayalı sanatların bir arada bulunduğu bir temel eğitimi kapsamaktadır. Bu bağlamda antik dönemin mimar kimliği her ne kadar Rönesans'ta yaşanan belirgin dönüşüme kadar hem Mısır hem de Yunan medeniyetinde ustabaşı ve zanaatkar olarak tanımlansa da mimarlık eğitiminin de temelini oluşturan özgür sanatlar eğitiminin bu yapısı, mimarın çok disiplinli bir alanda teorik bilgiye de sahip olan altyapısını göstermesi açısından önemlidir (Acar 2021).

Roma'lı Mimar Vitruvius'un tariflediği biçimiyle de mimarın sahip olması gereken bilgi de hem pratik hem teorik altyapıdan bir arada beslenmektedir (Roth 2019). Tıptan, müziğe, astronomiden, felsefeye ve geometriye çok çeşitli alanlarda bilgi birikimine sahip olması gereken mimar (Vitruvius 2005) bir taraftan da Antik Yunan'da olduğu gibi çıraklık eğitimine tabi olarak yetişmiş ve bu bağlamda zanaatkar kimliğini korumaya devam etmiştir (Kolsal 2020; Roth 2019). Ancak Roma'da mimarın konumu değişmeye başlamış ve mimarlık üretimi daha ticari anlamda örgütlü bir hal almıştır (Roth 2019). Orta Çağ'da ise mimarın eğitimi çıraklık sisteminin daha örgütlü ve iç denetimli olarak sürdürüldüğü bir yapıyla lonca sisteminin bir parçası haline gelmiştir. Bu dönemde mimarlar loncalarda ve kiliselerde eğitim görmüştür (Kolsal 2020).

Rönesans'a gelindiğinde ise mimar kimliğinin kavranışı ve mimarlık eğitimi köklü bir değişime uğramıştır. Roth, 15. yüzyılda ilkçağ araştırmaları ve hümanizm tartışmaları eşliğinde yüksek sanatlarda uzmanlaşan mimarın Orta Çağ'ın yapı ustası ve zanaatkar olan mimarından ayrıştığına vurgu yapar (Roth 2019). Bu bağlamda hümanist bir sanatçı olarak mimar, teorik, geometrik ideallerin arayışını mimari tasarımda gerçekleştirerek yapım sürecinden çekilmiş ve entelektüel araştırmaya yönelmiştir. Rönesans boyunca bu entelektüel araştırmalara ek olarak plan, dikey izdüşüm ve perspektif çizim teknikleriyle taslaklar üretilmiş ve mimari ifade tekniklerinin bugün mevcut olan altyapısına benzer yöntemler geliştirilmiştir (Roth 2019). 15. Yüzyılda usta çırak eğitiminin yapısından farklı olarak bireysel gelişimin ve sorgulamanın var olduğu akademik eğitim gerçekleştirilmeye başlandı. 1470 yılında kurulan Platon Okulu da böyle bir yapıya sahipti ve Leonardo Da Vinci, Michelangelo gibi dönemin önemli sanatçı mimarlarını yetiştirdi (Kolsal 2020).

Böylece 15. yüzyılda yeni sanat akademilerinin kurulması ve mimarlık eğitiminin enstitüleşme süreci başlamış oldu. Modern mimarlık eğitiminin temellerini oluşturan Fransız Kraliyet Mimarlık Akademisi 1671 yılında kuruldu ve Fransız Devrimi'nde Ecole des Beaux-Arts'a dönüştürülerek yeniden örgütlenene kadar etkin bir biçimde faaliyet gösterdi (Roth 2019; Kolsal 2020). Ecole des Beaux-Arts (1790) ve Ecole Polytechnic (1797)'te atölyelerde sürdürülen mimarlık eğitiminin stüdyo kültürünün köklerini oluşturduğunu ifade eden Kolsal, bu dönemde Avrupa'da kurulan mimarlık okullarının modern mimarlık eğitiminde bugün var olan modelleri oluşturduğunu vurgular (Kolsal 2020).

18. yüzyılda Fransa'da süregelen akademik eğitim geleneğinden farklı olarak İngiltere'de ve Birleşik Devletler'de bürolarda asistanlık ve kalfalık üzerinden gerçekleştirilen bir mimarlık eğitimi yaklaşımı daha yaygındır (Roth 2019). 19. yüzyıla gelindiğinde ise Birleşik Devletler'de Cambridge Massachusets Enstitüsü, Urbana Illinois Üniversitesi gibi örneklerle eğitimin yönteminde değişim yaşanmış, mimarlık

okulları kurulmuş ve bu okullarda Ecole des Beaux-Arts eğitim yöntemlerinin öğretilmesi sağlanmıştır (Roth 2019). İngiltere'de ise mimarlık eğitiminin özgün yapısının stüdyo benzeri bir örgütlenme ile tasarım derslerinde eleştirel öğrenme ortamı üzerinden şekillendiği bir süreç yine 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Birleşik Krallık Mimarlar Odası (RIBA) 1834'te kurulmuş ve 1847 yılında Mimari Zanaatkarlar Derneği ile birleşerek Mimarlar Birliği (AA)'nın kurulmasının yolunu açmıştır. Mimarlar Birliği İngiltere'de diploması RIBA tarafından onaylanan bağımsız bir mimarlık eğitiminin sürdürüldüğü kurumdur (Üstün ve Kolsal 2022).

20. yüzyıla gelindiğinde ise paradigmanın güçlü bir biçimde değişimi mimarlık eğitiminde de kökten değişimlere sebep olan yeni yaklaşımları doğurmuştur. Bu dönüşüm, eşikler ve tipolojiler üzerinden Vidler (1998), Foster (2015) ve Uluoğlu'na (2002) referansla oluşturulan Şekil 2.8'de yer alan özet tabloda da görüldüğü üzere 20. yüzyıl başında makine doğasına referansla gerçekleşen dönüşümle paraleldir. 1919'da Weimar Sanat ve Zanaat Okulu'nun yönetiminin Walter Gropius'a devredilmesiyle Bauhaus'un kurulması ve hedefleri bu paradigma değişiminin eğitime yansımasında merkez konumda yer alır. Teknoloji, sanat ve zanaatın birlikteliğini, bilimsel ve kuramsal eğitimle bir arada içeren Bauhaus'un amacı pratik sanatın çeşitli disiplinlerini bir araya getirerek yeni bir mimarlık arayışı ve eğitiminin kurgulanmasıdır (Gropius'tan akt. Conrads 1991). Sanat, zanaat ve endüstri ile ilişkili biçimde yeni bir program yürütülen Bauhaus'ta Gropius teori ve uygulamanın bir aradalığını vurgulamanın yanı sıra, sanat ve zanaat ayrımının da eleştirisini gerçekleştirir. Gropius'un "Sanatçı ve zanaatçı arasında önemli bir ayrım yoktur. Sanatçı yüceltilmiş bir zanaatçıdır." söylemi bu bakış açısını özetler niteliktedir (Gropius'tan akt. Conrads 1991).

İşlevsel, endüstriyel üretime dayalı, soyut bir temel tasarım dilini, malzeme ve üretim bilgisiyle pekiştiren mimarlık eğitimi ve pratiği anlayışını sürdüren Bauhaus'un yaklaşımı tıpkı dönemin uluslararası mimarlık üslubu gibi evrensel bir yapı kazanmış ve mimarlık eğitimini uluslararası düzeyde etkileyerek dönüştürmüştür. Bauhaus'un etkin isimlerinin II. Dünya Savaşı'nın öncesinde Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmesiyle bu ekol temel biçimini koruyup çeşitlemeler üreterek ABD'de de uygulanmaya devam etti (Kolsal 2020). Bauhaus'la eş zamanlı olarak 1920 yılında Moskova'da kurulan Vkhutemas Sanat Okulu'nda da Bauhaus'a benzer bir eğitim sistemi konstrüktivist bir yaklaşımla sürdürülmüş ve sanat eğitimine dair oldukça etkin bir dönüşümü meydana getirmiştir. Ancak Bauhaus'un etkisi uluslararası düzeyde daha güçlü olmuştur. Bunun sebepleri arasında eğitimcilerinin savaş sonrası ABD'de mimarlık eğitiminin temelini şekillendirmeleri ve Bauhaus'un bütüncül bir tasarım, üretim ve belgeleme stratejisi sürdürmesi söylenebilir (Üstün ve Kolsal 2022).

Bauhaus'un uluslararası düzeyde mimarlık eğitiminin stüdyo temelli yapısını şekillendiren etkin biçiminin günümüze kadar varlığını sürdürdüğünü vurgulayan Üstün ve Kolsal, bu süreçte içerisinde bulunduğu bağlamla ilişkili olarak stüdyonun içeriğinin, güncel tartışmalarla eğitime dayalı yöntem ve yaklaşımın, gelişen yeni tekniklerle iletişime ve temsile dayalı yöntemlerin değişkenlik gösterdiğini belirtir (Üstün ve Kolsal 2022). Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında yalnızca mimarlık alanında değil ekoloji, sosyoloji, antropoloji, felsefe, teknoloji vb. çok çeşitli disiplinlerde ve alanlarda üretilen çeşitli tartışmalar ve gelişen teknolojinin mimarlığa yansımalarının mimarlık eğitimini de dönüştürücü yapısını Üstün ve Kolsal'ın (2022) şu ifadeleriyle özetlemek mümkündür:

"…1950'lerdeki küresel kaygılar, iklimle ilgili tasarım problemleri ve sosyal mimarlık; 1960'larda tasarımın bilimselleşmesi çalışmaları; 1970'lerdeki kültür-kimlik-aidiyet bağlam tartışmaları; 1990'lardaki CAD teknolojilerinin temsil aracı mı tasarlama aracı mı oldukları sorunsalı; 2000'lerde dijital stüdyonun içeriklerini belirleyen unsurlar olarak sıralanabilir."

Paradigma değişimiyle içerisinde bulunduğu zamansal ve mekansal bağlamı örgütleyen fiziksel, sosyal, kültürel, teknolojik çok katmanlı verilerden etkilenen, ek olarak küreselleşme ile farklı coğrafyalarda üretilen mimarlık bilgisinin de erişilebilirliğinin giderek arttığı mimarlık ortamında ve mimarlık eğitiminde 20. yüzyılın son çeyreğinde meydana gelen çok yönlü ve çok disiplinli yeni yapı kaçınılmazdır. Foster (2015)'in Vidler (1998)'e referansla tanımladığı "doğa, klasik dünya, teknoloji ve kentsel olan" arakesitinde gerçekleştirilen 20. yüzyılın son çeyreğindeki üretimlere dair dördüncü tipoloji yorumu bu türden bir çeşitlilik ortamında gerçekleşir ve Uluoğlu (2002)'nin de belirttiği gibi "ikili yapının bir aradalığı" üzerinden şekillenir.

Çağdaş mimarlık eğitimi içerisinde uluslararası düzeyde faaliyet gösteren, fenomenolojik duyarlılığın esas alındığı ve öğretim üyelerinin çalışma alanları, müfredatı, ders içerikleri ve stüdyo tartışmaları ile bu duyarlılığın desteklendiği bir örnek olarak var olan Academy of Architecture, bu çeşitlilik ortamı içerisinde tez çalışması çerçevesinde üretilmeye çalışılan ve mimarlık eğitimi-mimarlık felsefesi ilişkisi üzerinden özelleştirilen tartışma açısından önemlidir. 1996 yılında Mendrisio'da (İsviçre) kurulan ve Mimar Mario Botta'nın kuruluşunda etkin rol oynadığı Academy of Architecture (Università della Svizzera Italiana) bugün de mimarlık eğitiminde kuruluş amacına benzer bir duyarlılıkla faaliyet göstermeye devam etmektedir. Farklı disiplinlerden uzmanları ve bilim insanlarını bir araya getiren bir eğitim anlayışına sahip olan bu mimarlık okulunun geleneksel mimarlık eğitiminden ayrışan yapısı şu şekilde özetlenmiştir (Anonymous 1):

"Hedeflenen kültürel ve eğitimsel amaç, teknik bilgi, beşeri ve sosyal bilimler, pratik beceriler ve eleştirel ve tarihsel düşünce arasında yeni bir sentez olarak anlaşılan beşeri bilimlerin güçlü izinden esinlenmiştir."

Bu kapsamda eğitim planı, tasarım stüdyoları; tarihsel ve insan temelli konuların irdelendiği beşeri bilimler dersleri ve teknik ve bilimsel konuları içeren dersler "dengeli bir entegrasyon" şeklinde belirlenmiş ve uygulanmaktadır (Şekil 2.9). Teorik anlamda öğrenciyi felsefe, sanat, kültürel ve kentsel bağlam, teknoloji gibi çok çeşitli alanlarda besleyen kuramsal tartışmalara ek olarak, her stüdyo düzeyinde fenomenolojik duyarlılığın tartışmaya açıldığı özelleşmiş dersler aracılığıyla bu teorik altyapı pratikte de beslenmektedir[1]. Stüdyo derslerinin çok sayıda alternatifi içerecek biçimde bölümlendiği ve konuda yetkin akademisyenlere ek olarak uluslararası üne sahip mimarlar tarafından desteklendiği bir sistemle kuram-pratik arası ilişki güçlendirilmektedir (Anonymous 1).

[1] "Architecture as Sense of Space. Architecture as Sense Making", "Philosophy of space and dwelling", "Tectonics of the Landscape", "Philosophy and the cult of nature", "Contemporary City and Social Sciences", "Architecture and Materials", "Integrated Digital Fabrication", "Living, Dwelling and Building in the Alps" gibi temalarla stüdyoda ve kuramsal derslerde fenomenolojik temelde bir duyarlılığın beslendiği söylenebilir (Anonymous 1).

	Semester study plan
Design Studio 50% = 15 ects	Design Studio
Historical-Humanistic Courses 25% = 7.5 ects	Theory of Art and Architecture
	Culture of the Territory
	Philosophy
	Others
Technical-Scientific Courses 25% = 7.5 ects	Construction and Technology
	Structures
	Others

Şekil 2.9. Università della Svizzera Italiana, Academy of Architecture ders planı (Anonymous 1)

Özellikle mimari çizim programlarının Yapı Bilgisi Modellemesi gibi yöntemlerle standardize edilmiş verileri bir araya getirmeyi elverişli kılan potansiyeli arttırdığı; malzeme ve tekniğe dayalı gelişmelerin yere dair olanla bağlantıyı koparan bir evrensel pazara hizmet ettiği ve tüm bunların yanında mimarlık üretimlerinin de görsel medyanın hızla tüketildiği platformlarda ön plana çıkmak üzere tasarlanıp, sunulduğu mimarlık ortamında yere ve zamana dayalı fenomenolojik bir duyarlılığın sürdürülmesi zorlaşmıştır. Academy of Architecture'da sürdürülen çok disiplinli ve eleştirel, felsefi duyarlılığı geliştirici bir eğitim programının önemi ve etkisi de bu koşullar altında önem kazanmaktadır.

Bu bağlamda teknolojinin dönüştürücü gücünün eleştirisini mimarlık eğitimi çerçevesinde de yapmak ve mimari tektoniğin barındırdığı fenomenolojik özü 21. yüzyıl koşulları içerisinde yeniden ele almak önemli bir tartışma konusu haline gelmektedir. Mimarlık eğitimi kapsamında bu eleştirinin yapılabilmesi, teknolojinin mimarlık alanına yansıyan gelişmelerini yadsımadan, çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde, teknolojinin tektonik özünde var olan yere ve deneyime dayalı potansiyellerini kuram-pratik arası tartışmalarla açımlamakla mümkün olabilir.

Tez kapsamında tartışmaya açılan ve mimarlık paradigmasında fenomenolojinin 21. yüzyıl perspektifleri çerçevesinde örgütlenen kuramsal tartışmanın mimarlık eğitimine uyarlandığı durum çalışması özelinde böyle bir duyarlılığın arayışı gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda kuramsal çerçevede 20. yüzyılın son çeyreğinde temelleri atılan disiplinlerarası, eleştirel ve bütünsel altlıktan yararlanılmıştır. Tartışmayı 21. yüzyıla taşıyan unsurlar ise yer ve teknolojinin bir aradalığının bu yüzyıla yansıyan çağdaş teknoloji, estetik deneyim ve yer kavrayışları ekseninde postfenomenoloji ve katılım estetiği temelli kuramsal çerçevede gerçekleştirilmesidir. Bu çalışmada ortaya koyulan fenomenolojik değerlendirme yöntemini oluşturan parametre tablosunu, ikili ve üçlü etkileşim değerlendirme modellerinin altyapısını ve stüdyo çalışmasını örgütleyen tartışmayı bahsi geçen mimarlık felsefesi temelli disiplinlerarası, eleştirel ve bütünsel kuramsal altlık şekillendirmiştir.

2.3. Yirmi Birinci Yüzyıl Mimarlık Paradigması İçerisinde Mimari Tasarım Kuramına Dair Eleştirel, Bütünsel ve Disiplinlerarası Bir Model Önerisi İçin Kavramsal Çerçeve

Yirmi birinci yüzyıl mimarlık paradigması içerisinde mimari tasarım kuramına ve eğitimine dair bir söz söyleyebilmek adına çalışma kapsamında temelleri kaynak taraması bölümünde atılan ve paradigmanın dönüşümü çerçevesinde mimarlığın tanım ve sınırlarının izleğini sunan kavramsal okumanın tümünün öncül referansı olabilecek Vitruvian üçlünün, kavranışında ve ele alınışındaki yeniliğe açık potansiyelleri irdelemek yerinde olacaktır. Bu yönüyle Vitruvian okuma hem paradigmayı dönüştüren ikiliklerin devinimini anlamlandırmayı hem de bu kapsamda mimarlık tanımında güncel kavramlarla yeniden yorumlanabilecek bir sabit olarak ele alınabilecek temel dayanak noktasını oluşturmayı mümkün kılmaktadır.

Bu kapsamda "Mimari kavramının tanımı ve sınırları üzerine" antikiteden bu yana gerçekleştirilen kuramsal üretim sürecini ele alarak kendi mimarlık tanımını şekillendiren Özer'in yaptığı okuma mimarlığın kısmen sabitliğini koruyan temel bileşenlerini ve bu bileşenlerin kavranışında söz konusu olan devingen yapıyı bir arada irdelemesi açısından önemlidir. Özer, Vitruvius'a referansla bu durumu şu şekilde özetlemektedir (Özer 2018):

"…kökleri Antikite'ye kadar uzanan bir gelenek, çağdaş süzgeçten geçirilerek aşağıdaki denklemle açıklanabilmektedir: Mimari= Fonksiyon + (Strüktür + Konstrüksiyon) + Sanatsal Değer."

Bu denklemsel özet doğrultusunda tarihsel paradigma değişimine dayalı olarak mimarlığın kuramsallaştırılmasının Antik temelinde yer alan bu üç temel ögeden farklı dönemlerde daha baskın olan ögenin hangisi olduğu çağlar boyunca değişiklik gösterse de bu temelin büyük oranda korunduğu söylenebilir. Özer mimarlığın temel bileşenlerinin sürekliliğine dair okumasının sonucunda bu bileşenlerin güncel ilişkisinin çok yönlü etkileşime dayalı yapısını vurgulayarak kendi mimarlık tanımını şu şekilde yapar (Özer 2018):

"Belirli bir toplumun gerçek ihtiyaçlarıyla imkanları çerçevesinde o toplumu ilgilendiren faaliyetleri duygusal yönden de destekleyerek barındırabilecek nitelikte mekân düzenleri oluşturma becerisi."

Bu bağlamda çalışmada, tarihsel paradigma değişimleri çerçevesinde sürdürülen okumanın ana çerçevesinin çizilmesinde ve 21. yüzyıl mimarlık pratiğindeki karşılıklarının aranması niyetiyle mimarlık tanımının kuramsallaştırılmasına temel oluşturan ve güncel mimarlık kavrayışında da izleri sürülen Vitruvius üçlemesinden yararlanılmıştır.

Şekil 2.10'da çalışma kapsamında kaynak taraması bölümünde de özetlenen, tarihsel süreçte mimarlık kuram ve pratiğinde ikili yapıda meydana gelen paradigma değişiminin irdelenmesi çerçevesinde gerçekleştirilen bu okumanın Vitruvian üçlüyü ikiliğin değişen dengeleriyle birlikte barındırdığına dair ilişki kurulmaktadır. Tabloda bu bağlamda Vitruvian üçlüye referansla *uygunluk* üzerinden gündelik yaşam pratiklerini içeren ve besleyen her türlü verinin, *sağlamlık* üzerinden tekniğe ve mimari

arkitektoniğe dair girdilerin ve *güzellik* üzerinden estetik algı ve deneyime dayalı okumaların paradigma değişimleri çerçevesinde dönüşen yapısının ve çağdaş biçimlerinin ortaya koyulabileceği vurgulanmaktadır. Tarihsel süreç boyunca mimarlık kuram ve pratiğinde varlığı korunan bu ana hatlar çerçevesinde mimari tasarımda paradigmayı dönüştüren parametrelerin ikili yapıyı oluşturan devingen ilişkileri özetlenmiştir. Görüldüğü üzere vurgulanan ana hatların tarihsel süreç boyunca varlıklarını koruduğu, bu ana hatları oluşturan yapının kendi içerisindeki dengesinin yine ikiliklerin değişen dengeleri çerçevesinde dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bu doğrultuda Şekil 2.10'da da özetlendiği üzere güncel paradigmanın çoğulcu, çok boyutlu, çok disiplinli yapısı, kuram-pratik, anlam-işlev, sanat-teknik, özne-nesne ikilikleri arasında belirsizleşen sınırlar doğrultusunda *eleştirel* (Frampton, 1996; 1983), *bütünsel* (Aydınlı, 2002) ve disiplinlerarası bir yaklaşım üzerinden şekillenmektedir[1]. Bu güncel yapı Vitruvian üçlünün de yaşamsallık, tektonik ve estetik deneyim üzerinden çağdaş okumalarının yapılması için potansiyeller üretmektedir.

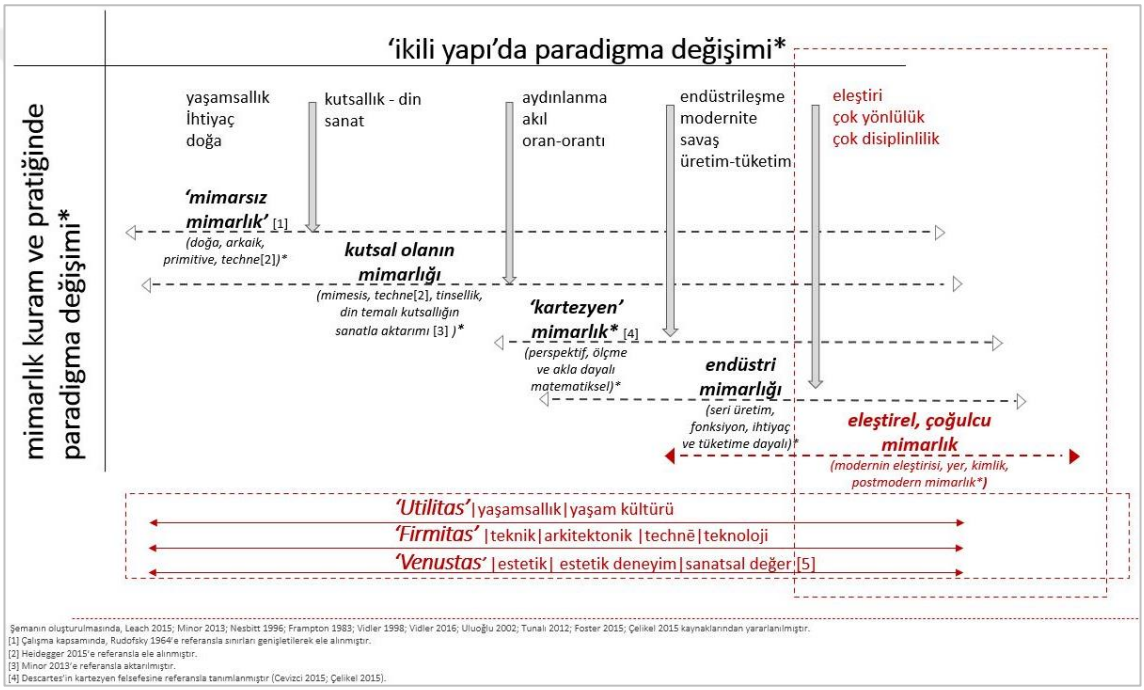

Şekil 2.10. Mimarlık kuram ve pratiğinde paradigma değişimini meydana getiren "ikili yapı" (Orijinal 2025)[2]

Bu eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası yaklaşımın Vitruvian okumanın çağdaş yorumuna yansımalarının irdelenmesi ve bu bağlamda antik çağdan beri süregelen

[1] Bahsi geçen eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası yapı mimarlık felsefesi aracılığıyla bir sonraki başlıkta detaylı olarak çözümlenmiştir.

[2] Tablonun oluşturulmasında, Leach (2015); Minor (2013); Nesbitt (1996); Frampton (1996); Vidler (1998, 2016); Uluoğlu (2002); Aydınlı (2002); Tunalı (2012); Foster (2015); Çelikel (2015); Malgrave ve Goodman (2011) kaynaklarından yararlanılmıştır. Ek olarak tabloda yer alan numaralandırılmış kavramlara dair referans notları ise şu şekildedir; [1] *Mimarsız mimarlık* kavramı çalışma kapsamında, Rudofsky (1964)'e referansla sınırları genişletilerek, [2] *techné* terimi Heidegger (2015)'e referansla, [3] kutsallığın sanat aracılığı ile aktarımı şeklinde özetlenen anlayış Minor (2013)'e referansla, [4] *kartezyen* mimarlık kavramı Descartes'in kartezyen felsefesine referansla (Cevizci 2015; Çelikel 2015), [5] *sanatsal değer* kavramı ise Özer (2018)'e referansla kullanılmıştır.

ikiliklerin aşılabileceği bir yaklaşımın 21. yüzyıl paradigması içerisinde mimarlık kuramı çerçevesinde ortaya koyulabilmesi için tez çalışması kapsamında mimarlık felsefesi alanının eleştirel ve disiplinlerarası potansiyellerinden yararlanılmıştır. Şekil 2.11'de şematik olarak ifade edilen Vitruvian üçlünün çağdaş paradigma kapsamında çözümlenmesi ile tez çalışmasında model önerisinin oluşturulmasına dair temel çerçeve ve yaklaşım belirlenmiştir. Bu doğrultuda çağdaş paradigmanın eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası kavrayışının Vitruvian çerçevedeki ele alınışı bu çalışma kapsamında mimarlık felsefesinin 21. yüzyıla yansıyan karşılıkları ve potansiyelleri bağlamında gerçekleştirilmiştir.

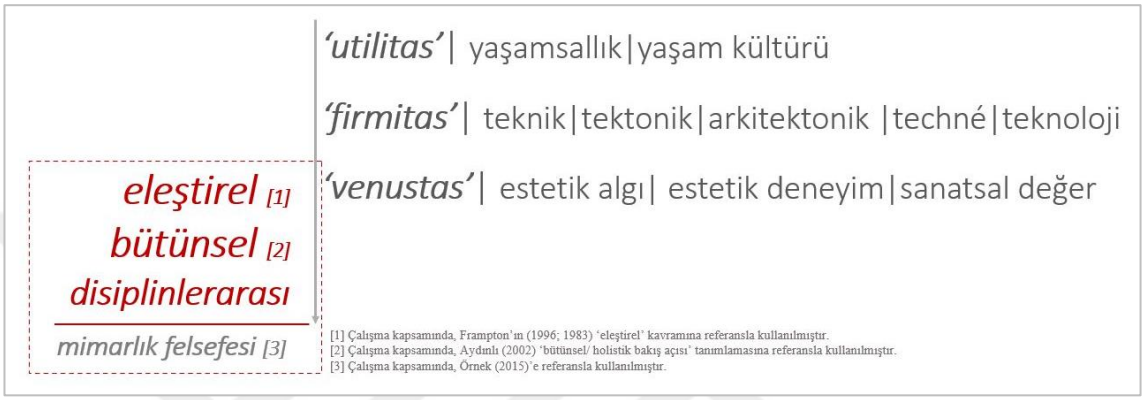

Şekil 2.11. Eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası okuma (Orijinal 2025)

2.3.1. Eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası çözümleme

Modelin Şekil 2.12'de özetlenen mimarlık felsefesi temelli eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası yapısının çözümlenmesi için yine mimarlık kuramı ve felsefe aracılığı ile bir okuma yapmak ve bu okumanın mimari fenomenolojiye dayalı açılımlarının çağdaş bir perspektifte nasıl sürdürülebileceğini çözümlemek gerekmektedir.

Şekil 2.12. Modelin mimarlık felsefesi temelli eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası yapısı (Orijinal 2025)

Bu bağlamda öncelikle güncel paradigmanın, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren geliştirilmeye başlanan yeni kavramlar ve bakış açılarıyla karşılık bulan *bütünsel/holistik* yapısını Aydınlı'nın ele alışı üzerinden tartışmak mümkündür (Aydınlı 2002):

"Descartes'ın 'ikili' dünya görüşüne karşın 'bütünsel'/ holistik bir bakış açısına doğru bir yaklaşım… Bugün modern düşüncenin kesinlik içeren, doğrusal olarak ilerleyen düşünme yollarından, esnek olabilen, açık sonlu, belirsizlikler taşıyan ve çağrışımlarla döngüsel olarak ilerleyen düşünme biçimlerine bir dönüş yaşanmaktadır… Bu tür bir mekan, yorumların ardışıklığına, bakış açılarının evrimine olanak veren holistik özelliklerle donanmıştır."

Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi mimarlık kuram ve pratiğine dair paradigma değişimleri boyunca varlığını sürdüren "ikili yapı"nın (Uluoğlu 2002) Descartes'çı ikili dünya görüşünün aşılma girişiminde, bir dayanak noktası olarak üst çerçevede mimarlık felsefesinden ve daha sınırlandırılmış bir çerçevede mimari fenomenolojiden yararlanılabilmesi; fenomenolojik yaklaşımın mekanı ve zamanı birbirine bağlı olgular olarak ele alan, algılayan özne ve algılanan nesneyi bir arada ve birbirleri ile kurdukları ilişki üzerinden irdeleyen yapısından kaynaklanmaktadır (Aydınlı 2002).

21. yüzyılda mimarlık denildiğinde sınırların giderek belirsizleştiği, bahsi geçen ikiliklerin arakesitinde ve ilişkisellikleri üzerinden tartışmalar yürüten, kuram-pratik, doğal-yapay, mekan-yer, algılayan-algılanan, sanat-teknik gibi keskin ayrımları aşmaya çalışan, bütünsel, eleştirel ve disiplinlerarası bir anlayış hakim olmaya başlamıştır. Bu yaklaşım biçimi mimarlık, felsefe, bilim, teknoloji, sanat gibi çok çeşitli alanlarda kuramsal ve pratik üretimlerle karşılık bulmaktadır. Mimarlık felsefesi ve mimari fenomenoloji de barındırdıkları kuramsal tartışmalar gereği bu çok disiplinli ve eleştirel yapıyı mümkün kılan bütünsel bir çerçeve sunmaları açısından çalışma kapsamında model önerisini şekillendirecek temel dayanak noktası olarak belirlenmiştir.

Mimari tasarımda güncel paradigmanın eleştirel yapısı da mimarlığın felsefe ile etkileşimi çerçevesinde kavranabilir. Mimarlığa dair kuramsal ve pratik her türlü üretimin sürece, algıya ve deneyime dayalı; kurgusal, düşünsel ve anlamsal yapısını vurgulayarak mimari tasarım süreci ve felsefi düşünce süreci arasındaki ilişkiyi ortaya koyan Şentürer (2002), bu yönüyle *"mimarlıkta felsefi duruş"*un eleştirel bir yaklaşımla gerçekleşebileceğini ifade eder. Mimari tasarımın kuramsal ve pratik alanına içkin olan eleştirel düşüncenin felsefi temellerini aynı zamanda mimarlığın estetik niteliğinden kaynaklanan eleştiri olgusuyla da pekiştirir (Şentürer 2002). Bu çalışmada eleştirel oluşun çözümlenmesi mimarlık felsefesi temelli bir okuma ile mimari fenomenoloji ve 21. yüzyıldaki çağdaş yansımaları kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda bahsi geçen eleştirel yapının ortaya konulabilmesi için öncelikle kıta felsefesinin kavramsal altyapısını anlamak ve çağdaş fenomenolojinin eleştirel kökenini ortaya koymak yerinde olacaktır.

Cevizci (2015)'in ifade ettiği üzere 20. yüzyılda varoluşçuluk, eleştirel teori, postyapısalcılık gibi yaklaşımlar üzerinden güçlü bir şekilde karşılık bulan felsefi akımların kıta felsefesi çerçevesinde analitik felsefeye karşıt bir duruş sergiledikleri söylenebilir. Kıta felsefesinin bu eleştirel yapısının kaynağının ise Kant'ın eleştirel felsefesinde köklendiğine dair izler bulmak mümkündür. Kant'a göre felsefi düşüncenin temel görevini eleştiri oluşturur ve filozofların temel yaklaşımı da tüm felsefi teorileri eleştirel gözle incelemek ve sorgulamak olmalıdır. Kendi felsefi yaklaşımını da bu kapsamda ortaya koyan Kant eleştirel felsefesinin temelinde "insan aklının neyi bilip neyi bilemeyeceğini, deneyimin temel karakterini ve temellerini araştırması gerektiğini"

sorgulamıştır (Cevizci 2015). Kant'ın "Kopernik devrimi" rasyonalizm ve emprizim arasında her ikisinin de sınırlılıklarını aşmaya çalışan bir sentez üreterek bilginin kaynağıyla ilgili tartışmasını çözümler ve bir taraftan da geleneksel ontolojik bir metafizik kavrayışının yerine yine transandantal bir metafizik koyar. Cevizci, Kant'ın bilgiye dair açtığı yolun kıta felsefesinin özellikle bilgi alanındaki tartışmalarına öncü olduğunu vurgular (Cevizci 2015).

20. yüzyılın ilk yarısında oldukça baskın bir biçimde kıta felsefesi içerisinde varlığını sürdüren varoluşçuluk ve fenomenolojinin (Wolin ve Kurtz 2024) de bu bağlamda ele alınabilir olması doğaldır. Fenomenolojik tartışmanın felsefi bir hareket olarak ortaya çıkışı ve tanımlanması Husserl ile olsa da bu hareketin temel unsurları David Hume, Immanuel Kant ve Franz Brentano gibi filozoflarda bulunabilmektedir (Smith 2024). Husserl'ın epistemolojik alanda ortaya koyduğu fenomenolojik tartışmayı ontolojik çerçevede ele alarak sürdüren Heidegger'in (Cevizci 2015) fenomenoloji kavrayışı da kıta felsefesi bağlamında üretilmiş eleştirel bir düşünsel yaklaşım sunmaktadır. Bu bağlamda tez çalışmasında eleştirel yaklaşımın temellendirileceği mimari fenomenolojinin de temel dayanağını oluşturan Heidegger'ci varoluşsal fenomenolojinin benzer bir eleştirel sorgulamayı içerdiği ifade edilebilir.

Heidegger'in fenomenoloji kavrayışını varoluşsal ontoloji olarak tanımlamak mümkündür. Varlık üzerine sürdürdüğü fenomenolojik araştırmayı fenomenolojik antropoloji çerçevesinde temellendiren Heidegger insan, insan bilinci ve insan varlığını anlamak yoluyla varlık sorusunun anlaşılabileceği bir ön kabulü benimsemiştir. Felsefesi ilerleyen dönemlerde sanata ve teknoloji felsefesine doğru bir yönelim göstermiş ancak temelde kartezyen düşüncenin ve bilgi talebinin karşısında konumlanan yaklaşımını güçlü bir biçimde sürdürmüştür (Cevizci 2015).

Bu bağlamda kaynak taraması bölümünde de aktarıldığı üzere mimari fenomenolojinin Heidegger, Merleau-Ponty gibi filozofların felsefi çalışmalarında temellenerek mimarlığa aktarılan ve ardından mimarlık kuramı ve pratiği içerisinde de Christian Norberg-Schulz, Kenneth Frampton, Juhani Pallasmaa, Steven Holl gibi kuramcılar ve mimarlar tarafından tartışılarak çeşitlemeleri yapılan karşılıkları fenomenolojinin kendi içerisinde dönüşümü ile varoluşa dayalı tartışmaları estetik, teknoloji, ekoloji vb. çok çeşitli alanlarda sürdürmeye imkan tanıyan çağdaş yorumları mimarlık alanında da bu yorumları sürekli olarak yeniden tartışmaya açma potansiyelleri üretmektedir (Cevizci 2015; Nesbitt 1996; Mallgrave ve Goodman 2011; Parsons ve Carlson 2024; Ihde 2009). Bu kapsamda tez çalışmasında üretilen tartışmanın kendisi de hem felsefi temellerinden kaynaklı olarak hem de diğer disiplinlerle sürekli güncellenen bir yapıda kurduğu ilişkiler sayesinde disiplinlerarası olma niteliği göstermektedir.

Örnek (2015) disiplinlerarası bir yapı sunmanın mimarlık felsefesinin en önemli özelliklerinden olduğuna vurgu yaparken bu yapının mimarlığın yalnızca felsefe disiplini ile değil diğer disiplinlerle olan ilişkisini anlama yolunda da önemli bir katkı sunduğundan bahseder (Örnek 2015). Aydınlı (2002) ve Çelikel (2015)'in de belirttiği üzere mimarlığın antik kavranışından farklı olarak endüstri devriminin etkisiyle başlayarak modern ele alış ve üretim biçimlerine doğru yaşanan değişimle içerdiği farklı katmanların çeşitli disiplinlere ayrışmasına dayalı uzmanlaşma ve iş bölümünün mimarlığın "bütün"e dayalı yapısının yitirilmesine sebep olmuştur. Ancak 21. yüzyılda

mimarlık felsefesi ve mimari fenomenolojinin de içerisinde yer aldığı çeşitli yaklaşımların disiplinlerarası tartışmaları ve yaklaşımları ise bu bütünü yeniden kurma ve farklı disiplinleri ayrıştırmak yerine birbirleriyle kurdukları ilişkilerin ürettiği potansiyeller üzerinden değerlendirmenin yolunu açmaktadır (Aydınlı 2002; Çelikel 2015).

Bu kapsamda tez çalışmasında bütünsel ve eleştirel yapısını destekler nitelikte disiplinlerarası yapısıyla temelde mimarlık felsefesinin, daha özelleşmiş bir ilgiyle ise mimari fenomenolojinin ve 21. yüzyıla yansıyan perspektiflerinin içerdiği tartışmalar üzerinden şekillenen model önerisinin, Şekil 2.13'te özetlenen çok çeşitli alanlarda disiplinlerarası bir kuramsal altyapıdan beslendiği görülmektedir. Öncelikle varoluşsal fenomenoloji, fenomenolojik antropoloji temelinde Vitruvian üçlünün her bir ögesine de içkin biçimde temellenen okumanın, çağdaş paradigmanın özelleşen, güncel ve önemli tartışmalarından olan yer ve teknoloji özelinde ele alınmasıyla modeli besleyen kuramsal tartışmaların bilim felsefesi, teknoloji felsefesi, çevre estetiği, katılım estetiği, postfenomenoloji, çağdaş sanat gibi tartışmalarla analitik ve kıtasal kutuplarının arakesitinde üretilen yaklaşımları içeren bir altlığa dayandırılması benimsenmiştir (Cevizci 2015; Parsons ve Carlson 2024; Berleant 2005, 2007; Latour 1987; Ihde 2009).

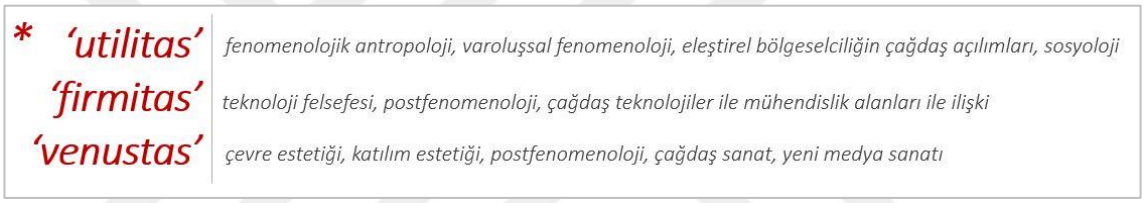

Şekil 2.13. Eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası çözümleme özet (Orijinal 2025)

Özetlemek gerekirse Vitruvian üç temel öge ile ilişkili olarak okunduğunda, mimarlık kavramının değişmeyen köklerinin var olduğu, ancak bunların paradigmanın değişimi doğrultusunda dönüştüğü, kapsam, sınır ve birbirleriyle ilişkilenme biçimlerinin değiştiği görülmektedir. Bu bağlamda çağdaş paradigmayı dönüştüren eleştirellik ve disiplinlerarasılık, çoğulluk, bütünsellik gibi anahtar kavramlar ise arakesitte yer alan, sınırları belirsizleştiren, sınırın çift yönlü potansiyelini açan bir yapının temelini oluşturabilmektedir. Mimarlığın kendi doğasında yer alan ve Vitruvian okumaya referans veren yaşamsallığı, tektoniği ve estetik deneyimi eleştirel bir çerçevede bütüncül ve disiplinlerarası olarak ele alabilmek ve ikili yapıyı aşan çağdaş bir yorumu kurgulamak adına bu çalışma çerçevesinde mimarlık felsefesinin, mimarlık kuram ve pratiğini dönüştürücü güçlü bir yaklaşımı olarak mimari fenomenolojinin; 20. yüzyılda Heidegger'ci temellerle şekillenen yapısından ve çağdaş yaklaşımlarla 21. yüzyıla yansıyan perspektiflerinden yararlanılmıştır.

2.3.2. Modelin kavramsal kurgusu ve yaşantısal oluş, tektonik oluş, estetik oluş ögeleri çerçevesinde ikili yapının dönüşümünün okunması

Vitruvius mimarlığın üç temel ögesini şu şekilde tanımlamıştır (Vitruvius 2005):

"Dayanıklılık, temellerin sağlam zemine indirilerek malzemenin akıllıca ve cömertçe seçilmesi ile sağlanacaktır; uygunluk, bölümlerin düzenlenmesi kusursuz olduğunda, kullanımda hiçbir engel çıkmadığında ve her yapının türüne uygun doğru

cepheler açıldığında sağlanır; güzellik ise yapıtın görünümünün hoş ve zevkli olmasına, öğelerinin de doğru bakışım ilkelerine göre orantılı olmalarına dayanır."

Çalışmanın kaynak taraması bölümünde de detaylı olarak irdelendiği üzere mimarlık tanımının antik köklerinde yer alan bu üç ögenin her biri çağlar boyunca değişen paradigma çerçevesinde kendi barındırdıkları ikiliklerin değişen dengeleri içerisinde varlıklarını sürdürmüştür. Tez çalışması kapsamında Vitruvian ögelerin her biri çerçevesinde çağdaş fenomenoloji perspektifleri aracılığıyla bu ikiliklerin aşılması yönünde bir model geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda her bir ögenin ilişki içerisinde olduğu ikilikler tanımlanmıştır. Çalışma çerçevesinde ele alınmak üzere her bir öge ile ayrı ayrı ilişkilendirilerek kurgulanan modelin vurgulanması gereken en önemli noktası, ikiliklerin aşılması kapsamında önerilen eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası yapısı ile modelin üç ögesinin birbirlerine referans verebilen nitelikte olmasının gerekliliği ve önemidir. Modelin temel kurgusu kapsamında çizilen kavramsal çerçevede ayrı başlıklar halinde ele alınmakla beraber, her bir öge birbirleri ile ilişkilerinin çok katmanlı yapısı bağlamında bir diğerine referanslar verilerek açımlanmıştır. Bu doğrultuda modelin her üç ögesinin ve dolayısıyla onlarla ilişkili olarak tanımlanan ve aşılmaya çalışılan ikiliklerin net sınırlarla birbirinden ayrılamayacağının ve her birinin bir diğerine referans verebilme potansiyelinin farkında olunması gerekmektedir.

Antik mimarlık tanımını oluşturan ögelerin çağdaş bir yorumu olarak Özer (2018)'in çözümlediği üçlüyü de irdeleyerek tez çalışmasında önerilen model kapsamında sırasıyla; Vitruvian *uygunluk*, Özer'in ifadesiyle *fonksiyon* düşünsel altyapıya ve yere dayalı yaşamsallık ve anlamın mimari örgütlenme biçimine yansıması olarak *yaşantısal oluş* şeklinde; Vitruvian *dayanıklılık* Özer'in ifadesiyle *strüktür + konstrüksiyon* güncel teknik, teknoloji kavrayışının etimolojik kökenine dayalı özü olarak *tektonik oluş* şeklinde; Vitruvian *estetik* Özer'in ifadesiyle *sanatsal değer* sanatın genişleyen sınırları çerçevesinde fenomenolojik ve katılıma dayalı çevresel bir estetik deneyim olarak *estetik oluş* şeklinde yorumlanarak irdelenmiştir (Şekil 2.14).

Şekil 2.14. Vitruvian okumanın çağdaş yorumu ile eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası model önerisinin temel çerçevesi (Orijinal 2025)

Vitruvian üçlünün ikilikleri aşabilecek potansiyelde ele alınabilmesi amacıyla model kapsamında üst ölçekte mimarlık felsefesinden, alt ölçekte mimari fenomenolojiden ve 21. yüzyıla yansıyan çağdaş perspektiflerinden yararlanılmıştır. Önerilen model ile yaşantısal oluş, tektonik oluş ve estetik oluş ögeleri bağlamında Heidegger'ci bir temel kurgulanarak, sırasıyla işlev-anlam, sanat-teknik ve özne-nesne ikiliklerini aşacak varoluşsal fenomenoloji çerçevesinde örgütlenen bir yapı kurulmuştur. Bu bağlamda işlev-anlam ikiliğinin aşılması Heidegger'ci hesaplayan düşüncenin aşılabilirliği ile, sanat-teknik ikiliğinin aşılması çağcıl tekniğin aşılabilirliği ile, özne-nesne ikiliğinin aşılması da dolaysız deneyim potansiyellerinin tartışılması ile ilişkilendirilerek okunmuştur (Şekil 2.14). Varoluşsal fenomenoloji temelinde kurgulanan modelin temel altlığının çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde postfenomenomojik bir okuma ile nasıl karşılık bulacağı ise durum çalışması kapsamında ele alınan yer ve teknolojinin bir aradalığını sorgulayan üçlü etkileşim modelinin üretimiyle karşılık bulmuştur[1]. Materyal ve metot ile bulgular bölümlerinde detaylı biçimde aktarılan üçlü etkileşim modelini meydana getiren fenomenolojik temeli kavramak için öncelikle Vitruvian üçlünün ikilikleri aşan çağdaş fenomenolojik bir yorumunu mümkün kılan modelin kuramsal altlığını şekillendirmek gerekmektedir.

Bu çerçevede öncelikle modelin *yaşantısal oluş, tektonik oluş* ve *estetik oluş* ögeleri üzerinden aşmaya çalıştığı ikiliklerin tarihsel paradigma değişimleri çerçevesinde 21. yüzyıla değin süregelen dönüşümünü irdelemek ve mimari fenomenoloji çerçevesinde aşılmasına dair potansiyellerin kuramsal altyapısını ortaya koymak yerinde olacaktır.

2.3.2.1. *Yaşantısal oluş* ögesi bağlamında işlev-anlam ikiliğinin dönüşümü ve mimari fenomenoloji çerçevesinde aşılması

Kuban mimari tasarımda işlevi ihtiyaçların programlaştırılmış hali hem plan düzleminde hem de biçimsel olarak yapıyı oluşturan öğelerin her birinin amaca uygunluğu şeklinde tanımlar ve işlevin sosyal örgütlenme, gereksinim ve eylemler üzerinden toplumun kültürüne dayalı yapısına şu şekilde dikkat çeker (Kuban 2021):

"…yapının işlevi en geniş anlamı ile, sosyal örgütlenmenin ifadesi olmakta, bu örgütlenme yapı tiplerini doğurmaktadır."

Vitruvian anlamda işlevselliğin karşılığı olarak irdelenebilen uygunluk*(utilitas)* ise geleneklerle, kullanımla ve doğanın kendisiyle kurulan ilişkiler üzerinden kavranır

[1] Çağdaş teknolojiye dair tartışmayı fenomenolojik temelde sürdürmeye çalışan bir yaklaşımın ele alındığı bu çalışmada Vitruvian üçlünün Heidegger'ci bir yorumu kurgulanırken Heidegger'in modern tekniğin özüne dair yaptığı eleştirinin Antik Yunan'a kadar izi sürülen yapısına kısaca değinmek gerekir. Bu kapsamda Heidegger, "modern tekniğin" araçsallığa dayalı bir nedensellik üzerinden karşılık bulan teknoloji kavrayışının eleştirisini Aristoteles'in dört neden ilkesine (maddi neden, formel neden, ereksel neden, fail neden) dayalı bir ele alışla gerçekleştirir. Buna göre tekniğin özü yalnızca araçsallıkla ve fail nedenle ilişkilendirilemeyecek olan bütüncül bir açığa çıkma haliyle ilişkilidir. Böylece ister doğada kendiliğinden meydana gelen (physis) ister zanaat veya sanat yoluyla (mimarlıkta da olduğu gibi) technéye dayalı olsun, açığa çıkma, varlığa getirme olarak poiesis bu dört nedenle ilişkili olarak okunmalıdır. Tekniğin technéye dayalı özü de bu yolla dört nedenin bir aradalığında açığa çıkar ve modern tekniğin ele alınışının aksine araçsallığın ötesinde bir varoluş sergiler (Heidegger 1998). Bu çalışmada da Antik Yunan kökleriyle ele alınan bu bakış açısının Heidegger'ci varoluşsal fenomenoljiye dayalı yorumu Vitruvian üçlü temelinde kurgulanan model üzerinden yapılarak, bu yorumun 21. yüzyıla yansımaları ise postfenomenoloji çerçevesinde teknoloji ve algıya dair çağdaş tartışmalar çerçevesinde sürdürülmüştür. Böylece 21. yüzyılda çağdaş teknolojinin "açığa çıkmaya" referans veren potansiyellerinin keşfedilmesi ve mimarlık fenomenolojisi çerçevesinde irdelenmesi hedeflenmiştir.

(Vitruvius 2005). İlk barınmalardan bugüne toplumun kültür özellikleri, eylemleri ve ihtiyaçları, toplumsal düzenlemeleri, iş bölümleri, günlük yaşam pratikleri ve gelenekleri bütünleşerek yapı programlarını ve üretimini yönlendirici olmaktadır. (Kuban 2021).

Aydınlı (2002) da bu bağlamda her çağın kendine özgü bir mekânsal kavrayışı ve pratiği olduğunu, bunu örgütleyen yapının yaşamı şekillendiren inanç, ilke, estetik, etik vb. birçok değerden etkilendiğini belirtir. Mimarlığın özellikle geleneksel mimarlıkta açık bir biçimde okunabilen algısal, kültürel, toplumsal, doğal, coğrafi boyutlarının bütününü tümel bir gerçeklik olarak tanımlamakta ve bu yapının modern düşünceden günümüze akılcı, indirgemeci, soyutlamaya ve tüketim nesnesinin üretimine yönelik yaklaşımlarla *"yüzeysellik ve homojenlik içeren bir mekan anlayışı"* sebebiyle parçalandığını ifade etmektedir (Aydınlı 2002). Roth erken yirminci yüzyılda hız kazanan bu mimarlık anlayışını "kusursuz yararcılık" olarak tanımlar ve uluslararası üslubun bu türden üretimlerini "kusursuz işlevin mimarlığı" şeklinde açımlar (Roth 2019).

Kuban da Aydınlı'ya benzer bir eleştiriyle mimari tasarımın standardize edilmiş bu yeni üretim biçiminin işlevsellik niyetiyle yola çıkan vurgusunu eleştirerek bu durumun esasen ekonomik ve küresel bir zorunluluktan kaynaklandığını belirtir (Kuban 2021). Temelde mimari işlevselcilik fikri, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başlarında güçlü bir şekilde varlığını sürdüren tarihi referansların fiziksel olarak yapıda canlandırılması durumunun eleştirisiyle işlevin formu belirlemesi fikrinin savunulması sonucu ortaya çıkmıştır (Britannica 2013). Ancak kaynak taraması bölümünde Şekil 2.5'te yapılan özet doğrultusunda görüldüğü üzere Uluoğlu (2002)'nun tanımladığı ikinci eşikte ve Vidler (1998)'in tanımladığı ikinci tipolojide görüldüğü üzere makineleşme, seri üretim ve standardizasyona dayalı fikirlerle karşılık bulmaya başlayan anlayış uluslararası üslup vurgusu ile farklı bir boyut kazanarak yer ve deneyimden, yapı ve mekan üretimini koparmaya başlayan bir yaklaşıma evrilmiştir (Uluoğlu 2002; Vidler 1998).

Tipolojiler (Vidler 1998; Foster 2015) ve eşikler (Uluoğlu 2002) üzerinden yapılan bu türden okumalarda işlev-anlam ikiliği de dahil olmak üzere ikili yapının ayrımının izini sürmek daha mümkün hale gelmektedir. Oysaki batılı dünyada tarih yazımsal olarak bu ayrımın netlik kazandığı söylenebilirken hem batı dünyasını hem de bütün coğrafyaları ve yapı türlerini kapsayıcı ve dönemlerden bağımsız olarak, zaman dilimleri çerçevesinde ele alınan bir tarih yazımında (Ching vd. 2017) işlev-anlam ikiliğinin ayrımını bu kadar net bir biçimde yapmak mümkün olamamaktadır (Şekil 2.15a, b). Şekil 2.15'te de insanlığın en temel ihtiyacına karşılık gelen barınma işlevi üzerinden dönemlerden ve coğrafyadan bağımsız olarak ele alınan izleklerde görüldüğü gibi aynı dönemde dünyanın çok çeşitli coğrafyalarında işlevin veya anlamın ön planda olduğu veya bu ikili yapıyı varoluşsal olarak aşan ya da aşmaya çalışan örnekler eş zamanlı olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla genel çerçevede ele alındığında küresel olarak etkinlik gösteren ve karşılık bulan; batılı olmayan (*non-western*) ve anıtsal olmayan (*non-monumental*) bir mimarlık pratiğini tarih yazımının dışında bırakan, Avrupa merkezli (*eurocentric*) ve seçmeci bir ele alışın[1] (Bozdoğan 1999) kuramın ve

[1] Bozdoğan, bu durumun Spiro Kostof'un 1985 yılında yayınlanan "A History of Architecture" kitabına kadar sürdüğünü ifade eder (Bozdoğan 1999). Kostof ise bu kitabın ön sözünde orijinal dilde "Architectural traditions in all ages and on all

pratiğin ele alınış biçimini de etkileyerek bu ikiliğin net ayrımını destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

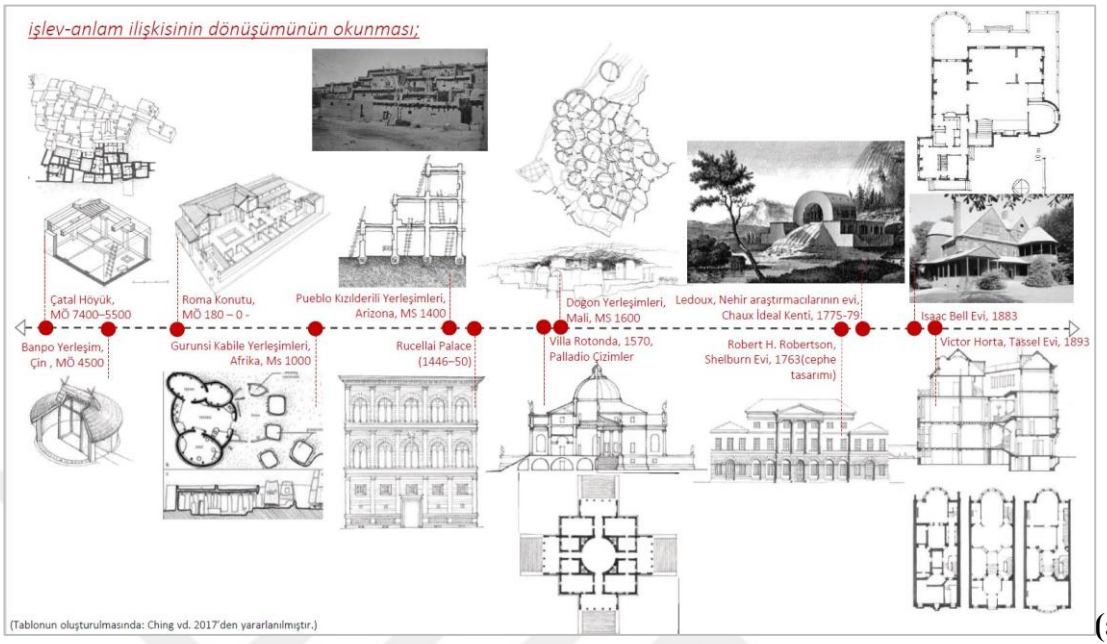

(a)

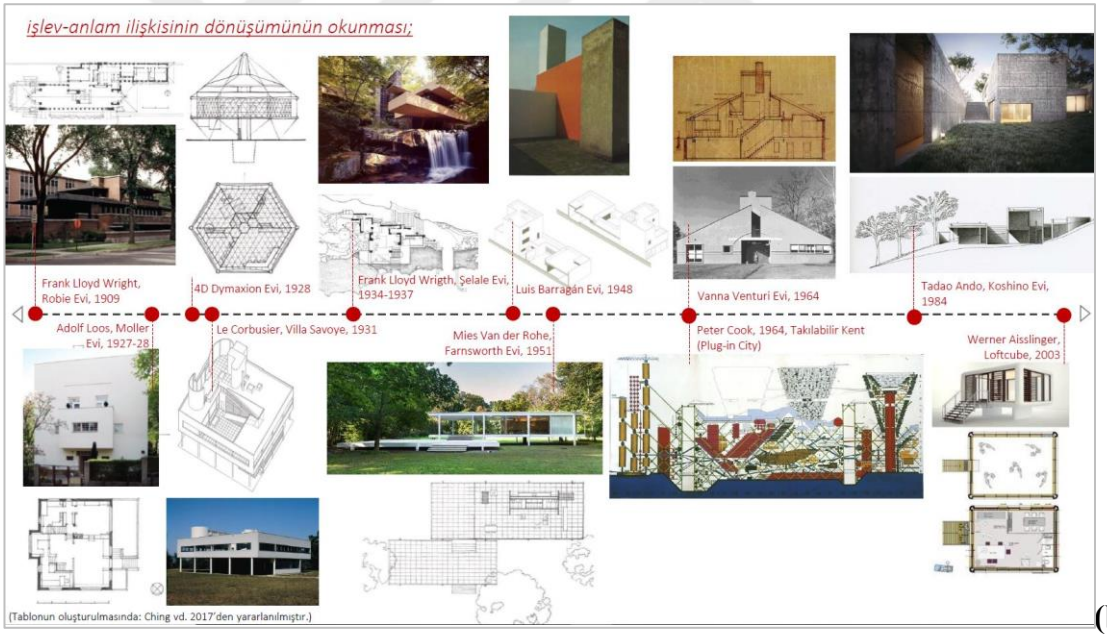

(b)

Şekil 2.15. a) Neolitik dönemden 19. yüzyıl sonuna işlev-anlam ikiliğinin ilişkisinin ve dönüşümünün okunması (Orijinal 2025)[1] **b)** 20.yüzyıldan 21.yüzyıl başına işlev-anlam ikiliğinin ilişkisinin ve dönüşümünün okunması (Orijinal 2025)[2]

continents" ifadesini kullanarak "tüm çağlarda ve tüm kıtalardaki mimarlık gelenekleri"ne metninde yer verdiğinin vurgusunu yapar (Kostof 1985).

[1] İzleğin oluşturulmasında ve görsellerde Ching vd. (2017)'den yararlanılmıştır.

[2] İzleğin oluşturulmasında ve görsellerde Ching vd. (2017)'den yararlanılmıştır.

Heidegger (2013) "Olmaya Bırakılmışlık" metninde böyle köklü bir değişimin Avrupa'da şekillenen yapısını vurgular ve bu durumu şu şekilde eleştirir:

"Doğa, modern teknik ve endüstri için biricik, devasa bir yakıt istasyonuna, enerji kaynağına dönüşür. Dünya bütünlüğüyle insanın bu esas tekniksel ilişkisi, ilkin 17. yüzyılda ve daha doğrusu Avrupa'da, sadece Avrupa'da ortaya çıktı. Bu ilişki, yeryüzünün diğer kesimlerince uzun zaman boyunca bilinmezdi. Daha önceki çağlara, halk talih ve kaderlerine tamamen yabancıydı."

Heidegger'in ifadesiyle bu türden tüketime, faydaya, hesaba, planlama, organizasyon ve otomatikleşmeye dayalı anlamdan uzak, işlev arayışına indirgenmiş düşünme biçimi "hesaplayan düşünce"nin açığa vurma biçimlerindendir ve "sükunetle derin düşünmenin" anlama, yeryüzünde olmaya, iskana imkan tanıyan tüm varoluş biçimlerinin karşısında durur. Böyle bir anlayışla dünya artık hesaplayan düşünmenin bir nesnesi olarak var olur ve faydanın, işlevselliğin, tüketimin, hesaplamanın bir parçası olduğu haliyle kavranır ve yönetilir (Heidegger 2013).

Oysaki işlev mimari tasarım bağlamında düşünüldüğünde temelde Kuban'ın da bahsettiği gibi insan ve toplumla, yaşamsal olan, gündelik olan her türlü pratikle, toplumsal örgütlenmeler, ritüeller, eylemler, coğrafya ve doğa ile (Kuban 2021; Vitruvius 2005) kendiliğinden ilişkisel ve anlama dayalı bir yapıya sahiptir. Heidegger'ci hesaplayan düşüncenin bir uzantısı olarak var olmak zorunda değildir. Heidegger'in eleştirisini yaptığı üzere 17. yüzyıldan bugüne de işleve dair böyle bir kavrayış biçiminin varlığını zorlayan durumun (Heidegger 2013), esasen işlev-anlam ikiliğinin kendi içerisinde doğal olarak var olan ilişkiselliğin yitirilmesinden ve bu ayrımın derinleşmesine sebep olan hesaplayan düşüncenin hızlanarak yaygınlaşmasından kaynaklandığı söylenebilir. Dolayısıyla hesaplayan düşüncenin aşılma girişimlerinde de anlamın işlev içerisinde içkin olarak var olan katmanlarını çözümlemek ve okumak yerinde olmaktadır. Bu bağlamda Norber-Schulz'un fonksiyon(function) ile meydana gelme-gerçekleşme halini (*taking place*)[1] ilişkilendirdiği şu ifadelerine değinilebilir:

"Benzer işlevler, hatta en temel olanları bile […] farklı şekillerde kendini gerçekleştirmekte, farklı kültürel ve çevresel koşullara uygun olarak farklı nitelikte yerler talep etmektedir" (Norberg-Schulz 1980).

Benzer bir biçimde Rapoport'ta fiziksel çevrenin, kültürel etkileşimlerin, toplumsal yapı ve yaşam biçimlerinin mekan düzenlemeleri ve yapılaşma koşullarıyla ilişkisine vurgu yapar (Artkan 2019). Bunların her biri işlevin içerisinde örtük olarak var olan anlama dayalı verileri oluşturur. Bu durumu yine en temel ve ilk fonksiyonlardan biri olan barınma üzerinden derlenen örneklere dair Şekil 2.15'te yer alan izlek üzerinden kavramak mümkündür. Görüldüğü üzere farklı dönemlerde, aynı kültür ve coğrafyada farklı yapılaşma ve mekan kurguları üretildiği gibi, aynı dönem aralıkları içerisinde, çeşitli kültür ve coğrafyalarda da yine bağlamın ürettiği anlama dayalı çok katmanlı verilerle farklı mekan ve yapılaşma kurgularıyla karşılaşılmaktadır.

[1] Burada orijinal dilde vurgulanması gereken nokta mekan-yer ayrımının yapılarak *place* sözcüğüyle mekanın soyut karşılığından öte bedensel, fiziksel, algısal, duyusal her türlü veri ve deneyimi de içerisinde barındıran ve varoluşa açılan yer kavramının kullanılmasıdır (Norberg-Schulz 1980).

Bu okuma bağlamında işlev ve anlama dair bu ilişkiselliğin dönemden bağımsız olarak mimarlık pratiğinde sürekli olarak varlığını koruduğu, ikiliğin ayrımının ve ağırlıklarının belirginleştiği durum, dönem ve coğrafyalar olmakla beraber temelde işlev ve anlamın birbiriyle olan ilişkisinin korunması gereken esas yapı olduğu sonucu çıkarılabilir.

Bu kapsamda işlevselciliğin anlamdan kopuk yapısına dair eleştiriler ilk karşılıklarını "uluslararası üslup" kavramının Henry-Russell Hitchcock ve Philip Johnson tarafından 1932 yılında mimarlık literatürüne kazandırılmasından çok uzak olmayan bir dönemde mimarlık kuram ve pratiğinde bulmaya başlamıştır. Örneğin, Roth'un Mimarlığın Öyküsü metninde "anlam sorunu" şeklinde ele aldığı ve geç yirminci yüzyılda üretilen mimarlık yaklaşımlarını irdelediği bölüm, Alvar Aalto'nun 1940 tarihli "The Humanizing of Architecture" metninden alıntıyla erken bir işlevselcilik eleştirisiyle başlar. Burada Aalto işlevin yalnızca tekniğe dayalı olmanın ötesinde oldukça insani bir yönü olduğuna vurgu yapar (Roth 2019). Bruno Zevi'nin ilk baskısı 1950 yılında yapılan "Towards an Organic Architecture" kitabı da organik mimarlığı tanımlayarak mimarlığın doğa ve çevresiyle olan ilişkisinin önemine dikkat çekmektedir (Zevi 1950). Bu erken eleştirilerin ardından gelen tartışmalar bağlamında Roth'un Alman dışavurumculuğu, yeni dışavurumculuk, geç modernizm ve post-modernizm başlıkları altında ele aldığı geç yirminci yüzyıl yaklaşımları mimarlığın insana ve anlama dair yönleriyle iletişim kurmaya çalışan kaygılarla tasarlanmış çeşitli örneklerini içermektedir (Roth 2019).

İşlevselci ve faydacı yaklaşımın anlamdan yoksun yapısına dair en erken eleştirilerden bugüne varlığını koruyan temel argümanın yine mimarlığın insana ve insanın yaşamını sürdürdüğü çevreyle kurduğu anlama dayalı ilişkiye dair yönünü tartışan bir mimarlık kuramı ve pratiğini önermesi olduğu söylenebilir. Örneğin Kate Nesbitt 1965-1995 tarih aralığında ortaya koyulmuş mimarlık kuramını ele aldığı "Theorizing a New Agenda for Architecture" kitabında postmodern mimarlığın yalnızca bir dönemi ifade etmenin ötesinde politik, etik, estetik, dilbilimsel, fenomenolojik bir çok paradigmanın bir parçası olarak okunabilecek çok katmanlı bir düşünme ve yapma biçimi olduğunu ifade eder ve bu bakış açısıyla postmodern mimarlığı "tarih ve tarihselcilik", "anlam", "yer", "kentsel teori", "siyasi ve etik gündemler" ve "beden" temaları üzerinden ele alır (Nesbitt 1996). Nesbitt'in tanımladığı her bir temada da görüldüğü üzere mimari tasarıma dair üretilen tartışmanın izleği saf bir işlevselcilikten öte insana ve anlama dair çok farklı katmanları bir arada barındıran okumalarla varlığını sürdürmüştür.

Mallgrave ve Goodman'ın "An Introduction to Architectural Theory: 1968 to Present" adıyla 2011 yılında ilk baskısı yapılan mimarlık teorisinin 1968'den oldukça güncel bir tarihe kadar yapılmış okumasında da mimarlık kuramının anlam tartışmalarıyla dönüşen yapısına dair Nesbitt'te takip edilen izleğin benzerinin sürdürüldüğü söylenebilir. Bu mimarlık teorisi okumasında da görüldüğü üzere güncel dönüştürücü paradigma ve temaların, insana, algıya, anlama, çok disiplinliliğe ve çok katmanlılığa dayalı yapısı tartışmanın kapsamı değişse de değişmemektedir. Teknoloji, ekoloji, felsefe, sanat, estetik gibi doğayı ve insanı içine alan çok disiplinli bir çerçevede şekillenen mimarlık teorisinin izleri yeşil kentleşme, biyofili, nöroestetik (*neuroaesthetics*) gibi çağdaş tartışmalarda karşılık bulmaktadır (Mallgrave ve Goodman 2011).

Bu doğrultuda görülmektedir ki; güncel tartışmalar içerisinde işlevi-anlamdan bağımsız bir veri olarak ele almak veya insanı özne, mimari yapıyı ise yalnızca faydaya dayalı olarak insanın kullanımına sunulmuş bir nesne şeklinde ayrıştırarak okumak mevcut paradigmanın çok boyutlu, çok katmanlı, disiplinlerarası ve eleştirel yapısına oldukça ters düşmektedir. İkiliği aşmaya çalışan yaklaşımlar farklı alanlarda çok çeşitli tartışma ve kaygıları bir araya getirmekle beraber bu çalışmada işlev-anlam ikiliğinin aşılmasında, temeli varoluşsal fenomenolojinin ilk tartışma zemininde var olan, Heidegger'ci "hesaplayan düşüncenin" aşılabilirliğinin ortaya koyulması bağlamında şekillenen bir çerçeveden yararlanılmıştır. Ardından fenomenolojinin çağdaş boyutları irdelenerek, 21. yüzyılda mimarlık fenomenolojisine yansıyan karşılıklarıyla modelin ilk adımı olan *yaşantısal oluşun* açımlamasına gidilmiştir.

Tez kapsamında önerilen modelin *yaşantısal oluş* ögesinin atıfta bulunduğu yaşantı kavramını mimarlığın mekana ve zamana yayılan bağlama ve deneyime dair var oluşunu üzerinden açımlayan Aydınlı (2002) ve 21. yüzyılın çok katmanlı yapısı içerisinde karşıtlıkları aşan "görünen ve kavranan özelllikleri" bir arada var eden bir bakışın yaşantı kavramı aracılığıyla gerçekleştirilebileceğini belirtir. Bu bakış açısının altyapısını da mimari fenomenoloji çerçevesinde kurgular (Aydınlı 2002). Fiziksel, kültürel, sosyal, duyusal, algısal ve bedensel tüm verilerin mekan ve zamanla kurulan ilişkiler yoluyla bağlama işlenmiş olduğu düşüncesi çerçevesinde kurgulanan *yaşantısal oluş* bu yolla hem modelin diğer iki ögesiyle karşılıklı etkileşime dayalı ilişkisini şekillendirmekte hem de kendi içerisinde aşmaya çalıştığı işlev-anlam ikiliğinin ürettiği karşıtlıkların bir araya geliş potansiyellerini kurmaktadır. Bu bağlamda mimarlık fenomenolojisi çerçevesinde işlev-anlam ikiliğinin aşılmasına dair Heidegger'ci "hesaplayan düşünceyi" aşmaya çalışan temel bir çerçeve çizerken öncelikle mekan ve yer kavramlarının ayrımının beden ve deneyim temelli yapısını anlamak, aynı zamanda insanın varoluşunu anlamlandırma biçimiyle mimarlık pratiğinin ilişkisini irdeleyen fenomenolojik bir okumanın felsefe, mimarlık kuramı ve pratiği ekseninde izini sürmek yerinde olacaktır.

Antik dönemden bugüne bu izleği takip edebilmek için Ötkünç (2016)'ün Platon'a (Timaeus metnine) referans vererek mekan (*chora*) ve yer (*topos*) arasında yaptığı ayrıma değinilebilir. Buna göre mekan (*chora*) "bir form, belirli yerlerin bir matrisi, bir yer fakat tam olarak belirli olmayan bir yerdir." Fakat yer (*topos*) "locusu dolduran duyarlı bedenlerden oluşan ayrık bir topoi'dir" şeklinde var olur ve kavranır (Ötkünç 2016). Ötkünç, yer ve mekan arasındaki ayrışmanın belirginleşmesi sürecini antik dönemden bugüne özetlerken, rönesansa kadar yer kavramının, Rönesans'tan sonra mekan kavramının kullanıldığını ve bu iki kavram arasında ayrışmanın net bir biçim alışının ise modernizm sonrası mimari paradigmanın etkisi olduğunu vurgular. 60'lı yıllara gelindiğinde ise anlama dair vurgunun getirileriyle beraber bu ayrımın eleştirilerinin de felsefi temelleriyle birlikte mimarlık kuramı ve pratiği içerisinde yankıları olmuş ve "yer" üzerine sürdürülen tartışmalar yeniden hız kazanmıştır (Ötkünç 2016). Ötkünç'ün bu özeti Uluoğlu (2002)'nun tanımlamış olduğu eşiklerle örtüştürülerek okunduğunda da yer ve mekan arasındaki ayrımın dönüşümü ve dengeleri Şekil 2.16'da özetlenmiştir.

Şekil 2.16. Yer ve mekan arasındaki ayrımın dönüşümü (Orijinal 2025)[1]

3. eşik kapsamında ele alınabilen ve yere ait varoluşsal fenomenolojik bir okumanın ön planda olduğu bu eğilimde ikiliğin yaşamsallıkla, deneyimle aşılmaya çalışıldığı söylenebilir. Ötkünç mimarlık disiplini içerisinde yer kavramının mevcut rolünü temelde Heidegger'ci varoluşsal fenomenolojiye ve ardından Norberg-Schulz'a borçlu olduğuna vurgu yapar (Ötkünç 2016). 3. eşik kapsamında ikiliği yaşamsallıkla ve deneyimle aşma girişiminden söz ederken öncelikle Norberg-Schulz'un yaşamın bir parçası olan, içerisinde yaşamsal örüntüler üreten mekanların yere dönüştüğüne dair önemli vurgusuna (Norberg-Schulz 1980) dikkat çekmek ve ardından, bu yaklaşımın ardında yatan Heidegger'ci bakışı çözümlemek yerinde olacaktır. Heidegger'in 1951 yılında verdiği bir konferanstan üretilen ve yayınlanan İnşa Etmek İskan Etmek Düşünmek metninde varsayımsal olarak ortaya koyduğu köprü örneklemesi üzerinden bu durumu irdelemek mümkündür (Heidegger 1971). Metnin yer, inşa ve iskan ilişkisi üzerine ürettiği tartışmalar bu kapsamda mimarlık fenomenolojisinin temel altlığını oluşturmaktadır.

Heidegger insanın dünyada bulunma hali olarak tanımladığı "mesken tutma"nın, ancak nesneden ayrışan bir *şey* olarak mimari mekanın *dolaysız deneyime* açılabildiği ve bu yolla *yeri* tanımlayabildiği noktada gerçekleşebileceğini belirtir. Bu bağlamda nesneden ayrışan *şey* (mimari anlamda da) *yeri* tanımlayarak onu *dolaysız deneyime* açar (*inşa etme*) ve *yerin* deneyimi, anlamlandırılması yolu ile "mesken tutma" (*iskan etme*) yani *insanın dünyada var olma hali* gerçekleştirilmiş olur (Heidegger 1971, 2008; Sharr 2017). Heidegger'in köprü örneklemesi üzerinden yeri tanımlaması şu şekildedir;

"[Yer] köprü olmadan önce zaten orada değildir. Köprü bulunmadan önce tabii ki ırmak boyunca bir şey tarafından işgal edilebilecek birçok nokta vardır. Bunlardan biri [yer] olup çıkar, bunu da köprü sayesinde yapar. Dolayısıyla köprü orada durmak

[1] Tablonun oluşturulmasında Uluoğlu (2002), Norberg-Schulz (1980), Ötkünç (2016) metinlerinden yararlanılmıştır.

için önce bir [yer] tutmaz, aksine bir [yer] ancak köprü sayesinde meydana gelir." (Sharr 2017)[1]

Heidegger yine bu metinde köprüyü dolaysız deneyime açılan bir şey olarak tanımlar ve nesne ile şey arasındaki ayrımı yapar. Şeyden farklı olarak nesne insana verili olan, sunulan, hazır bulunan bir varoluş sergilerken, şeyler -burada köprü- ve dolayısıyla "yer" dolaysız deneyimin ikiliği aşan varoluşuyla karşılık bulur. Yer kavramının da mekan kavramından farkı, böyle bir deneyime açılma haliyle gerçekleşir (Heidegger 1971, 2013; Sharr 2017). Sharr, bu Heidegger'ci bakış açısını aktarırken mekanın matematiksel kavranışına ve karşıt olarak yerin insan deneyimine dayalı kavranışına vurgu yapar (Sharr 2017). Mekanı soyutlaştıran, deneyimden bağımsız, matematiksel ve faydaya dayalı bir kavrayışa indirgeyen bu bakış açısı yine, Heidegger'ci hesaplayan düşüncenin uzantısı olarak var olan ve dolaysız deneyimden uzak kavranışıyla *meditatif düşüncenin* karşısında yer alacak şekilde yorumlanabilir (Heidegger 2013).

Bu Heidegger'ci temelden yola çıkarak mimari fenomenolojisini geliştiren Norberg-Schulz'un 1971, "Existence, Space and Architecture" ve 1979, "Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture" metinleri mimarlık kuram ve pratiğinde fenomenolojik çerçevede önemli başvuru kaynaklarını oluşturmaktadır. Norberg-Schulz, "varoluşsal mekan" ve "yerin ruhu" gibi kavramları tanımlayarak oluşturduğu bu fenomenolojik yaklaşımda varoluşsal mekanın ancak mekan ve karakterin bir aradalığında gerçekleşebileceğini vurgular. Yerin ancak özgül bir karaktere sahip olan bir mekan olabileceğini belirterek, bir yere karakterini veren şeyin ise o yerin atmosferi olduğunu belirtir (Norberg-Schulz 1980). Deneyime açılan atmosfer o yerin özgül koşullarını ve potansiyellerini içeren her türlü katmandan oluşmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere bu durumu Norberg-Schulz'un (1980) "içerisinde yaşamın gerçekleştiği mekanlar yere dönüşür" ifadesiyle özetlemek mümkündür. Bu bağlamda Norberg-Schulz'a göre mimarların görevi, yaşamsallık ve yere ait özgül koşulların bir araya gelmesi ve deneyimlenmesi aracılığıyla "yerin ruhu"nu açığa çıkaracak, insanın dünya üzerinde varoluşunu anlamlandırmasına, mesken tutmasına aracılık edecek anlamlı yerler oluşturmak olmalıdır (Norberg-Schulz 1980).

Augé'de mekanın ölçülebilir ve soyut kavramlar üzerinden tanımlanan yapısını vurgularken yerin ise olaylarla, yaşamsal verilerle ilişkiler üzerinden var olduğunu belirtir (Augé 2016). Bu ayrıma ek olarak yok-yer kavramını enformasyonun akışında ve tarihin kavranışındaki hızlanma, zamansal aşırılık, ölçek değişimlerinin, mesafelerin algılanma biçiminin dönüşmesi, kültürün aynılaşması ve "ortalama insan" kabulünün ağırlık kazanmasıyla karşılık bulan "üstmodernlik" olarak tanımladığı çerçeve ile tanımlar. Buna göre yok-yer zamansal, mekânsal, sosyal, kültürel çoklu katmanlar içeren sosyolojik yer kavramının karşısında konumlanır. Zamansal ve mekânsal algıyı deneyimden uzaklaştırarak anlık ve görsel imgelere indirgeyen, kimliksizleştiren, hızlandırılmış yok-yer (Augé 2016), Heidegger'ci bağlamda düşünüldüğünde de hesaplayan düşüncenin bir uzantısı olarak varolur ve dolaysız deneyim potansiyelleri üreten bir şey olarak nesneden ayrışamaz, yer olarak tanımlanamaz (Heidegger 1971, 2015; Sharr 2017).

[1] Sharr (2017) bu pasajı, Heidegger (1971) sayfa 154'ten çevirerek aktarmıştır.

Augé(2016)'nin sosyolojik yer tanımı, Heidegger (1971)'ci mesken tutmanın ön koşulu olarak dolaysız deneyime açılan yer, Norberg-Schulz (1980)'un varoluşsal mekanı veya özelleşmiş bir yerin karakterini yansıtan yerin ruhu kavramının içerdiği anlamların bütünü mimari yapının hem çevresiyle hem de insan ile çok katmanlı deneyimlerini tartışan ve açımlayan kavramları oluşturmaktadır. Roth (2019)'un mimari yapının bağlamsallığına dair yorumu da bu kavramları destekler nitelikte yorumlanabilir. Mimari yapının bulunduğu çevrenin bir parçası olduğunu ve onunla çift yönlü bir etkileşim içerisinde olduğunu ifade eden Roth bu çerçevede mimari yapının hem bağlamın çok katmanlı verilerinden etkilendiğini hem de çevresini ve o çevrenin deneyimini etkilediğini vurgular (Roth 2019).

Bu doğrultuda modeli oluşturan üçlünün bir parçası olarak yaşantısal oluş çerçevesinde işlev-anlam ikiliğinin aşılması girişimlerinde Heidegger'ci hesaplayan düşünceye dayalı kavrayış, yaklaşım ve deneyimin karşısında konumlanan, dolaysız deneyime açılarak nesneden ayrışan, bir şey olarak var olan ve mesken tutmaya imkan tanıyan yerin; onu oluşturan deneyime ve algıya dayalı, fiziksel, sosyal, kültürel çok katmanlı verilerle nasıl şekillendiğinin tartışılması yerinde olacaktır. Bu tartışmanın hem çevreye hem de insanın yaşantısına dair izlerle tüm bu verileri oluşturan bağlam kavramının mimarlık kuram ve pratiğindeki izleği üzerinden sürdürmesiyle bugünün çağdaş mimarlık yaklaşımlarına yansıyan karşılıklarının araması mümkündür.

Bingöl (2020) bağlamın mimarlık literatüründe ilk defa kullanımının Robert Venturi ile birlikte tekil yapıların kentsel kompozisyondaki rolü çerçevesinde 1950 yılında ve tarihi çevre içerisinde tasarımın çevresiyle ilişkiselliği kapsamında 1954 yılında gerçekleşmiş olduğunu belirtir. Günümüze kadar da anlamı ve kapsadığı çerçeve değişerek mimari tasarımı yönlendiren önemli bir unsur olarak karşılık bulmaya devam etmiştir (Bingöl 2020). Erken örneklerini verneküler mimarlık, organik mimarlık ve bölgeselci mimarlık[1] gibi çeşitlemelerde bulan bağlama dayalı yorumlar özellikle 1940'lı yıllar sonrasında savaş sonrası kentlerin nasıl sürekliğinin sağlanacağı üzerine dönüşerek şekillenmiştir. Bu çerçevede bağlamın yalnızca çevreye dair tartışmaları içeren tanımlardan, tarihi dokuya dair tartışmaları içeren bir yapıya evrildiği bir çerçeve çizilir. Colin Rowe'un süreklilik üzerinden yaptığı modern kent ve geleneksel kentin karşılaştırmalı okumalarını içeren bağlam kavrayışı da bu noktada konumlanmaktadır (Bingöl 2020).

1960'lı yıllarda mimarlık fenomenolojisinin de etkisiyle bu bağlam kavrayışında çözümlemeler yaşanmış ve kentin fiziksel yapısının ötesinde duyusal veriler üzerinden de ele alınmasının gerekliliği vurgulanmaya başlanmıştır. Christopher Alexander, Kevin Lynch, Aldo Rossi, Christian Norberg-Schulz, Kenneth Frampton gibi kuramcı ve mimarların üretimlerinde bu yaklaşımın izlerini görmek mümkündür. Her biri çeşitli biçimlerde çevresel verilerle fiziksel, kültürel ve sosyal bağlam üzerinden ilişki kurarken fenomenolojik altyapıya da referanslar veren algıya, duyulara dayalı arayışlarla bağlamsallık tartışmasını yeni bir boyutta ele almış olurlar (Bingöl 2020). 21. yüzyıla gelindiğinde ise bütüncül bağlam okumaları parçalanmaya ve bağlamı oluşturan çok katmanlı yapı ayrıştırılarak ele alınmaya başlanmıştır. Fiziksel, kültürel, kavramsal,

[1]Erken bölgeselci yaklaşımlar, makine üretimi ve uluslararası üsluba yönelik yaklaşımlar ile yere özgü olan arasındaki ilişkinin nasıl kurulabileceği; insana ve çevreye dayalı bir mimarlığın yeniden nasıl geliştirilebileceğine dayalı tartışmalar sunmaktadır (Canizaro 2006; Mumford 2006; Morrison 2006).

algıya dayalı çok çeşitli katmanlarda gerçekleşen bu çözülmeler "arazi formu mimarlığı" (landform architecture), çağdaş bağlamsalcılık gibi yaklaşımlarla sürerken, günümüz kentlerinin daha çok "küresel kent" olarak atfedilen ve küresel ölçekte dönüştürücü unsurlarla şekillenen bir yapıya kavuştuğu Bingöl tarafından ifade edilmiştir (Bingöl 2020).

Tez kapsamında kurgulanan mimari fenomenolojik temelli okumanın işlev-anlam ikiliğini aşmaya çalışan temel kurgusu da bağlamı yaşamsallığa dayalı çok boyutlu, disiplinlerarası ve eleştirel yapısıyla bütüncül ele almaya çalışan yaklaşımı çerçevesinde temeli Frampton'ın eleştirel bölgeselcilik yaklaşımı üzerinden şekillenen ve eleştirel bölgeselciliğin çağdaş karşılıklarından ilham alan bir yaşantısal oluş kavrayışı ile gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede Frampton'ın eleştirel bölgeselcilik anlayışının mimarlık kuramı ve mimarlık felsefesi içerisinde açımlanması, köklerinin çözümlenmesi ve 21. yüzyıldaki çağdaş karşılıklarının okunması gerekmektedir.

Temel tartışmasını yer ile kurulan ilişkilerden alan ve eleştirel bölgeselciliğin de köklerinin aranabileceği bölgeselcilik düşüncesinin kuramsallaşma sürecini, erken 20. yüzyılda modern mimarlık dilinin uluslararası üslubu şekillendiren makine referanslı, çevreden soyut yapısını sorgulayan arayışlar üzerinden izlemek mümkündür. Bu bağlamda Richard J. Neutra, *Regionalism in Architecture* metninde makine referanslı soyut zemin ile doğanın ve bölgeye ait olanın kesişiminde şekillenen bir yaklaşım üretme düşüncesi çerçevesinde bölgeselciliği kavramsallaştırmıştır (Canizaro 2006). Bölgeselcilik fikrinin köklerini tartışmaya açan Lefaivre ve Tzonis ise mimarlığa dair en eski yazılı kaynak olan Vitruvius'un *Mimarlık Üzerine On Kitap*'ında, insan yapımı üretimlerin insan doğasına ve çevresine dayalı doğal ilişkiler üzerinden şekillendiği vurgusunun, bölgeselcilik kavrayışı ile ilişkilendirilebileceğine dikkat çeker (Lefaivre ve Tzonis 2012). Bu bakış açısı ile ele alındığında bölgeye ait verilere referanslar veren yerin özgün verileriyle şekillenen bir yapı üretimi yaklaşımının, çevresini biçimlendirerek kendisine korunaklı bir mekân tanımlamaya çalışan veya ilk barınağı üretirken çevresinden edindiği malzemelerden yararlanan tarih öncesi insan topluluklarının yaşam biçimlerine değin izlenebileceği söylenebilir.

Yere dayalı bir mekân pratiği fikri her ne kadar yaşamsal olanın içerisinde kendiliğinden şekillenen, doğadan edinilen bilgilerin devşirilmesi ile ortaya koyulan oldukça arkaik bir temel taşısa da, görüldüğü üzere mimarlık disiplinine dayalı bir tartışma çerçevesinde bölgeselcilik terimi ile kuramsallaştırılma süreci 20. yüzyılda temellenmektedir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından bugüne düşünsel alanda ve toplumsal yaşamda gerçekleşen değişimler çerçevesinde mekân, yer, bölge, kimlik gibi kavramların algılanma biçimi ve dolayısıyla bölgeselcilik fikrinin kuramsallaştırılma biçimi de değişime uğraşmıştır. Eleştirel bölgeselcilik yaklaşımının da bu düşünsel ve toplumsal dönüşüm sürecinin bir ürünü olarak, modernizmin erken eleştirilerinden olan bölgeselcilik düşüncesinin yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren tüm dünyada hızla yayılan eleştirel düşünce ile genişleyen kapsamı sonucunda ortaya koyulduğu söylenebilir (Nesbitt 1996; Malgrave ve Goodman 2011). Eleştirel bölgeselcilik düşüncesini "evrensel medeniyet" ve yere dayalı özgün verilerin arakesitinde konumlandıran Frampton, bölgeselcilik fikrinin bu türden eleştirel bir karşılığını "arabulucu" bir yaklaşım olarak, çağın gereksinimleriyle yerin özgül deneyimini uzlaştırıcı yönüne vurgu yaparak tanımlanmıştır (Frampton 1983). Bölgeselcilik fikrinin temelinde yatan ve eleştirel paradigmanın getirisiyle eleştirel bölgeselcilik anlayışını

şekillendiren, arakesitte ortak bir zemin üretme arayışını Uluoğlu'nun ikiliği aşan *3. eşik* tanımı çerçevesinde ele almak, bu yaklaşımın alt metinlerini irdelemek ve güncel konumunu kavramak açısından önem teşkil etmektedir. Bu kapsamda Özkan'ın bölgeselcilik fikrini "modernizme değil uluslararasıcılığa" karşı bir duruş olarak tanımlaması eleştirel bölgeselciliğin şekillendiği bağlamın okunmasına katkı sağlar (Özkan 1989). Lefaivre ve Tzonis'in 1981 tarihli *The Grid and the Pathway. An Introduction to the Work of Dimitris and Susana Antonakakis* çalışmasında temelleri atılan eleştirel bölgeselcilik yaklaşımını bu metne referansla Kenneth Frampton *Towards a Critical Regionalism: Six Points For an Architecture of Resistance* (1983) metninde kuramsallaştırır. "Evrensel medeniyetin" ürettiği "dünya kültürünün" karşısında "ulusal kültürü"[1] konumlandıran Frampton eleştirel bölgeselcilik yaklaşımı çerçevesinde, yere, bölgeye özgü fiziksel ve kültürel verilere dikkat çeker. Yerin deneyimini bağlama dayalı olarak güçlendiren bu girdilere ek olarak duyusal deneyimi güçlendiren fenomenolojik verilere de vurgu yapar. Bu bağlamda Frampton eleştirel bölgeselciliğin "evrensel uygarlığın optimize edici itişinden bir şekilde kaçabilecek olan kültürel boşluklarda gelişmeye meyilli", "yere-dayalı çağdaş bir kültürün geliştirilmesi" ile gerçekleşebileceğini belirtir (Frampton 1996).

Frampton'ın ifadesi ile "evrensel medeniyetin etkisi" ve "belirli bir yerin niteliklerinin" özgün yapısına dair karşıtlıklar çerçevesinde bu türden "aracılık eden / ara bulan" bir yaklaşım (Frampton 1983), Foster'ın da belirttiği gibi dördüncü tipoloji kapsamında tanımlanan küresel üslubun karşısında konumlandırılabilir (Foster 2015). Bu kapsamda dördüncü tipoloji üzerinden tanımlanan küresel üslubun evrensel medeniyetin üretimiyle ilişkilendirilen olumsuz yanına karşın, eleştirel bölgeselcilik çağdaş tekniği reddetmeyen, aynı zamanda yere, bağlama ait özgün verilerle şekillenen, insan ve yer arasında kurulan duyusal deneyime dayalı bir yaklaşım üreterek, Şekil 2.10 ve Şekil 2.11'de de görüldüğü gibi ikili yapıyı aşan; bir aradalığı vurgulayan; arabulucu yapısıyla Uluoğlu'nun çağdaş paradigmayı ele aldığı 3. eşik çerçevesinde okunabilir.

20. yüzyılın öncü bölgeselcilik fikirleri bağlam, yerel dil, form, malzeme üzerinden şekillenirken yirminci yüzyılın ikinci yarısına doğru yaklaşırken bölgesel referansları ve modern teknikleri Uluslararası Üslup eleştirisi çerçevesinde sentezlemeye çalışan tartışmalar ortaya koyulmaya başlanmıştır. Bölgeselciliğin bu çeşitli öncül biçimlerini, eleştirel bölgeselciliğin Lefaivre & Tzonis ile Frampton tarafından ortaya koyulan eleştirel ve fenomenolojik biçiminin takip ettiği söylenebilir. Eleştirel bölgeselcilik yaklaşımı bu yönüyle yere özgü tasarım faaliyetlerinin çağdaş teknikleri ve duyusal nitelikleri de içerisinde barındıracak şekilde gerçekleştirilmesiyle karşılık bulacağını öne süren bir yaklaşımdır. Canizaro, yirminci yüzyılın ikinci yarısından yirmi birinci yüzyıla doğru sürülen izlekte ise bu yaklaşımlara ek olarak, yerin sosyal yönünün ağır bastığı, yerel kullanıcının mekanı nasıl değerlendirdiğini inceleyen; insan yerleşimi ve faaliyetlerinin mekanın bölgesel yönünü belirlediği ve bu türden bir yaklaşımın zaman içerisinde oluşabileceğini vurgulayan; ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutlara yapılan vurgular üzerinden tanımlanabilecek yeni eleştirel bölgeselci yaklaşımların üretilmeye devam ettiğini belirtmektedir (Canizaro 2012). 21. yüzyıla gelindiğinde ise fenomenolojinin yeni ele alışları üzerinden post-

[1] *Evrensel medeniyet* ve *ulusal kültür* kavramları eleştirel bölgeselcilik yaklaşımı çerçevesinde Frampton (1996)'ın *Modern Architecture a Critical History* kitabının 1996 baskısında Paul Ricoeur'un 1961, *Universal Civilization and National Cultures* metnine referansla kullanılmıştır (Ricoeur'dan aktaran Frampton 1996).

fenomenolojinin açtığı çağdaş tartışmalarla bir arada düşünüldüğünde çevre estetiği, katılım, etkileşim, teknoloji, dijitalleşme gibi çok çeşitli tartışmaların bu çerçeveyi dönüştürecek potansiyeller ürettiği ve tez kapsamında önerilen modelin her üç ögesinde de bu potansiyellerin izlerinin sürülebileceği görülmektedir.

Bu bağlamda sonraki başlıkta modelin tektonik oluş ögesi çerçevesinde teknolojinin çağdaş ele alınışının nasıl olabileceği kökensel kavrayışı ile bir arada çözümlenerek, mimariyi yerden koparan bir anlayışa evrilmek zorunda olmadığı vurgulanacaktır. Bu türden bir anlayış fenomenolojinin çağdaş bir karşılığını sunarak teknolojiyi "çağcıl teknik" olarak yorumlayan ve aforoz etmeye çalışan Heidegger'ci görüşü aşacak, bir yandan da sanat-teknik ikiliğinin de ilişkiselliğini yeniden kuracaktır. Teknolojinin çevrenin fiziksel, kültürel ve sosyal verilerini içeren, gündelik yaşamı şekillendiren bağlama ve yaşantıya dair deneyimi güçlendirici bir biçimde kullanımı yaşantısal oluşu da destekleyerek yalnızca uygunluk ve fayda temelli bir yaklaşımla yapıyı ele alan işlev kavrayışından uzaklaştırmaktadır. Bu doğrultuda yaşantısal oluşu da etkileyerek işlev-anlam temelli ikiliğin sınırlarını aşan bir arakesitin potansiyellerini üretmesi sağlanmaktadır.

2.3.2.2. *Tektonik oluş* ögesi bağlamında teknik-sanat ikiliğinin dönüşümü ve mimari fenomenoloji çerçevesinde aşılması

Vitruvian üçlüde, malzeme ve tekniğin akıllıca ve sağlam bir biçimde seçilmesi ve uygulanmasını kapsayan "firmitas"ın dilimize çevirisi dayanıklılık olarak yapılmaktadır (Vitruvius 2005). Malzeme ve tekniğe dair araştırma ve gelişmelerin mimarlık kuram ve pratiğine yansımalarını bugün çağdaş teknolojiyi de içerisine alacak bir çerçevede kavramaktayız. Çağdaş teknolojinin mimarlık disiplinine entegre olma biçimi ise bilim ve sanat alanında çok çeşitli disiplinlerarası alanları ve tartışmaları bir arada örgütlemeye başlamasıyla (Özel Sağlamtimur 2017) hem teknolojinin Heidegger'ci hesaplayan düşüncenin uzantısı olarak ele aldığı "çağcıl teknik" rolünden sıyrılarak kökensel varoluşuyla yeniden ele alınabilmesi (Heidegger 2015) için hem de sanat-teknik ikiliğinin dönüşümünün kavranarak ikiliğin aşılabilmesi amacıyla antik dönemden bugüne bu ilişkinin nasıl şekillendiğinin irdelenmesi için potansiyel üretmektedir.

Güncel teknoloji tanımı ve kavrayışı Britannica Sözlüğünde, bilimsel bilginin gündelik pratiklere aktarılması ile insanın bir amaç doğrultusunda çevresini değiştirmesi ve manipüle etmesi şeklinde karşılık bulur. Teknoloji sözcüğü bugün İngilizce kullanımına yerleşmiş haliyle *technology* olarak 1610'lu yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Form olarak yapısını korusa da 17. yüzyılın başlarında sanat üzerine yapılan inceleme ve araştırmaları ifade eden kavram (Buchanan 2025) taşıdığı bu anlamla 21. yüzyılda dile yerleşmiş olan kullanımından ayrışmaktadır. Etimolojik olarak izi sürüldüğünde öncelikle *"bir sanatın, zanaatın veya tekniğin sistematik olarak ele alınması"* anlamına gelecek şekilde Yunanca *tekhnologia* sözcüğü ile karşılık bulduğu görülür. *Tekhnologia* sözcüğü ise Antik Yunan kökeninde *tekhné* (sanat ve zanaat) ve *-logia, -logos* (söz, konuşma, teori, tez) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Daha geniş kapsamlı bir etimolojik sorgulama yapıldığında ise *teknoloji, techné* ve *tektonik* kavramlarının bütününün ortak temelini oluşturan Proto-Hint-Avrupa kökenli *"örmek"*, *"özellikle balta ile üretmek"* gibi anlamlara gelen *teks-* kökü karşımıza çıkar. "*Architect (mimar), context (bağlam), technical (teknik), techno-,*

technology (teknoloji), tectonic (tektonik), text (metin), textile (tekstil, dokuma), tissue (doku), toil (uğraş, zahmet), net (ağ)" gibi sözcüklerin her birinde ortak olarak yer alan *teks-* kökü teknolojinin temelinde yatan zamansallığın, duyusallığın ve bedenselliğin okunması açısından önemlidir (Harper 2025).

Mimar ve mimari sözcüklerinin de kökeninde yer alan teks- kökünden türeyen techné sözcüğü sanat ve zanaatın bir aradalığını içeren kavrayışı ile dönemin mimarlık anlayışına, mimarlık eğitimine ve üretimine bakışıyla ilişkilendirilebilir. Acar (2021) Eskiçağ'da yedi özgür sanatın nasıl kavrandığı ve bu durumun bir mimarın eğitimini, toplumdaki yerini ve pratiğini nasıl etkilediğinin izleğini Antik Mısır'dan Yunan'a ve Roma'ya kadar sürmüştür. Mimarın yaptığı işin, yapıda doğrudan el emeğini gerçekleştiren yapı işçisinden ayrıştığını mimarın eğitiminin dayandığı temeller ve mimarın toplumdaki rolü üzerinden açıklar. Özgür sanatlar olarak ifade bulan ve mimarlık eğitimine de temel oluşturan *"retorik, gramer ve mantıktan oluşan sözel sanatlar; geometri, astronomi, müzik ve aritmetikten oluşan matematiksel sanatlar"*ın eğitimdeki izlerinin milattan önce 4400-4000 yıllarına kadar izlerinin sürülebildiği söylenebilir (Acar 2021).

Öncelikle özgür sanatların el emeğine dayalı işlerden üstün kabul edildiği bir bağlamda mimar olabilmenin ön koşulu özgür sanatlarda eğitim almış olmaktır. Antik Mısır'da soydan gelen bir hak ve imtiyazla mimarlığın kuramsal içerikli bir eğitim üzerinden öğrenildiği ve mimarların "ustabaşı" veya "büyük üstat" olarak anıldıkları, rahiplerin eğitim sistemi üzerinden şekillenen bir yaklaşım söz konusudur. Antik Yunan'da ise yalnızca fiziksel işi gerçekleştiren değil teorik bilgiye sahip olan ve işçileri ne yapılacağı konusunda yönlendirip, yöneten kişi olarak mimar tanımından söz edilmektedir. Roma'ya gelindiğinde ise Vitruvius'un Mimarlık Üzerine On Kitap'ı yoluyla yazılı olarak edinilebilen bilgiler göstermektedir ki mimarın eğitimi herhangi bir yapı ustasının tek bir konuya dair uzmanlaşma gerektiren yapısından oldukça farklı bir çok yönlülük ve entelektüel birikim[1] gerektirmektedir. Buna göre dönemin evreni, insanı ve yapı üretimini aynı ilkeler etrafında şekillendiren paradigması, mimarın konumunu ve görevini de yalnızca pratikten öte kuramsal bilginin de eş zamanlı olarak varlığıyla şekillendirmektedir (Acar 2021).

Eskiçağlardan bu yana mimarlık eğitiminin içerdiği bu çok yönlülük ve çok disiplinlilik hem kuram-pratik ikiliğinin hem de sanat-teknik ikiliğinin farklı dönemlerde farklı kutuplarının daha baskın olarak mimarlık tanımında ve kavrayışında var olduğu bir izleğin sürülmesine neden olurken bir yandan da bahsi geçen ikilikleri aşabilmeyi sağlayacak çok katmanlı ve eleştirel altyapıyı da bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda sanat-teknik ikiliğinin kutuplarının ağırlıklarının dönüşümünün bugünün çoğulcu, çok boyutlu paradigmasına değin okumak ve ardından bugünün çağdaş paradigmasında teknolojinin kavranışıyla birlikte ikiliği aşacak potansiyelleri mimari fenomenolojinin 21. yüzyıla yansıyan perspektifleri üzerinden aramak tez kapsamında modelin ikinci öğesini oluşturan "tektonik oluş"u açımlamayı sağlayacaktır.

[1] Mimarın geometri, tarih, felsefe, müzik, tıp, hukuk gibi çok çeşitli disiplinlere dair bilgi birikimine sahip olması gerekmektedir (Acar 2021; Vitruvius 2005).

Bu doğrultuda antik dönemin mimar kimliğinin ele alınışının ardından sanat-teknik ikiliğinin değişen dengelerinin mimarın kimliğini de dönüştürdüğü önemli dönüm noktalarından olan Rönesans düşüncesinde mimarın kavranış biçimine değinmek yerinde olacaktır. Orta çağ'ın usta ve zanaatkar olarak mimarının, Rönesan'ın hümanist sanatçı olarak entelektüel araştırmalar yapan, Roth'un da ifade ettiği üzere Raphael'in Atina Okulu freskinde görüldüğü gibi ilk çağ filozoflarıyla kendilerini eş görerek tanımlayan dönemin sanatçı-mimar kavrayışına doğru keskin bir dönüşüm de işte bu noktada gerçekleşmiştir (Roth 2019). Giorgio Vasari'nin, ilk baskısı 1550 yılında yapılan sanatçıların hayatlarını biyografik olarak ele aldığı ve dolayısıyla dönemin mimarlarını da birer sanatçı olarak tarih yazımının bir parçası haline getirdiği *Le Vite* kitabında da görüldüğü üzere Rönesans'ta da sanatçı olarak, tasarımcı olarak mimarın rolü tarih yazımsal çerçevede de yalnızca "anonim" bir yapı ustası olmaktan çıkmış ve önemli bir dönüşüm yaşamıştır (Leach 2015; Tanyeli 2018). Bu bakış açısı da yapı üretim sürecinin temeli olarak yalnızca tekniğin kuramsal bilgisini ve pratik karşılığını ele almaktan öte mimarın sanatçı yönünü de ortaya koyan anlayışla sanat-teknik ikiliğinin mimar kimliğinin ele alınışındaki ve mimarlık pratiğindeki ayrımında vurgulanması gereken bir noktayı oluşturmaktadır. Bununla beraber mimarlık mesleğinin kuram-pratik arası dengesinin kuramsal çerçevede dayandığı altyapının bilim, sanat, felsefe gibi çok disiplinli bir kaynaktan beslendiğini vurgulamak açısından da önemlidir.

Aydınlanma Çağı'nda ise bilim ve teknik alanında[1] gerçekleştirilen çeşitli gelişmelere ek olarak, antikite araştırmaları, arkeoloji çalışmaları; açıklık geçme prensiplerinin ve mimari formların yeniden tartışmaya açılmasına ve akılcı prensiplerle, teknik gelişmeler doğrultusunda tekrar ele alınmasına imkan tanımıştır. Ek olarak mimarlık eğitiminin kurumsallaşma süreci de 17. yüzyıl rasyonalizminin etkisini içeren programı ile bu yapıyı mimarlık pratiğine dahil etmeyi destekleyici niteliktedir (Roth 2019; Özünur Şahin ve Örmecioğlu 2022; Ching vd. 2017; Acar 2021). Aydınlanma'nın getirilerinin mimarlık alanına yansımalarının Ledoux, Boullée ve Lequeu'nin form ve strüktürün yeni imkanlarını akla dayalı bir çerçevede ele aldıkları tasarımları üzerinden izlenebildiği ve devrimci "kağıt mimarlığı" çerçevesinde tanımlanan bu mimarlık anlayışının dönemin mimarlığının yalnızca yapının fiziksel üretiminden ibaret olmadığının, tahayyüle ve düşünselliğe dayalı üretimleri de barındırdığının vurgulanması açısından değerlidir (Özünur Şahin ve Örmecioğlu 2022; Kaufmann 1952). Bu doğrultuda dönemin bilimsel paradigmasının getirisi ile tasarımcının eğitimi ve rolünde yaşanan değişim üzerinden hem kuram-pratik arası ikiliğin hem de sanat-teknik ikiliğinin dengelerinde gerçekleşen değişim gözlenebilmektedir.

Sanat-teknik ikiliği çerçevesinde değişen dengelerin yorumlarını yine 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başı endüstri devriminin getirisi olarak yeni üretim teknikleri, ihtiyaçlar ve yeni yapı tipleri ile yeni bir ölçek üzerinden karşılık bulan mimarlık üretimlerinde (Ching vd. 2017; Roth 2019) ve özellikle 19. yüzyılda makineleşmenin getirileriyle tasarım ve üretim süreçlerini Çelikel'in ifadesiyle *"kafa ve el emeğinin birbirinden soyutlanarak ayrılması"* üzerinden sürdürmek mümkündür (Çelikel 2015). Yeni ölçek, yapı tipleri ve teknikleri çerçevesinde ikiliğin tekniğe dair yönü bir taraftan tartışma

[1] Gemi yapımı, top, balon yapım teknolojilerinin teknik ve pratik bilgilerine ek olarak ansiklopedilerin ve bu tekniklere dair bilimsel metinlerin yazıldığı bir dönem oluşu önemlidir (Özünur Şahin ve Örmecioğlu 2022).

konusu olurken, diğer yandan zanaat üretiminin yerini makine üretiminin alması ile tasarım süreçlerinin, üretim süreçlerinden ayrılması sanat ve teknik arakesitinde çeşitli ayrımları da beraberinde getirir (Çelikel 2015). Çelikel (2015)'in ifadesiyle 18. yüzyıl ortası ile başlayan ve 19. yüzyılın başına kadar gelişen bu durum şu şekilde özetlenebilir;

"Güzel sanatlar zanaattan, sanatçı zanaatkardan, 'estetik' olarak adlandırılmaya başlayan deneyim biçimi ise diğer deneyim biçimlerinden kesin çizgilerle ayrışmaya başlar. Fayda ile özdeşleştirilen 'zanaat' ile faydadan bağımsız, incelmiş zevk ve beğeniyle özdeşleştirilen 'sanat' arasında karşıtlık kurulur."

Sanayiye ve makineye dayalı yeni ve hız kazanan üretimin biçimine erken tepkilerden olan 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya koyulan Art's & Crafts hareketi de bu bağlamda vurgulanması gereken bir önermeye dayanmaktadır. Sanat ve Zanaat olarak Türkçeye çevrilebilen bu hareket makine üretiminin standartlaştıran ve deneyimi körelten yapısına karşı zanaatın el emeğine dayalı yapısını önemseyen, yapım sürecine dair bilginin tasarlanan nesne veya mimari yapıda izleğinin sürülebildiği bir yaklaşımın benimsenmesini önermektedir. Bu türden bir yaklaşımın etkisi bir taraftan makine referanslı üretimler sürerken diğer taraftan makinenin etkilerinin eleştirileri bağlamında 1860'tan 1920'li yıllara kadar sürdü ve hem Avrupa'da hem de Amerika'da çeşitli karşılıklar buldu (Roth 2019). Her ne kadar bu etkiler bağlamında makine referansının mimari tasarıma yansıma biçimine, doğadan, bağlamdan, zanaattan soyutlayıcı ele alınışına eleştiriler sürse de yirminci yüzyılın ilk yarısını dönüştüren temel paradigmanın, Vidler'ın ikinci tipolojisinde ve Uluoğlu'nun ikinci eşik tanımında da görüldüğü üzere "makine doğası", seri üretim gibi kavramlar üzerinden şekillendiği söylenebilir (Vidler 1998; Uluoğlu 2002).

Tekniğin ve işlevsel belirlenimciliğin ön planda olduğu bakış açısının Uluslararası Üslup çerçevesinde aynı zamanda homojenleştirici yapısı, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası kentlerin yeniden inşası sürecinde eleştirilerin hedefi olmuş ve geleneksel kentin, bağlamın, anlamın temel alındığı tartışmaları beraberinde getirmiştir (Roth 2019). Bir tarafta savaş sonrası mimarlık üretiminde modernist dili, strüktür ve malzemeye dayalı açıklığın ifadesiyle bir araya getiren "saf ve beyaz değil, ham ve gri bir estetik" tartışması Brütalist mimarlık anlayışı çerçevesinde sürerken, diğer yandan Wright, Aalto, Kahn gibi mimarların yüksek modern dönemin içerisinde de eleştirilerini sürdürmüş oldukları bağlama, insana, eyleme dair referans ve niyetleri içeren bireysel yaklaşımları; insan ölçeği, toplum ve bölgeye dair söz söyleme niyetinde modern anlayışı yorumlayıcı Team X'in söylemleri; savaş sonrası tüketim kültürü ve gelişen teknoloji ile birlikte şekillenen Archigram gibi pop-art etkisinde mobilite, geçicilik vb. temalar üzerinden sürdürülen tartışmalar yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğini şekillendiren çoğulcu çerçevenin bir kısmını çizmektedir (Ching vd. 2017; Foster 2015).

Foster (2015), Vidler'ın üç tipolojisine referansla dördüncü tipoloji olarak tanımladığı "küresel üslup" kavramının temelini kurduğu savaş sonrası tüketim kültürünün ticari ve teknolojik "imgeleştirilebilirlik" üzerinden şekillenen yapısını pop kültürüne ve mimarlığa yansımalarına dayandırmaktadır (Foster 2015). Vidler'ın postmodern, geleneksel kent üzerinden şekillendirdiği 20. yüzyılın üçüncü çeyreğini kapsayan üçüncü tipolojinin ardından Foster, 20. yüzyılın son çeyreğinde güçlü bir şekilde karşılık bulan; makine, doğa, kent ve teknoloji referanslarını eş zamanlı olarak

barındıran dördüncü tipoloji tanımını yapmıştır. Bu çerçevede gerçekleştirilen üretimlerin hem teknolojik ve kentsel olarak ürettikleri imge hem de fenomenolojik ve estetik açıdan bu imgeleştirmenin yoksunlaştırıcı yönleri üzerinden tartışmasını ortaya koymuştur (Vidler 1998; Foster 2015). Foster'ın algı, beden ve duyu üzerinden temellendirilebilecek sanat ve mimarlık arakesitindeki çağdaş potansiyelleri ele aldığı Sanat-Mimarlık Kompleksi metnine modelin üçüncü öğesi olan "estetik oluş" çerçevesinde daha kapsamlı yer verilmiştir.

Bu bağlamda sanat-teknik ikiliğine dayalı tartışmanın kendisi tekniğin ön planda tutulduğu sanatın zanaattan güzel sanatlar çerçevesinde ayrıştırılarak ele alındığı paradigmadan, ikiliğin bir arada şekillendiği bir yapıya dönüşüm gerçekleşmiş olur. Bu yapı sanatın ve teknolojinin çağdaş potansiyelleri ve örgütlenmeleriyle mimarlık kuram ve pratiğini de etkilediği; sınırları çok daha belirsiz; Uluoğlu'nun üçüncü eşik kapsamında tanımladığı gibi ikili yapının bir aradalığını tartışan bir zemin üzerinden şekillenmeye başlamıştır (Çelikel 2015; Uluoğlu 2002).

Bugün de paradigmanın çok boyutlu ve eleştirel yapısının etkisiyle kaçınılmaz olarak gündelik yaşamın ve tasarım pratiğinin her alanına sızan güncel teknolojinin[1] dönüştürücü ve indirgemeci referansları halen mimarlık kuram ve eleştirisinin önemli tartışma konularından biridir. Bu tartışmayı açmadan ve tez kapsamında mimari fenomenoloji çerçevesinde temellendiği köklerden bugün fenomenolojinin çağdaş ele alınışına kadar çözümlemeden önce, 21. yüzyıla gelene kadar makine teknolojisinin ve mimarlık alanına yansımalarının kuramsal bir özetinin endüstriyel devrimlerin ve Banham'ın "makine çağı" tanımının dönüşümü üzerinden yapılması mevcut durumun anlaşılması açısından yerinde olacaktır.

Reyner Banham, 1960 yılında yayınlanan "Theory and Design In The First Machine Age" metninde kitabın yazıldığı yıllarda İkinci Makine Çağı içerisinde olunduğuna vurgu yaparak Birinci Makine Çağı'nı "şebeke elektiriği ve makinelerin insan ölçeğine indirgenmesi" üzerinden özetlerken içerisinde bulunduğu İkinci Makine Çağı'nı ise "ev elektronikleri ve sentetik kimya" üzerinden tanımlar. İki makine çağı arasındaki temel farkın ise seri üretimden geçtiğine ve bu yolla teknolojinin herkesin erişebileceği nesneler üzerinden karşılık bulan yeni pozisyonuna vurgu yapar. Bu yeni teknoloji kavrayışının, üretim biçimlerinin ve ürünlerinin gündelik hayatı ve sosyal yaşamı dönüştüren yapısını ortaya koyarak Birinci Makine Çağı içerisinde şekillenen mimarlık kuram ve pratiğini ele alır. İkinci Makine Çağı'nın ise metnin yazıldığı dönemde mimarlık teorisi açısından henüz yoksun yapısına dikkat çeker (Banham 1970). Banham'ın makine çağının karşılığı olarak mimari anlamda neyi kastettiğini kavrayabilmek adına Bozdoğan (2005)'in şu yorumuna değinilebilir:

"Banham'a göre, gerçek 'makine çağı' mimarlığı Villa Savoie değil jeodezik kubbe ya da dymaxion evidir."

Banham'ın gerçek teknolojik belirlenimcilikten ziyade estetik söylemler olarak yorumladığı Le Corbusier'in makine estetiği yerine Buckminster Fuller'ın doğrudan teknoloji tarafından belirlenen ve dönüştürülen mimarlık anlayışına referansla ele aldığı

[1] Heidegger'ci bir ele alışla *"çağcıl teknik"* olarak teknoloji kavrayışının tekniğin özünden uzaklaşan yönü vurgulanmaktadır (Heidegger 2015).

makine çağı mimarlığı (Bozdoğan 1999), makine çağının kendisinin, endüstriyel alanda yaşanan devrimlerin getirisiyle üretim biçimleri çerçevesinde dönüşmesi sonucu sürekli olarak güncel tartışmalarla yeniden şekillenmektedir.

Endüstriyel devrimleri, Banham'ın makine çağı okuması ile eş zamanlı olarak yürüterek, bu devrimleri onları meydana getiren teknolojik paradigma bağlamında üretim biçimlerini dönüştürücü temel kavramlarla bir arada özetleyen Alankaya (2022) sırasıyla ilk Endüstri Devrimi'ni "mekanik üretim", İkinci Endüstri Devrimi'ni "seri üretim", Üçüncü Endüstri Devrimi'ni "otomatik üretim" ve Dördüncü Endüstri Devrimi'ni ise "otonom üretim" ile ilişkilendirerek açımlamıştır. Bu bağlamda İlk Makine Çağı'nı mekanik makinenin, İkinci Makine Çağı'nı bilgisayar makinesinin (*computer machine*), Üçüncü Makine Çağı'nı robotik makinenin mimari üretim biçimlerine dahil olmasıyla ilişkilendirerek okur (Alankaya 2022) (Şekil 2.17a, b).

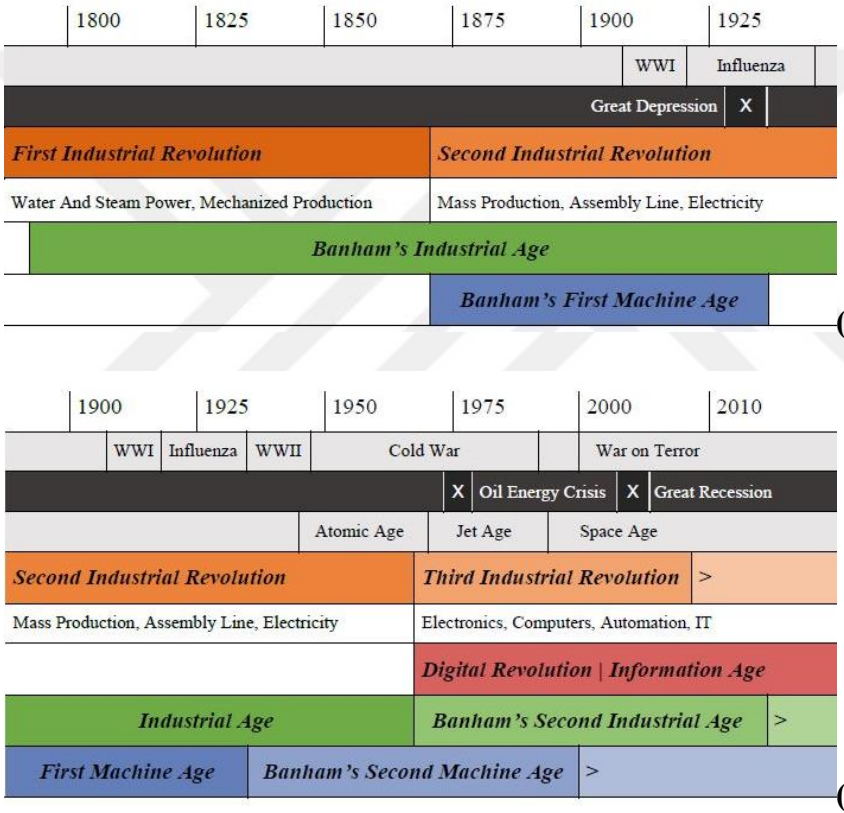

Şekil 2.17. a) Dönemin Zaman Çizelgesinde Birinci Makine ve Endüstriyel Çağ (Alankaya 2022); **b)** Dönemin Zaman Çizelgesinde İkinci Makine ve Endüstri Çağı (Alankaya 2022)

Banham'ın makine çağı kavrayışı üzerinden yapılan özette de görüldüğü üzere makine teknolojisi kendi içerisinde yaşanan dönüşüme paralel olarak mimarlık kuram ve pratiğini de makineye dair değişen teknolojik paradigma ile dönüştürmüştür. Bugün de kaçınılmaz biçimde mimari tasarımın ele alınış biçimini kuramdan pratiğe, teknikten, eğitime her alanda etkilemeye devam etmektedir. Teknolojinin bugün geldiği durum söz konusu olduğunda tıpkı Birinci Makine Çağı'nın mimarlık alanındaki yansımalarında olduğu gibi kuramda ve pratikte çok çeşitli eleştiriler geliştirilmektedir. 21. yüzyılın

teknolojik paradigması içerisinde önceki çağlarda da etkinliğini sürdüren ve giderek gelişerek mimarlık teknolojisinde dönüştürücü etkisi artan seri ve otomatik üretimin, bilgisayar programlarının olduğu gibi robotik ve otonom üretimlerin de eleştirileri gerçekleştirilmektedir.

Teknolojinin kaçınılmaz olarak mimarlığın bir parçası olması gerektiğine dair önermelerle geçmişten bugüne değin uzanarak mimarlık kuram ve pratiğinde karşımıza çıkan yaklaşımlar ise iki farklı bakış açısıyla varlığını sürdürmektedir. Bunlar bir tarafta tamamen yerden ve deneyimden kopuk referanslarla var olan yaklaşımları, bir tarafta da teknolojinin tamamen reddinin söz konusu olamayacağını iddia eder. İkinci bakış açısı önceki bölümde de ele alınan eleştirel bölgeselcilik gibi duyarlılıklarla teknolojinin homojenleştiren, standartlaştıran, yerden ve deneyimden koparan ele alışlarını eleştirerek, bağlam ve deneyimin farkındalığı içerisinde bir teknoloji arayışı güden, arakesitte bir yer arayan yaklaşımları içermektedir.

Mimari fenomenoloji bu eleştirilerin gerçekleştirilebileceği zemini 50'li yıllarda hazırlamıştır. Bu çalışmada Heidegger'ci fenomenolojide olduğu gibi çağcıl tekniğin yerine technéye dayalı olarak ele alınan bir teknoloji kavrayışı aranmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, 21. yüzyılın çağdaş teknolojik gelişmelerini ve bunların mimarlık alanına yansımalarını yadsımadan, yer ve deneyimle ilişkilenen, teknoloji ve algının çağdaş potansiyellerini tartışan postfenomenolojik bir okuma yapılmıştır. Modelin tektonik oluş ögesi de bu bağlamda ele alınmıştır.

Heidegger'in teknolojinin hesaplayan düşüncenin bir uzantısı, çağcıl teknik olarak ele alınışı sebebiyle "atom çağı" olarak adlandırdığı çağın insanlığı tehlikeye sürüklediğine dair vurgusu, tekniğe körü körüne bağlanmanın eleştirisini yapmanın yanında tamamen karşı koymanın da yerinde olmayacağına dair söylemler içerir (Heidegger 2013) Heidegger tekniğe dayalı nesnelerden faydalanmanın fakat onlar sebebiyle dönüşmemenin gerekliliğine vurgu yaparak bu yaklaşım biçimini şu şekilde aktarır:

"…teknik nesnelere bu şekilde eş zamanlı olarak 'evet' ve 'hayır' dersek… Gündelik dünyamızın içine teknik nesneleri bırakırız ve aynı zamanda bu nesneleri dışarda bırakırız, yani mutlak bir şey olmayan, aksine bizzat daha yüksek bir şeye muhtaç Şeyler olarak sükun edip kendi kendilerine dayanmalarına bırakırız. Teknik dünyaya eş zamanlı evet ve hayır tutumunu eski bir söz ile nitelemek isterim ki bu, Şeylere Bırakılmışlıktır."

Heidegger'ci teknoloji felsefesinin ortaya koyulduğu 20. yüzyıl ortası dönemde olması gerektiği gibi, bu felsefi tartışmanın mimari fenomenoloji çerçevesinde 20. yüzyılın üçüncü çeyreğinde karşılık bulduğu dönemde ve aynı zamanda bugün 21. yüzyıl mimarlık paradigması içerisinde de teknolojinin tamamıyla reddedildiği bir mimarlık anlayışının üretilebilmesi söz konusu değildir. Bu kapsamda teknolojinin kökensel kavrayışına dair yapılacak bir okuma ile -*çağcıl teknik* yerine *techné*ye dayalı çağdaş bir teknoloji anlayışı çerçevesinde 21. yüzyılın mimarlık pratiğinde teknolojik paradigmanın çağdaş konumunun yeniden ele alınmasına dair bir tartışma kurmak yerinde olacaktır.

Heidegger'in 1955 yılında *Teknik Sorusu* başlığı altında gerçekleştirdiği konuşmada ortaya koyduğu ve 1962'de *Teknik ve Dönüş* başlığıyla ilk kez metinleştirilen tekniğin özüne yönelik tartışması bu noktada devreye girebilir. Heidegger bu tartışma kapsamında *çağcıl teknik* olarak nitelediği güncel teknolojinin, kökensel kavrayışında yatan tekniğin özünden uzaklaştığını ve araçsal belirlenim çerçevesinde gerçekleştiğini belirtir. Buna karşın tekniğin özünün Antik Yunan *tekhné* sözcüğünde temellendiğine vurgu yaparak, bu yönüyle sanat ve zanaate dayalı edimi içeren bir *"varlığa getirme"* oluşuna dikkat çeker. Tıpkı doğanın varlığa getirme biçimi olan *physis* de olduğu gibi *techné*de *"zanaatsal ve sanatsal olarak varlığa getirme"*ye dayalı yapısı ile *poiesis*, *"açığa çıkartma olarak varlığa getirmedir"*. *"Buyurgan",* belirlenimci ve araçsal çağcıl teknikten bu yönüyle ayrışır (Heiddegger 2015).

Teknolojinin kökensel kavranışından uzaklaşılması ve çağcıl teknik olarak ele alınması hesaplamaya, organizasyona, plana dayalı "hazır-oluş" biçiminde açığa çıkartmanın yolunu açar ve bu türden bir açığa çıkarma insanın iskanına imkan tanımaz (Heidegger 2013, 2015). Böylesi bir teknik kavrayışı insanın dünyada mesken tutmasına aracılık edecek dolaysız deneyim yoluyla nesneden ayrışan şeyleri mümkün kılmadığı gibi tekniğin özünün, technéye dayalı zamansallığın ve bedenselliğin de yitirilmesine sebep olur. Bu noktada Heidegger'in 1962 yılında ele aldığı tekniğe dayalı soruşturmasından çeyrek yüzyıl sonra Bruno Latour tarafından 1987 yılında "Science in Action. How to Follow Scientists and Engineers through Society" metninde ele alınan "kara kutu" kavramına değinmek yerinde olacaktır.

Latour sibernetik alanında kullanılan bir kavram olan kara kutuyu tanımlarken, makine veya komut sistemlerinin iç işleyişlerinin karmaşık bir yapı aldığı durumlarda o sistemin yalnızca girdi ve çıktılar üzerinden kavranan bir kara kutu ile çerçevelendiğini ve tanımlandığını belirtir ve bu kavramı bilim felsefesinin tartışma alanı içerisine çeker (Latour 1987) Oxford Sözlüğünde ise kara kutu genellikle elektronik olan, belirli sonuçlar ürettiği bilinen ancak iç işleyişi tam olarak anlaşılmayan karmaşık bir sistem, cihaz, ekipman parçası anlamına gelecek şekilde tanımlanmaktadır (Oxford Learners Dictionaries 2025).

Bu bağlamda Pallasmaa'nın mimari yapıda "maddesellik ve zaman" üzerinden açtığı tartışmaya değinilebilir. Pallasmaa makine üretimi malzeme ve yüzeylerin, mimari yapının tektonik niteliklerini gizleyerek, maddi ve zamansal niteliklerin deneyim yoluyla kavranmasına engel olduğunu vurgular (Pallasmaa 2016). Rasmussen'de benzer biçimde makine üretiminin sonucu olarak, mimari yapıda insan elinin üretemeyeceği kusursuz biçimlerin ve yüzeylerin yaratılmasıyla karşılık bulan yaklaşımları eleştirir (Rasmussen 2012). Hem tasarım hem üretim hem de deneyim sürecinde zamansallığın yitirilmesiyle sonuçlanan böyle bir yaklaşımın teknolojinin kökeninde yer alan *techné*nin açığa çıkartma biçiminden net bir şekilde ayrıştığı söylenebilir.

Bu kusursuzluk, maddesizlik ve insan deneyiminden kopukluk hali zamansal tüm süreçlerin yitirilmesine sebep olarak tekniğin ve malzemenin varoluş biçimlerini dolaysız deneyime kapatır. Bu durum mimari yapının Heidegger'ci (1971) ifade ile bir *şey* olarak ayrışmasına izin vermez. Teknolojinin mimari yapıda bu biçimde kullanımı ancak bağlamdan, zamansal tüm süreçlerinden ve anlamsal katmanlarından arınmış biçimde bir sonuç ürünü olarak karşımıza çıkan, çağcıl tekniğin açığa çıkartma

biçiminin bir ürünü olarak var olur. Herhangi bir algı ve deneyim potansiyeli içermeyen, maddesel, eylemsel ve zamansal katmanlarını yitiren yapısıyla ancak bir *kara kutu* olarak kavranabilir.

Bu doğrultuda teknolojinin kökensel kavrayışının yitirilmediği çağdaş bir örgütlenme biçiminin aranması ve kara kutunun çözümlenebilmesi için technē ile aynı kökten türeyen[1], mimarlık kuram ve pratiğinde önemli yer tutan tektonik ve arkitektonik kavramlarından yararlanılabilir.

Frampton (1983) tektoniği *"malzeme, zanaat ve yer çekimi arasındaki"* ilişkinin *"yoğunlaşması"* üzerinden tanımlarken, Öymen Gür ve Karadayı (2024) ise tektoniğin çağdaş ele alınışında estetik ve metafizik değerleri de kapsayıcı yapıya dikkat çekerek şu şekilde bir tanım yapar;

"Bugün kavradığımız haliyle tektonik, yapı, yapı elemanları ve bileşenlerinin oluşturduğu ilişkilerin estetik ve duyumsal kalitesini anlatan bir birleştirme sanatıdır" (Öymen Gür ve Karadayı 2024).

Pallasmaa, Kusursuz, saydam, ağırlıksız bir yapı hayali ile maddeselliğin ve zamansallığın yitirildiği bir teknolojik ele alışın özellikle modern mimarlıkta çoğunlukla kasıtlı olarak hedeflediğini belirtir. Özellikle 21. yüzyılın başlarından itibaren saydamlığın, hareket ve ışığın katmanlaşan ve derecelendirilmiş, derinlik ve duyuma yönelik yeni duyarlılıklarla ele alınmasının, teknolojik yapıların maddesiz ve zamansız yapısını dönüştürmeye çalışma ve teknolojinin kullanımına yere ve anlama dayalı katmanları da içeren bir niyetle yaklaşma açısından önem arz ettiğini belirtir (Pallasmaa 2016).

Tektoniği "mimarlığın maddi özü" olarak tanımlayan Erzen ise, bu özün tarih boyunca teknolojik ve bilimsel gelişmelerle değiştiğine, dönüştüğüne ve ilerlediğine vurgu yapar (Erzen 2017). O halde teknoloji ve mimarlık arasındaki bu dinamik ilişki çerçevesinde, mimari yapıya teknolojinin çağcıl teknik olarak kavranmasıyla yitirilen maddi özünün geri kazandırılması amaçlanabilir. Bu doğrultuda mimarlığı dönüştüren disiplinlerarası ve eleştirel, çok katmanlı çağdaş paradigma üzerinden yorumlanan bir teknoloji kavrayışının içerisindeki tektonik özün çözümlenmesi yerinde olacaktır. Çağdaş teknolojinin barındırdığı tektonik özü *arkitektonik, tektonik, technē* ve hepsinin kökünde yer alan *teks-* ifadesinin barındırdığı zamansallık ve deneyim potansiyelleriyle okuyabilmek adına, postfenomenolojik bir duyarlılık üreterek teknolojinin imkanlarının algı ve deneyimle nasıl bir arada var olabileceğini araştırmak gerekmektedir.

Bu kapsamda teknolojinin yapıyı ve kullanıcıyı yerden ve yerin deneyiminden koparan indirgemeci ve soyutlamacı gücünü aşarak ele almanın yolu, onu bağlamla ilişki kurmanın çağdaş potansiyelleriyle ve estetik deneyimin bedensel ve zamansal yeni ele alış biçimleriyle bir arada okumaktan geçmektedir. Bu okuma ancak tez çalışmasında da önerilen çok katmanlı altyapıyı sanat-teknik ikiliğini aşmaya çalışan bir çerçeve üzerinden irdelemekle ve beraberinde teknolojiyi kökensel kavranışında var olan deneyime ve zamana dayalı parametrelerle kavramaya çalışmakla gerçekleşebilir.

[1] Teknoloji kelimesinin kökeninde yer alan teks- kökünün technē, tektonik ve arkitektonik sözcüklerinde ortak olduğu görülmektedir (Harper 2025).

Ek olarak özne-nesne ikiliğinin çözümlenmesiyle çağdaş estetik deneyim anlayışının sanat ve teknoloji arakesitinde ürettiği fenomenolojik deneyim potansiyellerini açımlamak ise bu tartışmayı besleyen zemini sunar. Bu çok katmanlı ve çok disiplinli altyapı verilerini hem bilimsel ve teknolojik gelişmelerin mimarlık ve sanat alanına yansımalarında, hem de sanat alanında yaşanan ve doğal olarak estetik kavrayışı dönüştüren güncel paradigmanın da bir yansıması olarak çağdaş sanatın mimarlık, sanat, felsefe, teknoloji, kent, çevre gibi çok çeşitli disiplinleri ve tartışma konularını bir arada ele almaya imkan veren zemininde bulmaktadır. Bu doğrultuda modelin estetik oluş ögesi kapsamında bir sonraki başlıkta gerçekleştirilen tartışmanın ardından bahsi geçen çok katmanlı potansiyelin estetik kavrayışını nasıl şekillendirdiğinin izleği ile bu çağdaş estetik deneyim biçiminin 21. yüzyılın teknolojik paradigması içerisinde *yaşantısal oluşa* ve *tektonik oluşa* dair bakışı nasıl değiştirebileceğinin çözümlemesi *Mimari Fenomenolojinin 21. Yüzyıl Perspektifleri Çerçevesinde Üçlü Etkileşim Değerlendirme Modelinin Geliştirilmesi* başlığında detaylı olarak ele alınmıştır

Böylece teknolojinin tektonik temelli çağdaş bir ele alınışı postfenomenolojik bir okuma ile klasik teknoloji felsefesinin sınırlayıcı ve aşkın tutumundan ayrışarak teknolojiyi meydana getiren bağlamsal, algısal ve duyusal tüm katmanlarıyla[1] birlikte okumayı mümkün kılan çağdaş teknoloji felsefesinin tartışma alanında gerçekleştirilmiş olur[2].

2.3.2.3. *Estetik oluş* ögesi bağlamında özne-nesne ikiliğinin dönüşümü ve mimari fenomenoloji çerçevesinde aşılması

Vitruvius mimarlığın üç temel ögesinden biri olarak vurguladığı "güzellik" tanımını yapıyı oluşturan ögelerin bakışımı ve göze hoş gelmesi üzerinden kurgular. Ögelerin bakışım ilkelerine uyumunu ise orantı üzerinden açıklar (Vitruvius 2005). Antik dönemin güzellik algısını şekillendiren kusursuz ve ideal olanı arayan oran ve orantıya ek olarak, doğanın taklidine dayalı *mimesis* temelli bir sanat anlayışından söz etmek mümkündür. Bu bağlamda güzelliğin temellendiği oranların insana ve doğaya ait oranlar olduğunu vurgulamak yerinde olacaktır (Minor 2013). Vidler'ın da aydınlanma çağı neo-klasik mimarlığı kapsamında ilk tipolojisini kurgularken Abbe Laugier'in *ilkel klübe* miti üzerinden ele aldığı kavrayış, neo-klasik dönemde yeniden canlandırılmaya çalışılan oranlara ve doğa referanslarına dayalı antik güzellik algısı ve sanat kavrayışına ek olarak mimarlığın da mimesise dayalı temellerine dikkat çekmektedir (Vidler 1998). Antik dönemin oranlara dayalı sanat algısı Ortaçağ'da ise uyum, oran, orantı ve özellikle ışık üzerinden oldukça tanrısal bir güzellik anlayışı üzerinden devam etmiştir (Minor 2013).

Rönesans'ın güzellik algısı da Alberti'nin güzellik tanımında olduğu gibi "parçaların kesin ve değişmez uyumu" üzerinden şekillenmekte ve tinsel bir sanat kavrayışı sürmektedir. Minor, Alberti'nin duyuların aldatıcılığına karşın matematiksel

[1] Ihde (2009)'un çok boyutlu tanımına ek olarak, teknolojinin postfenomenoloji çerçevesinde ele alınışı Latour'cu bakış açısıyla değerlendirildiğinde teknolojik paradigmayı meydana getiren tüm aktör ve aktantları ile bir arada okuma imkanı sunar (Latour 1987).

[2] Tez çalışmasının kaynak taraması bölümünde Ihde (2009), postfenomenoloji tartışmasına daha detaylı yer verilmiş olup, bu bölümde 21. yüzyılda teknolojinin tektonik kapsamında ele alınışında bu postfenomenolojik bakış açısından yararlanılmıştır.

bir ifadenin kesinliğine dair vurgularla ele aldığı perspektif temsilin aynı zamanda gözlemcinin konumunu da belirleyerek resmin uzamıyla gözlemcinin uzamını ilişkilendiren yeni bir duyumsama biçimi geliştirdiğini ifade etmektedir (Minor 2013). Ancak duyularla algılanana değil de matematiksel olana doğru yönlenen bu bakışa ek olarak gözlemci ve sanat eseri arasındaki ilişkiyi yeniden şekillendiren bu durumun onları uzamsal olarak ilişkilendirmekten ziyade özne ve nesne olarak net bir şekilde ayırmakla sonuçlandığına da vurgu yapılması yerinde olacaktır.

Minor, sanata bakışta, sanatla ilgili sorularda ve niyetlerde yaşanan paradigma değişiminin 18. yüzyılda yaşandığına dikkat çekerek Aydınlanma Çağı'nda başlayan ve 20. yüzyıl modernizminde de etkileri süren sanat için sanat fikrinin bu dönemde oturmaya başladığından söz eder (Minor 2013). Bu dönemde estetiğin ele alınış biçiminde de önemli bir değişim meydana gelmiştir. Baumgarten, estetiği duyular üzerinden edinilen bir yargı ve beğeni çerçevesinde ele alarak, antik dönemden 18. yüzyıla değin süren akıl çerçevesinde duyum anlamına gelen tanımına yeni bir açılım getirir. Bu kapsamda modern estetiğin öznel zeminini hazırlayan temelleri kurmuş olur (Cevizci 2015). 18. yüzyıl Aydınlanma Çağı mimarisi denildiğinde ise çağın paradigmasının getirisiyle akla, matematiğe, perspektif temsile dayalı bir anlayıştan söz etmek mümkündür. Kaynak taraması bölümünde paradigma değişimleri bağlamında mimarlık tanım ve sınırlarının dönüşümünün irdelendiği özette de görüldüğü üzere kartezyen dünya görüşünün bir uzantısı olarak ele alınabilecek özne-nesne ikiliğinin ayrımını pekiştiren bir yapının sürdüğü söylenebilir (Çelikel 2015).

David Hume'un 18. yüzyılda ortaya koyduğu ve zihni deneyim ile doldurulacak olan boş bir levha "tabula rasa" olarak ele aldığı, "a priori" bir bilginin varlığını reddettiği ampirizm düşüncesi, estetik tartışmayı da nesnenin kendisinden öznenin deneyimine çekmesi açısından oldukça önemlidir. Var olan şeylerin duyularla algılanabilirlikleri üzerinden ele alınabileceğini düşünen Hume'un ampirik yaklaşımını kavramak (Minor 2013), Kant'ın *Kopernik devrimi* olarak nitelendirilen bakışını ve felsefesinin rasyonalistler ile ampiristler arasında bir sentez üreten yapısını kavramak açısından gereklidir (Cevizci 2015). Kant, güzelliğin ne nesnenin (şey) kendisinde ne de algılayan zihin olarak öznede olmadığını, nesne ve özne arasındaki etkileşimde aranabileceğini iddia etmiştir (Minor 2013). 19. yüzyılın güzellik ve estetiğe dair bakışında önemli rol oynayan Hegel'ci estetik ise temel olarak doğanın estetik niteliğinden ziyade yalnızca sanatsal estetiği tartışma konusu edinen, sanatı felsefi estetiğin tartışma alanına çekerek sanat felsefesiyle eşitleyen (Parsons ve Carlson 2024), Kant'çı felsefenin algı ve hislere dayalı yapısının aksine bilgiye, zihne ve rasyonel kavrayışa dayalı bir anlayışa sahiptir (Minor 2013).

19. yüzyıl başında ve ortasına doğru fotoğraf alanında yaşanan gelişmeler; yüzyıl ortasında "gerçekçilik manifestosu" ile akademik geleneğin içerisinde yetişmiş olan Courbet'nin bu geleneğin aksine gündelik yaşamı konu alan yeni arayışları ve bu yolda ilerleyen izlenimcilerin bağımsız sergileriyle yüzyılın son çeyreğinde sanatın salondan kopuşu, 1850'lerden 1900'lere doğru akademik sanata karşı avangard sanatın temellerinin nasıl atıldığını görmek açısından vurgulanması gereken önemli dönüm noktalarını oluşturur (Antmen 2010).

Bu kapsamda Alberti'nin perspektif temsilinden Hegel'ci "mutlak tin"in yansıması olarak sanatsal estetiğe; akademik klasik sanat geleneğinden avangard sanatın

doğuşuna kadar geçen süreçte özne-nesne ikiliği çerçevesinde özetlenen güzellik, sanat ve estetik kavrayışlarının dönüşümü Şekil 2.18'de özetlenmiştir.

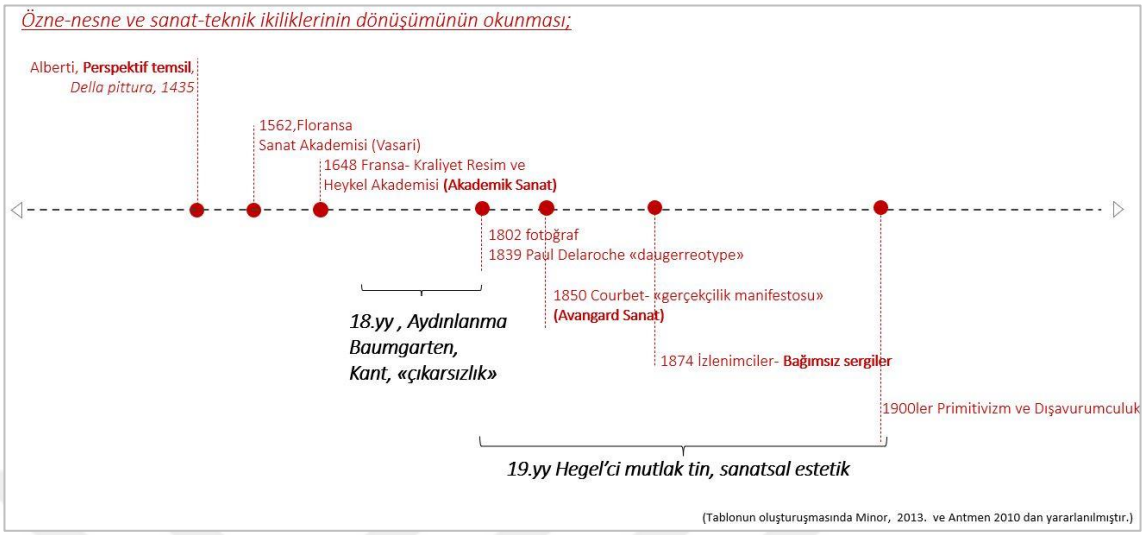

Şekil 2.18. Özne-nesne ikiliği çerçevesinde güzellik, sanat ve estetik kavrayışlarının dönüşümünün özeti (Orijinal 2025)

19. yüzyılda yaşanan bu gelişmelerin 20. yüzyıl sanatını nasıl şekillendirdiği Antmen'in (2010) şu ifadeleriyle özetlenebilir;

"19. yüzyılda modernlik deneyimini tüm karmaşıklığıyla temsil etmeye soyunan sanatçılar…yeni konular yanında yeni biçimsel ve teknik arayışlarla 'güzel duyu'nun ötesini amaçlayarak, izleyicinin görme biçimlerini ve algısını değişime uğratma çabası içinde olmuşlardır. 20. yüzyıl sanatı, işte bu çabaların birikimidir."

Bu noktada 20. yüzyılda sanat alanında önemli bir kırılmanın yaşanmasına zemin hazırlayan 19. yüzyıl sanatçılarının ürettiği tartışmaların yanında, temel sebebinin I. Dünya Savaşı'nın etkisiyle yaşanmaya başlanan, Büyük Buhran ve II. Dünya Savaşı'nın birbirini takip ettiği, Antmen'in "korkunçlaşan dünya" ve "soyutlaşan sanat" şeklinde Paul Klee'ye referansla özetlediği süreç olduğu vurgulanmalıdır (Antmen 2010) (Şekil 2.19). Sanatın konusunun, nesnesinin, malzemesinin ve sınırlarının dönüşümünde önemli bir eşik olan, avangard sanatın öncülerinin manifestolarını, üretimlerini içeren bu dönem hem çeşitli sanat disiplinleri hem tasarım hem de mimarlık alanında sınırların giderek belirsizleştiği bir tartışma zemini sunmuştur (Antmen 2010; Conrads 1991).

Şekil 2.19'da görüldüğü üzere 1907-1918 yılları aralığında I. Dünya Savaşı öncesi dönemde ilk etkinliklerini gösteren ve savaş süresince de devam eden kübizm mekan-zaman ilişkisi ve özne-nesne ilişkisi çerçevesinde çok büyük bir dönüşümü başlatmıştır. Zevi'nin "kübist devrim" olarak ifade ettiği bu büyük dönüşüm mekanın algılanmasında perspektife dayalı üç boyuta ek olarak "mekanın dördüncü boyutu", "zaman boyutu"nun da ele alınmasının keşfine karşılık gelir. Kübizmin "görüş açılarının peş peşe yer değiştirmesi" ile gerçekleşen bu keşfi, mekanın tasarım ve algılanma süreci açısından önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır (Zevi 2015). Kübist anlayış çerçevesinde gerçekleşen bir diğer dönüm noktası da kolajın etkin bir

sanat tekniği haline gelmesiyle gerçekleşir. Kübist kolaj aracılığıyla sanatın geleneksel malzeme ve tekniklerden yeni açılımlara doğru yolculuğu hız kazanmış, aynı zamanda hem konu hem de malzeme aracılığıyla gündelik yaşamın sanatın tartışma alanına katılmasıyla "sanat nesnesinin statüsü" dönüşmeye başlamıştır (Antmen 2010).

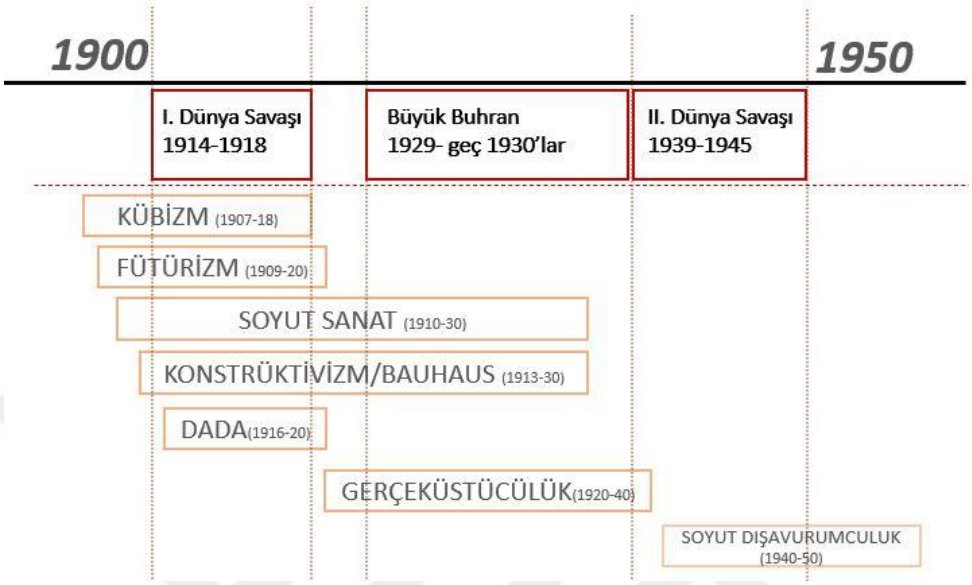

Şekil 2.19. 1900-1950 yılları arası Dünya Savaşları ve avangard sanat akımlarının dönemsel izleği (Orijinal 2025)[1]

Yeni paradigmanın getirisiyle hareketin görsel olarak ifadesi ile teknoloji, hız ve dinamizmin sanatsal aktarımı bağlamında şekillenen fütürist hareket ise İtalyan şair Filippo Tomasso Marinetti'nin 1909 yılında *Le Figaro Gazetesi*'nde *"Fütürizm Manifestosu"*nun yayımlanmasıyla başlamış ve sanatçıların manifestolar üzerinden tartışmalarını ortaya koyma geleneğine öncülük etmiş olur (Antmen 2010). Antmen'e göre fütürizm Henri Bergson'un "élan vital" kavramının "gerçekliğin her an oluşum halinde olduğu yönündeki" karşılığını felsefeden ödünç almaktadır (Antmen 2010). Devinim fotoğrafları, hareket ve dinamizmi aktaran fütürist resim ve heykel örneklerine ek olarak Boccioni'nin 1910 yılında yayımladığı "Fütürist Resim: Teknik Manifesto"daki ifadeleri de bu durumu açıklar niteliktedir.

"Şöyle bir etrafınıza bakın, her şey hareket ediyor, her şey bir koşuşturmaca halinde, her şey hızla değişiyor. Görünen bir şey gözlerimizin önünde hiçbir zaman sabit durmuyor, aksine bir görünüyor, bir kayboluyor. Retinanın algıladığı bir imgenin sürekliliği, hareket eden nesnelerin kendini an be an çoğaltmasıyla mümkün oluyor, nesnelerin biçimi hızlı titreşimler gibi değişip duruyor, delice dönüşüyor." (Boccioni'den aktaran Antmen 2010)

Boccioni'nin kendisinin de Teknik Manifesto'da iddia ettiği gibi fütürist sanatın etkisiyle gerçekleşmesi hedeflenen bir diğer dönüşüm izleyici olarak insanın merkeze alınmasıdır (Antmen 2010). İnsan algısını ve onun zamansal biçimini tartışmaya açan bu yaklaşıma ek olarak fütürist performanslar da özne-nesne ikiliğinin ele alışına dair

[1] Tablonun oluşturulmasında Ching vd. (2017), Conrads (1991) ve Antmen (2010)'dan yararlanılmıştır.

dönüşümü okumada önem arz etmektedir. "Fütürist Akşamlar" kapsamında gerçekleştirilen bu performanslar sanatçının halk ile doğrudan temasına imkan sağlamasının yanı sıra 1950'lerin happening çalışmalarına benzer performatif yapısıyla sanatçının ve izleyicinin konumunu sorgulatıcı bir tartışmaya imkan tanımaktadır (Antmen 2010). Fütürist düşüncenin yansımaları mimarlık alanında da Sant'Elia *La Città Nuova* örneğinde olduğu gibi kağıt mimarlığı kapsamında değerlendirilebilecek fütürist kent projeleriyle karşılık bulmuştur. Fütürist Mimarlık Manifestosu[1] ile yeni kent ve konutun eskiyi yıkan, sürekli olarak kendini yeniden inşa edecek hafiflik, hız ve geçicilik üzerinden şekillenen, yeni malzeme ve tekniklerin kullanımını tartışan, sirkülasyonu vurgulayan ve esin kaynağını doğadan değil "mekanik dünyadan" alan bir yaklaşım iddiası salık verilmiştir (Conrads 1991).

1910-1930 yılları arasında etkinliğini sürdüren soyut sanat ise kendinden önce gelen avangard yaklaşımların henüz gerçekleştiremediğini yaparak referanslarını dış dünyadan tamamen koparıp, nesnenin soyutlanması fikrinden ayrışmış, doğrudan saf soyuta ulaşmaya çalışan bir anlayış çerçevesinde şekillenmiştir (Antmen 2010). Sanat bağlamında nesneden tamamen kopuşun gerçekleştiği bu soyut yaklaşımın karşılıkları Kandinsky'nin tinsel kompozisyonlarıyla, Maleviç'in Platon'un idealar kuramıyla ilişkilenen saf biçim arayışlarıyla, Mondrian'ın yeni plastisizmiyle çeşitlenmiştir. Konstrüktivizm ise sanatın toplum için yapılması gerekliliğine inanan, sanatın ve üretimin bir aradalığını bronz, çelik, taş, atık malzemeler, endüstriyel malzemelerle ve yeni tekniklerle arayan bir yaklaşım sunmuştur (Antmen 2010).

Soyut sanatın ve konstrüktivist düşüncenin izleri mimarlık alanında da etkisini göstererek, 1918- 1922- 1923, "*De Stijl Manifestoları"*; 1920, Gabo ve Pevsner'in "*Konstrüktivismin Temel İlkeleri"*, 1919, Gropius, Taut ve Behne'nin "*Mimarlık Üstüne Yeni Düşünceler*"i; 1919, Gropius, "*Weimar'daki Staatliches Bauhaus'un Programı"* gibi çeşitli manifestolarda, mimarlık eğitiminde ve pratik alanda gerçekleştirilen üretimlerde karşılık bulmuşlardır (Conrads 1991) (Şekil 2.20).

Sanatçı ve izleyici arasındaki etkileşimi kısacası özne-nesne ikiliği bağlamındaki izleyici ve sanat nesnesi arasındaki ilişkiyi, hem sanat nesnesini dönüştürerek hem de izleyicinin konumunu dönüştürerek tartışmaya açan Dada'cı tavır ise hem döneminin sanat anlayışını büyük ölçüde değiştirmiş hem de 1960 sonrası kavramsal sanat tartışmalarına öncülük etmiştir. Dada'cı hazır nesnelerden, Gerçeküstücü buluntu nesnelere ve doğaçlamaya kadar gündelik yaşam ve sanat arasındaki sınırların tartışılması giderek daha temel bir niyete dönüşmüştür (Antmen 2010).

İkinci Dünya Savaşı sonrası sanat tartışmalarının temel icra merkezi Fransa Paris'ten Amerika New York'a taşınmıştır. Bu sürecin ardında hem politik hem de ekonomik sebepler yatmakla beraber sonuç olarak Amerikan sanatı özellikle New York'ta açılan yeni galeriler ve okullarda hızla şekillenmeye başlamıştır. Amerikan soyut dışavurumculuğu da bu çerçevede toplumsal mesaj kaygısı olmadan yalnızca sanatçının özgür eylemlerinin sanatsal yansımaları olarak oldukça bireysel bir karşılık bulmuş ve savaş sonrası dönemin zihinsel yapısına uygun biçimde göndermesiz saf bir

[1] Antonio Sant'Elia ve Filippo Tommaso Marinetti, 1914 yılında yayınlanan bildiri (Conrads 1991).

yaratı ve resimsellik üzerinden farklı sanatçıların özgün üretimlerini içermektedir (Antmen 2010).

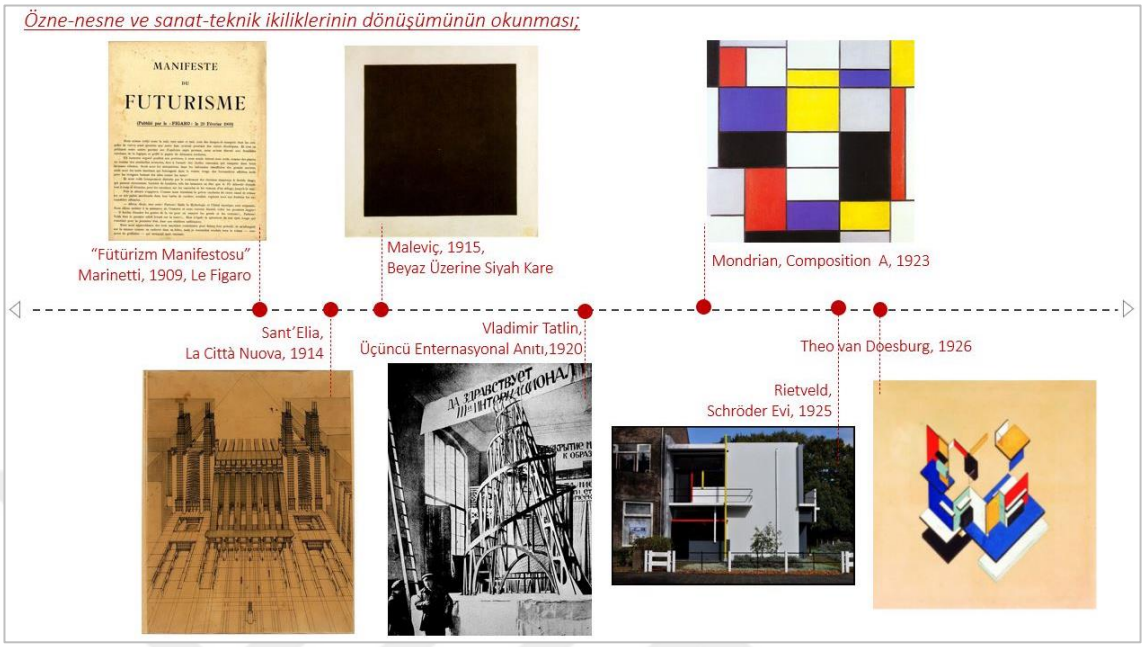

Şekil 2.20. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde avangard sanatın mimarlık alanındaki izleri (Orijinal 2025)

Pop ve kitle kültürü fikri ise İkinci Dünya Savaşı sonrası tüketim kültürünün bir uzantısı olarak Londra'da 1950'lerde ortaya çıkmakla beraber 1960'larda özellikle Amerika'da yoğun bir biçimde işlenmiştir. İmgelerin sürekli olarak üretimi ve tüketimi, yüzeysellik ve seri üretim üzerinden şekillenerek Amerikan Pop kültürünü ve mimarlıktaki yansımalarını oluşturmuştur. Banham'cı teknolojik imge ve Venturi'ci postmodern imge arasında iki farklı çerçevede ancak temelde ortak bir biçimde, izleyici olarak özneye, tüketim nesnesi olarak mimarlık imgesi üreten pop kültürü (Foster 2015) özne-nesne ikiliğinin ayrıştırıcı okumasını derinleştirmiştir.

Bu derinleşen ayrımı Guy Debord'un 1967 yılında yayınlanan *"Gösteri Toplumu"* kitabında, tüketim nesnesi olarak *gösterinin* bir ürünü olan meta imgenin içi boşaltılmış deneyimine dönük eleştirisinde bulmak mümkündür (Debord 2020). Nesnenin, imgenin, zamanın bütününün soyut nicelikler üzerinden ve tüketilebilirlik çerçevesinde var olabildiği *gösterinin* gerçekleşme biçimi, aynı zamanda evrensel bir dil üreterek kültürün ve toplumsal göndermelerin de sonunu getirmiş bireysel ve bağımsız sanatın etkinliğini doğrulamıştır (Debord 2020). Sanatçıyı bireyselleştiren, sanatı tüketilebilirlik üzerinden imge nesneye indirgeyen bu çerçeve, özneyi nesneden ayrıştırarak var eder ve etkileşim, deneyim yerine tüketimi pekiştiren bir yapı sunar. Colquhoun'un da ifade ettiği üzere makinenin dönüştürücü gücüyle mimarlıkta modern hareket çerçevesinde gerçekleşen öznelliğin yitirilmesi durumu (Colquhoun 2005), pop sanatın kitle kültürü üreten yapısıyla güçlenmiş olup, sanatın özne açısından deneyimini

ise kültürel ve toplumsal anlamlarından arındırıp reklam estetiğine[1] dayalı bireysel ve anlık tüketim hazlarına indirgemiştir.

1950-1960 yılları arasında yine tüketim kültürünün bir tezahürü olarak temellenen yeni gerçekçilik ise modern çağın bu dönüştürücü gücünün kabullenilmesi gerektiğini savunarak neo-dadacı olarak adlandırılabilecek, pop sanatın bir uzantısı olarak yorumlanabilen hazır nesne kullanımına yeni bir yorum getirmiştir. Öncüllerindeki hazır nesne fikrinin sıradan nesneyi yücelterek sanat karşıtı bir duruş sergileyen Duchamp'çı tavrının aksine, hazır, atık ve buluntu nesneyi sanat tartışmaları için yeni bir öge olarak ele alan, sanat nesnesinin ne olduğuna dair spekülatif örnekler veren[2] bir yaklaşım sunmuştur (Antmen 2010).

1960 ve 1970'li yıllar aralığında ise sanatın malzeme ve tekniği, mecrası, konusu, izleyicinin ve sanatçının konumuna dair tartışmalar minimalizm, kavramsal sanat, fluxus, Arte Povera ve arazi sanatı gibi çok çeşitli yaklaşımlarla karşılık bulmuştur. Minimalizmin endüstriyel malzeme ile disiplinlerarası sınırlarda sürdürdüğü tartışmalar sergilenen bir nesne olarak heykelden ve Richard Serra örneğinde olduğu gibi mekan olarak heykele doğru evrilen bir süreçle enstelasyona giden yolu açmıştır (Antmen 2010). Kavramsal sanatın düşüncenin sanatsal karşılığı üzerinden şekillenen tartışması sanatın ne olduğuna dair soruyu gündeme getirirken "happening"ler bu tartışmanın sanatçı-sanat-izleyici eksenindeki ilişkiselliğini derinleştirmiştir. Fluxus'ın "izleyicinin pasif konumunu dönüştüren" yaklaşımı ve süreç sanatına ek olarak Arazi sanatının da sürece dayalı yapısı, sanatın hem üretimine hem de deneyimlenme sürecine dair zamansallıkları tartışmaya açmış, özne-nesne ikiliğini meydana getiren sınırları yavaş yavaş eritmenin yanı sıra sanatın disiplinlerarası bir mecrada karşılık bulduğu, galerilerin dışına taştığı bir anlayışı beraberinde getirmiştir. Arte Povera'nın atık ve doğal malzeme kullanımı, arazi sanatının doğanın kendisini ve hatta onun içerisindeki deneyimimizin, eylemlerimizin izleğini sunan, sanat nesnesinin ve estetik deneyimin yapısını yeniden şekillendiren yaklaşımları bu kapsamda vurgulanması gereken dönüm noktalarındandır (Antmen 2010).

1960lar'dan 2000'lere kadar sanatta paradigmayı dönüştürücü bir diğer durum ise temeli kavramsal sanat ve happeninglerde yatan sanatçı-izleyici ilişkisini temelden dönüştüren performans sanatıdır (Antmen 2010). Tüm bu yeni ele alış biçimleri ve tartışmaları 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen "yeni akademik kaygılar ve çevre hareketleriyle" ilişkilendirmek mümkündür (Parsons ve Carlson 2024). Bu bağlamda bahsi geçen tüm yaklaşımların süreç ve sonuç ürünlerinin, açtıkları tartışmaların getirisiyle sanat alanında özne-nesne, sanatçı-izleyen, doğal-yapay, resim-heykel-mimarlık gibi disiplinlerarası tüm sınırların kayganlaşmaya başladığı çok katmanlı bir sanat ortamı oluşmuştur. 1920'lerden 2000'li yıllara kadar özne-nesne ikiliğinin ele alınışının sanat ve estetik tartışmalarının dönüşümü bağlamında irdelendiği özet ise Şekil 2.21'de verilmiştir.

[1] Antmen, reklam estetiği kavramını Harold Rosenber'e referansla kullanmıştır (Antmen 2010).

[2] Klein'ın 1958 "Boşluk" adındaki boş galeri sergisi, Arman'ın 1960'ta boş galeriyi buluntu nesnelerle doldurarak sergilemesi gibi örnekler sanatın mekanına ve sanat nesnesine dair güçlü tartışmaları beraberinde getirir (Antmen 2010).

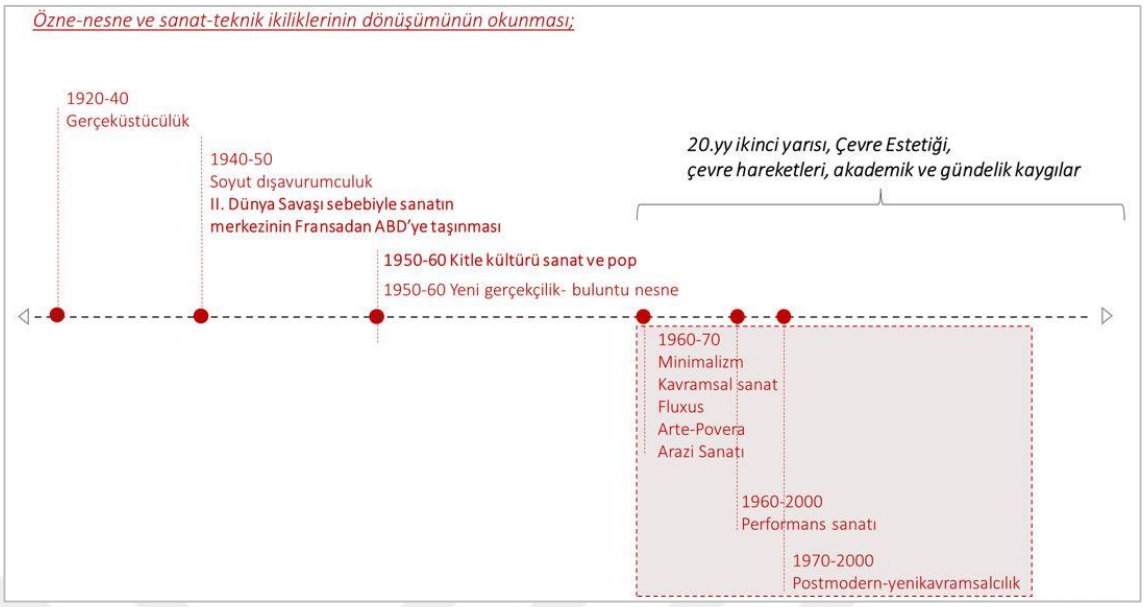

Şekil 2.21. 1920-2000 yılları arası özne-nesne ikiliğinin ele alınışı paralelinde sanat ve estetik tartışmalarının dönüşümü (Orijinal 2025)

Mimarlık alanında da disiplinlerarası sınırları aşarak tartışmayı sanat-felsefe-mimarlık-teknoloji arakesitinde sürdürmeyi mümkün kılan çerçeve yine sanat alanının bu genişleyen sınırları kapsamında kendine yer bulmuştur. Krauss'un arazi sanatı örnekleri üzerinden, heykel, peyzaj, peyzaj olmayan, mimarlık, mimarlık olmayan[1] kavramlarının arakesitinde tartıştığı (Krauss 1979); Foster'ın Richard Serra'nın minimalist heykelleri ve Anthony McCall'un katı ışık filmleri üzerinden heykelin mekansallaşması, heykel sanatının deneyiminin bedensel ve zamansal yeni boyutunun irdelenmesi, izleyicinin konumunun ve rolünün dönüşmesi kapsamında ele aldığı[2] (Foster, 2015) örnekler mimarlığın çok boyutlu yapısının da bu bağlamda üretebileceği potansiyelleri açımlamak için değerlidir. Foster'ın (2015) McCall'un çalışmaları bağlamında Tyler Coburn'den aktararak "Eser nerede? Duvarda mı [yoksa yerde mi?] Eser boşlukta mı? Eser ben miyim?" şeklindeki ifadeye vurgusu deneyimleyen özne ve deneyimlenen sanat nesnesi arasındaki ikili yapının nasıl dönüştüğünü ortaya koyar niteliktedir.

Özne-nesne ilişkisinin değişimine ek olarak, çevre-insan- gündelik yaşam ilişkisinin ve algısının değişimini kavramak amacıyla da estetik kavramının dönüşümünü irdelemek ve bugün çevre estetiği ve katılım estetiği kapsamında estetik deneyimin genişleyen potansiyellerini kavramak gerekmektedir. Şekil 2.21'de özetlenen 1960'lardan 2000'lere kadar sanat alanında yaşanan dönüşümün ele alınışına ek olarak estetik kuramının dönüşümünün irdelenmesi, bugün çevre estetiğini oluşturan ve tez

[1]Krauss orijinal metinde landscape, non-landscape, architecture, non-architecture kavramlarını kullanır (Krauss 1979).

[2]Krauss ve Foster'ın heykel sanatının yeni biçimi ve mimarlıkla olan etkileşimi çerçevesinde gerçekleştirdikleri bu tartışmaların deneyimin fenomenolojik potansiyelleri çerçevesinde mimarlık-sanat birlikteliği içerisinde yirmi birinci yüzyıldaki karşılıklarının irdelendiği daha detaylı bir okuma için Özünur Şahin ve Kavas'ın (2024) çalışması incelenebilir.

kapsamında estetik oluş ögesinin ele alınışında temel dayanak noktalarından birini oluşturan Berleant (1991)'in katılıma dayalı estetik modelini meydana getiren süreci anlamak açısından önem taşımaktadır.

Yaşantısal oluş ve tektonik oluş ögelerinin tarihsel paradigma dönüşümleri çerçevesinde irdelendiği önceki başlıklarda da değinildiği üzere öncelikle mimari fenomenolojinin Heidegger'ci temelleri üzerinden ele alınan dolaysız deneyimin ve ürettiği potansiyellerin mimarlığın kuramsal ve pratik tartışmalarının çok disiplinli çerçevesinde irdelenmesi estetik deneyimin dönüşümüne dair bu izleğin sunulmasına altlık oluşturabilir niteliktedir. Bu yolla kartezyen dünya görüşü olarak karşılık bulan ve nesneyi öznenin algı ve deneyimine sunan ikiliğin ayrıştırıcı yapısının aşılması dolaysız deneyim yoluyla sağlanabilmiş olur.

Heidegger'in estetiğe bakışını kavramak için öncelikle onun tariflediği dolaysız deneyimin katılımcı bakışına karşılık, eleştirdiği modern estetiğin özne-nesne ayrımını bir ön kabul olarak benimseyen, gözlemleyici nesneden bağımsız ve kopuk bir bakış açısına indirgeyen tavrını kavramak gerekmektedir (Thomson 2024). Heidegger'in bu çerçevedeki duruşunu irdeleyen Thomson (2024), estetiğin öznelleştirici yapısı karşısında fenomenoloji vurgusu yapan başlığında şu ifadeleri kullanır;

"Heidegger'e göre, modern felsefenin fenomenolojik açıdan hatalı ön kabulleri, estetiği sanat eserini yanlış yerde, insanın dünyayla etkileşiminin temel düzeyinden ziyade türetilmiş bir düzeyde aramaya ve böylece dışsal bir nesnenin yoğun öznel deneyimini gerçek sanat eseriyle karşılaşma sanmaya yöneltmiştir."

Merleau-Ponty'nin fenomenolojik yaklaşımı da bu bağlamda "özne"-"nesne", "etkinlik"- "edilginlik" ikiliklerini aşmayı sağlayacak bir "boyutu" "yaşayan beden" kavramı aracılığıyla üretmesi yönünden önem arz eder. Merleau-Ponty'ye göre beden insanın var olma biçiminin ayrılmaz bir parçasıdır ve "yaşayan" ve bu yönüyle "deneyimleyen" beden ne yalnızca fiziksel ne de sadece ruhsal ve zihinsel olması açısından "ampirizm" veya "entelektüalizm"[1] ile tek yönlü olarak açıklanamayacak üçüncü bir durumu üretir. Bu "üçüncü yol" Merleau-Ponty için fenomenolojidir (Lewis ve Staehler 2020). Descartes felsefesinin bir sonucu olarak kartezyen ikiliğin derin ayrımının sürdüğü özne-nesne ilişkisinin, özerk bir öznenin rasyonel kavrayışına sunulu bir dış dünya çerçevesinde şekillendiği ele alınış biçimine karşın Merleau-Ponty özne ve dış dünya, özne ve nesne ilişkisini, kavrama eylemi üzerinden gelişen bir ilişki yerine "yaşanmışlık ilişkisi" üzerinden ele alır. Bu bağlamda özne dış dünyadan bağımsız bir varoluş göstermez ona katılarak, *yaşayan bedeni* aracılığıyla var olur (Cevizci 2015). Merleau-Ponty, Descartes'ın kartezyen bakışını eleştirirken şeyler ile insan arasındaki ilişkiyi "içlidışlılık" sözcüğüyle tanımlar ve ne şeyden tamamen ayrışabilen özerk, saf bir zihnin ne de insana dair tüm özelliklerden tamamen bağımsız bir nesne olarak şeylerin var olabileceğini belirtir (Merleau-Ponty 2014).

Fenomenolojik çerçevede sürdürülen bu tartışmanın mimarlık alanına yansımalarını değerlendirmeden önce Merleau-Ponty'nin kartezyen perspektif temelli uzay ve mekan kavrayışının, modern biliminkine benzer biçimde sonsuz, sınırları

[1] Merleau-Ponty yalnızca fiziksel, deneyim ve nedenselliğe bağlı olan beden kavrayışı ampirizmle; ruhsal, zihinsel olan bilinçlilik ve kavramsallık üzerinden şekillenen beden kavrayışını ise entelektüalizm ile ilişkilendirir (Lewis ve Staehler 2020).

olmayan, her yönden eşit ve homojen yapısına dair ön kabulüne vurgu yapan eleştirisine değinmek oldukça önemlidir. Merleau-Ponty'e göre mekansal deneyim bu bilimsel ve kartezyen bakışın objektif nesnelliğine karşın bedensel ve varoluşsaldır (Lewis ve Staehler 2020).

Rasmussen'in fenomenolojik temelli bu tartışmaların felsefe disiplini içerisinde yoğun bir biçimde sürdürüldüğü dönemde 1957 yılında ilk baskısı yayınlanan "Yaşanan Mimari" kitabı[1] da mimarlığı deneyimlemek anlamında bir yaşantı kavrayışının kastedildiği görülmektedir. Rasmussen, mekanı oluşturan niteliklerin incelendiği bölümlerinde bedensel algıya, kullanıma, duyulara ve eylemlere dair okumaların yapıldığı bir çerçeve çizmiştir (Rasmussen 2012). Önceki bölümlerde de değinilen Norberg-Schulz ve Frampton gibi kuramcılar da 1980'li yıllarda benzer biçimde Heidegger'ci fenomenolojik temelli yaklaşımlarıyla mimari yerin bedensel ve dokunsal olarak deneyimlenmesi çerçevesindeki vurgularıyla ön plana çıkmışlardır. Norberg-Schulz'un yerin yaşantıya dayalı yapısını vurgulayarak mekandan ayrımını ortaya koyduğu ve deneyimle ilişkilendirdiği fenomenolojik okuması (Norberg-Schulz 1980), Frampton'ın ise dokunsallığa yaptığı vurgu ile mimari mekan deneyimini görsel bir kavrayış olmanın ötesine taşıyan yaklaşımı (Frampton 1983) insanı özne mekanı da ona verili bir nesne olarak ayrıştırarak ele alan ikili yapıyı beslemek yerine ikisinin etkileşimleri üzerinden şekillenen yerin deneyimine dayalı bir yaklaşım sunmaktadır.

20. yüzyılın son çeyreğinde felsefe, doğa bilimleri, çevre çalışmaları, ekoloji, sanat gibi çok çeşitli alanlarda paradigmanın dönüşümüyle beraber çevrenin ne olduğuna, sanatsal değerine ve deneyimine dair bakışta değişime uğramıştır. Bu bağlamda geleneksel estetik kavrayışının estetiği sanat felsefesine indirgeyen bakışında yaşanan dönüşüme paralel olarak doğal ve insan yapımı çevrenin de estetiğin konusu olabileceği çerçevesinde çevre estetiği kuramı doğmuştur. Analitik geleneğin estetik tanımına göre bir tasarım ürünü olmayan doğaya dair estetik yargılar söz konusu değildir. Çevre estetiğinin ortaya çıkışı sürecinde de doğaya ilişkin bir estetik deneyim ve yargının üretilemeyeceğini öne süren yaklaşımlar olduğu gibi sanat odaklı modellerle doğanın pitoresk çerçevesinde sanat üzerinden takdirini içeren ve klasik sanat estetiği bağlamında üretilen modellerde literatürde yer almaktadır. Çevre estetiğinin kendi bağlamında üretilen modellerde ise doğal çevrenin ve insan yapımı çevrenin estetik deneyiminin ve takdirinin söz konusu olabileceği tartışmaya açılmıştır. Bu dönüşüm estetiğin kapsamını 21. yüzyıla doğru yalnızca doğal çevre verilerini değil insan yapımı çevreyi ve insanın gündelik yaşantısının ve deneyiminin kendisini de içine alacak şekilde genişletmiştir (Parsons ve Carlson 2024).

Arnold Berleant'ın katılım estetiği modeli de genişleyen bu yeni sınırlar çerçevesinde konumlanmaktadır. Tez çalışması kapsamında "estetik oluş" ögesi bağlamında özne-nesne ikiliğinin aşılacağı potansiyelleri estetiğin bedensel deneyime ve etkileşime dayalı çağdaş altyapısıyla üretebileceği altlığı oluşturması açısından önemlidir. Berleant, 1991 yılında ilk baskısı gerçekleştirilen *Art and Engagement* kitabında kurduğu katılıma dayalı estetik deneyimi temel alan kuramında, öznenin çevreyi algılama biçiminin birbirinden ayrıştırılmış bir bilinç yapısı üzerinden gerçekleşmediğini, bilinç halinde olmanın bir şeyin (nesne) bilincinde olarak

[1] Steen Eiler Rasmussen, Yaşanan Mimari, *Experiencing Architecture*, 1959, *La Experiencia de La Arquitectura*, 1957.

gerçekleştiğini Husserl'e referansla ifade etmektedir (Berleant 1991). Berleant katılım estetiği çerçevesinde çevrenin deneyimine dair yaklaşımını açımlarken Merleau-Ponty'nin derinlik üzerinden gerçekleştirdiği tartışmasına referansla mekanın yalnızca ayrıştırılmış bir gözlemciye sunulan hesaplanmış ve formüle edilmiş bir uzamdan ibaret olamayacağını söyler. Derinliğin üçüncü bir boyut olarak sonradan eklemlenmiş bir şey değil algımızı ve deneyimimizi şekillendiren temel boyut olduğuna vurgu yapar (Berleant 1991). Lewis ve Stahler (2020) Merleau-Ponty'nin perspektifin üçüncü boyutu olmanın ötesinde, varoluşsal bir boyut olarak karşılık bulduğunu iddia ettiği derinlik boyutunu şu şekilde özetler:

"…Merleau-Ponty, bedensel konumlanmışlığımızı ifadelendirdiği için derinliğin en çok varoluşsal boyutu olduğunu göstermektedir. Derinlik diğer ikisinden elde edilen üçüncü bir perspektif değildir."

Berleant, 18. yüzyılda başlayarak Kantçı estetikte ve modern sanat felsefesi ve estetik kavrayışında süregelen, sanat nesnesini ayrıştırıp çevresinden bağımsız olarak ele alan tavrın karşısında şekillenen ilk "aktif model"lerin Dewey'in "Art as Experience" metninde ve Merleau-Ponty'nin fenomenolojik estetik okumalarında bulunabileceğini ifade eder (Berleant 2005). Dewey'in yaşamın çevresel olarak, etkileşim yoluyla gerçekleştiğine ve duyusal birliğe, eyleme, ihtiyaçlara dayalı olduğuna dair vurgusuyla, benzer biçimde Merleau-Ponty'nin "sinestezi" kavramı üzerinden tüm duyuların ayrıştırılmamış birliğine dayalı deneyimini içeren okumasına değinir. Katılıma dayalı çevre estetiği kuramını fenomenolojik temellerine yerleştirir ve aktif modelin fenomenolojik bakışını bir adım ileri taşıyarak çevreyi nesne olarak öznenin algılamasına sunan ayrımı aşan, karşılıklı etkileşim ve iletişim üzerinden şekillenen yeni bir çerçeve çizer (Berleant 2005).

Bu bağlamda Berleant, katılıma dayalı estetiğin aktif modelden farklılaştığı noktanın ise çevreye dayalı özelliklerin de algılayan öznenin bedensel ve mekânsal deneyimini, farkındalığını ve hareketini etkilediğinin kabulü ile gerçekleştiğini belirtir (Berleant 2005). İnsanın, algısının ve deneyiminin çevresinden ayrı düşünülemeyeceğine dair bir vurguyla Berleant'ın yaklaşımında seyre dayalı bir estetik algı yerini katılıma dayalı bir estetik deneyime bırakmış olur (Berleant 2007). Böylece özne-nesne, algılayan-algılanan, doğal-yapay, insan-çevre arasında gerçekleştirilen ayrıştırıcı ve geleneksel estetik okuması da yerini karşılıklı etkileşime dayalı, ikiliğin arakesitinde sınırları eriten bir okumaya bırakır. Tez kapsamında ortaya koyulan modelin estetik oluş ögesi de böyle bir duyarlılıkla özne-nesne ikiliğini aşan potansiyellerin üretildiği çağdaş fenomenolojik ve yaşamsal çerçevede karşılık bulmaktadır.

3. MATERYAL VE METOT

Şekil 3.1.'de yöntem akış şeması üzerinden özetle aktarıldığı üzere çalışma kapsamında öncelikle model önerisinin kuramsal altlığı kaynak taramasında çizilen çerçeve doğrultusunda kurulmuş, ardından varoluşsal fenomenolojiye dayalı bu altlığın 21. yüzyıl mimarlık paradigmasında fenomenolojinin çağdaş perspektifleri doğrultusunda ele alındığı üçlü etkileşim değerlendirme modeli geliştirilmiştir. Modelin mimarlık eğitimi kapsamında uygulandığı durum çalışmasının materyalini ise Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü son sınıf öğrencileri içerisinden belirlenen örneklem oluşturmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen nitel araştırma desenli tekli durum çalışması, ders kataloğu ve ders içeriklerinin ders programlarıyla ilişkili olarak ele alındığı doküman analizi; öğrencilerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin kod-kategori ve temalar üzerinden ele alındığı içerik analizi ve stüdyo çalışmasının süreç ve sonuç ürünlerinin tez kapsamında önerilen üçlü etkileşim değerlendirme modeli çerçevesinde değerlendirildiği üç aşamadan oluşmaktadır. Bu bölümde tez çalışmasının materyal ve metodu detaylı olarak aktarılmıştır.

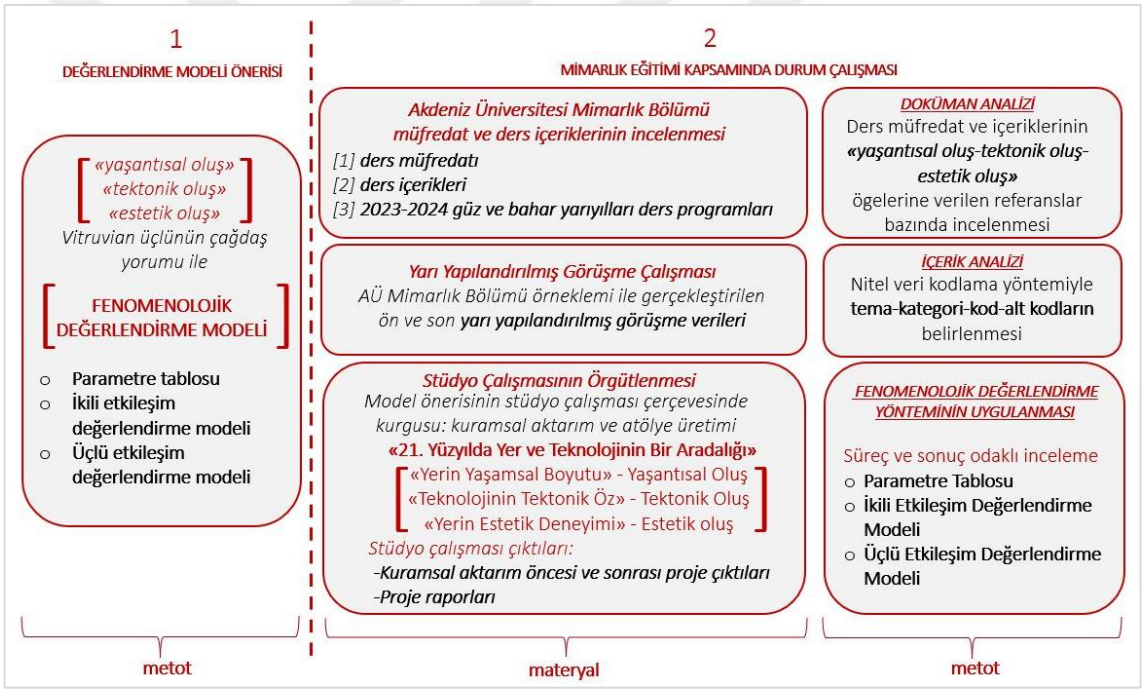

Şekil 3.1. Yöntem akış şeması

3.1. Modelin Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü Durum Çalışması Üzerinden Mimarlık Eğitimine Uyarlanması

Nitel araştırmalar temelde çeşitli varsayımlarla belirlenen çok katmanlı veriler içeren, araştırmacının, katılımcıları, durumları, süreçleri vb. doğal olarak gerçekleştikleri ortamlar içerisinde gözlemleyip, dokümanlaştırabildiği bir yapıya sahiptir. Araştırma materyalinin görüşmeler, gözlemler, dokümanlar, notlar, görseller vb. çok çeşitli veri setleri kapsamında elde edilebildiği ve analiz edebildiği bir araştırma türüdür. Bu doğrultuda nitel araştırmalar farklı yöntemlerin tümdengelimsel ve

tümevarımsal olarak karşılıklı etkileşim içerisinde bir arada ele alınabildiği; çoklu veri kaynaklarını bir arada değerlendirirken, sonuç olarak bu veri setlerinin karmaşık ve bütüncül ilişkiler ağını ortaya koyabilen bir yapı sunar (Creswell 2023; Creswell ve Creswell 2021).

Nicel yaklaşımlarla kıyaslandığında her ne kadar deneysellik ve yeniden test edilebilirlik anlamında daha zayıf olduğu şeklinde eleştirilere tabi kalsa da temelleri sosyal bilimler ve değerlendirme alanlarına dayanmakta olan nitel araştırma çalışmalarının 1990'lardan 21. yüzyıla doğru kapsadıkları araştırma yaklaşımları ve türlerinin çeşitliliği, tanımları ve sınırları daha belirgin bir hal almıştır (Creswell ve Creswell 2021). Araştırma desen ve yöntemleriyle beraber nitel araştırmaların nicel araştırmalara göre çok katmanlı yapıları çözümleyici ve karmaşık süreçleri bütüncül olarak yorumlayıcı yapısı öne çıkmaktadır. Kolaylıkla ölçülemeyen ve nicel olarak belirlenemeyen kompleks verileri ayrıntılı bir biçimde irdeleme; betimlemeye ve yorumlamaya dayalı tema ve örüntüleri detaylı bir biçimde çözümleyebilme; araştırma süreci içerisinde araştırmacının bu süreçten edindiği geri bildirimler yoluyla, hem veri toplama hem de analiz süreçlerinde dönüşüm ve sürekli iyileştirme potansiyelleri sağlaması açısından nitel araştırmalar güçlü araştırma stratejileri ve sonuçları sunabilmektedir (Creswell ve Creswell 2021; Creswell 2023; Som 2017).

Nitel araştırmalar çok çeşitli verileri bir arada çözümleme imkânı sağlamakla beraber bu verilerin elde edilmesi, irdelenmesi ve analiz süreçlerinde de çoklu yöntemler bir arada kullanılabilmektedir. Nitel veri analizinin özünü üç adım üzerinden ortaya koyan Çelik vd. (2020), öncelikle bu çok katmanlı ve yoğun veri setinin içerisinden araştırmanın çerçevesi doğrultusunda gerekli ve vurgulanması gereken verilerin indirgenmesini içeren *"verilerin azaltılması"* adımını tanımlar. Ardından bu indirgenen çıkarımların ortaya koyulacağı düzenlenmiş verilerin karşılığı olarak *"veri gösterimi"* ve son olarak tüm bu elde edilen çıkarımlar içerisindeki örüntülerin, ilişkilerin ortaya koyulup doğruluklarının test edildiği *"sonuç çıkarma"* aşamalarını tanımlamışlardır (Çelik vd. 2020).

Nitel araştırma deseninden bağımsız olarak nitel veri toplama teknikleri gözlem, görüşme, doküman ve görsel/işitsel/dijital materyaller yoluyla olmak üzere dört temel tür üzerinden gerçekleştirilebilmektedir (Creswell ve Creswell 2021). Bir nitel çalışmada öncelikle araştırma sorusu doğrultusunda araştırma desenine karar verilmeli, örneklem amaçlı bir şekilde seçilmeli ve ardından araştırmanın hipotez ve varsayımlarını test edecek veya süreç içerisinde bulgular ve çıkarımlar elde etmek için başvurulacak verilerin türü belirlenmelidir. Tüm bu süreçlerin ardından verilerin ne şekilde analiz edileceği net bir biçimde ortaya konulmalıdır. Nitel araştırmanın kendi doğal yapısı gereği veri toplama ve analiz sürecinde belirlenen yöntem ve koşullar çalışma sürecinde değişiklik ve revizyon göstererek çalışmanın geliştirilmesi sağlanabilir (Creswell 2023).

Bu çalışmada nitel araştırma deseni durum çalışması olarak belirlenmiştir. Genel hatları ile durum çalışmasını Creswell (2023) şu şekilde tanımlamıştır:

"Durum çalışması araştırmanın hem ürünü hem de nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisindeki bir desen türüdür. Durum çalışması araştırması, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem (bir durum) ya da belirli bir zaman içerisindeki

çoklu sınırlandırılmış sistemler (durumlar) hakkında çoklu bilgi kaynakları (örneğin gözlemler, mülakatlar, görsel-işitsel materyaller ve dokümanlar ve raporlar) aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır."

Tez kapsamında araştırma deseni olarak durum çalışması araştırmasının seçilmesinin nedeni kuramsal çerçevede ortaya koyulan modelin mimarlık eğitimi üzerinden ele alındığı araştırma izleğinde mimarlık-felsefe disiplinlerarası zemininde kurgulanan çağdaş ve özgün tartışmayı örgütleyen çok katmanlı durumu irdelemek ve bir arada yorumlayabilmektir. Bu bağlamda tez çerçevesinde durum çalışması araştırmasının kısa tanımı *21. yüzyılın teknolojik paradigması içerisinde 'yer'in tanımlanması pratiği üzerine mimarlık eğitimi kapsamında bir durum çalışması* şeklinde belirlenmiştir. Aynı zamanda bu çok katmanlı durumu oluşturan çoklu veri kaynaklarının tez çalışmasında belirlenen en üst tanımıyla Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü örneklemi üzerinden üç aşamalı bir veri toplama ve analiz süreci çerçevesinde inceleniyor oluşu da bu araştırma deseninin belirlenmesinin nedenlerindendir.

Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü ders bilgi paketi dokümanları, son sınıf öğrencileri ile sürdürülen stüdyo çalışması kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ve stüdyo çalışması sonucunda elde edilen öğrenci çalışmalarıyla, proje raporları şeklinde belirlenen üç aşamalı veri toplama sürecinden elde edilen veri setleri araştırmanın materyalini oluşturmaktadır. Mimarlık ve felsefe etkileşiminin çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde mimarlık eğitimine yansımalarının yine çağdaş teknoloji ve yer temaları çerçevesinde kurgulandığı durum çalışması kapsamında amaçlı seçilmiş örneklemi Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Bu kapsamda tekli durum çalışmasının örneklem alanı olarak AÜ Mimarlık Bölümü son sınıf öğrencilerinin belirlenmesinin nedeni bölümün hedeflediği misyon ve vizyon doğrultusunda dört yıllık lisans eğitimleri sürecinde edinmiş oldukları bilgi birikiminin mimarlık felsefesi temelinde ve mimari fenomenoloji özelinde sorgulanabileceği öğrenci grubunu oluşturmalarıdır. AÜ Mimarlık Bölümünün eğitim yaklaşımı ve hedefleri 2011 yılında katılımcı bir süreçle iç ve dış paydaş toplantıları sonucunda Bologna Süreci Koordinatörlüğü tarafından ortaya koyulmuş ve basılı hale getirilmiştir. Söz konusu kitabın değerlendirme ve sonuç bölümünde yer alan misyon[1] ve vizyon kapsamında yere özgü değerlere ve çağın gerekliliklerine dair farkındalık kazandıran bir mimarlık eğitimi yaklaşımına ve eleştirel düşünceye dair yapılan vurgu (Mimarlık Bölümü Bologna Süreci Koordinatörlüğü 2011) tez çalışmasının araştırmayı hedeflediği eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası tartışmanın mimarlık felsefesi temelinde yer ve teknolojiye dayalı özelleşmiş çerçevesinin sorgulanması yönünden

[1] "Anadolu'nun derin kültürel altyapısını keşfeden ve bunları günümüz ihtiyaçları ile sentezleyerek evrensel ölçekte geçerliliği olan özgün mimari değerleri türetebilen, yerellikten beslenirken üniversal bir düzeyde mesleğini icra edebilme kabiliyetine sahip, mimari tasarımın kültürel ve ekolojik sürdürülebilirlik süreçlerinde aktif olarak kullanılabilen, sosyal ve çevresel sorunlara duyarlı, mesleğinde yeterlik ve etik sorumluluk kazanmış, toplum ve kamu yararlarını gözeten, bilgi ve iletişim teknolojilerini etkili olarak kullanan, eleştirel düşünebilen mimarlar yetiştirmek." (Mimarlık Bölümü Bologna Süreci Koordinatörlüğü 2011)

tutarlı bir yapı sunmaktadır. Ek olarak örneklem seçimi çerçevesinde AÜ Mimarlık Bölümü programı ve öğrencilerinin belirlenmesinde bir diğer etken, araştırmacıların görev yaptıkları kurum olması açısından, durum çalışmasının müfredat analizi ve yarı yapılandırılmış görüşmeleri içeren diğer adımlarının uygulandığı örnekleminin, öğrencilerle bir arada gerçekleştirilen stüdyo süreçlerinde de takip edilebilirliğine imkan sağlamasıdır. Bu yönüyle hem misyon ve vizyonda ortaya koyulan hedeflerin müfredat ve eğitim çıktıları çerçevesinde takip edilebilirliğinin sorgulanabileceği potansiyeli üretmesi hem de elverişlilik sağlaması çerçevesinde durum çalışmasının örneklem alanı belirlenmiştir.

Üst ölçekte belirlenen AÜ Mimarlık Bölümü programına dair bu sınırlama veri toplama sürecinin ikinci ve üçüncü aşamalarında belirlenen veri toplama türlerinin özgün biçimlerine uyumlanacak şekilde yeniden sınırlandırmalara tabi tutulmuştur. Durum çalışması araştırma deseninde örneklem seçiminin yarı yapılandırılmış görüşme ve stüdyo çalışması üzerinden detaylarına ve aşağıda özetlenerek listelenen üç aşamalı şemayı oluşturan veri toplama ve analiz süreçlerine materyal ve metodun ilerleyen bölümlerinde detaylı yer verilmiştir.

[1] Materyal: Ders kataloğu, ders içerikleri ve ders programları – Metot: Doküman analizi

[2] Materyal: Yarı yapılandırılmış görüşme verileri – Metot: İçerik analizi, nitel veri kodlama

[3] Materyal: Stüdyo çalışması süreç ve sonuç ürünlerini oluşturan proje ve raporlar – Metot: parametre değerlendirme tablosu, ikili etkileşim değerlendirme modeli ve üçlü etkileşim değerlendirme modelini içeren fenomenolojik değerlendirme yönteminin uygulanması

Bu bağlamda durum çalışmasının çoklu bilgi kaynaklarını oluşturan dokümanlar, yarı yapılandırılmış görüşmeler, proje raporları ve paftalarından elde edilen verilerin bir arada incelenerek çözümleniyor oluşu, hem veri çeşitliliğini sağlaması hem de bu çeşitli verileri derinlemesine irdeleme imkânı sunması açısından tez çerçevesinde durum çalışması araştırma deseninin belirlenmesinin uygun bir veri toplama ve analiz yöntemi ile sürdürülmesine imkan sağlamıştır.

3.1.1. Ders kataloğu, ders içerikleri ve ders programlarının doküman analizi

Tezin kuramsal tartışması çerçevesinde önerilen modelin mimarlık eğitim müfredatına uyarlanması kapsamında Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü örneği üzerinden gerçekleştirilen, durum çalışması desenli nitel araştırmanın ilk veri setini oluşturan dokümanlar mimarlık müfredatının mimarlık felsefesi ve mimarlık fenomenolojisi kapsamında irdelenebilmesi için belirlenmiştir. Kamusal dokümanlar ve özel dokümanlar olarak çeşitlenebilen nitel dokümanlar nitel araştırmalarda veri toplama araçlarından birini oluşturmaktadır. Araştırmacıya yazılı ve istenildiğinde tekrar tekrar ulaşılabilecek ve irdelenebilecek materyal sağlaması bakımından avantajlı bir veri toplama aracıdır (Creswell ve Creswell 2021). Bu çalışma kapsamında Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünün program ve eğitim içeriklerine dair açık erişimli dokümanlardan yararlanılmıştır.

Durum çalışmasının bu aşamasında mimarlık müfredatının mimarlık felsefesi ve mimarlık fenomenolojisi kapsamında değerlendirileceği veriler, bölümün ders planları, ders içerikleri, 2023-2024 güz ve bahar yarıyıllarında açılan dersleri içeren ders programlarını içeren dokümanlardan elde edilmiştir. Ders planlarına ek olarak ders programlarının da veri kaynağı olarak belirlenmesinin nedeni özellikle seçmeli derslerde ders planlarında yer alan her dersin tüm dönemlerde açılmıyor oluşudur. Buna ek olarak ders programlarının inceleneceği dönemler olarak 2023-2024 güz ve bahar yarıyıllarının seçilmesinin nedeni ise metodun diğer iki aşamasında amaçlı seçilmiş örneklem olarak belirlenen mimarlık son sınıf öğrencilerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme ve stüdyo çalışmasının 2024 bahar yarıyılında öğrencilere uygulanmış olması açısından bir tutarlılığın sürdürülmeye çalışılmasıdır. Araştırmanın üç aşamalı veri toplama ve analiz sürecinin ilk adımını oluşturan, doküman analizi yolu ile mevcut durumda mimarlık müfredatındaki mimarlık felsefesi temelli altyapıda ortaya koyulan sınırlılığın, sonraki adımlarda da yarı yapılandırılmış görüşme verilerinin analizi ve stüdyo çalışmasının taslak üretimlerinin irdelenmesi çerçevesinde tutarlı bir biçimde sorgulanması ve birbirini destekleyici çok katmanlı veri kaynaklarını oluşturması hedeflenmiştir.

Doküman analizi kapsamında kullanılacak olan materyallere Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesine ait açık erişimli web sayfasından ulaşılabilmektedir. Verilerin analizi sürecinde araştırmacı tarafından oluşturulan üçlü modelin ders kataloğunda yer alan derslerin içeriğiyle ilgi durumunun değerlendirilmesine dair özet tablodan yararlanılmıştır. Aşağıda bu çerçevede incelenen dokümanlar listelenmiştir.

[1] Ders kataloğu

[2] Ders içerikleri

[3] 2023-2024 güz ve bahar yarıyıllarında açılan dersleri içeren ders programları

3.1.2. Yarı yapılandırılmış görüşme çalışması ve içerik analizi

Yürütülen durum çalışmasının veri toplama ve analiz aşamasının ikinci adımını oluşturması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu adımda nitel veri toplama yöntem türlerinden görüşme türünün tercih edilmesinin sebebi, mimarlık-felsefe etkileşimi çerçevesinde sürdürülen kuramsal tartışmanın AÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık eğitim programının örneklem olarak belirlendiği bir durum çalışması üzerinden gerçekleştirilmesidir. Bu kapsamda mimarlık eğitiminde yedinci dönemlerini tamamlamış son sınıf öğrencilerinin bu konudaki bilgi birikimlerinin ölçülmesini kapsamlı bir biçimde sağlayabilecek veri toplama yöntemi arayışının sonucu olarak görüşme türü belirlenmiştir. Nicel araştırmada veri toplama yöntemlerinden olan anket yerine, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan veri toplama ve analizi yaklaşımlarından görüşme tekniğinin seçilmesinin sebebi ise; materyal ve metot bölümünün önceki kısımlarında da aktarıldığı gibi nitel veri analizinin çok daha karmaşık, katmanlı alt metinleri bir arada okuyabilecek, anlama ve yoruma dayalı çıkarım potansiyellerini üretmesidir.

Yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış görüşme türleri içerisinden ise hem katılımcıların detaylı yorumlarını doğrudan analiz edebilecek hem

de araştırmanın veri toplama sürecinde gerçekleştirilecek olan güncelleme ve müdahalelerle araştırma için anlamlı veri toplayabilmenin potansiyellerini arttıran yarı yapılandırılmış görüşme tekniği belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde genel hatlarıyla konunun çerçevesini çizen temel soruları içeren bir görüşme formu hazırlanmaktadır. Ancak görüşme esnasında araştırmacı konuyu derinlemesine irdelemek, katılımcıyı daha detaylı bilgi vermeye veya konuyu açmaya teşvik etmek için yeni sorular sorabilir. Görüşme esnasında geliştirilen ve çalışmaya katkısı olacak ek-sonda sorular ekleme imkanına sahip olunan yarı yapılandırılmış görüşmeler bu yönleriyle yapılandırılmış görüşmelere göre daha esnektir. Yapılandırılmamış görüşmelere göre de araştırmacıya genel bir çerçeve çizmesi açısından ve analiz sürecinde veri setlerinin sınıflandırılabilmesi açısından daha yol gösterici olmaktadır (Akman Dömbekci ve Erişen 2022).

Durum çalışması kapsamında veri toplama aracı olarak seçilen yarı yapılandırılmış görüşme süreci ise temel olarak görüşme formlarının hazırlanması, görüşmelerin gerçekleştirilmesini içeren uygulama, verilerin değerlendirildiği analiz aşamaları ve tüm bu adımlarla ilişkilenen etik süreçler çerçevesinde özetlenebilir.

Materyal ve metodun önceki kısımlarında durum çalışması kapsamında örneklemi oluşturan öğrenci grubunun üst ölçekte Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde 8. dönemlerini okuyan son sınıf öğrencileri olarak belirlendiği vurgulanmıştır. Örneklem olarak lisans son sınıf öğrencilerinin seçilme sebebi müfredat kapsamında mimarlık-felsefe disiplinlerarası alanındaki sınırlılıkların tartışılabileceği alt yapıyı oluşturacak olan ders yükümlülüklerini tamamlamış öğrenci grubunu oluşturuyor olmalarıdır. Durum çalışması çerçevesinde öncelikle mimarlık son sınıf öğrencilerine mimarlık ve felsefe etkileşiminin mimarlık fenomenolojisi temelinde irdeleneceği kuramsal tartışmaları ve pratik üretimleri içeren bir seçmeli ders tanımlanmıştır.

Dersin kuramsal aktarımları ve stüdyo çalışmaları öncesinde öğrencilerin almış oldukları mimarlık eğitiminin mimarlık felsefesi ve mimari fenomenoloji çerçevesindeki çıktılarını irdelemek ve ardından da stüdyo çalışması sonunda edinmiş oldukları ders çıktılarını ele alabilmek adına yarı yapılandırılmış görüşmelerin belirlenen öğrenci grubuna ön görüşme ve son görüşme şeklinde uygulanmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda yarı yapılandırılmış görüşmelerin gerçekleştirileceği öğrenciler bu dersi alan 77 öğrenciden oluşan grup içerisinden Creswell'in belirttiği üzere "amaçlı örneklemin potansiyel olarak çok fazla olduğu durumlarda güvenilirlik unsuru ekleme" amacıyla gerçekleştirilen *"amaçlı rastgele seçilmiş"* örneklem türü uygulanarak belirlenmiştir (Creswell 2023). Toplamda 30 öğrenci ile ön görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamen gönüllülük esasına göre gerçekleştirilmesi neticesinde hem derse devam koşullarını sağlayan hem de sürecin sonunda son görüşmeye de katılmayı gönüllü olarak kabul eden toplam 20 katılımcı ile görüşmeler tamamlanmıştır. Tüm bu sürecin sonucunda her iki görüşmeyi de gerçekleştirmiş olan 20 katılımcının yarı yapılandırılmış görüşme verileri transkript edilmek ve ardından içerik analizine tabi tutulmak üzere materyal olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın durum çalışması sürecinin ikinci aşamasına geçilirken öncelikle yarı yapılandırılmış görüşmenin amaç ve kapsamını, temellendiği literatürü, görüşme sorularını içeren görüşme formunu, örnekleme dair bilgileri, çalışmadan beklenilen

yarar ve çıktıları içeren verilerin bütününü kapsayan bir etik belge ile gerçekleştirilecek olan yarı yapılandırılmış ön ve son görüşmelerin uygulanacağı ve analiz edileceği tüm süreçlere dair etik gereklilikler belirlenmiş ve etik onay ile uygulama izni alınmıştır[1]. Bu çerçevede vurgulanması gereken önemli noktalardan bazıları şu şekilde sıralanabilir; tüm görüşme süreçleri boyunca öğrenciler gönüllü olarak çalışmaya katılımcı olmayı kabul etmişlerdir. Şeffaf bir süreç yürütülerek çalışmanın hedef ve kapsamının katılımcılara görüşmeler öncesinde açıklanması, katılımcıların görüşme öncesinde araştırmacıya süreç veya yöntem ile ilgili soru sorma fırsatı sunulması önemsenmiştir. Yine araştırmanın güvenilirliği ve katılımcıların kişisel verilerinin güvence altına alınması çerçevesinde katılımcılardan herhangi bir kişisel veri talep edilmediği, buna ek olarak tüm görüşme süreçlerinin katılımcıların izni doğrultusunda ses kaydına alındığı bir yaklaşım sürdürülmüştür.

Yarı yapılandırılmış görüşmenin hazırlık süreci, daha öncesinde de belirtildiği gibi tam olarak sınırlandırılmamış ancak uygulama öncesinde temel olarak çerçevenin çizildiği, genel anlamda görüşme sorularının ne şekilde sorulabileceğine dair araştırmacının süreci yönlendirmesine yardımcı olan, yaklaşık 5 ile 10 arasında soru içeren bir görüşme protokolünün veya diğer bir deyişle görüşme formunun hazırlanması ile başlar. Görüşme formu öncelikle çalışmanın amacının ve etik süreçlerin görüşmeciye aktarıldığı bir bilgilendirme metni ve görüşme sürecine dair genel bilgilerle başlar. Ardından hazırlanan bir giriş sorusu ile katılımcıların sürece dahil olması sağlanır ve temel tartışmaların sürdürüleceği içerik soruları ile görüşmenin belirlenen ana problemlere açıklık getirmesi hedeflenir. Sonda sorular ise görüşme süresince katılımcıları detay vermeye teşvik etme veya araştırmacı tarafından keşfedilen, sürece dahil edilmesi gereken anlamlı yeni tartışmalar açabilmek amacıyla eklenen soruları oluşturmaktadır. Alternatif sonda sorular görüşme formunda da tanımlanabildiği gibi görüşmeler esnasında da araştırmacı tarafından eklenebilir. Tüm görüşme sorularında önemli olan soruların açık uçlu olması ve yönlendirme içermeyen sorular olmasıdır. Soruların tamamlanmasının ardından araştırmacının katılımcıya katılımı için teşekkür ettiği ve varsa sorularını aldığı bir kapanış süreci ile görüşme tamamlanmış olur (Creswell ve Creswell 2021; Akman Dömbekci ve Erişen 2022).

Tez kapsamında gerçekleştirilen ön ve son görüşme formlarının hazırlanmasında da bu bilgiler dikkate alınmış, öncelikle araştırmacı tarafından katılımcıların araştırmaya ve etik süreçlere dair bilgilendirildikleri, katılımcıların gönüllü katılım izninin ve ses kaydı izninin alındığı bir başlangıç aşamasının ardından mimari tasarım süreçlerini etkileyen girdileri sorgulayarak katılımcıları araştırmaya ve görüşmeye hazırlayan bir giriş sorusu tanımlanmıştır. Görüşme formu, temel olarak öğrencilerin almış oldukları eğitim doğrultusunda mimarlık ve felsefe ile mimarlık ve fenomenoloji ilişkisine dair bilgilerini ve yorumlarını sorgulayan içerik sorularından oluşmaktadır. Sonda sorularda ise katılımcıların konuya dair sahip oldukları bilgi birikimlerini daha detaylı açıklamaya teşvik etmek ve bu bilgi birikiminin kaynağının ne olduğunu sorgulamak amacıyla belirlenmiş sorular bulunmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme sorularının ardından kapanış sürecini içeren teşekkür ve katılımcı görüşü alma süreci de tamamlanarak

[1] Tezin durum çalışması kapsamında belirlenen örneklem ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme çalışması Akdeniz Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 22.02.2024 tarihli 861376 sayılı resmi yazısında belirtilen karar ve Mimarlık Bölüm Başkanlığı'na ait 12.03.2024 tarihli 874750 sayılı resmi yazıda belirtilen uygulama izni doğrultusunda yürütülmüştür.

görüşme formu sonlandırılmıştır. Özetlenerek genel çerçevesi aktarılan görüşme formunun detaylarına, ön görüşme ve son görüşme süreç ve sorularının benzer ve farklı yönlerine ve tüm sürecin nasıl uygulandığına dair detaylara araştırmanın bulgular ve tartışma bölümünde yer verilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme sorularının tez kapsamında hazırlanması ve uygulanması sürecinden önce hazırlanan taslak sorular üzerinden uzman görüşleri alınmış ve pilot görüşme gerçekleştirilerek ana görüşmeler öncesinde soruların açıklığı, anlaşılırlığı ve kapsamının yeterliliği test edilerek sorular güncellenmiştir (Akman Dömbekci ve Erişen 2022; Önal 2020; Som 2017). Bu araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği için önemli bir adım olmakla beraber bu çalışmada alan içi ve alan dışı olmak üzere iki çerçevede uzman görüşlerine başvurulmuş ve bir katılımcı ile pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki mimarlık disiplini içerisinden alan içi üç uzmanın görüşünün alınması, ikincisi ise Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümünde nitel araştırmalarda ölçme ve değerlendirme alanında uzmanlaşmış öğretim üyesi görüşünün alınması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede son görüşme kapsamında alınan uzman görüşü doğrultusunda atölye çıktılarına dair soru eklemesi yapılmış ve pilot görüşmeden elde edilen çıktılar çerçevesinde soruların katılımcı tarafından anlaşılırlığını artıracak içerik ve sonda soru düzenlemeleri yapılmıştır. Hazırlanan görüşme formunun etik kurul onayı alınan son haline EK-3'ten ulaşılabilmektedir. Görüşmeler süresince katılımcıların yorum algı ve katkı durumlarına göre eklenilen sonda soruları ve soruların anlaşılırlığını arttırmak adına yapılan güncellemeleri ise EK-4 üzerinden takip etmek mümkündür.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde nitel veri analizi kapsamında içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Bu yöntem çerçevesinde öncelikle ses kayıtları birebir, eksiksiz bir şekilde deşifre edilmiştir. Ardından elde edilen bütün ham veriler üzerine bir ön okuma yapılarak kodlara, kategorilere ve temalara dair bütüncül bir çıkarım yapılmaya çalışılmış ve verilerin ön ayıklaması yapılmıştır. Bu süreçte elle kodlama ile başlayan ön kodlama çalışmasının ardından Microsoft Excel programından yararlanılarak ikincil ve üçüncül kodlamalar yapılmış ve kod-katılımcı ilişkilerini içeren çizelgeler oluşturularak kodlama süreci tamamlanmıştır. Tümevarımsal bir çerçevede katılımcıların ifadelerinden elde edilen çıkarımlar ve ilişkilendirmelerle mevcut örüntülerin takip edilmesine ek olarak ayrışan ve özelleşen yorum ve durumların ortaya çıkarılmasını içeren kodlama süreci geniş kapsamlı görüşme verilerini kategorize etmenin ilk adımını oluşturmaktadır. Bu kodların kategoriler ve temalarla ilişkilendirilmesi sürecinde ise tümdengelimsel bir yaklaşım izlenerek görüşmenin ana çerçevesini çizen ve soruların araştırmayı hedeflediği kavramları temel alan kategoriler üzerinden şekillenen bir yapı kurulmuştur. Kategorilerin bütününü kapsayan tema ise üst çerçevede araştırma sorusuyla bağlantılı olarak *Mimari tasarım, mimarlık eğitimi ve mimarlık felsefesi ilişkisi* şeklinde belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin içerik analizi metoduyla ele alınması çerçevesinde tümevarımsal ve tümdengelimsel bir yaklaşımın bir arada yürütüldüğü karma bir süreç izlenerek tüm kodlar, kategoriler ve temalar birbiriyle çift yönlü olarak ilişkilendirilmiştir (Creswell ve Creswell 2021; Saldana 2024). Nitel veri analizinde kodlama yoluyla içerik analizinin gerçekleştirilmesi sürecinin detaylarına ve çıktılarına bulgular bölümünde yer verilmiştir.

Görüşmenin hazırlık ve uygulama sürecine dair yukarıda değinilen etik süreçlere ek olarak çalışmanın yarı yapılandırılmış görüşmeler çerçevesinde gerçekleştirilen veri toplama ve analiz sürecinde güvenilirlik ve geçerliğin sağlanması adına dikkat edilen tüm hususlar şu şekilde özetlenebilir. Geçerlik kavramı nitel araştırmalar temelinde, araştırmada veri toplama, analiz ve sonuçların sunumunu içeren tüm süreç boyunca araştırmadan edinilecek her türlü verinin doğruluğunu sarsabilecek durumlara karşı alınan önlemleri içeren süreç bazlı bir yapıya sahiptir ve iç geçerlik-inandırıcılık, dış geçerlik-aktarılabilirlik kavramları çerçevesinde ele alınmaktadır (Önal 2020).

Öncelikle yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan soruların hazırlanmasında mimarlık fenomenolojisi tartışmalarının mimarlık alanında en sık karşılık bulan ve başvuru yapılan kaynaklarından yararlanılmıştır. Bu kaynakların neler olduğundan ve nasıl belirlendiğinden çalışmanın ilk bölümünde kapsam başlığı altında detaylı olarak bahsedilmiştir (Şekil 1.3). Görüşme sorularının hazırlanması evresinde açık uçlu ve yönlendirme içermeyen sorular içeren görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşmeler gerçekleştirilmeden önce uzman görüşlerinin alınması ve pilot görüşmelerin gerçekleştirilmesi de bu kapsamda iç geçerliği arttırıcı unsurlardandır. Açık bilgilendirme, onay, gönüllülük ve gizlilik esas alınan, şeffaf bir sürecin yürütülmesine ek olarak, ses kaydı ve transkripsiyon yolu ile bilgilerin birebir, değiştirilmeden aktarılmasının sağlanması ve çalışmada hem görüşme hem transkripsiyon hem de analiz süreçlerinde gizlilik esas alınarak katılımcıların kişisel verilerinin gizli tutulması da bu kapsamda önem taşımaktadır. Örneklemin belirlenmesine güvenilirlik unsuru eklemek amacıyla tercih edilen rastgele seçilmiş örneklem stratejisinden elde edilen veri setlerine yalnızca araştırmacıların erişiminin olması da güvenilirliği arttıran unsurlardandır. Görüşmelerin ve transkripsiyonun tek bir araştırmacı tarafından gerçekleştirilmesiyle iç geçerliğe ek olarak tutarlılığın da sürdürülebilirliği sağlanmıştır. Analiz sürecinde ise ortak kanıya varan iki kodlamacı ile verilerden elde edilen bulguların teyit edilmesi yoluyla güvenilirlik unsuru eklenmiş ve çalışma bağlamında bulguların iç geçerliği desteklenmiştir. Son olarak çalışmanın bulgular ve tartışmalar bölümünde kodlara karşılık gelen ve o kodları en iyi ifade eden yorumlara birebir alıntılar yapılarak elde edilen çıktıların sunulması yoluyla da nitel araştırma çalışmalarında içerik analizi yöntemiyle kodlama yapılması çerçevesinde güvenilirliği ve dış geçerliliği arttırıcı en temel dayanak noktalarından yararlanılmıştır. Araştırmada durum çalışması kapsamında geçerliği artırmak adına yararlanılan çeşitli veri kaynaklarının bir arada kullanımıyla elde edilen bilgiler sonucunda üretilen rapor, şema ve şekillerle doğrudan verilerin kuvvetli bir sentezinin üretilmesi ve sunumu gerçekleştirilmiştir (Creswell 2023; Creswell ve Creswell 2021; Akman Dömbekci ve Erişen 2022; Önal 2020; Som 2017; Özdemir 2010).

3.1.3. Stüdyo çalışmasının kurgusu ve çıktıların analizinde kullanılan yöntemler

Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü özelinde gerçekleştirilen durum çalışmasının üçüncü aşamasını oluşturan stüdyo çalışmasının örgütlenmesi, temel olarak yöntem akış şemasının ilk adımında yer alan model önerisinin (Şekil 3.1) *21. yüzyılda teknoloji ve yerin bir aradalığı* tartışması çerçevesinde lisans düzeyinde kuramsal aktarımının gerçekleştirilmesi ve atölye çalışması kapsamında öğrenciler tarafından ele alınması üzerine kurgulanmıştır. Vitruvian üçlünün çağdaş fenomenoloji perspektifleri üzerinden yeniden ele alındığı *yaşantısal oluş, tektonik oluş* ve *estetik oluş* şeklinde tanımlanan modelin 21. yüzyılda

mimarlık paradigmasında teknoloji ve yer üzerine düşünmek teması çerçevesinde *yerin yaşamsal boyutu*, *teknolojinin tektonik özü* ve *yerin estetik deneyimi* şeklinde bir okuması ve uygulaması mimarlık bölümü son sınıf öğrencileri için açılan ve kurgulanan seçmeli ders kapsamında gerçekleştirilmiştir (Şekil 3. 2).

Şekil 3. 2. Modelin stüdyo çalışmasına aktarımı (Orijinal 2025)[1]

Bu doğrultuda öğrencilerin 15 haftalık program dahilinde gerçekleştirmiş oldukları üretimlerin süreçleri ve sonuç ürünleri üzerinden incelendiği proje pafta ve raporları durum çalışmasının üçüncü aşamasının veri analizi için gerekli olan materyali oluşturmaktadır. Bu materyali derinlemesine analiz etmek üzere tez çalışması kapsamında ortaya koyulmuş olan üçlü modelin lisans seviyesinde yeniden örgütlenmesi ve durum çalışmasına aktarılabilmesi için belirlenen parametrelerin oluşturulmasında yararlanılan kuramcı ve yaklaşımların sınır ve çerçevesi tezin ilk bölümünde kapsam başlığında da ifade edildiği üzere Şekil 1.3'te verilen metinlerle çizilmiştir. Bu doğrultuda kuramsal altyapıdan elde edilen çıkarımlarla tümdengelime dayalı bir yöntem ortaya koyularak geliştirilen ve üçlü modelin karşılıklarının arandığı parametreleri oluşturan dokuz başlık proje raporlarının ve paftalarının irdelendiği çerçeveyi oluşturmaktadır (Şekil 3.3). Bu parametrelerin her birinin nasıl belirlendiği ve ne şekilde ele alındığına dair detaylara bulgular bölümünde yer verilmiştir.

Araştırma sürecinde durum çalışması kapsamında yönteme dair kurgu yapılırken öncelikle yarı yapılandırılmış görüşmelerin nitel analizi çerçevesinde tümevarıma dayalı bir içerik analizi yaklaşımı belirlenmiş ve sürdürülürken, stüdyo çalışmasının izleğine dair veri analizinde tümdengelime dayalı kapalı kod kitabı üzerinden içerik analizi gerçekleştirilmesi şeklinde bir yaklaşım belirlenmiştir. Ancak içerik analizi yöntemi, nitel araştırmalarda veri analizinin kendi doğasında da olduğu gibi veri toplama, analiz ve değerlendirme süreçlerinde tek yönlü bir izleğe sahip olmayan, devingen ve eş zamanlı bir yapıya sahiptir (Güçlü 2019; Creswell ve Creswell 2021; Saldana 2024). Bu doğrultuda araştırma sürecinde stüdyo çalışmasının izleğine dair yöntemde içerik analizinden yola çıkılarak geliştirilen ve üçlü modelin birbirleriyle ilişkilerini çok katmanlı çakıştırmalar yaparak okumayı mümkün kılan üç boyutlu bir etkileşim modeli önerilmiştir. Bunun nedeni içerik analizinde tümdengelim veya tümevarım fark etmeksizin belirlenmiş olan kod- kategori-tema kurgusu içerisinde kategorilerin her birinin birbirini içermeyen kodlardan oluşturulması gerekliliğidir (Saldana 2024). Bu

[1] Tablonun oluşturulmasında Vitruvius (2005) ve Özer (2018)'den yararlanılmıştır.

durum hem en temelde mimari tasarımı oluşturan verilerin birbirinden ayrıştırılamaz özüne aykırıdır. Hem de tez kapsamında önerilen üçlü modelin, birbiri ile etkileşim potansiyelleri üzerinden kurgulanan yapısını okumayı zorlaştırıcı bir sonuç üretmektedir. Bu nedenle stüdyo çalışmasının izleğini oluşturan parametrelerin okunması sürecinde tümdengelime dayalı bir içerik analizinden, yine tümdengelime dayalı çok katmanlı ve etkileşimli bir parametre okuma modeline geçilmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda Şekil 3.3'te ifade edilen parametrelerin birbirleriyle etkileşimleri çerçevesinde kurgulanan ve sırasıyla üçlü modelin her üç ayağının birbiriyle etkileşimlerinin detaylı açılımlarını okumayı mümkün kılan ikili etkileşim değerlendirme modeli (Şekil 3.4) ve üçlü modelin 9 parametre üzerinden aynı anda etkileşime girme durumlarını üç boyutlu olarak bütünde aktaran üçlü etkileşim değerlendirme modeline (Şekil 3.5) ulaşılmıştır.

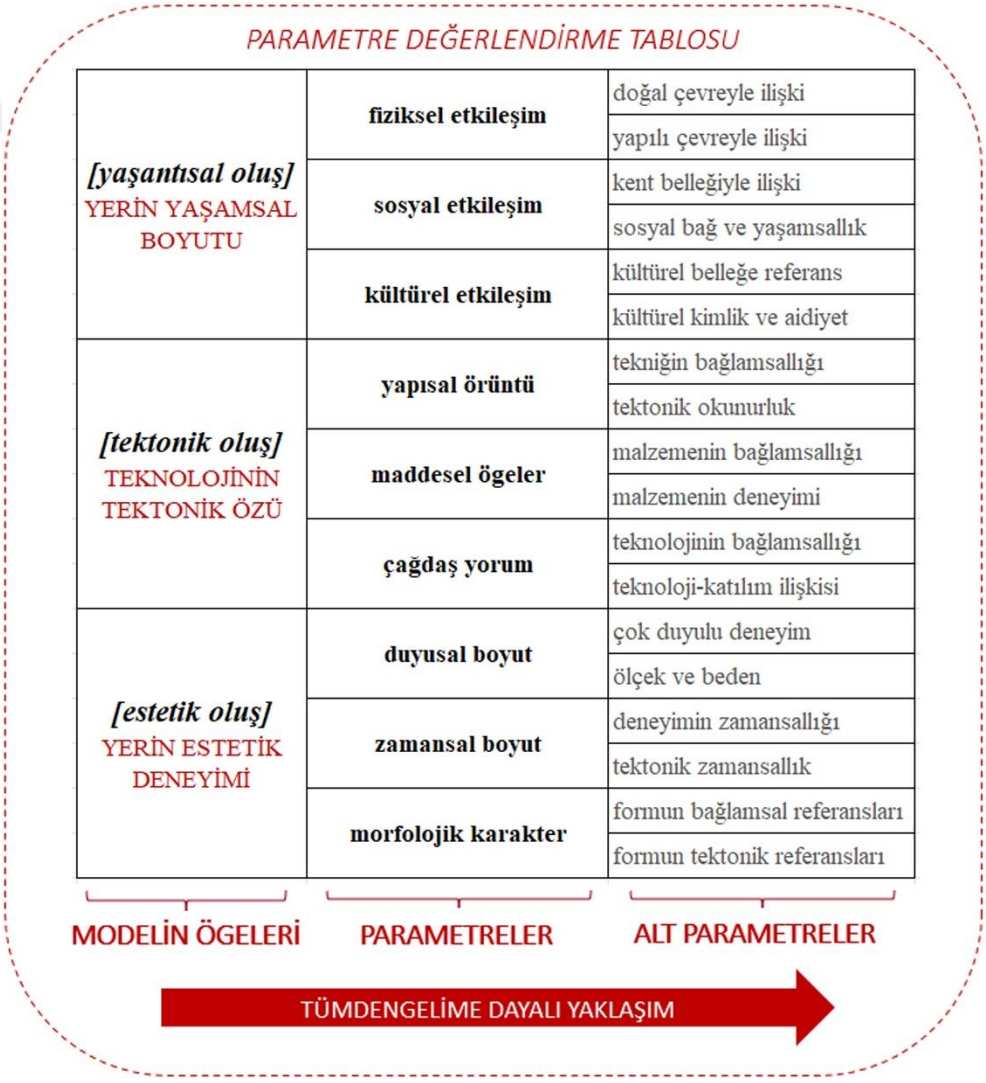

Şekil 3.3. Stüdyo çalışmasının irdelendiği üçlü modele dair öge-parametre-alt parametre ilişkisi tablosu (Orijinal 2025)

			estetik oluş		
			YERİN ESTETİK DENEYİMİ		
			duyusal boyut	zamansal boyut	morfolojik karakter
yaşantısal oluş	YERİN YAŞAMSAL BOYUTU	fiziksel etkileşim			
		sosyal etkileşim			
		kültürel etkileşim			

			yaşantısal oluş		
			YERİN YAŞAMSAL BOYUTU		
			fiziksel etkileşim	sosyal etkileşim	kültürel etkileşim
tektonik oluş	TEKNOLOJİNİN TEKTONİK ÖZÜ	yapısal örüntü			
		maddesel ögeler			
		çağdaş yorum			

			tektonik oluş		
			TEKNOLOJİNİN TEKTONİK ÖZÜ		
			yapısal örüntü	maddesel ögeler	çağdaş yorum
estetik oluş	YERİN ESTETİK DENEYİMİ	duyusal boyut			
		zamansal boyut			
		morfolojik karakter			

Şekil 3.4. İkili etkileşim değerlendirme modeli (Orijinal 2025)

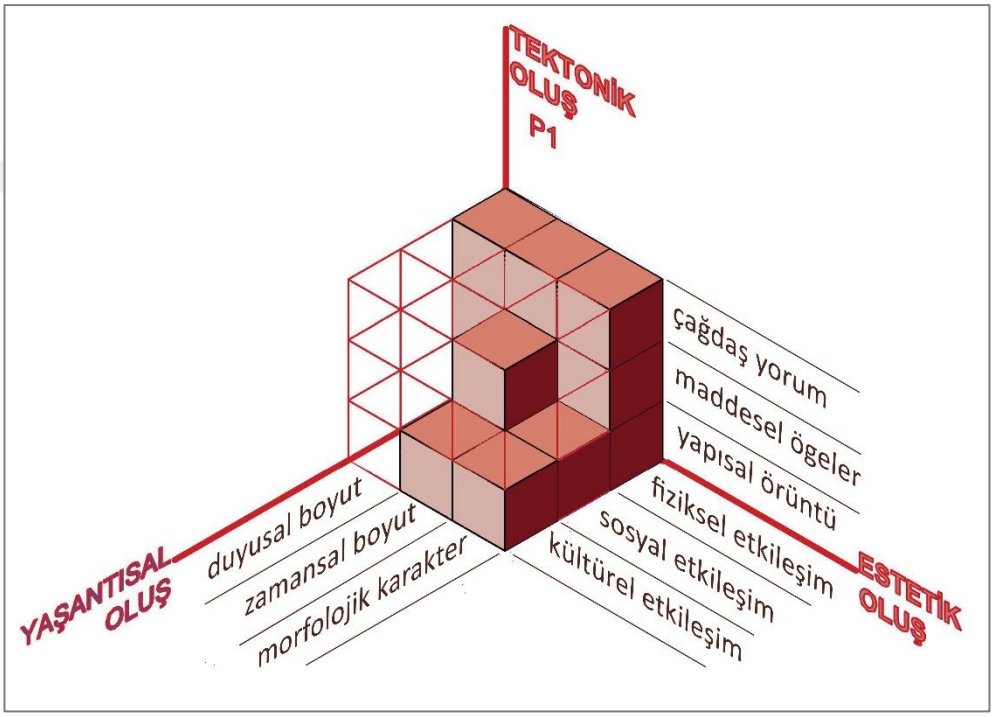

Şekil 3.5. Üçlü etkileşim değerlendirme modeli (Orijinal 2025)

Fenomenoloji temelli değerlendirme yönteminin parametre analizinden başlayıp etkileşim değerlendirme modelleri üzerinden ilerleyen ve 3 adımdan oluşan izleğinin şematik aktarımına ise Şekil 3.6'da yer verilmiştir. Değerlendirme yönteminin görsel formatı bu şema üzerinden belirlenmiştir. Görüldüğü üzere her çalışma için altlık oluşturacak bu formatta ilk adım olarak parametre ve alt parametre değerlendirme aşamasında doluluk-boşluk üzerinden görsel bir ifade kurgulanarak, incelenen projenin bu parametrelere verdiği referanslar belirlenmiştir. İkinci adımda ise her bir parametrenin diğer ögelere ait parametrelerle ikili etkileşim durumları tespit edilmiş ve yine doluluk boşluk şeklinde bir görselleştirme üzerinden ifade edilmiştir. Üçüncü ve son adımda ise bu ikili kesişim durumları 3 boyutlu bir kübik modele önce yüzeyler bazında aktarılarak ifade edilmiş ardından üçlü olarak kesişimlerin gerçekleştiği etkileşimler tespit edilmiş ve küp formunda okutulan doluluklarla karşılık bulmuştur.

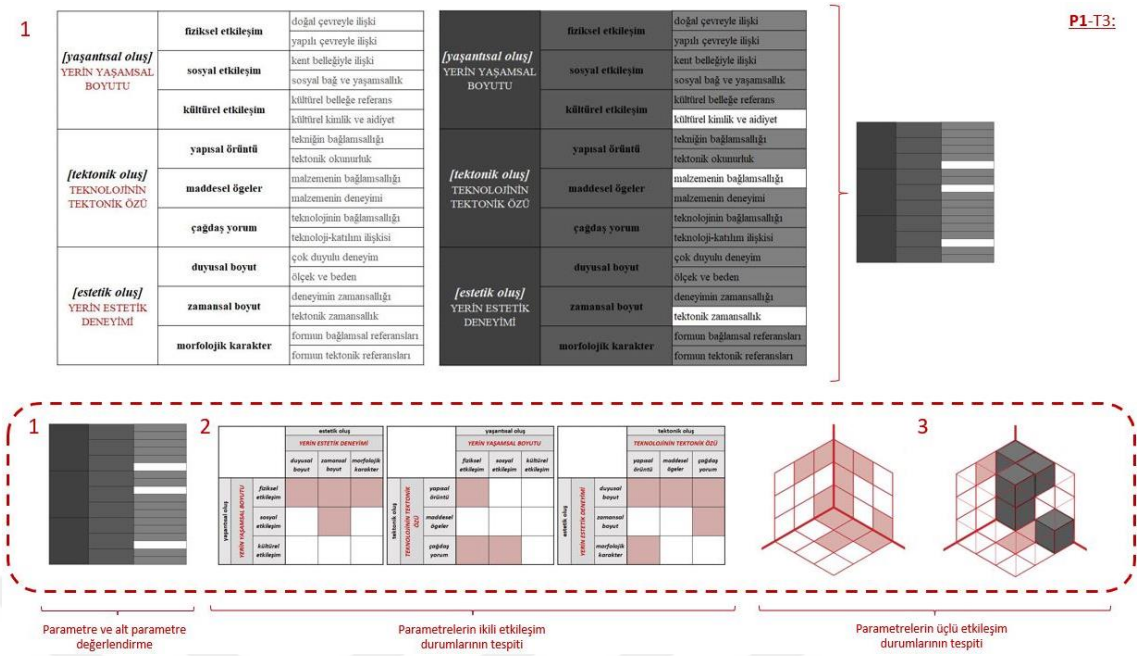

Şekil 3.6. Değerlendirme modelinin adımları (Orijinal 2025)

Durum çalışmasının bu aşamasında örneklemi oluşturan ve projeleri irdelenecek öğrenci grubunun belirlenmesinde yarı yapılandırılmış görüşmelerin seçim kriterleriyle aynı yol izlenmiştir. Ancak yarı yapılandırılmış görüşmelerin her ikisini de tamamlayarak analiz edilecek görüşme veri setini oluşturan 20 katılımcıdan 6'sı teslim sürecinin bütününü tamamlamadığı için örnekleme dahil edilmemiştir. Tüm sürece katılan 14 öğrenciye ek olarak süreç analizinin çeşitlilik durumunu arttırmak adına, görüşmelere katılmayan ancak teslimlerin bütününü tamamlayan 2 öğrencinin çalışmaları sürece dahil edilmiş ve stüdyo çalışmasının örneklemi oluşturulmuştur. Bu iki öğrencinin çalışmalarının belirlenmesinin süreç analizinde çeşitlilik oluşturulmasına ek olarak bir diğer sebebi de, sonuç ürünlerin detaylı tartışılması aşamasında üçlü etkileşimlerin farklılaşan alternatiflerini üretmeleri ve bu bağlamda tezin açmış olduğu tartışmanın teknoloji, yer ve deneyimin bir aradalığı ekseninde ele alınmasına örnek oluşturmalarıdır.

Örneklem olarak belirlenen, 14'ü görüşme sürecinde de yer almış toplam 16 öğrenci içerisinden süreç ve ilişkilendirme adımlarında farklı örnekler ve çeşitlemeler oluşturarak farklı seviyelerde üçlü etkileşim kuran, 4'ü yarı yapılandırılmış görüşmelere katılmış, diğer 2'si çalışmalarının izleği üzerinden çeşitleme sunan toplam 6 öğrencinin tüm sürecinin takip edildiği proje süreç değerlendirme tablosu (Şekil 3.7, Şekil 3.8) ve örneklemin tamamının final çalışmalarının paftaları ve raporlarından alıntılarla ile bir arada yorumlanarak irdelenmesi amacıyla sonuç değerlendirme tablosu (Şekil 3.9) oluşturulmuştur. Stüdyo çalışmasının değerlendirme çıktıları sürece ve sonuç ürünlerine dair bu iki analiz aracılığıyla iki ayrı perspektifle ortaya koyulmuştur. Süreç analizine dahil olan 6 çalışma belirlenirken tez kapsamında tartışmaya açılan yer ve teknolojinin bir aradalığı temasını proje üretimine nitelikli biçimde yansıtarak, örnek incelemeleri aşamasında modelin mimarlık eğitimine uyarlanmasının izlenmesine anlamlı katkı sağlayabilecek çalışmalar belirlenmiştir. İrdelenen 6 projenin özellikle süreç analizi kapsamında çeşitleme sunabilecek çalışmalar olmasına dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda

belirlenen çalışmalar farklı gelişim süreçleri ve referanslar barındırmaları yoluyla üçlü etkileşime ulaşma senaryolarının çeşitlendiği örnekleri irdeleyebilme imkanı sunmaktadır.

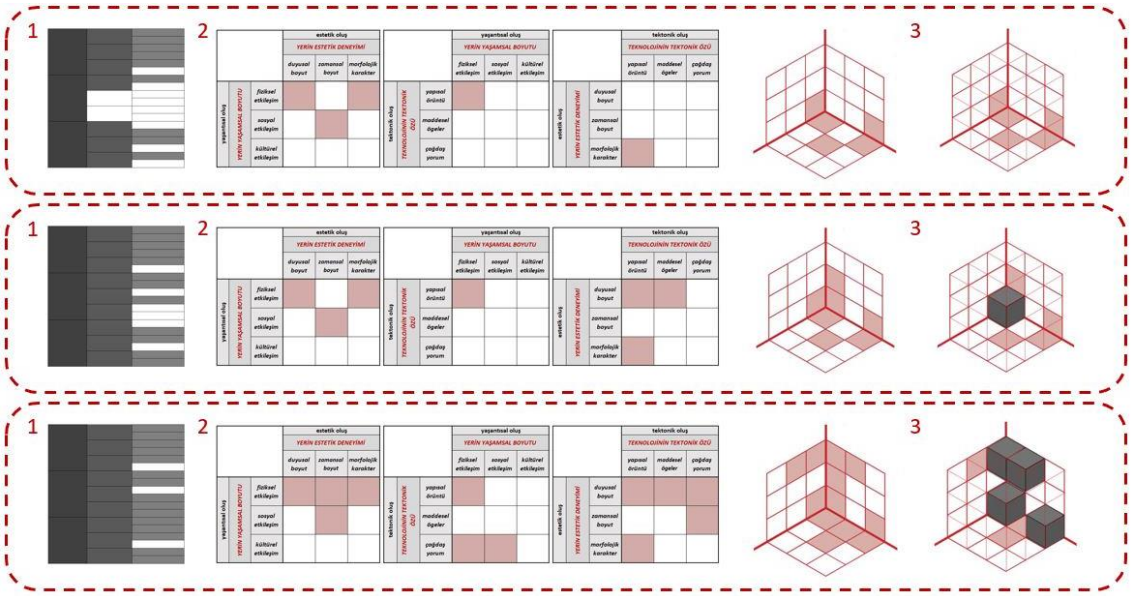

Şekil 3.7. Stüdyo çalışması süreç değerlendirme tablosu örneği (Orijinal 2025)

Proje kodu	Parametrelerin üçlü etkileşim durumlarının tespiti		
	İlk Teslim	İkinci Teslim	Üçüncü Teslim
P1	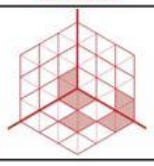	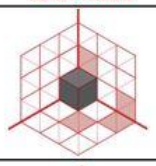	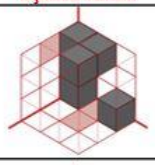
P2	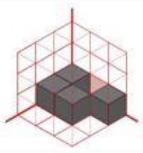	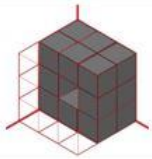	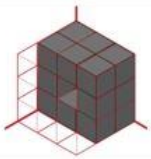
P15	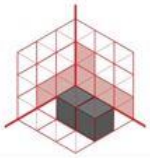	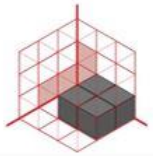	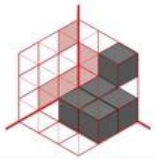

Şekil 3.8. Stüdyo çalışması süreç değerlendirme karşılaştırmalı tablo kesiti (Orijinal 2025)

Parametre tablosu ve etkileşim değerlendirme modellerinin stüdyo çalışması kapsamında elde edilen proje paftaları ve raporlarının süreç ve sonuç ürünlerine uygulanmasına ek olarak elde edilen verilerin raporlaştırılması yoluyla durum çalışmasının son adımının irdelenmesi, sonuçların sunulması ve önceki adımlarla ilişkilendirilerek çok katmanlı okumalar yapılması sağlanmıştır. Stüdyo çalışmasının detaylı kurgusuna, ders içeriğine, atölye çalışması föyüne ve kuramsal aktarımın detaylarına, model önerisi kapsamında geliştirilen kuramsal çerçeveyi ve proje

değerlendirme kriterlerini şekillendiren altlığa bulgular bölümünde yer verilmiştir. Proje raporlarının ve paftalarının detaylı değerlendirmelerini içeren tablolar da yine bu bölümde yer almaktadır.

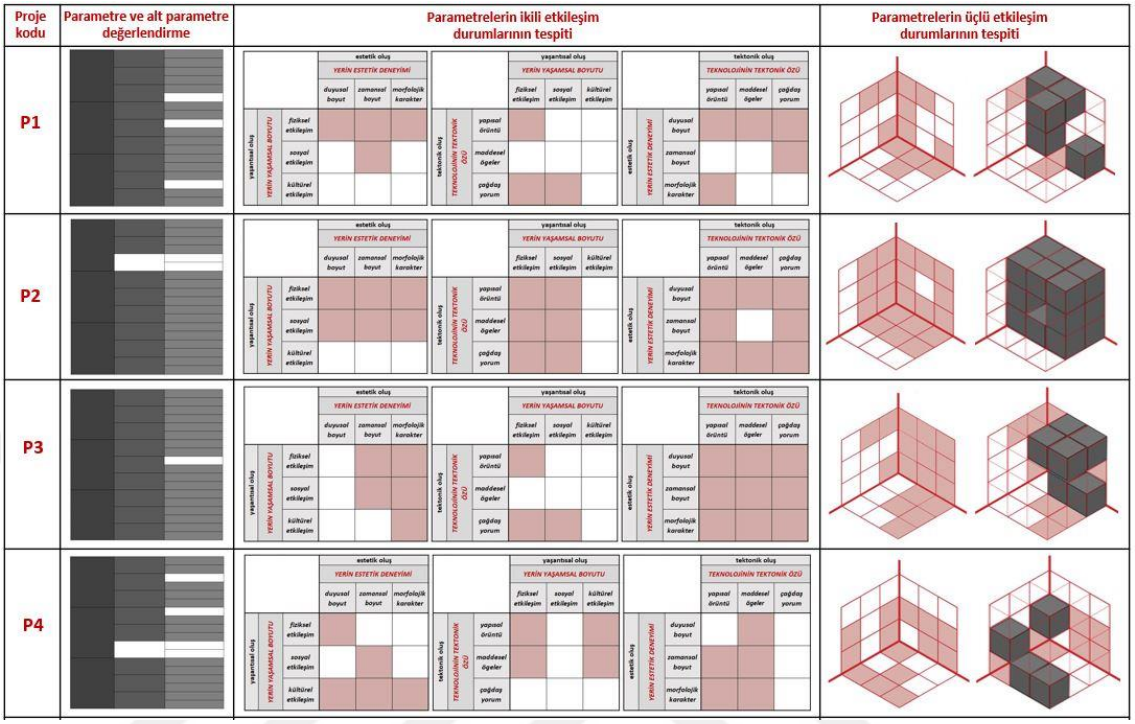

Şekil 3.9. Stüdyo çalışması sonuç ürün değerlendirme tablosu kesiti (Orijinal 2025)

4. BULGULAR

4.1. Mimari Fenomenolojinin 21. Yüzyıl Perspektifleri Çerçevesinde Üçlü Etkileşim Değerlendirme Modelinin Geliştirilmesi

Kaynak taraması bölümünde de aktarıldığı üzere mimarlık kuram ve pratiği içerisinde Vitruvian üçlünün varlığı korunurken ikili yapıdaki paradigma değişimine dayalı devinimler çerçevesinde üçlünün her birini ele alış biçimimiz değişmektedir. Bugünün paradigması ise bize Vitruvian üçlünün eleştirel, bütüncül ve disiplinlerarası yapısıyla ikilikleri aşan çağdaş bir okumasını yapmanın yolunu açmaktadır. Şekil 2.12'de de özetlendiği üzere bu türden bir okuma tez çalışması kapsamında önerilen modelde, mimarlık felsefesinin kendi yapısından kaynaklı olarak sahip olduğu eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası potansiyeller çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (Aydınlı 2002; Örnek 2015; Cevizci 2015). Tez kapsamında tanımlanan model, sürekli kendini güncelleyen bir yaklaşım önermesine ek olarak*, mimarlıkta felsefi duruş* çerçevesinde temellenmesi ve mimarlık fenomenolojisinin kökleri itibariyle eleştirel; ikili yapıyı aşma girişimini çağdaş fenomenolojik çerçevede yapması bağlamında *bütünsel*; mimarlık felsefesi ve sonra çağdaş fenomenoloji temelinde mimarlık, felsefe, teknoloji, antropoloji, estetik, sanat gibi çok çeşitli alanların arakesitinde tartışılması açısından ise disiplinlerarasıdır.

Mimarlık felsefesi temelinde mimari fenomenolojinin 21. yüzyıla yansıyan perspektifleri aracılığıyla kurgulanan model bu bağlamda yine 21. yüzyılın dönüştürücü parametrelerinden olan yer ve teknolojinin bir aradalığı çerçevesinde özelleştirilmiş ve ardından modelin karşılıklarının mimarlık kuramı ve eğitiminde nasıl aranabileceği sorgulanmıştır. Bu kapsamda kaynak taraması bölümünde önce varoluşsal fenomenolojiye dayalı bir okuma yapılarak Heidegger'ci bir altlık oluşturulmuş ve ikiliği aşan potansiyeller üçlünün dönüştürülmüş bir okumasını sunan her bir öge için irdelenmiştir. Ardından postfenomenolojiye dayalı bir ele alışla yer ve teknolojinin çağdaş biçimleri tartışma konusu haline getirilerek fenomenolojinin 21. yüzyıla yansıyan perspektiflerinin yerin fenomenolojik deneyimi ve teknoloji ekseninde okunması sağlanmıştır Bu doğrultuda tezin çağdaş fenomenoloji perspektifleri aracılığıyla yaşantısal oluş, tektonik oluş ve estetik oluş şeklinde karşılık bulan temel altlığı durum çalışması kapsamında yer ve teknoloji kavramları çerçevesinde sırasıyla yerin yaşamsal boyutu, teknolojinin tektonik özü ve yerin estetik deneyimi şeklinde ele alınmıştır (Şekil 4.1).

Heidegger'in tanımladığı biçimiyle teknolojinin kökensel kavranışından uzaklaşılması duyusal ve zamansal süreçlerin yitirildiği bir mekansal üretim ve deneyim biçimini de beraberinde getirmektedir (Heidegger 2015). Mimarlık literatüründe tekniğe dair tartışma ile fenomenolojik bağlamda ilişkilendirilerek ele alınabilecek okumalar, çalışma kapsamında *yer*, *teknoloji* ve *yerin deneyimi* özelinde gerçekleştirilen tartışmanın çerçevesini anlamak açısından önem taşımaktadır. Şekil 4.2'de ise *çağcıl teknik* olarak algılanan teknolojinin *yeri* ve *yerin deneyimini* dönüştürmesi kapsamında vurgulanan kavramlar, bu eleştirel okumayı 20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 21. yüzyıla taşıyan kuramsal altyapıyı şekillendirmektedir. Teknolojinin 21. yüzyılda yaşamın her alanına yayılan *buyurgan* yönüyle çağdaş paradigmayı dönüştüren temel girdilerden biri olarak nasıl karşılık bulduğu bu kuramsal temel üzerinden okunabilir.

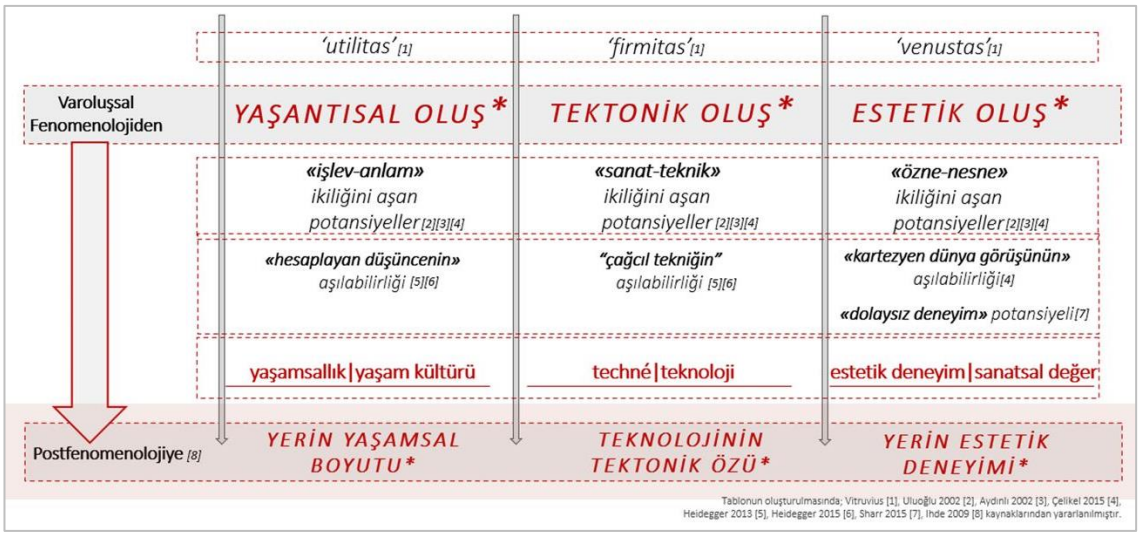

Şekil 4.1. Varoluşsal fenomenolojiden postfenomenolojiye ikiliklerin aşılması kapsamında modelin kurgusu (Orijinal 2025)

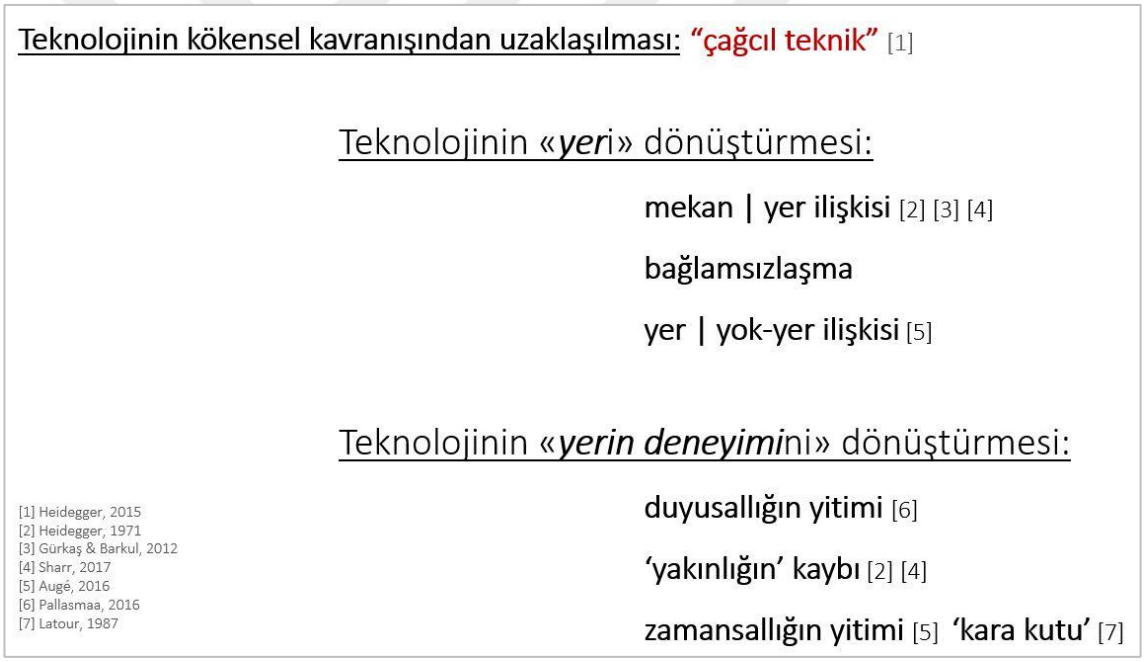

Şekil 4.2. *"Çağcıl teknik"* olarak teknolojinin yeri ve *yerin deneyimini* dönüştürmesi (Orijinal 2025).

Şekil 4.2'de anahtar kavramlar üzerinden özetlendiği gibi teknolojinin kökensel kavranışından uzaklaşılarak *çağcıl tekniğe* dönüştüğü bir algılama ve üretim biçimi mimarlık pratiğinde de bağlamsal ve zamansal olan *yere* karşı soyut *mekânı*[1] veya *yok-yeri*[2] üreterek insanın çevresi ile duyusal *yakınlık*[3] üzerinden kurulan deneyim biçiminin

[1] Gürkaş ve Barkul'un (2012), yer ve mekân ayrımı vurgusuna referansla kullanılmıştır.

[2] Yer ve *yok-yer* ayrımı Marc Augé'ye referansla kullanışmıştır (Augé 2016).

[3] Heidegger'in *yakınlığın kaybı* kavrayışına referansla kullanılmıştır (Heidegger 1971; Sharr 2017).

yitirilmesine sebebiyet vermektedir. Mimari mekân algısının, *göz merkezci*[1], üretim ve deneyim sürecine kullanıcıyı dahil etmeyen, Latour'cu tabirle ifade edilirse bir *kara kutu*[2] olarak var olmasıyla sonuçlanmaktadır.

Teknolojinin çağcıl teknik olarak ele alınışına dair eleştirileri fenomenolojik bağlamda temellendiren, 20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak özellikle son çeyreğinde sürdürülen tartışmaları şekillendiren ortamda, teknolojinin mimarlık alanına yansıma biçimine dair iki karşıt eğilimin varlığından söz edilebilir. Bunlardan ilkini, Nesbitt'in "postmodern mimari temalar" çerçevesinde ele aldığı, Framton'ın eleştirel bölgeselcilik yaklaşımı üzerinden örneklendirmek mümkündür (Nesbitt 1996). Yerin fiziksel ve kültürel karakterine dayalı, duyusal deneyimi güçlendirici fenomenolojik referanslar üzerinden kurulan kuramsal altyapısına ek olarak eleştirel bölgeselcilik yaklaşımı, dönemin çağdaş teknolojisinin tektonik bir ele alınışının mimari tasarımdaki önemine vurgu yapar. Aynı dönemde ortaya koyulan, post-endüstriyel kültürü şekillendirici "elektronik paradigma"[3] bağlamında, eleştirel bölgeselciliğin bu yerel ve duyusal yapısına karşıt tartışmalar üreten başka diğer teorik eğilimin de varlığına dikkat çeken Nesbitt, elektronik medya, simülasyon ve sanallık gibi kavramlar çerçevesinde gerçekliğin, bedensel deneyimin, mekân algısının değişen biçiminin tartışmaya açıldığını belirtir (Nesbitt 1996). Bu türden bir teknoloji kavrayışı, aynı dönem içerisinde bedenselliğin yitimine ek olarak yerin ve kültürel oluşun yitimine dair tartışmaları da şekillendirmiştir (Debord 2020; Baudrillard 2020).

Yere ve duyusallığa dayalı bir mimarlık yaklaşımının ve *elektronik paradigmanın* dönüştürücü yapısının eş zamanlı olarak tartışıldığı 20. yüzyılın son çeyreğinden bugüne uzanan yaklaşık elli yıllık süreç içerisinde, dijitalleşme ve sanallık kavramları yalnızca mimarlık özelinde değil gündelik yaşantının her alanında artan bir hızla yayılmaya devam etmiştir. Artun (2018) Jonathan Crary'den aktararak estetik modernizmin temelini, 1850'lerin güzellik ve sanat anlayışının nesnenin temsiliyetinden öznenin özerkleşen bakışına aktarıldığı dönemde konumlandırır. Görmeye dair bu radikal değişimin güncel karşılığının ise görsel imgelerin yayılımını ve domine edici etkisini hızlandırarak özneye sunan "görsel teknolojilerin, iletişim ve enformasyon teknolojilerinin" aracılığıyla gerçekleştiğine vurgu yapar (Artun 2018).

21. yüzyıla doğru gelindiğinde ise mimarlığın ve mekânsal deneyimin sınırlarının bu dijitalleşme bağlamında giderek genişlediği görülmektedir. Sanat ve teknoloji arakesitinde ortaya koyulan *"yeni medya sanatı", "dijital sanat", "etkileşim sanatı", "yazılım sanatı", "multimedya sanatı"* gibi kavramlar da sanatın konusu, mecrası ve ürününe dair kavrayışla beraber teknoloji kavrayışını da dönüştürmeye

[1] *Gözmerkezcilik* kavramı Pallasmaa'ya referansla deneyimin çok duyulu yapısından uzak, görsel algıya dokunsallığın yanında öncelik veren bir algılama biçimini aktaracak şekilde vurgulanmıştır (Pallasmaa 2016).

[2] *Kara kutu* kavramu Bruno Latour'a referansla üretim sürecine ve varoluş biçimine dair zamansal ve bağlamsal izler barındırmayan girdi-çıktı biçiminde indirgenmiş sonuç ürününü ifade edecek biçimde kullanılmıştır (Latour 1987).

[3] Eisenman "Visions' Unfolding: Architecture in the Age of Electronic Media" metninde "elektronik paradigma" kavramını kullanarak şu şekilde yorumlar; "Elektronik paradigma, gerçekliği medya ve simülasyon açısından tanımladığı ve varoluştan çok görünüşe değer verdiği için mimarlığa güçlü bir meydan okuma yöneltmektedir" (Eisenman'dan aktaran Nesbitt 1996).

devam etmektedir (Özel Sağlamtimur 2017). 1994 yılında büyük medya şirketleriyle paralel biçimde sanatçılar, sanat eleştirmenleri ve küratörler de "yeni medya" sözcüğünü eş zamanlı olarak kullanmaya başlamışlardır. "Yeni medya sanatı" şeklinde karşılık bulan kavram "etkileşimli medya enstalasyonları, sanal gerçeklik ortamları ve web-tabanlı sanat" gibi uygulamaları içeren dijital teknolojiler ve sanatın ilişki içerisinde olduğu üretimleri ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Tribe ve Jana 2006). Yenilikçi, politik, eleştirel duruşu ve kolaja, yeniden üretime dayalı teknikleriyle kökleri Dada üzerinden okunan yeni medya sanatı dijital sanat, bilgisayar sanatı, multimedya sanatı, interaktif sanat gibi çok çeşitli isimlendirmelerle de anılmaktadır (Tribe ve Jana 2006).

Tribe ve Jana (2006) yeni medya sanatını "sanat ve teknoloji" ile "medya sanatı" şeklinde tanımladıkları iki kategori üzerinden ele almışlardır. Bunlardan ilki olan sanat ve teknoloji şeklinde adlandırdıkları kategori, çağdaş teknolojiyi içeren ancak medya ile doğrudan bağlantısı olmayan elektronik sanat, robotik sanat gibi alanlardaki çalışmaları kapsarken, ikincisi olan medya sanatı ise video sanatı, deneysel film gibi alanları kapsamaktadır (Tribe ve Jana 2006). Bu doğrultuda kaynak taraması bölümünde özellikle estetik oluş ögesi bağlamında detaylı olarak irdelenen, sanatın kavranış ve ele alınış biçimine dair dönüşümün özne-nesne ikiliğinin değişen dengeleri üzerinden sürdürülen izleği çerçevesinde değerlendirildiğinde, sanat alanındaki bu açılımların fenomenolojik algı ve deneyimin çağdaş biçimiyle entegre olarak okunabileceği görülmektedir. Yeni medya sanatı kapsamında tanımlanan her iki kategorinin de mimarlığın genişleyen sınırları içerisinde, teknoloji ve algının postfenomenolojiye dayalı çağdaş bir ele alınışının yolunu açacak potansiyeller ürettiği söylenebilir.

Bu disiplinlerarası ve eleştirel tartışmaların arakesitte üretilen karşılıklarına ise sanat-tasarım-teknoloji odaklı eğitim programlarında, mesleki alanda yürütülen disiplinlerarası stüdyo çalışmalarında ve sergi, yarışma, bienal, festival gibi çeşitli etkinliklerde rastlanmaktadır. Bu alanda üretilen çalışmaların her biri doğrudan yer veya fenomenolojik deneyimle ilişkilendirilme hedefiyle tasarlanmamış olsa da sanatın teknoloji çerçevesinde yeni ele alışları ile mimarlık-sanat-teknoloji-felsefe arakesitinde yepyeni tartışmaları beraberinde getirmektedir. Bu sayede tezin de tartışma konusunu oluşturan mimari fenomenolojiyi 21. yüzyılın teknolojik paradigması içerisinde yer ve teknolojinin bir aradalığı üzerinden tartışmaya açan disiplinlerarası ve eleştirel potansiyel belirmektedir.

Bu kapsamda varoluşsal fenomenolojiye dayalı Heidegger'ci temel altlık üzerinden şekillenen ve fenomenolojinin 21. yüzyıla yansıyan perspektifleri ışığında disiplinlerarası alanda, eleştirel ve ikilikleri aşacak bir biçimde bütünsel olarak kurgulanan model önerisi, her bir ögenin bir diğeriyle olan ilişkisinin katılıma ve etkileşime dayalı deneyim üzerinden tanımlanabilen yapısıyla özelleşmektedir (Şekil 4.1). Bu ilişkinin estetik deneyimin çağdaş fenomenolojik yorumuna dayalı özgün yapısını açımlamak ve modelin ögelerinin ilişkiselliğini temellendiren kuramsal çerçeveyi kavramak için üçlü model kapsamında belirlenen parametrelerin irdelenmesi gerekmektedir.

Modelin çağdaş fenomenolojik tartışmalar çerçevesinde yer ve teknolojinin bir aradalığı kapsamında yeniden örgütlenmesi sürecinde her bir ögenin diğer iki öge ile de ilişkide olmasını sağlayan 9 parametre ve onların bağlı oldukları sınırları şekillendiren

18 alt parametre belirlenmiştir (Şekil 4.3). Bu parametrelerin çizdiği sınırlar çalışmanın kaynak taraması bölümünde modeli oluşturan kavramsal çerçeve başlığında her bir ögenin çağdaş ele alınışı doğrultusunda özetlendiği üzere, çağdaş fenomenoloji perspektiflerini besleyen mimarlık kuramı, mimarlık felsefesi, estetik ve teknoloji tartışmalarının mimarlık tasarım ve pratiğine yansıma biçimleri bağlamında çizilmiştir. Bu doğrultuda önerilen model ile, yere ve deneyime dair referansları yaşamsallık ve estetiğin çağdaş ele alınışı çerçevesinde irdelerken, çağdaş teknolojinin de bu tartışmaları içeren arkitektonik özü ile bir arada düşünülmesini gerektiren bir üçlü etkileşim modelinin yolu açılmıştır.

[yaşantısal oluş] YERİN YAŞAMSAL BOYUTU	**fiziksel etkileşim**	doğal çevreyle ilişki
		yapılı çevreyle ilişki
	sosyal etkileşim	kent belleğiyle ilişki
		sosyal bağ ve yaşamsallık
	kültürel etkileşim	kültürel belleğe referans
		kültürel kimlik ve aidiyet
[tektonik oluş] TEKNOLOJİNİN TEKTONİK ÖZÜ	**yapısal örüntü**	tekniğin bağlamsallığı
		tektonik okunurluk
	maddesel ögeler	malzemenin bağlamsallığı
		malzemenin deneyimi
	çağdaş yorum	teknolojinin bağlamsallığı
		teknoloji-katılım ilişkisi
[estetik oluş] YERİN ESTETİK DENEYİMİ	**duyusal boyut**	çok duyulu deneyim
		ölçek ve beden
	zamansal boyut	deneyimin zamansallığı
		tektonik zamansallık
	morfolojik karakter	formun bağlamsal referansları
		formun tektonik referansları

MODELİN ÖGELERİ PARAMETRELER ALT PARAMETRELER

Şekil 4.3. Üçlü modelin çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde ele alınışı ve parametre-alt parametre ilişkileri (Orijinal 2025)

Üçlü etkileşim modelini oluşturan bu çerçeveden tezin durum çalışması kapsamında hem müfredatın incelenmesine dair tartışmada hem yarı yapılandırılmış görüşme sorularının belirlenmesinde ve değerlendirilmesinde; hem de öğrencilerle gerçekleştirilen stüdyo çalışmasının kurgusu ve atölye çalışmasının sürecinin ve sonuç ürünlerinin değerlendirilmesi aşamasında farklı ölçeklerde yararlanılmıştır.

Durum çalışmasının ilk aşamasını oluşturan Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü müfredatının analizinde ve ikinci aşamayı oluşturan yarı yapılandırılmış görüşmelerin hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi sürecinde yaşantısal oluş, tektonik oluş ve estetik oluş çerçevesinde daha üst ölçekte bir okuma her üç öge kapsamında ayrı ayrı gerçekleştirilmiş ve yorumlanmıştır. Durum

çalışmasının üçüncü aşamasını oluşturan stüdyo çalışmasının kurgusu, üretimlerinin izleği ve değerlendirilmesinde ise bu üç ögenin her birinin yer ve teknolojinin bir aradalığı kapsamında belirlenen parametreleri üzerinden bir tartışma sürdürülmüştür. Stüdyo çalışmaları ise, her projenin süreç içerisindeki aşamalarının ve sonuç ürünlerinin, üçlünün birbirleriyle etkileşimleri çerçevesinde okunduğu detaylı değerlendirme tabloları üzerinden incelenmiştir. Tez kapsamında önerilen fenomenolojik değerlendirme yöntemi, 9 parametreyi de bağlı oldukları ögeler üzerinden ayrı ayrı irdeleyecek biçimde kurgulanan; parametre değerlendirme tablosu, ikili etkileşim değerlendirme modeli ve nihai olarak bütün ilişkileri bir arada okumayı mümkün kılan üçlü etkileşim değerlendirme modeli şeklinde 3 adımdan oluşmaktadır (Şekil 4.4). Tasarlanan üçlü etkileşim değerlendirme modelini oluşturan ilişkiler ağını çözümlemek için öncelikle modelin her bir ögesinin yer ve teknolojinin bir aradalığı çerçevesinde ele alındığı ve toplamda 9 parametre üzerinden detaylanarak örgütlendiği parametre değerlendirme tablosunu açımlamak gerekmektedir (Şekil 4.5).

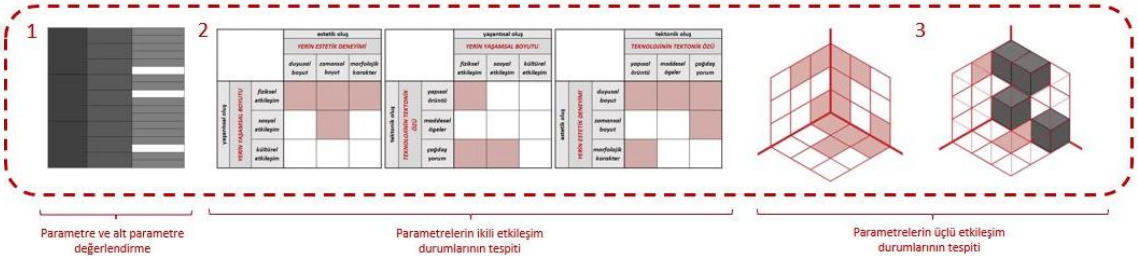

Şekil 4.4. Fenomenolojik değerlendirme yönteminin üç aşamalı yapısı (Orijinal 2025)

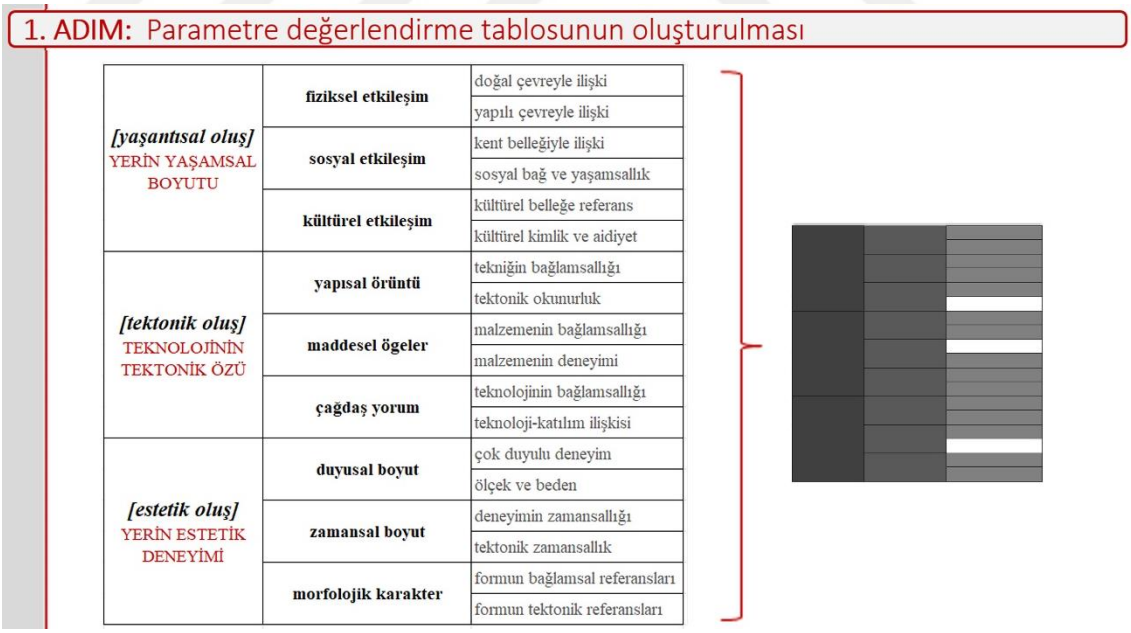

[yaşantısal oluş] YERİN YAŞAMSAL BOYUTU	**fiziksel etkileşim**	doğal çevreyle ilişki
		yapılı çevreyle ilişki
	sosyal etkileşim	kent belleğiyle ilişki
		sosyal bağ ve yaşamsallık
	kültürel etkileşim	kültürel belleğe referans
		kültürel kimlik ve aidiyet
[tektonik oluş] TEKNOLOJİNİN TEKTONİK ÖZÜ	**yapısal örüntü**	tekniğin bağlamsallığı
		tektonik okunurluk
	maddesel ögeler	malzemenin bağlamsallığı
		malzemenin deneyimi
	çağdaş yorum	teknolojinin bağlamsallığı
		teknoloji-katılım ilişkisi
[estetik oluş] YERİN ESTETİK DENEYİMİ	**duyusal boyut**	çok duyulu deneyim
		ölçek ve beden
	zamansal boyut	deneyimin zamansallığı
		tektonik zamansallık
	morfolojik karakter	formun bağlamsal referansları
		formun tektonik referansları

Şekil 4.5. Parametre değerlendirme tablosunun oluşturulması (Orijinal 2025)

Bu kapsamda ilk olarak model çerçevesinde Vitruvian uygunluk kavramının ikilikleri aşan fenomenolojik bir karşılığı şeklinde tanımlanan yaşantısal oluş ögesi ele alınabilir. Mimarlık fenomenolojisinin 21. yüzyıla yansıyan çağdaş perspektiflerini dönüştürücü, tez kapsamında belirlenen yer ve teknoloji kavramları bağlamında

değerlendirildiğinde, yaşantısal oluş ögesi yerin yaşamsal boyutu şeklinde karşılık bulmuştur. İkili yapının aşılabilirliğini mümkün kılan, yerin yaşamsal boyutu üzerinden gerçekleştirilen bir okuma ancak, işlevselliğin ötesinde insan yaşamını örgütleyen çok katmanlı fiziksel, sosyal ve kültürel bağlamla yoğurularak ortaya koyulan anlamsallığın keşfedilmesi yoluyla gerçekleştirilebilir.

Bu doğrultuda yere uygunluk şeklinde de düşünülebilecek olan bağlamsal ele alış yapının doğal ve yapılı çevreyle ilişkisi üzerinden *fiziksel etkileşim*; kent belleğiyle ilişki ile sosyal bağ ve yaşamsallık üzerinden *sosyal etkileşim*; kültürel belleğe referans ile kültürel kimlik ve aidiyet üzerinden ise *kültürel etkileşim* parametreleriyle şekillenmiştir. Bu parametreleri örgütleyen yaşamsal altyapı varoluşsal fenomenoloji üzerinden Heidegger'ci *hesaplayan düşüncenin* (Heidegger 2013) aşılabilirliğinde temellenmektedir. İşlev-anlam ikiliğini aşmaya çalışan bu yapıdan başlayarak felsefi ele alışın mimarlık fenomenolojisindeki karşılığını şekillendiren ise Norberg-Schulz'un yer ve yerin ruhu kavramlarını irdeleyen (Norberg-Schulz 1980) Frampton'ın(1983, 1996) eleştirel bölgeselcilik kavramıdır. Bu yaklaşımın yer ve duyusallığı, dönemin teknolojisiyle bir arada irdeleyen tartışmalarında izlenebilen yaşamsal örgütlenmeye dair temeller 20. yüzyılın son çeyreğinde karşılık bulmuştur. Eleştirel bölgeselciliğin çağdaş örneklerinde ise bir yeri oluşturan insan faaliyetlerine, yeri meydana getiren sosyal boyuta ve bu sosyal boyutun sürece yayılan yapısına vurgu yapan eğilimlerle yaşamsallık yeni bir çerçevede ele alınmaya başlamıştır (Canizaro 2012). Bu kapsamda 21. yüzyılda yer kavramına dair yaşamsallık çerçevesinde fenomenolojik bir okuma gerçekleştirebilmek ne o yeri oluşturan çok katmanlı bağlamdan, ki bu bağlam teknolojinin de etkisiyle yepyeni sosyal, kültürel ve fiziksel örgütlenmeleri de beraberinde getirmektedir, ne de o yerin kullanıcısının deneyim ve algısından bağımsız olarak düşünülemez.

21. yüzyılda çevre estetiği, gündelik yaşam estetiği gibi yeni kaygılar ve tartışma alanları çerçevesinde ele alınan estetik kavrayışı (Parsons ve Carlson 2024), mimarlığa dair deneyim biçimimizi de dönüştürücü biçimde yeni bir boyut kazanmıştır. Bu kapsamda yere ve yaşamsallığa dair ürettiği potansiyellerle Aydınlı'nın (2004) estetik yaşantı tanımına değinmek yerinde olacaktır. Estetik yaşantı ne yalnızca estetik algının konusu olarak nesneyi ne de onu algılayan özneyi içeren, öznel ve nesnel değerlerin bir aradalığını üreten yapısıyla "yaşam deneyimi" olarak kavranabilir (Aydınlı 2004). Özne-nesne, algılayan-algılanan ikiliklerini aşarak arakesitte bir estetik deneyimi üreten bu kavram mimari anlamda deneyime dayalı bir okumanın yeni bir biçimini tartışmaya imkan sunar. Bu doğrultuda nesne olarak edilgen bir varoluş biçimiyle tanımlanamayacak olan mimari yapının, içerisinde bulunduğu bağlamla çift taraflı bir etkileşim içerisinde var olduğu; hem ondan beslendiği hem de onu dönüştürdüğü söylenebilir. Mimari yapıya dair böyle bir kabulün yanında, yapıyla ve içerisinde bulunduğu bağlamla eş zamanlı olarak etkileşim içerisinde olan insan da, yalnızca algılayan bir özne olmanın ötesindedir. Çevreden etkilenen ve onunla birlikte dönüşen varoluşuyla çift taraflı etkileşimin bir parçasıdır. Zihinsel ve bedensel süreçler içeren yaşamsal bir deneyim çerçevesinde varlığını sürdürür.

Aydınlı'nın "Estetik yaşantı, bir mekanı yer'e dönüştüren niteliklerin ve yaşamsal dinamiklerin varlığı ile başlar." ve "…'estetik yaşantı' kavramı, tüm duyusal ve zihinsel mekanizmaların fizik ortam ile ilişkisini açıklar." (Aydınlı 2004) ifadeleri bu bağlamda yeri meydana getiren yaşamsallığın estetik deneyimle yoğurulan yapısını

vurgulaması açısından önem taşımaktadır. Estetik yaşantı kavramı aracılığıyla ortaya koyulduğu gibi mekanı yere dönüştüren şey, temelde o yerin duyulara ve zihinsel kavrayışa dayalı tüm verilerinin bağlamla ilişkisinden ileri gelmektedir. Berleant (2005)'in katılım estetiği modelinde de vurgulanan, aynı zamanda modelin diğer iki ögesinin ele alınışına da temel oluşturan estetiğin çağdaş bir ele alınışı, özne-nesne ikiliğini ve algılayan-algılanan ayrımını da aşan çift yönlü bir etkileşim yoluyla gerçekleşebilir. Bu durum, insanın yapıyla ve yapının bulunduğu bağlamla ilişkisini dönüştürürken aynı zamanda tüm bunları bir arada içeren ilişkiler ağını karşılıklı etkileşim üzerinden örgütleyerek, insan-yapı-bağlam ilişkisini yeni bir boyuta taşımayı sağlayacak potansiyeller üretmektedir. Bu kapsamda yeri meydana getiren yaşamsal ögeler olarak fiziksel, sosyal ve kültürel etkileşim parametreleri, işlevsel ve programa dayalı bir uygunluğun çok ötesinde; özne veya nesne olarak keskin sınırlarla tanımlanıp mimari yapı ve yerden ayrıştırılamayan bir insan varoluşuna dayalı; kullanımı, gündelik yaşam pratiklerini, aidiyeti, belleği bir arada içeren anlamsal katmanlarıyla örgütlenmiştir.

Mimari yapıyı bağlamı içerisindeki varoluşu aracılığıyla algılayan ve deneyimleyen, bu birlikteliğin bir parçası olarak yaşamsal bir kavrayışla mekanı yere dönüştüren kullanıcı, insan-yapı-bağlam etkileşiminin çok yönlü yapısı üzerinden yerin yaşamsal boyutunun gerçekleşmesine aracı olur. Kısacası mimari yapı içerisinde bulunduğu bağlamı etkiler ve ondan etkilenir, kullanıcının algılayan özne olmanın ötesinde etkileşim ve yaşamsallık üzerinden yeri şekillendiren varoluşu da bu ikili etkileşimin her iki tarafı ile karşılıklı iletişim kuran üçüncü ayağı oluşturmaktadır (Şekil 4.6). Kullanıcı, mimari yapı ve bağlam arakesitinde üretilen böyle bir ilişkisellik yaşamsal oluşu temellendiren ve mekanı yere dönüştüren çağdaş fenomenolojik bir okumanın sonucudur.

Model çerçevesinde Vitruvian sağlamlık kavramının ikilikleri aşan fenomenolojik bir karşılığı şeklinde tanımlanan tektonik oluş ögesinin açımlanmasına ve çağdaş fenomenolojik perspektifle teknolojinin tektonik özü şeklinde ele alınmasına geçmeden önce; hem yaşamsallık kapsamında işlevselliğin yere ve kullanıcıya dair verilerle bir arada ele alındığı yaklaşımla örtüşmesi hem de tektoniğin malzemeyi, tekniği, bir araya gelişleri, formu örgütleyen bütüncül boyutunu vurgulaması açısından Zumthor'un tasarımlarının temelini oluşturan madde ve durum kavrayışına değinilebilir. Bilgin (2017) bu konuda şöyle yazar:

"İki yoğunlaşma odağı var Zumthor'un: madde ve durum. Öge, bileşen, mafsal, detay, form vs. değil, *madde*. Program, yer, işlev, davranış vs. değil *durum*. Daha doğrusu: öge, bileşen, mafsal, detay, form olarak *madde*; program, yer, işlev, davranış olarak *durum*. Mayalanmış, damıtılmış, her şeyi üzerine çekmiş, toplamış, sorumluluğunu üstlenmiş yoğunluklar olarak madde ve durum"

Şekil 4.6. Yerin yaşamsal boyutunu oluşturan kullanıcı-mimari yapı-bağlam etkileşimi (Orijinal 2025)

Burada vurgulanması gereken nokta bahsi geçen madde ve durum tanımlamalarının çok boyutlu yapısıdır. Tez kapsamında önerilen modelin yaşamsal oluş ögesi kapsamında yeniden yorumlanan uygunluk tanımının işlev-anlam ikiliğini aşan yapısı da; tektonik oluş ögesinin sağlamlığın ötesinde arkitektonik varoluşu bir araya getiren bütün bileşenlerle ele alınması da bu türden bir çok boyutlulukla kurgulanmıştır. Bu doğrultuda işlevselliğin yanında insan deneyimine, etkileşime ve bağlamsallığa dayalı anlamsal katmanları bir arada barındıran yapısıyla yerin yaşamsal boyutunu oluşturan bütüncül veriler *yoğunlaşarak* yere ait özgün *durumu* tanımlarken; sanat-teknik ikiliğini aşarak formu, tasarım ögelerini, malzemeyi, tekniği kısacası mimari yapıyı örgütleyen bütün tektonik verileri bir arada içeren bir kavrayışla, arkitektonik özü çerçevesinde ele alınan bir teknoloji yaklaşımı da, o yere ve duruma özgü biçimde *yoğunlaşan maddeyi* tanımlamış olur.

Teknolojinin tektonik özüne dair yerin yaşamsallığıyla da ilişkilenen kuram-pratik arakesitinde gerçekleştirilen böyle bir okumanın ardından tez kapsamında tektonik oluşun yorumlanması amacıyla belirlenen parametreleri detaylı olarak irdelemek yerinde olacaktır. Bu doğrultuda teknolojinin arkitektonik özünü açımlamaya çalışan çok boyutlu yapının bağlamsal, deneyime ve etkileşime dayalı ilişkileri bir arada içerdiğine ve modelin yaşantısal oluş ve estetik oluş ögeleriyle bağlantı içerisinde olduğuna yeniden vurgu yapmak gerekir.

Mimarlık fenomenolojisinin 21. yüzyıla yansıyan çağdaş perspektifleri çerçevesinde modelin tektonik oluş ögesi, tekniğe dayalı bağlamsallığı ve tektonik okunurluğu içeren *yapısal örüntü*; malzemenin bağlamsallığı ve malzemenin deneyimini içeren *maddesel ögeler* ve teknolojinin bağlamsallığı ve teknoloji-katılım ilişkisini içeren *çağdaş yorum* parametreleriyle şekillenmiştir. Bu parametreleri örgütleyen technēye dayalı zamansallık ve duyusallığı içeren tektonik altyapı Heidegger'in varoluşsal fenomenoloji çerçevesinde tekniğin özüne dair sorgulamasında

temellenmektedir (Heidegger 2015). Teknolojinin çağdaş bir yorumunun *technéye* dayalı kökeniyle bir arada ele alınmasına ek olarak bağlama ve estetik deneyime dayalı referanslarla çözümlenmesi model kapsamında üçlüyü bir arada örgütleyerek Heidegger'ci *çağcıl teknik* eleştirisinin postfenomenolojik bir çerçevede aşılmasını önerir. Bu kapsamda 21. yüzyılda teknolojiye dair kavrayış, mekanı yere dönüştüren yaşamsallığın deneyime ve bağlama dair etkileşiminden ve teknolojinin tektonik okunurluk ve maddesellik barındıran, duyusal ve zamansal arkitektonik boyutundan bağımsız olarak düşünülemez.

Çağdaş teknolojinin getirisiyle yeni malzeme ve tekniklerin mimarlık alanında da hızla çeşitlendiği 21. yüzyılda, yapısal örüntünün geleneksel mimarlık üretiminin teknik ve malzeme kullanımlarından farklılaştığı ancak fenomenolojik bir duyarlılıkla ele alındığında benzer bir duyusallık ve zamansallık içerisinde örgütlenebileceği vurgulanmalıdır. Yapılaşma biçimine dair sorgulamaları ve materyal araştırmalarını içeren kuramsal ve pratik alanda sürdürülen çeşitli çalışmalar model kapsamında önerilen, teknolojinin arkitektonik özüne dair okumayı sürdürmek için örnek teşkil edebilir. Örneğin teknoloji ve doğa arakesitinde tartışmalar içeren biyomimetik, sürdürülebilir, yeniden üretilebilir ve kullanılabilir malzemeler kapsamında yürütülen çalışmalar (Anonymous 2); mimarlık ve biyoloji arakesitinde üretilen etkileşime ve ışığa duyarlı materyallerin geliştirilmesi[1] (Sabin vd. 2018) gibi çeşitli materyal araştırmaları bu kapsamda duyusal ve zamansal nitelikler barındırmaları açısından potansiyeller üretmektedir. Doğal malzemelerin üretim süreç ve katmanlarını gösterir biçimde üç boyutlu yazıcı teknolojilerine uyarlanması (Montjoy 2023) veya doğada çözünebilen, geleneksel malzemelerin robotik teknolojisiyle işlenmesi[2] (Anonymous 3), dokumanın çağdaş biçimlerinin araştırılması (Anonymous 4) gibi yapılaşma biçimleri de tektonik okunurluk üretmenin yanı sıra mevcutta var olan doğal ve geleneksel malzemelerin çağdaş bir üretim teknolojisiyle yorumlanması kapsamında örnek verilebilir.

Çağdaş ve yenilikçi bir malzeme veya tekniğin duyusal ve zamansal referanslar barındıracak, yapısal örüntüsünü kavramayı mümkün kılacak biçimde kullanımı da benzer bir duyarlılık üreterek teknolojinin arkitektonik özünü ortaya çıkarabilir. Yerin özgün fiziksel verilerini, rüzgâr ve ışık etkilerini gerçek zamanlı olarak optimize eden simülasyon teknolojilerinin kullanımı gibi örnekler[3] (Anonymous 5) yeri meydana

[1] Sabin Stüdyo tarafından 2017 yılında Long Island, New York MoMA PS1 avlusu içinde robotik kumaş teknolojileri ile tasarlanan *Lumen* projesi, güneş, rüzgâr etkilerine insan etkileşimine duyarlı yapısı ve üretim teknolojisiyle bu arakesitte üretilen çalışmalara bir örnek olabilir (Sabin vd. 2018).

[2] ICD/ITKE Stuttgart Üniversitesi ve Freiburg Üniversitesi iş birliğinde Almanya'da 2021 yılında tasarlanan *The livMatS Pavyonu* ise sanat-tasarım-teknoloji odaklı eğitim ve araştırmalar kapsamında üretilen bir örnek olarak ele alınabilir. Mimarlar, mühendisler ve biyologlardan oluşan disiplinlerarası bir ekibin yürüttüğü lisansüstü program çerçevesinde tasarlanan yapı doğal malzeme ve dijital teknolojilerin bir arada kullanımını üzerine yoğunlaşır. Freiburg Üniversitesi Botanik Bahçesi'nde yer alan pavyon doğal ve yerel olarak elde edilebilen, tamamen doğada çözünebilen keten lifi malzemesinin robotik olarak sarılmasıyla yapısallaşmıştır. Robotik olarak üretilen büyük ölçekli strüktürel parçaların birleştirilmesi ile oluşturulan pavyonun yapısal keten dokusu "yerel kafes işlerine ve biyolojik sistemlere" referans verirken aynı zamanda bu yarı geçirgen yapı ile çevrenin fiziksel verilerinin, ışık gölge etkilerinin duyusal deneyimine imkân tanır (Anonymous 3).

[3] 2019 yılında Güney Kore, Hwaseong'da yer alan Soda Müzesi'nde gerçekleştirilen *Flow Project: Building the Movement* sergisi kapsamında üretilen *The Wind Shape* adlı bir üst örtü olan yerleştirme kurgusu, Yong Ju Lee Mimarlık tarafından Soda Müzesi'nin terk edilmiş hamam tesisinin açık hava galerisi olarak kullanılan yenilenmiş brüt beton sınırlayıcı duvarlarına eklemlenecek şekilde tasarlanmıştır. CNC makinesinde üretilen metal plakaların mekanik ankrajlarla mevcut duvarlara sabitlenmesi ile yapısallaşmıştır. Üst örtü kurgusu eylemin zamansal ve bedene dayalı yapısını yönlendirici, yükselen, alçalan, bükülen üç boyutlu bir mekansallık üretmektedir (Anonymous 5). Bu kurgu ile deneyimin fenomenolojik bir süreç olarak şekillendirilmesine katkı sağlanmaktadır. Üst örtüde tasarlanan açıklıkların oluşturduğu ışık-gölge etkileri, maddesel yoğunluğu ve parçacıl etkisi

getiren bağlamsal verilerle kurulan ilişkiler açısından teknolojinin fenomenolojik ele alınışında yaşantısal oluş ve tektonik oluşu bir arada barındırarak, model kapsamında çoklu etkileşimler içeren bir duyarlılık üretmesi açısından değerlidir. Harekete ve bedene duyarlı, etkileşimli sistem ve mekanizmaların özellikle kamusal alanda kullanımı[1] (Anonymous 6) sosyal yapıya ve yaşamsallığa katkı sunmanın yanı sıra katılıma dayalı estetik deneyim imkanları üreterek modelin her üç ögesini de bir arada örgütleyen duruma bir örnek olarak düşünülebilir.

Dijital teknolojilerin, yeni medya üretimlerinin, kinetik, değişken, sanal mekân tartışmalarının, yapay zekaya dayalı üretim tekniklerinin sanat ve mimarlığın geçirgen alanına yoğun olarak sızdığı 21. yüzyıl kuram ve pratiğinde ortaya koyulan yeni yaklaşım biçimlerini modelin önerdiği eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası alanda tartışmak mümkün hale gelmektedir. 21. yüzyılda çağdaş sanat ve teknoloji arakesitinde üretilen interaktif medya yüzeyleri, mapping çalışmaları, veri görselleştirmeleri, dijital enstelasyonlar, hareketli, yapay zeka tabanlı yüzey ve modül kullanımları gibi mekansallaşma biçimlerinin yeniden ele alınmasına yol açan dinamik, interaktif, kinetik tasarımların (Anonymous 7)[2], mimarlık pratiğinde de teknolojinin kökeninde yer alan *techné*ye dayalı zamansallığı, deneyimi ve duyusallığı ürettiği ve çağdaş estetik kuramı çerçevesinde katılım estetiğinin etkileşime dayalı potansiyellerini barındırdığı söylenebilir. Bu yolla teknolojinin mimarlık pratiğine katkısının alternatif biçimleri incelenebilir hale gelmektedir. Teknolojinin görselliğe dayalı ve belirlenimci üretim biçiminin ve algılanışının ötesine geçen; katılımcı, bedensel ve zamansal katmanlar içeren; mimarlık, sanat ve teknoloji arakesitindeki sınırları muğlaklaştıran bu türden yaklaşımlar, yerin fenomenolojik deneyimini, çağdaş teknolojinin *techné*nin potansiyellerini içeren özgün bir yorumu ile kurmanın yolunu açmaktadır.

Tez kapsamında önerilen modelin parametreler üzerinden irdelenecek son ögesi olarak estetik oluş ise fenomenolojinin 21. yüzyıl perspektifleri çerçevesinde yerin estetik deneyimi şeklinde ele alınmıştır. Diğer iki ögenin yer ve teknoloji bağlamında ele alınışına da temel oluşturan çağdaş estetik deneyimin etkileşime ve katılıma dayalı boyutu üzerinden kurgulanan estetik oluş ögesi bu yönüyle özne-nesne ikiliğini aşan bir yapı üretir. Yerin estetik deneyimi olarak karşılık bulan bu yapı, çok duyulu deneyim[3] ile ölçek ve beden üzerinden *duyusal boyut*; deneyimin zamansallığı ve tektonik zamansallık üzerinden *zamansal boyut* ve formun bağlamsal referansları ve formun tektonik referansları üzerinden *morfolojik karakter*[4] parametreleri aracılığıyla

kuvvetli taşlardan oluşan zeminde yükselen mevcut brüt beton duvara eklemlenmiş metal plakaların hafif dili gibi malzemelerin farklı dokunsal etkileri ve ilişkilenme biçimleri de yapının duyusal niteliklerini güçlendiren diğer etmenlerdendir. Bu kapsamda bağlamsal ve deneyime dayalı niteliklerin teknolojinin çağdaş bir ele alışıyla desteklendiği bir örnek olarak verilebilir.

[1] Studio INI tarafından 2019 yılında Brooklyn, New York'ta üretilen *Urban Imprint* projesi ise kentsel mekân deneyiminin statikliği ve dijital gerçeklik içerisinde bedenselliğinden ve benliğinden uzaklaşan kent kullanıcısına, insan bedeninin varlığı ile şekillenen kinetik bir tasarım teknolojisi önerir. Kullanıcının bedensel ağırlığına tepki vererek hacimsel değişiklikler üreten zemin ve üst örtünün bu yönüyle kentsel ölçekte bedensel deneyimin harekete ve dokunsallığa dayalı fenomenolojik bir biçimini aradığı ve örneklendirdiği söylenebilir (Anonymous 6).

[2] 2014, 2018, 2020, 2023 gibi çeşitli yıllarda gerçekleştirilen Media Architecture Bienali kapsamında tartışmaya açılan konular, yapılan çağrılar ve üretimler bu türden tartışmalar için potansiyel barındırmaları açısından örnek olarak verilebilir.

[3] Pallasmaa (2016)'ya referansla kullanılmaktadır.

[4] Norberg-Schulz (1980)'in fenomenolojik algıya dayalı bedensel ve bağlamsal duyarlılıklarla tanımladığı karakter kavramına atıfla kullanılmıştır.

şekillenmiştir. Heidegger'ci dolaysız deneyim potansiyellerinin (Heidegger 1971; Sharr 2017) tartışıldığı varoluşsal fenomenolojide temellenen bu yaklaşım, Merleau-Ponty'nin kartezyen bakışın eleştirisini yapan beden ve algıyla ilişkili çalışmalarında da (Merleau-Ponty 2014; Lewis ve Stahler 2020) karşılık bulmuş ve mimarlık alanına aktarılmıştır. Bu kapsamda 20. yüzyılda mimarlık fenomenolojisinin bedensel, duyusal ve zamansal altlığıyla ilişkili olarak Frampton'ın (1996) şu ifadelerine değinmek yerinde olacaktır:

"…dokunsallığı da görsel olan kadar vurgular. Çevrenin yalnızca görüş dışında bir açıdan da deneyimlenebileceğinin bilincindedir. Değişen aydınlatma seviyeleri, ortamın ısı, soğuk, nem ve hava hareketi gibi farklı tamamlayıcı algılara, farklı hacimlerde farklı malzemeler tarafından verilen farklı aromalara ve seslere ve hatta zemin kaplamalarının neden olduğu değişen duyumlara ve bunun bedenin duruş, yürüyüş vb. de yaşanan istem dışı değişimlerinin deneyimlenmesine sebep olur. Medyanın egemen olduğu bir çağda, bilginin deneyimin yerini alma eğilimine karşıdır."

21.yüzyılda ise teknolojik paradigmanın yalnızca bir meta veya data olarak anlamından ayrışmış biçimde karşılık bulan görmeye dayalı ürünlerinin hızla üretimine ve tüketimine dayalı yapısı, bugün de algı ve deneyimin dönüşümüne dair tartışmaları beraberinde getirmektedir. Teknolojinin getirilerinin insan algısı ve deneyimi ile ilişkilenme biçiminin yeniden ele alındığı postfenomenolojik çerçeve içerisinde estetik deneyimin yer ve teknolojiyle ilişkilenen boyutları da güncel tartışmalar üretebilecek potansiyele sahiptir. Görmenin egemen olduğu bu çağda öncelikle, görme duyusunun temellendiği dokunsallığı ve ardından bütün duyuların bir aradalığını içeren bir algılama biçiminin varlığını vurgulayan Pallasmaa'ya (2016) değinmek gerekir.

Mimarlık fenomenolojisi bağlamında özne-nesne ikiliğini aşmaya çalışan bu türden bir deneyimin karşılığını Pallasmaa'nın gözmerkezciliğe karşı çevrel görme kavramlarını açımlamasında bulmak mümkündür. Pallasmaa, geleneksel perspektife dayalı görme biçiminin "bedensiz gözlemci fikri" ile karşılık bulan yapısını eleştirerek, gözün kendisinin dokunma duyusunun bir uzantısı olarak varolduğuna ve dokunsal çağrışımları beraberinde getirdiğine vurgu yapar (Pallasmaa 2016). Merleau-Ponty, Heidegger, Derrida gibi filozoflara referansla "gözmerkezcilik" kavramı altında görme duyusunun merkeze alınıp egemen kabul edildiği yapıya dikkat çeker ve David Harvey'e referansla teknolojinin sunduğu imkanlarla hızlı ve metalaşmış imge üretimiyle karşılık bulan bu görmeye dayalı deneyimin zamansallıktan ve mekansallıktan uzak biçimini eleştirir. *Gözmerkezci* deneyime karşılık maddeselliğin, zamansallığın, eylemselliğin temel alındığı bedensel deneyime, duyuların bir aradalığına dayalı -ki bunu "çok duyulu deneyim" olarak tanımlar- varoluşsal, fenomenolojik bir mimarlık deneyimi önerir (Pallasmaa 2016).

Bu deneyim yalnızca görmeye dayalı bir estetik algının yerine Berleant'ın katılım estetiği modelinde olduğu gibi insan bedeni ve çevresi arasında bütünsel ve katılıma dayalı bir etkileşimi gerektirdiğinden mimari tasarımın estetik kavranışına dair de yeni bir bakış sunar (Berleant 2005). Yaşantısal oluş ve tektonik oluş ögelerinin çağdaş fenomenoloji kapsamında ele alınışlarında da değinildiği üzere, Berleant'ın karşılıklı etkileşime dayalı, özne-nesne ikiliğini aşan fenomenolojik kurgusu çerçevesinde düşünüldüğünde, insan özne ve mimari nesne olarak ayrı ayrı var olanlar olmanın ötesine geçen ikili yapı birbirini etkileyen ve dönüştüren dinamik bir varoluş sergilemeye başlar.

Kısacası fenomenolojik değerlendirme yönteminin ilk adımını oluşturan parametre değerlendirme tablosunun tüm ögeler ve parametreler üzerinden detaylı aktarımını içeren bu okuma; Vitruvian üçlünün 21. yüzyıla yansıyan çağdaş fenomenolojik bir bakış çerçevesinde, eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası bir biçimde yeniden ele alınışını mümkün kılan temel altlığı oluşturmaktadır. Bu altlık üzerinden çalışma kapsamında kurgulanan fenomenolojik değerlendirme yönteminin son iki adımı olarak ikili etkileşim değerlendirme modeli ve üçlü etkileşim değerlendirme modeli geliştirilmiştir. Bu doğrultuda her bir ögeyi oluşturan parametrelerin bir diğer öge ile karşılıklı etkileşimlerinin tespit edilerek işaretlendiği ve detaylı olarak okunabildiği ikili etkileşim değerlendirme modeli fenomenolojik değerlendirme yönteminin ikinci adımını oluşturmaktadır (Şekil 4.7). Üçlü etkileşim değerlendirme modeli ise fenomenolojik değerlendirme yönteminin son adımını oluşturmaktadır. Bu adımda öncelikle parametrelerin ikili etkileşimlerinden elde edilen ikili etkileşim değerlendirme modeli verileri üç boyutlu biçimde aktarılmış olup, ardından parametrelerin üçlü olarak etkileşime girdiği durumlar tespit edilerek hacimsel bir karşılıkla ifade edilmiştir (Şekil 4.8).

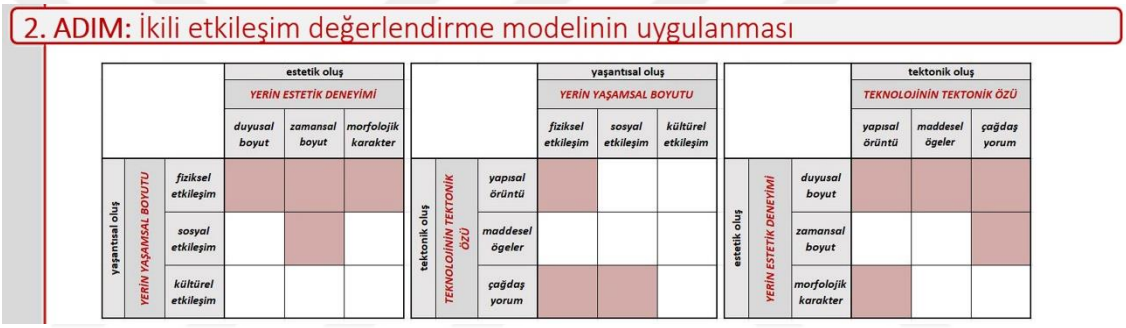

Şekil 4.7. İkili etkileşim değerlendirme modeli ile parametrelerin ikili kesişimlerinin belirlenmesi (Orijinal 2025)

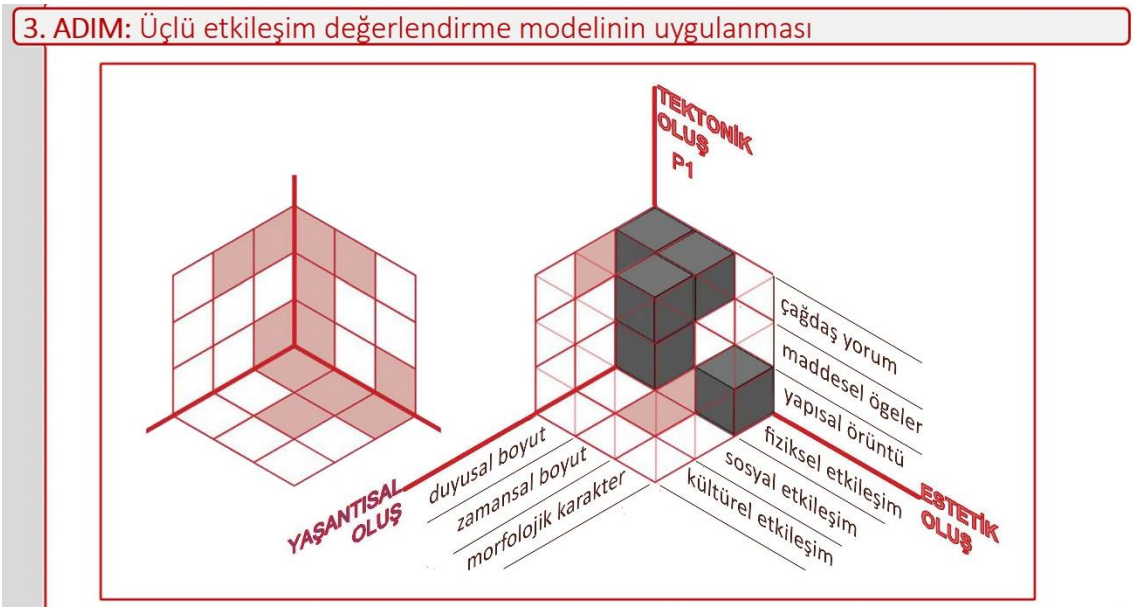

Şekil 4.8. Üçlü etkileşim değerlendirme modeli ile parametrelerin üçlü ilişkilenme durumlarının üçüncü boyutta ifade edilmesi (Orijinal 2025)

4.2. Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Durum Çalışması

Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü kapsamında belirlenen örneklem üzerinden gerçekleştirilen nitel araştırma desenli tekli durum çalışmasının üç aşamalı analizinden elde edilen bulgular aşağıdaki alt başlıklarda detaylı olarak aktarılmıştır.

4.2.1. Ders kataloğu, ders içerikleri ve ders programlarının doküman analizinden elde edilen bulgular

Durum çalışmasının ilk adımı olan müfredat ve eğitim çıktılarına dair inceleme, çalışmanın örneklemini oluşturan öğrenci grubunun tabi olduğu 2020 yılına ait müfredatı içeren ders kataloğu ve ders içerikleri Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü ders bilgi paketinde açık erişimli olarak ulaşılabilen (Anonim 1) veriler üzerinden doküman analizi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu analizden zorunlu ve seçmeli dersler bazında açılan derslerin aynı dönemin ders programlarıyla da (EK-1, EK-2) ilişkili olarak takip edilebileceği ve yorumlanabileceği bulgular elde edilmiştir. Bu kapsamda her bir yarıyılda açılan zorunlu dersler ve seçmeli grup derslerinin teorik ve uygulama, AKTS bilgileri ile zorunlu veya seçmeli ders olma durumları, eğer ders seçmeli ise hangi seçmeli grubuna dahil olduğunu içerir tablo oluşturularak bu tablo üzerinde derslerin model ile ilişki durumu tespit edilerek işaretlenmiştir (Çizelge 4.1). İlgi derecesi belirlenirken de ders kataloğunda yer alan her bir ders için belirtilen dersin amacı, tanımı, içerikleri ve haftalık ders yükümlülüklerini içeren bilgiler değerlendirilmiştir.

Yaşantısal oluş, tektonik oluş ve *estetik oluş* şeklinde üçlü modelin ana ögeleri üzerinden oluşturulan çizelgede her bir ders için az, orta veya çok olmak üzere ilgi durumu belirtilmiştir. (-) ifadesi ise herhangi bir ilişkilendirmenin tespit edilmediği durumları ifade etmektedir. Bir ders modelin farklı ögelerine farklı ilgi derecelerinde yanıt veriyorsa değerlendirme yapılırken en yüksek ilgi durumu üzerinden toplam AKTS yorumları yapılmıştır. Bu bağlamda çok, orta ve az ilgili olarak derslerin ilgi durumlarının belirlenebilmesi için bahsi geçen bilgi setleri içerisinde tez kapsamında tanımlanan yaşantısal oluş, tektonik oluş ve estetik oluş şeklindeki üçlü modelin kuramsal altyapısı çerçevesinde bir izlek takip edilmiştir. Bu doğrultuda yapılan değerlendirme, derslerin içeriğinin üçlü modelin alt parametreleriyle beraber tez kapsamında tartışmaya açılmış olan dokuz parametresinden, bir veya birden fazlasına verdikleri yanıt ve bu yanıtın ilgi derecesi üzerinden şekillenmiştir. Belirlenen dokuz parametreden bir veya birkaçına dair mimarlık felsefesi temelli bir tartışma zeminini doğrudan ele alan dersler çok ilgili kategorisinde değerlendirilmiştir. Bu parametrelerden bir veya birkaçına doğrudan altlık oluşturacak bir yanıt aranması ve ek olarak bunun mimari tasarım sürecini şekillendirici bir çıktı olarak ders kapsamında tartışılması halinde dersin ilgi derecesi orta kabul edilmiştir. Bu parametreleri destekleyici bilgi setini öğrenciye aktaran, ancak doğrudan parametrenin ürettiği tartışmayı teorik ya da pratik anlamda gerçekleştirmeden, yalnızca bir ön bilgi ve altlık oluşturarak katkı sunan derslerin ise ilgi derecesi az kabul edilmiştir. Ders içeriklerine dair kataloglarda yer alan bilgilerin analizinde, bahsi geçen ilgi durumlarından biri çerçevesinde üçlü modelin dokuz parametresinden herhangi birine dair tartışmayla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilemeyen dersler ise ilgi değerlendirmesinin dışında kalan AKTS ders yükünü oluşturmaktadır.

Çizelge 4.1. Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü ders kataloğunun model kapsamında incelendiği detaylı ilgi durumu tablosu (Orijinal 2025)[1]

Ders adı	T+U	Z/S	AKTS	Grup Kodu	*Yaşantısal Oluş*	*Tektonik Oluş*	*Estetik Oluş*
1.Yarıyıl Ders Planı							
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	2+0	Z	2	-	-	-	-
Mimari Tasarım I ve İfade Teknikleri	4+2	Z	8	-	Az	-	Az
Temel Tasarım	4+2	Z	7	-	-	-	-
Mimarlıkta Bilgisayar Uygulamaları	2+0	Z	2	-	-	-	-
Mimarlığa Giriş	2+0	Z	2	-	Orta	-	Az
Matematik	2+0	Z	3	-	-	-	-
Türk Dili	2+0	Z	2	-	-	-	-
Yabancı Dil		S	4	-	-	-	-
2.Yarıyıl Ders Planı							
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	2+0	Z	2	-	-	-	-
Mimari Tasarım II	4+2	Z	8	-	Orta	Az	Az
Mimari Desen ve Perspektif	2+1	Z	6	-	-	-	-
Mimarlıkta Bilgisayar Uygulamaları II	2+0	Z	2	-	-	-	-
Yapı Bilgisi	2+1	Z	4	-	-	-	-
Mimari Ölçme Bilgisi	2+0	Z	2	-	-	-	-
Türk Dili	2+0	Z	2	-	-	-	-
HOBİ DERSLERİ 2		S	0	-	-	-	-
Yabancı Dil		S	4	-	-	-	-
3.Yarıyıl Ders Planı							
Mimari Tasarım III	4+2	Z	8	-	Orta	Az	-
Mimari Alan Araştırması Stajı	0+2	Z	3	-	-	-	-
Mimarlık Tarihi I	2+0	Z	3	-	Az	-	-
Yapı ve Yapım Yöntemleri I	3+0	Z	4	-	-	-	-
Mimarlık ve Strüktürel Sistemler I	2+0	Z	3	-	-	-	-
Yapı Malzemeleri	2+0	Z	2	-	-	Az	-
GRUP 1-MİMARİ TASARIM	-	S	2	SEC 03-1			
GRUP 2- MİMARİ İFADE TEKNİKLERİ	-	S	3	SEC 03-2			
GRUP 4-YAPI	-	S	2	SEC 03-4			
- Mimari Tasarımda Ergonomi	2+0	S	2	SEC 03-1	Az		Az
- Mimari Tasarımda Hareketlilik ve Esneklik	2+0	S	2	SEC 03-1	-	-	-
- Mimarlıkta Maket Teknikleri	2+1	S	3	SEC 03-2	-	-	-
- Serbest El Mimari İfade Teknikleri	2+1	S	3	SEC 03-2	-	-	-
- Artistik Perspektif	2+1	S	3	SEC 03-2	-	-	-
- Malzeme ve Taşıyıcı Sistemler	2+0	S	2	SEC 03-4	-	Az	-
- Geleneksel Yapı Konstrüksiyonu	2+0	S	2	SEC 03-4	-	Az	-
- Mimarlıkta Ekolojik Tasarım	2+0	S	2	SEC 03-1	-	-	-
- Yapım Sektöründe Etik	2+0	S	2	SEC 03-4	-	-	-
- Çocuk Mekanları Tasarımı	2+0	S	2	SEC 03-2	-	-	-
- Akademik Türkçe	2+0	S	0	SEC 03-2	-	-	-
4.Yarıyıl Ders Planı							
Mimari Tasarım IV	4+2	Z	8		Orta	Az	-
Peyzaj Tasarımı	2+0	Z	3		Orta	-	-
Mimarlık Tarihi II	2+0	Z	3		Az	-	-
Yapı ve Yapım Yöntemleri II	3+0	Z	4				
Mimarlık ve Strüktürel Sistemler II	2+0	Z	3				
Rölöve Uygulama Teknikleri	2+2	Z	2		Orta	Az	-
GRUP 1-MİMARİ TASARIM	-	S	2	SEC 04-1			
GRUP 2-MİMARİ İFADE TEKNİKLERİ	-	S	3	SEC 04-2			
GRUP 4-YAPI	-	S	2	SEC 04-4			
- Kentsel Mekân Tasarımı	2+0	S	2	SEC 04-1	Orta	-	Az
- Açık Mekan Tasarımı	2+0	S	2	SEC 04-1	Az	-	-
- Geleneksel Yerleşme Dokularının Değişim ve Dönüşümü	2+0	S	2	SEC 04-1	Orta	Az	Az

(**Devamı Arkada**)

[1] Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'ne ait açık erişimli 2020 yılı ders bilgi paketi içeriğinde yer alan ders kataloğundan ve ders içeriklerinden yararlanılarak yazar tarafından model çerçevesinde yapılan inceleme sonucunda oluşturulmuştur (Anonim 1).

Çizelge 4.1.'in devamı.

- Bilgisayarda Mimari Modelleme	2+1	S	3	SEC 04-2	-	-	-
- Mimarlıkta Animasyon	2+1	S	3	SEC 04-2	-	-	-
- Projelendirme Kademelerinde Mimari İfade Teknikleri	2+1	S	3	SEC 04-2	-	-	-
- Yapı Konstrüksiyonu	2+0	S	2	SEC 04-4	-	Az	-
- Mimari Tasarım Sürecinde Maket	2+1	S	3	SEC 04-2	-	-	-
- Grafik İletişimde Geometrik Düzen	2+1	S	3	SEC 04-2	-	-	-
- Mimarlıkta Evrensel Tasarım	2+0	S	2	SEC 04-1	Az	-	-
- İleri Yapım Teknikleri	2+0	S	2	SEC 04-4	-	Az	-
- Detay Stüdyosu	2+0	S	2	SEC 04-4	-	Az	-
5.Yarıyıl Ders Planı							
Mimari Tasarım V	4+2	Z	8		Orta	-	-
Kentsel Planlama	2+0	Z	3		Az	-	-
Mimarlık Tarihi III	2+0	Z	3		Az	-	-
Mimari Uygulama Projesi I	2+1	Z	3		-	-	-
Mekanik Sistemler	2+0	Z	3		-	-	-
Koruma ve Restorasyon	2+0	Z	3		Az	-	-
GRUP 3-MİMARLIK TARİHİ	-	S	3				
GRUP 4-YAPI	-	S	4				
- Mevzuat Bilgisi	2+0	S	4	SEC 05-4	-	-	-
- Binalarda Yangın Koruma	2+1	S	4	SEC 05-4	-	-	-
- Mimarlıkta Tarih – Tasarım İlişkisi	2+0	S	3	SEC 05-3	Az	-	-
- Anadolu'da Sivil Mimarlığın Tarihi	2+0	S	3	SEC 05-3	Az	-	-
- Yapı Akustiği	2+0	S	4	SEC 05-4	-	-	-
- Aydınlatma	2+0	S	4	SEC 05-4	-	-	-
- Şantiye Yönetim ve Organizasyonu	2+0	S	4	SEC 05-4	-	-	-
- Anadolu Selçuklu Mimarisi I	2+0	S	3	SEC 05-3	Az	-	-
- Osmanlı Mimarisi	2+0	S	3	SEC 05-3	-	-	-
- 19. Yüzyıl Mimarlığı	2+0	S	3	SEC 05-3	Az	-	-
- Anadolu-Türk Mimarisi I	2+0	S	3	SEC 05-3	-	-	-
- Sözleşme Yönetimi	2+0	S	4	SEC 05-4	-	-	-
- Asma-Germe Strüktürler	2+0	S	4	SEC 05-4	-	Az	-
6.Yarıyıl Ders Planı							
Mimari Tasarım VI	4+2	Z	8		Orta	-	-
Kentsel Tasarım	2+1	Z	4		Orta	-	-
Mimari Uygulama (ŞANTİYE) Stajı-I	0+2	Z	3		-	-	-
Mimari Uygulama Projesi II	2+1	Z	3		-	-	-
Enerji ve İletişim Sistemleri	2+0	Z	3		-	-	-
Fiziksel Çevre Kontrolü	2+0	Z	2		Az	-	-
GRUP 1-MİMARİ TASARIM	-	S	3				
GRUP 3-MİMARLIK TARİHİ	-	S	2				
GRUP 4-YAPI	-	S	2				
- Aydınlatma Tasarımı	2+2	S	2	SEC 06-4	-	-	-
- Mimari Tasarımda Konsept	2+0	S	3	SEC 06-1	Orta	-	-
- Gelenek Kaynaklı Konut Tasarımı	2+0	S	3	SEC 06-1	Orta	Orta	-
- Tarihi Çevrede Tasarım	2+0	S	3	SEC 06-1	Orta	-	-
- 20. yy. Mimarlık Akımları	2+0	S	2	SEC 06-3	Orta	Orta	Orta
- Tarihi Yapılarda Oran ve Orantı	2+0	S	2	SEC 06-3	-	-	-
- Bina Maliyet Yönetimi	2+0	S	2	SEC 06-4	-	-	-
- Çağdaş Yapı Sistemleri	2+0	S	2	SEC 06-4	-	Az	-
- Proje Yönetim Stratejileri	2+0	S	2	SEC 06-4	-	-	-
- Anadolu-Türk Mimarisi II	2+0	S	2	SEC 06-3	Az	-	-
- Mimari Tasarım ve Yarışmalar	2+0	S	3	SEC 06-1	-	-	-
- Anadolu Selçuklu Mimarisi II	2+0	S	2	SEC 06-3	Az	-	-
7.Yarıyıl Ders Planı							
Mimari Tasarım VII	4+2	Z	10		Orta	-	-
Mimari Uygulama (OFİS) Stajı-II	0+2	Z	3		-	-	-
İmar Mevzuatı	2+0	Z	2		-	-	-
GRUP 3-MİMARLIK TARİHİ	-	S	3				
GRUP 5-HUKUK ve DİL	-	S	3				
GRUP 6-KORUMA VE RESTORASYON	-	S	3				
GRUP 7-DİSİPLİNLERARASI	-	S	6				
- Kurum Kimliği ve Kurumsal Tasarım I	2+1	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Binalarda Bitkilendirme	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Kent Mobilyaları Tasarımı	2+1	S	3	SEC 07-7	Orta	-	-
- Tasarımda Çevreci Yaklaşım	2+2	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Mimarlık Tarihinde Kültür-Çevre İlişkileri	2+0	S	3	SEC 07-3	Orta	-	-
- Çağdaş Türk Mimarlığı	2+0	S	3	SEC 07-3	-	-	-
- Yapılarda Yangın Korunumu	2+0	S	3	SEC 07-5	-	-	-
- İmar ve Mimari Planlama Mevzuatı	2+0	S	3	SEC 07-5	-	-	-
- Mimarlıkta İngilizce	2+0	S	3	SEC 07-5	-	-	-

(**Devamı Arkada**)

Çizelge 4.1.'in devamı.

- Sivil Mimarlıkta Restorasyon	2+1	S	3	SEC 07-6	-	-	-
- Anıtsal Mimarlıkta Restorasyon	2+1	S	3	SEC 07-6	-	-	-
- Kent Sosyolojisi	2+0	S	3	SEC 07-7	Orta	-	-
- Rekreasyonel Mekan Tasarımı	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Likya Kentleri ve Mimarisi	2+0	S	3	SEC 07-3	-	-	-
- Mimari Portfolyo Tasarımı I	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Medya ve Toplum I	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Mimarlık ve Sanat I	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	Orta
- Mimari Fotoğrafçılık I	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Mimari Terminoloji	2+0	S	3	SEC 07-5	-	-	-
- Mimarlık Tarihinde Fotoğraf	2+0	S	3	SEC 07-3	-	-	-
- Tarihi Yapı Detayları	2+1	S	3	SEC 07-6	-	-	-
- İşletme Ekonomisi ve Mimarlık	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Genel Ekoloji	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Rekreasyonel Alan Planlama	2+2	S	3	SEC 07-7	Az	-	-
- Turizm Peyzajları	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- İç Mekan Bitkileri	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Yerleşik Alan Tasarımı	2+0	S	3	SEC 07-7	Orta	-	-
- Ekoloji ve Planlama	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Kentsel Alanların Değişim Tespiti	2+0	S	3	SEC 07-7	-	-	-
- Kırsal Mimarlık Araştırmaları	2+0	S	3	SEC 07-7	Az	-	-
8.Yarıyıl Ders Planı							
Mimari Tasarım VIII (Bitirme Projesi)	4+2	Z	10		Orta	-	-
Proje ve Yapım Yönetimi	2+0	Z	3		-	-	-
GRUP 1-MİMARİ TASARIM	-	S	3				
GRUP 3-MİMARLIK TARİHİ	-	S	3				
GRUP 5-HUKUK ve DİL	-	S	3				
GRUP 6-KORUMA ve RESTORASYON	-	S	3				
GRUP 7-DİSİPLİNLERARASI	-	S	5				
- Gönüllülük Çalışmaları	1+2	S	4	SEC 08-7	-	-	-
- Maket	2+1	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- Eskiz Teknikleri	2+1	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- Kurum Kimliği ve Kurumsal Tasarım II	2+1	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- Turizm Yapılarında İç Mekan Tasarımı	2+1	S	5	SEC 08-7			
- Tarihi Mekânlarda Kent Mobilyaları	2+1	S	5	SEC 08-7			
- Ticari Yapılarda İç Mekan Tasarımı	2+1	S	5	SEC 08-7			
- Portfolyo	2+1	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- 3B Görselleştirme ve Animasyon	2+1	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- Bina Programlama	2+0	S	3	SEC 08-1	-	-	-
- Turizm Yapılarının Tasarımı	2+0	S	3	SEC 08-1	-	-	-
- Mimarlıkta Tarih Bilinci	2+0	S	3	SEC 08-3	Az	-	-
- Mimarlık ve Çevre Estetiği	2+0	S	3	SEC 08-3	Çok	-	Çok
- Doğal ve Yapılı Çevrede Koruma Mevzuatı	2+0	S	3	SEC 08-5	-	-	-
- Elektronik Ölçme Teknikleri	2+1	S	3	SEC 08-6	-	-	-
- Arkeolojik Yapılarda Restorasyon	2+0	S	3	SEC 08-6	-	-	-
- Mimarlıkta Disiplinlerarası Koordinasyon	2+0	S	3	SEC 08-1	-	-	-
- Osmanlı Kentleri	2+0	S	3	SEC 08-3	-	-	-
- Kent Tarihi	2+0	S	3	SEC 08-3	-	-	-
- İş Güvenliği	2+0	S	3	SEC 08-5	-	-	-
- İş Hukuku	2+0	S	3	SEC 08-5	-	-	-
- Mimari Portfolyo Tasarımı II	2+0	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- Medya ve Toplum II	2+0	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- Mimarlık ve Sanat II	2+0	S	5	SEC 08-7	-	-	Az
- Mimari Fotoğrafçılık II	2+0	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- Dünya Sanat Tarihi	2+0	S	3	SEC 08-3	Az	-	-
- Tarih Boyunca İstanbul Mimarlığı	2+0	S	3	SEC 08-3	-	-	-
- Sergileme Mekânı Tasarımı	2+0	S	3	SEC 08-1	-	-	-
- Toplumsal Destek Projeleri	2+0	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- Çevre Sorunları	3+0	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- Maket Yapım Teknikleri	2+2	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- Avrupa Birliği Çevre Doğa ve Peyzaj Politikası	2+0	S	5	SEC 08-7	-	-	-
- Kıyı Peyzajları	2+0	S	5	SEC 08-7	-	-	-

Bu doğrultuda ders kataloğunun model çerçevesinde gerçekleştirilen doküman analizinden elde edilen bulgular Çizelge 4.1'de de izlendiği üzere şu şekildedir:

Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nün dört yıllık lisans eğitimi süresince öğrencilerin her birinin 172 AKTS zorunlu 68 AKTS seçmeli olmak üzere toplamda 240 AKTS ders yükümlülüğünü başarılı bir şekilde tamamlamış olması gerekmektedir. Bu kapsamda 172 AKTS zorunlu ders içerisinden, 71 AKTS karşılığında ders orta ilgili kategorisinde değerlendirilmiştir. Bunların 66 AKTS ders yükünü teorik ve uygulama içerikli tasarım temelli stüdyo dersleri, 5 AKTS ders yükünü ise diğer dersler oluşturmaktadır. Diğer dersler mimari tasarım bilgilerini destekleyici bina bilgisi dersleri ve restorasyon anabilim dalı alanında derslerden oluşmaktadır.

172 AKTS zorunlu ders içerisinden, 27 AKTS karşılığında ders az ilgili kategorisinde değerlendirilmiştir. Bunların 8 AKTS ders yükünü teorik ve uygulama içerikli tasarım temelli stüdyo dersleri oluşturmakta, 19 AKTS ders yükünü ise diğer dersler oluşturmaktadır. Diğer dersler, mimarlık tarihi, bina bilgisi ve yapı anabilim dalı arasında çeşitlilik göstermektedir. Zorunlu dersler içerisinde belirlenen dokuz parametreden bir veya birkaçına dair özellikle tez kapsamında vurgulanan ve üçlü modelin ortaya çıkışında temel referans noktası olan disiplinlerarası ve eleştirel çerçeveyi çizen mimarlık felsefesi temelli bir tartışma zeminini doğrudan ele alan dersler olarak belirlenen, ilgi durumu çok olarak tanımlanmış ders bulgulanmamıştır.

68 AKTS seçmeli ders içerisinden, 11 AKTS karşılığında ders orta ilgili kategorisinde değerlendirilmiştir. Bunların 5 AKTS ders yükünü teorik içerikli mimari tasarım temelli grup dersleri oluşturmakta, 3 AKTS ders yükünü yine mimari tasarıma yönelik disiplinlerarası dersler, diğer 3 AKTS ders yükünü ise mimarlık tarihi grup dersleri oluşturmaktadır. İlgi durumu orta olarak belirlenen zorunlu derslerde olduğu gibi seçmeli derslerde de özellikle mimari tasarım temelli grup dersleri ve mimari tasarıma yönelik disiplinlerarası dersler üçlünün "yaşantısal oluş" kapsamında belirlenen fiziksel bağlam, sosyal bağlam ve kültürel bağlam parametrelerine temel oluşturacak tartışmaları içermekte ve bu tartışmalar mimarlık felsefesi zemininden bağımsız genel bir çerçevede gerçekleştirilmektedir. Buna ek olarak mimarlık tarihi grup derslerinin 3 AKTS ders yükü benzer biçimde tasarımın bulunduğu zamansal ve mekânsal bağlamın fiziksel, sosyal ve kültürel verilerine referans vermesi çerçevesinde mimarlık tarihi okumalarının yapılması sebebiyle bu durumla ilişkilenebilmektedir.

68 AKTS karşılığındaki seçmeli dersin 3 AKTS ders yükünü oluşturan kısmını ise yine mimarlık tarihi grup derslerinden oluşan farklı ilgi gruplarına ait üç alternatifli bir senaryo oluşturmaktadır. Bu üç alternatifli senaryo içerisinden yalnızca bir tane seçmeli ders (Mimarlık ve Çevre Estetiği) tüm ders kataloğunda da tek olmak üzere doğrudan mimarlık felsefesi temelli tartışmaları içermesi ve hem yaşantısal oluş hem de estetik oluş çerçevesinde birçok parametreye dair tartışmayı doğrudan içermesi yönüyle çok ilgili kategorisinde değerlendirilmiştir. Bunun dışındaki diğer iki ders ise yaşantısal oluşa altlık oluşturabilecek nitelikte ön bilgi içermeleri açısından az ilgi durumu kapsamında ele alınmıştır.

68 AKTS seçmeli ders içerisinden, 25 AKTS karşılığında ders az ilgili kategorisinde değerlendirilmiştir. Bunların 10 AKTS ders yükünü oluşturan kısmı teorik

içerikli yapı bilgisi dersleridir. Bu dersler geleneksel ve çağdaş malzeme, teknik ve taşıyıcı sistemin tektonik oluşa aktarılabilmesi için ön bilgi oluşturabilecek nitelikte olmaları sebebiyle az ilgili kategorisinde değerlendirilmiştir. 5 AKTS ders yükünü ise mimarlık tarihi grup dersleri oluşturmaktadır ve tarihin bağlamsal çerçevede okunması doğrultusunda bu gruba dahil edilmiştir. 2 AKTS ders yükünü mimari tasarım temelli teorik grup dersleri oluşturmaktadır. 8 AKTS ders yükünü oluşturan kısmı ise disiplinlerarası grupta yer almaktadır ve fiziksel, sosyal ve kültürel bağlam ile ilişki çerçevesinde altlık oluşturabilecek temel bilgileri vermesi açısından az ilgili grubuna dahil edilmiştir.

Bu tartışmanın seçmeli ders çerçevesinde vurgulanması gereken önemli bir noktası ise öğrencilerin ders dönemleri süresince grup dersleri içerisinden herhangi bir ilgi durumu grubuna dahil olmayan dersleri de seçme alternatiflerinin var olduğu ve burada ilgi durumundan bağımsız olarak ders kataloğunda yer alan her dersin değişen her ders yılında açılmaması sebebiyle de bu derslerin herhangi birini alamama senaryolarının var olmasıdır. Örneğin özellikle ders kataloğunda tek olmak üzere çok ilgili kategorisinde yer alan ve 8. yarıyıl için tanımlanan Mimarlık ve Çevre Estetiği seçmeli dersi üzerinden bu duruma dikkat çekmek yerinde olacaktır. Ders katalogda bulunmakla beraber durum çalışmasına örneklem olan öğrenci grubu ve güncel yarıyıl da dahil olmak üzere ders dönemlerinin bazılarında açılmamış olup, görüldüğü gibi açılmış olduğu senaryoda dahi alternatifi olan iki tane az ilgili veya ilgi durumu dışı bırakılmış alternatif dersler havuzu içerisinden seçilme ihtimali çerçevesinde ancak ders programında yer alabilmektedir (EK-2).

Başka bir örnek olarak ise yine mimarlık tarihi seçmeli dersleri içerisinden 6. yarıyıl için tanımlanan ve ders içeriğinde mimarlık ve fenomenoloji ilişkisine çağdaş mimarlık tartışmalarından biri olarak değinen 20. Yüzyıl Mimarlık Akımları dersinin içerisinde yer aldığı 2 AKTS ders yükünü tamamlamayı gerektiren mimarlık tarihi seçmeli ders grubu verilebilir. 20. Yüzyıl Mimarlık Akımları dersi, içeriğinde mimarlık ve fenomenoloji ilişkisine doğrudan değinilmesi ancak dersin bütününün mimarlık felsefesi temelinde şekillenmemesi sebebiyle çok ilgili kategorisine dahil edilmemiştir. Mimarlık fenomenolojisine, çağdaş mimarlık yaklaşımlarından biri olarak dersin yalnızca bir bölümünde değinilmesi nedeniyle bu ders, modelin her üç öğesi bağlamında da orta ilgi seviyesinde kabul edilmiştir. Dersin dahil olduğu seçmeli grubuna ait senaryoda ise yine bu dersin seçilebilme ihtimaline ek olarak az ilgi grubuna dahil edilen veya hiçbir ilgi grubunda yer almayan başka bir mimarlık tarihi seçmeli grup dersinin de öğrenciler tarafından seçilme durumu bulunmaktadır. Bir diğer örnek olarak ise 7. yarıyılda toplam 6 AKTS lik dersin seçileceği disiplinlerarası grup seçmeli dersleri içerisinden orta ilgi ve az ilgi gruplarında 3'er AKTS olmak üzere ayrı ayrı bulgulanan dersleri ve hiçbir ilgi grubuna dahil olmayan ders havuzunu içeren grup verilebilir. Bu seçmeli grubu içerisinden öğrenciler dersin açılma durumuna göre her biri orta ilgili olarak tespit edilen iki ders alabileceği gibi hiçbir ilgi grubuna dahil olmayan iki ders alarak yine bu grupta tamamlanması gereken seçmeli AKTS ders yükünü tamamlayabilmektedir.

Hem zorunlu hem de seçmeli dersler kapsamında 240 AKTS ders yükünü oluşturan derslerin bütün verilerini içeren ders kataloğu üzerinden yapılan değerlendirmede görüldüğü üzere; mimarlık felsefesi temelli eleştirel ve disiplinlerarası zeminde, model önerisinin kuramsal altyapısını öğrencilere lisans seviyesinde

aktarabilecek, çok ilgili kategorisinde yer alan tek ders 3 AKTS ders yüküne sahip bir seçmeli derstir (Mimarlık ve Çevre Estetiği). Alternatifleri olması ya da açılmaması halinde seçilemeyecek olmasının yanında yalnızca teorik bir ders olarak toplam 2+0 ders saatine sahiptir.

Orta ilgi durumu olarak belirlenen derslerin ise 71 AKTS ders yükü içeren büyük çoğunluğunu zorunlu dersler oluşturmaktadır. Bu 71 AKTS ders yükünün de 66 AKTS karşılığındaki kısmını, daha önce belirtildiği gibi mimari tasarım dersleri oluşturmaktadır. Orta ilgi kategorisinde belirlenmiş 11 AKTS ders yüküne karşılık gelen seçmeli derslerinde benzer biçimde 8 AKTS ders yükü mimari tasarım grubu seçmeli dersleri veya mimari tasarıma yönelik disiplinlerarası seçmeli derslerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda görüldüğü üzere tasarımın kendi bünyesinde var olan bağlamsallık çerçevesinde gerçekleştirilmiş ve özellikle model kapsamında okumak gerekirse de *yaşantısal oluş*un alt parametrelerinden olan fiziksel etkileşim, sosyal etkileşim ve kültürel etkileşim üzerinden şekillenen, mimari tasarıma yönelik çıkarımlar yapmayı sağlayan bir ilişkilenme biçiminin ağırlıklı olarak ders kataloğunda yer alan orta ilgi durumunu belirlediği görülmektedir.

Özetlemek gerekirse zorunlu derslerde çok ilgili kategorisinde ders bulunmadığı, orta ilgi kategorisinde bulunan derslerinde yaşantısal oluşa temel oluşturma potansiyelinin daha yüksek olduğu ve buna ek olarak çeşitli örnek senaryolarla da desteklenerek aktarıldığı üzere ders seçimlerinin özellikle seçmeli dersler üzerinden o dönemde açılan derslere bağlı olarak gerçekleştiği ve aynı seçmeli ders grubunda farklı ilgi seviyelerinde yer alan derslerin bir arada var olduğu çıkarımı araştırma kapsamında önemli bir bulguyu oluşturmaktadır. Bu çıkarım çerçevesinde bir öğrencinin zorunlu dersler içerisinden çok ilgili kategorisinde herhangi bir ders seçemeyeceği görülmektedir. Orta ilgi kategorisinde ise yoğunlukla yaşantısal oluş üzerinden tasarımın kullanıcı ve bağlam ile ilişkisi çerçevesinde bir duyarlılık geliştirebilecek altyapıya sahip olabileceği söylenebilir. Seçmeli dersler içerisinden ise herhangi bir ilgi grubuna dahil olmayan veya az ilgili kategorisinde yer alan dersleri seçerek, mimarlık felsefesi temelinde fenomenolojik bir duyarlılığı güçlü bir kuramsal altyapı veya pratik üretimle desteklemeden mezun olabileceği söylenebilir. Böyle bir senaryoda tez kapsamında önerilen modelin üretmeye çalıştığı mimarlık felsefesi temelli eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası yapı çerçevesinde kurgulanan, Vitruvian üçlünün ikilikleri aşmaya çalışan çağdaş bir yorumu olarak karşılık bulan kavrayışın öğrencilere aktarılmasının mümkün olamadığı görülmektedir. Her bir seçmeli ders grubunun içerisinden seçilen derslerin en yüksek ilgi kategorisine sahip alternatifler üzerinden gerçekleştiği bir senaryoda ise doğrudan mimarlık felsefesi temelli bir tartışma yürüterek bu duyarlılığı öğrencilere kazandırmaya yönelik yalnızca bir seçmeli dersin var olması ve bu dersin de teorik bir ders olması sebebiyle model çerçevesinde hedeflenen bütüncül farkındalığın sağlanması açısından yeterli olamayacağı ifade edilebilir.

4.2.2. Yarı yapılandırılmış görüşme çalışmasının içerik analizinden elde edilen bulgular

Durum çalışmasının ikinci adımını oluşturan yarı yapılandırılmış görüşmelerin veri toplama ve analizi ön görüşme ve son görüşme olmak üzere atölye çalışmasının başlangıcında ve bitişinde iki defa uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın

mimarlık eğitim müfredatında mimarlık-felsefesi temelinde tartışılan ve mimarlık fenomenolojisi alanında özelleşen çerçevede sınırlılıklarının ortaya koyulması ve tez kapsamında kurgulanan eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası modelin atölye çalışması çerçevesinde uygulanmasıyla öğrencilerin mimarlık-felsefe ilişkisini proje kapsamında ele alış biçimlerindeki değişimin gözlemlenmesi, ek olarak tüm bu verilerin analizlerinden elde edilen bulguların program yeterliliklerine katkısının ortaya koyulması hedeflenmiştir.

Bu kapsamda açık uçlu ve yönlendirme içermeyen sorularla bir görüşme formu oluşturulmuştur. Bu form, öncelikle mimarlık-felsefe-fenomenoloji ilişkisi üzerine genel sorularla ve öğrencilerin bu konuda sahip oldukları bilginin kaynağını sorgulamak adına üretilen sonda sorularla başlayacak şekilde hazırlanmıştır. Mimarlıkta fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde özelleşen sorularla ve bu bilgilerin ilişkilendirildiği örnek-kuram-kuramcı bilgisini sorgulayan sonda sorularla tamamlanmıştır. Bu doğrultuda oluşturulan form toplamda 9 ana görüşme sorusu üzerinden şekillenmiştir. Son görüşme kapsamında atölye deneyiminden edindikleri çıktıların sorgulandığı bir soruyla beraber, ön ve son görüşmelerde toplamda 10 ana görüşme sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Bu yolla öğrencilerin konuya hakimiyetlerinin hem kuramsal ve pratik düzeyde ölçülmesi, yorum ve eleştirel bakışlarının gözlenmesi, hem de bu bilgileri edinmiş oldukları müfredat temelli veya müfredat dışı kaynakların keşfedilmesi hedeflenmiştir. EK-4'te görüşme sorularının son hali görülmektedir.

Hazırlanan 10 ana soru kapsamında atölye çalışmasının öncesi ve sonrasında gerçekleştirilen görüşmelerin her biri yaklaşık 10 ile 20 dk arasında sürmüştür. Veri toplama sürecinin sonucunda nitel araştırmada içerik analizi yoluyla kodlamalar yapılarak veriler incelenmiştir. Görüşmelerde elde edilen ve içerik analiziyle değerlendirilen ön ve son uygulama verileri birbirleriyle ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Buna ek olarak, görüşme verilerinin içerik analizinden elde edilen veriler, stüdyo üretim çıktı ve raporlarından elde edilen verilerle ve müfredat, ders içerikleri ve ders programının doküman analizi sonuçları ile de ilişkilendirilerek tartışma bölümünde bütüncül bir şekilde değerlendirilmiştir. Elde edilen tüm bulgular tez kapsamında önerilen modelle ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamında açılan seçmeli dersi alan öğrenciler içerisinden amaçlı rastgele seçilmiş örneklem yoluyla belirlenen 30 öğrenciden her iki görüşmeyi tamamlayan 20 katılımcının görüşme verileri öncelikle birebir deşifre edilerek yazılı veri formatına dönüştürülmüştür. Araştırmacı tarafından elle ön kodlamaları gerçekleştirilen veri seti, Microsoft Excel programı yardımıyla ikincil ve üçüncül kodlamalara tabi tutulmuş ve bu kodlama sürecinin sonucunda her soru bağlamında belirlenen kodları içeren bir kod kitabı oluşturulmuştur. Deşifre edilmiş bütün görüşme verileri içerisinden örüntülerin ve özelleşen yanıtların ortaya çıkarılması ile tümevarımsal bir kodlama süreci takip edilmiştir. Soruların hazırlanmasında temel alınan ve araştırmanın sorusuna ve amacına paralel olarak belirlenen sorular ise tümdengelimsel bir biçimde araştırmanın temasının ve kategorilerin oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Bu yönüyle içerik analizi hem tümevarımsal hem de tümdengelimsel aşamaları bir arada içeren karma bir yapıya sahiptir.

İçerik analizinin tümdengelimsel yönünü oluşturan ve kategorilerle ilişkilenen ana soruların hazırlanması şeklinde gerçekleştirilen ilk aşaması tez kapsamında oluşturulan modelin kuramsal altyapısı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda yarı yapılandırılmış görüşme sorularının hazırlanması sürecinde katılımcıların kuramsal ve kavramsal boyutta mimarlık felsefesi ve mimarlık fenomenolojisi çerçevesinde genelden özele bir izlek üzerinden doğrudan bilgiye sahip olup olmadıkları sorgulanmıştır. Ardından daha özelleşmiş bir biçimde tez kapsamında modelin üçlü ele alınışında tanımlanan yaşantısal oluş, tektonik oluş ve estetik oluştan her bir öge için altlık oluşturabilecek mimarlık fenomenolojisine dair bilgi birikimi veya yorumlama potansiyellerinin araştırılmasına gidilerek üç ana kategori üzerinden araştırma sürdürülmüştür. Bunlardan ilki tasarımın yaşamsal-kullanıma yönelik boyutu çerçevesinde mekan ve yer kavramlarına dair bir sorgulama gerçekleştirilmesidir. İkincisi tasarımın estetik deneyime dayalı boyutu çerçevesinde duyusallık ve zamansallık kavramlarını irdeleyen bir sorgulamayı içermektedir. Üçüncüsü ise tasarımın tektonik deneyime dayalı boyutu kapsamında maddesellik ve arkitektonik kavramları üzerinden bir sorgulamanın gerçekleştirilmesidir.

Vitruvian üçlünün tez kapsamında çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde yorumlanan her bir ögesi için özelleşen ve alt kategorileri şekillendiren bu kavramların belirlenmesinde tezin kapsam ile materyal ve metot bölümlerinde de önceden değinildiği üzere mimarlık fenomenolojisinde temel başvuru kaynakları olarak belirlenen Christian Norberg-Schulz (1980), Kenneth Frampton (1983, 1996), Juhani Pallasmaa (2016)'nın mimarlık kuramı çalışmaları temel alınmıştır. Bu kuramcıların mimarlık fenomenolojisine dair çalışmalarından tartışmayı lisans seviyesinde sürdürüp değerlendirmeyi mümkün kılan kavramlar belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme sorularında kullanılmak üzere bu kavramların seçilmesinin sebebi tez kapsamında ortaya koyulan üçlü modelin her bir ögesinin fenomenolojik deneyimle ilişkisini özetleyebilecek ama aynı zamanda konu ile ilgili doğrudan bilgiye sahip olmayan bir mimarlık öğrencisinin de gündelik yaşantısı ve mimarlık eğitimi kapsamında sahip olduğu bilgilerin sentezi yoluyla yorumlayabileceği ve aşina olabileceği kavramlar olmalarıdır.

Bu kapsamda yarı yapılandırılmış görüşmelerin tümdengelimsel bir biçimde sorularla ilişkilenen tema ve kategori oluşturma süreçleri ile tümevarımsal kodlama sürecinin birbirleriyle ilişkili biçimde karma ve çift yönlü olarak yeniden irdelenmesi sonucunda nihai kod kitabı oluşturulmuştur. Şekil 4.9'da içerik analizi çerçevesinde oluşturulan kod kitabının tümdengelime dayalı aşamasını oluşturan tema, kategori-alt kategori ilişkileri özetlenmiştir. Tez kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmeler çerçevesinde elde edilen bulgular her bir kategorinin ilişkilendiği soru bazında gerçekleştirilen içerik analizinden elde edilen kodların, katılımcıların yanıtlarıyla ilişkilendirildiği kod-katılımcı ilişki tabloları üzerinden aktarılmıştır. Bahsi geçen çizelgelere ek olarak, her bir katılımcının aynı kategoriye veya farklı kategorilere dair ifadelerinden belirlenen kodların bütününü takip edebilmeyi kolaylaştıran detaylı tablolar ise çalışmanın Ekler bölümünde yer almaktadır (EK-5). Bu kapsamda belirlenen kod ve alt kodları en iyi anlatan; örüntüyü takip etmeyi kolaylaştıran veya yanıtıyla özelleşen ve vurgulanması gereken katılımcıların ifadelerine doğrudan alıntı yapılarak içerik analizinde güvenilirliği sağlamanın yanı sıra kod-katılımcı ilişkilerine dair çıkarımlar örneklendirilerek zenginleştirilmiştir.

TEMA	KATEGORİLER	ALT KATEGORİLER
MİMARİ TASARIM, MİMARLIK EĞİTİMİ VE MİMARLIK FELSEFESİ İLİŞKİSİ	[1] Mimari tasarımı etkileyen faktörler	
	[2] Mimarlık ve felsefe ilişkisi	
	[3] Mimari fenomenolojiye dair bilgi	
	[4] Yaşamsal-kullanıma yönelik boyut	[4] Mimari mekanı tanımlayan unsurlar [4] Mimari yeri tanımlayan unsurlar [4] Mekan ve yer ayrımına ilişkin yorumlar [4] Yerin ruhunu tanımlayan unsurlar
	[5] Estetik deneyime dayalı boyut	[5] Duyusal deneyime ilişkin yorumlar [5] Zamansal deneyime ilişkin yorumlar
	[6] Tektonik deneyime dayalı boyut	[6] Maddesellik kavramına ilişkin yorumlar [6] Arkitektonik kavramına ilişkin yorumlar

Şekil 4.9. Kod kitabının tema, kategori ve alt kategori ilişkilerini gösteren tümdengelime dayalı kesiti (Orijinal 2025)

Yarı yapılandırılmış ön görüşme kapsamında katılımcılara öncelikle Mimari tasarım sürecinde tasarım anlayışınızı etkileyen faktörler nelerdir? sorusu yöneltilmiştir. Bu görüşme sorusu dahilinde belirlenen "Mimari tasarımı etkileyen faktörler" kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisini içeren veriler Çizelge 4.2'de özetlenmiştir. Çizelge 4.2'de görüldüğü üzere katılımcıların mimari tasarım yaklaşımlarını en çok etkileyen verilerin fiziksel çevre verileri ve insan ihtiyaçları olduğu söylenebilir. Bu kapsamda dokuz katılımcının referans verdiği doğal çevre verileri en sık değinilen faktör ve alt kod olurken, dört katılımcı yapılı çevre verilerine de referanslar vermiş olup, dört katılımcı ise herhangi bir ayrım yapılmadan çevre ile ilişki şeklinde kodlanan daha genel bir yorum yapmıştır. Fiziksel çevre şeklinde belirlenen ve doğal çevre verileri, yapılı çevre verileri ve çevre ile ilişki alt kodlarıyla ilişkilendirilen kod kapsamında katılımcılar topografya, coğrafya, iklim, kot, güneş, rüzgar, konum gibi ifadelere değinmiş ve bu verilerin mimari tasarımı etkileyen faktörlerden olduğuna vurgu yapmıştır. İnsan ihtiyaçları şeklinde belirlenen ve fiziksel ihtiyaçlar, psikolojik veriler ve insan refleksleri alt kodlarıyla ilişkilendirilen kod kapsamında ise katılımcılar genellikle insan yaşamına ve ihtiyaç programına değinmiştir. K5'in hem fiziksel çevre verileri hem de insan ihtiyaçları çerçevesinde kodlanan *"Konum, yani yere göre coğrafi özellikler, nüfusun istek ve ihtiyaçları, çevresinde bulunan önemli alanlar etkili olabilir, iklimsel özellikler etkili, kat yükseklikleri etkili."* ifadesi bu bağlamda örnek olarak verilebilir. İnsan ihtiyaçları kapsamında belirlenen alt kodların referansı ise diğer katılımcılardan ayrışan bir yorum yapan K8'in *"... ben refleks kavramı içinde düşünüyorum ve daha çok soyut şeylerden yola çıkarak somut şeylere ulaşmış oluyorum. Çünkü bu işte düşündüğüm soyut şeylerin*

çoğu sonuçta insanla ilgili ve sosyoloji ve psikolojiye dayanıyor." ifadeleriyle ilişkili olarak şekillenmiştir.

Çizelge 4.2. Mimari tasarımı etkileyen faktörler kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)

[1]	Kod	Alt kod	Katılımcı
1	Fiziksel çevre	Doğal çevre verileri	K1, K3, K4, K5, K9, K12, K13, K15, K19
		Yapılı çevre verileri	K3, K4, K5, K15
		Çevre ile ilişki	K6, K11, K14, K20
2	İnsan ihtiyaçları	Fiziksel ihtiyaçlar	K1, K2, K3, K5, K11, K13, K15, K17, K18, K19
		Psikolojik veriler	K8
		İnsan refleksleri	K8
3	Analiz		K1, K2, K3, K11, K12, K13, K14
4	Kültürel veriler		K2, K4, K5, K6, K10, K13, K20
5	Sosyal veriler		K1, K2, K8, K10, K13, K20
6	Arazi		K1, K3, K19
7	Yere özgü olma		K1, K2, K10
8	Tasarımcı		K7, K14
9	Vitruvian üçlü		K16, K17
10	Maaliyet-kazanç	Bina maliyeti	K16
		Ticari kazanç	K18

Analiz ve arazi gibi çok daha genel kavramlarla yerin fiziksel verilerine referans veren katılımcıların yanında, K12'nin *"Öncelikle konum, o konuma ait özellikler yani bu analizleri yaptığımız şeyler, iklim olsun yani zemin tipi de etkiliyor. Oradaki kot farkları ona göre bir tasarım çıkartıyoruz çünkü kot varsa kotu kullanıyoruz genelde bu şekilde. Rüzgâr, güneş hepsini kullanıyoruz aslında buna göre şekillendiriyoruz."* ifadesinde de görüldüğü gibi birçok katılımcı yere dair fiziksel verileri açımlayarak mimari tasarımı etkileyen faktörleri tanımlamıştır. Bu kodların ardından kültürel veriler ve sosyal veriler şeklinde belirlenen kodlarda katılımcıların çoğunlukla değindikleri bir başka veri setini karşılamaktadır. Gelenek, yaşam kültürü, kültürel doku gibi kavramlar üzerinden yorumlar yapan katılımcıların ifadeleri de kültürel veriler şeklinde kodlanırken, sosyal yaşam, sosyolojik yapı, toplum gibi ifadeler de sosyal veriler şeklinde kodlanmıştır. K2'nin *"...oranın sosyo-ekonomik analizi olabilir...şehrin kültürel dokusu özellikle bence çok etkiliyor tasarım anlayışını. Bir yere ait olmak..."* ifadeleri hem kültürel veriler hem sosyal veriler kodlarını örneklerken aynı zamanda K1, K2, K10 özelinde vurgu yapılan yere özgü olma koduna örnek teşkil etmektedir. Bahsi geçen kodlar kadar sıklıkla değinilmemekle beraber vurgu yapılan ve mimari tasarımı etkilediği belirtilen ifadeler, tasarımcının kendisi belleği ve yaklaşımıyla kurulan ilişki, maaliyet ve kazanç üzerinden inşa faaliyetinin maddi boyutuyla kurulan ilişki ve Vitruvian üçlüye verilen doğrudan referanslarla kurulan ilişki çerçevesinde özetlenebilir.

Tüm bu veriler ve yorumlar dahilinde katılımcıların genel olarak analiz ve araziden, fiziksel veriler dahilinde bahsettiği görülmüştür. Mimari tasarımın

tasarlanacağı yerin tez kapsamında yaşantısal oluşa altlık oluşturan fiziksel, kültürel ve sosyal verileriyle ilişki kurmaktan, insan ihtiyaçlarından sıkça bahsedilmiş olup, tasarımın insan algısı, deneyimi ve duyusal verilerle ilişkisine dair herhangi bir yorum yapılmamıştır. Vitruvian çerçevede estetik kavramı ele alınmış olup, bu yorumda tez kapsamında fenomenolojik deneyimle ilişkisi bağlamında çok duyulu ve bedensel referanslarla tanımlanan estetik oluştan uzak, doğrudan görsellik üzerinden kurulan bir estetik kavrayışı söz konusudur. Tektonik oluşa referans verebilecek, arkitektoniğin temellendiği duyusal referanslar da barındıran, maddesellik ve zamansallıkla ilişkilenen referanslar ise bulgulanmamıştır. Fakat K4 örneğinde olduğu gibi yerel, özgün malzeme ve tekniklerin kullanımıyla ilişkilenme yaklaşımı üzerinden tektonik yapının bağlamsallığına altlık oluşturabilecek yorumlar yapılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme kapsamında katılımcılara ikinci olarak Mimarlık ve felsefe disiplinleri arasında bir ilişki olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ise açıklar mısınız? sorusu yöneltilmiştir. Bu görüşme sorusu dahilinde belirlenen "Mimarlık ve felsefe ilişkisi" kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisini içeren veriler Çizelge 4.3'te özetlenmiştir.

Çizelge 4.3. Mimarlık ve felsefe ilişkisi kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)

[2]	Kod	Alt kod	Katılımcı
1	İlişkili	Düşünsellik	K1, K3, K4, K5, K6, K15, K19
		İlişkili ama yorum yok	K14, K16, K20
		Kuramsallık	K1, K9
		Sorgulayıcı-eleştirel yapı	K2, K17
		İnsan temelli yapı	K8, K11
		Nedensellik	K4
		Çözüm odaklı yapı	K2
		Mantık-his birlikteliği	K7
		Sezgisellik	K10
		Mimarlığın disiplinlerarası yapısı	K13
		Görsel etki-görsellik	K18
2	İlişkisiz		K12, K18

Çizelge 4.3'te görüldüğü üzere iki katılımcı hariç katılımcıların çoğunluğu mimarlık ve felsefe disiplinlerinin birbirleriyle ilişkili olduğunu farklı kavramlar üzerinden ifade etmiştir. İlişkisiz olduğunu ifade eden iki katılımcıdan K18 bu yorumuna karşın yapının görsel etkisi bağlamında mimarlığın felsefe ile ilişkisi olduğu yorumunu da yapmıştır. İlişkili kodu çerçevesinde belirlenen düşünsellik alt kodu 7 katılımcı tarafından hem mimarlığın hem de felsefenin düşünsel bir alt yapı çerçevesinde sürdürülmesine yapılan vurgu ile karşılık bulmaktadır. Bu alt kod K2'nin *"…ikisinde de düşünmek, yani düşünce üretmek temel oluşturuyor bu yüzden ortak bir noktası bence düşünmek."* ifadesi ile örneklendirilebilir. İki disiplinin birbiriyle ilişkili olduğunu düşünen ancak bu ilişkinin ne olduğunu tanımlayamayan katılımcılar olduğu gibi kuramsallık, sorgulayıcı-eleştirel yapı ve insan temelli yapı alt kodları çerçevesinde ilişkiler kuran katılımcılar bulunmaktadır. Katılımcılar düşünsellik alt kodundan sonra

en sık bu kavramlara değinmişlerdir. K1'in *"...mimarlıkta bir felsefe gibi. Bir kuramdan... yani felsefe de bir kuram oluşuyor ondan çıkıp onu tartışıyoruz mimarlıkta..."* ifadesi kuramsallık alt kodu için örnek teşkil ederken K2'nin *"...felsefenin o insanı sorgulatıcı yönü zaten mimarlığa da bence entegre olmuş zaman içerisinde. Çünkü mimarlık yaparken de her şeyi sorgulamak gerekiyor ki aslında bir şeye çözüm bulabilelim."* ifadeleri ise sorgulayıcı-eleştirel yapı alt koduna örnek oluşturmaktadır.

Bunlara ek olarak özelleşen yorumlarla mimarlık ve felsefenin birbiriyle ilişkisi katılımcılar tarafından, içerik analizi kapsamında nedensellik, çözüm odaklı yapı, sezgisellik, mimarlığın disiplinlerarası yapısı şeklinde oluşturulan alt kodların içerdiği çeşitli durum ve kavramlarla karşılık bulan ifadeler üzerinden tanımlanmıştır.

Mimarlık ve felsefe ilişkisinin daha geniş çerçevede nasıl yorumlandığını araştıran bu sorunun ardından katılımcılara Mimarlıkta fenomenolojik yaklaşım hakkında bilgi sahibi misiniz? Evet ise açıklar mısınız? sorusu yöneltilmiştir. Böylece mimarlık felsefesinin daha özelleşmiş bir alanı olarak mimarlık fenomenolojisi hakkındaki bilgi birikimleri sorgulanmıştır. Bu görüşme sorusu dahilinde belirlenen "Mimari fenomenolojiye dair bilgi" kategorisine ait kod -katılımcı ilişkisini içeren veriler Çizelge 4.4'te özetlenmiştir.

Çizelge 4.4. Mimari fenomenolojiye dair bilgi kategorisine ait kod -katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)

[3]	Kod	Katılımcı
1	Bilgi yok	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K18, K19, K20
2	Bilgi var mimari yorum yok	K17
3	Mimari yorum var	K7

Çizelge 4.4'te görüldüğü üzere 20 katılımcının 18'i mimarlıkta fenomenolojik yaklaşım hakkında bir bilgileri veya yorumları olmadığını ifade ederken, diğer 2 katılımcıdan K17 fenomenolojinin ne olduğunu ders dışı olduğunu belirttiği bilgi kaynakları yoluyla açıklamaya çalışmış ancak mimarlıkla ilişkilendirememiştir. K7 ise ders içi veya ders dışı bir bilgi kaynağından bağımsız olarak bu konuda kendi yorumunu yapmış ve mimarlıkta fenomenolojik yaklaşımı *"...herkesin bildiği, daha çok herkesin üstünde etkisi tesiri olan yapılar..."* şeklinde açıklamaya çalışmıştır.

Mimarlık fenomenolojisine dair kuramsal bilgi sorgulamasında mimari fenomenoloji kavramına veya mimarlıkta fenomenolojik yaklaşıma dair altyapının eksikliği katılımcıların çoğunluğunun ifadelerinin bilgi yok şeklinde kodlanması üzerinden görülmüştür. Görüşme soruları mimari fenomenolojinin algı ve deneyim temelli yapısının, doğrudan bilgileri olmasa da öğrencilerin mevcut mimarlık bilgisi kapsamında edinmiş oldukları bazı temel kavramlar üzerinden yorumlanabileceği ön kabulüyle sürdürülmüştür. Bu kapsamda katılımcıların soruları yorumlayabilme potansiyelleri ile ürettikleri bakış açılarını irdelemeyi hedefleyen görüşme sürecinin genelden özele giden aşaması ise daha öncesinde belirtildiği üzere tez kapsamında belirlenen her bir öge çerçevesinde özelleşen sorularla gerçekleştirilmiştir. Bu

doğrultuda öncelikle modelin yaşantısal oluş ögesine dair yorum potansiyellerini araştıran "yaşamsal-kullanıma yönelik boyut" kategorisini oluşturan ana görüşme soruları oluşturulmuştur. Her bir soru bazında alt kategoriler tümdengelimsel bir çerçevede belirlenmiştir. Bu alt kategorilerin oluşturulmasında temel amaç öğrencinin mekan ve yer kavramlarını nasıl tanımladıklarını ve nasıl ayrıştırdıklarını çözümlemek, iki kavram arasında var olan ve yaşamsallık üzerinden kurulması gereken ayrışmaya hakim olup olmadıklarını irdelemektir.

Bu bağlamda katılımcılara öncelikle Mimari mekan kavramını tanımlayabilir misiniz? sorusu yöneltilmiştir. Gerekli görüldüğü durumlarda "Mekan tasarımını etkileyen faktörler ne olabilir?" veya "Mekan nedir?" sonda sorularıyla yanıtlarını yönlendirmesiz olarak genişletmeleri sağlanmıştır. Bu kapsamda "Mimari mekanı tanımlayan unsurlar" kategorisine ait kod -katılımcı ilişkisini içeren veriler Çizelge 4.5'te özetlenmiştir.

Çizelge 4.5. Mimari mekanı tanımlayan unsurlar alt kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)

[4]	Kod	Alt kod	Katılımcı
1	İnsan-kullanıcı faktörü ile ilişkili olma	İnsan ihtiyaçları-eylemleri	K1, K2, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K13, K14, K15, K16, K17, K20
		İnsan konforu	K2, K5
		İnsan ölçeği	K1
2	Açık-yarı açık-kapalı olma		K1, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K10, K11, K14, K15, K16, K20
3	Tanımlanmış-sınırlandırılmış olma		K2, K6, K8, K10, K11, K13, K18
4	Tasarlanmış olma		K3, K4, K12, K15, K16, K19
5	Bağlamla ilişkili olma		K13
6	Doluluk		K17
7	Görsel etki		K17

Çizelge 4.5'te görüldüğü üzere mekanı tanımlayan unsurlar alt kategorisi çerçevesinde katılımcıların en çok değindikleri ihtiyaç, işlev, eylem, kullanım, etkileşim, kişiselleştirebilme gibi kavramlar insan ihtiyaçları, eylemleri, insan ölçeği alt kodlarıyla ilişkilendirilmiş ve üst ölçekte insan-kullanıcı faktörü ile ilişkili olma şeklinde kodlanmıştır. Genellikle insan ihtiyaçları ve işlev üzerinden yorumlanan bu koda K9'un *"Kişilerin içinde bulunduğu, kişilerin bir mekan içinde bulunarak etkileşim sağladıkları alan olarak tanımlayabilirim."* ifadesi daha özelleşmiş ve etkileşime de vurgu yapan bir örnek olarak verilebilir. Mekan tanımı yapılırken değinilen bir diğer unsur ise mekanın kapalı olmak zorunda olmadığı, açık, yarı açık veya kapalı olabileceğidir. Bu kapsamda açık-yarı açık-kapalı olma şeklinde kodlanan yorumlara örnek olarak K10'un *"Mimarı mekan kavramı, aslında açık ya da kapalı yani belirli bir hacim belirten insanların ya da birçok canlının yaşamına veya hareketlerine davranışlara hizmet veren alan olarak düşünüyorum"* ifadesi, K7'nin *"...farklı yüzey alanları belirli hacim oluşturmadan bu bile mekan oluşturabilir bizim için."* ifadesi ve K5'in *"...dört duvarla sınırlı olması gerekmiyor."* ifadesi verilebilir.

Bu kodların ardından en sık değinilen mekanın tanımlı ve sınırlandırılmış olması ve tasarlanmış olması durumlarıdır. Tanımlı ve sınırlandırılmış olma her ne kadar aynı zamanda tasarlanmış olmayı da gerektiriyor gibi görünse de doğal bir çevrede gerçekleşen ve insan eli değmeden var olan tanımlanma hallerini özelleştiren katılımcılar olduğu gibi, mimari tasarımcının varlığına özellikle vurgu yaparak tasarlanmış olmayı ön plana çıkaran katılımcıların da olması sebebiyle bu iki durum ayrı olarak kodlanmıştır. K2'nin *"Mekan, tanımlanmış boşluk."* ifadesi tanımlanmış-sınırlandırılmış olma koduna ve K15'in *"Mekan, insanın ihtiyaçları karşılayabilecek hem açık hem yarı açık bulunduğumuz yerdir, mimarların oluşturduğu bir yerdir."* ifadesi tasarlanmış olma koduna örnek olarak verilebilir. Yine sınırlandırılmış olma koduna da örnek teşkil etmesinin yanında bağlamla ilişkili olma kodu üzerinden özelleşen yorumuyla önem arz eden bir diğer örnek ise K13'ün*"Mimari mekan, bulunduğu bağlamla bir ilişki içerisinde olan, bir amaca hizmet eden kullanıcı profiline hizmet eden bir ihtiyaç programı dahilinde oluşturulmuş sınırlanmış boşluk diye tanımlayabilirim."* ifadesidir. Bunlara ek olarak K17'nin doluluğa ve görsel etkiye yaptığı vurgu da mekanı tanımlayan unsurlar içerisinde diğer katılımcılardan farklılaşan yorumları oluşturmaktadır.

Mekan kavramına dair sorgulamanın ardından katılımcılara Mimari yer kavramını tanımlayabilir misiniz? sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda "Mimari yeri tanımlayan unsurlar" alt kategorisine ait kod -katılımcı ilişkisini içeren veriler Çizelge 4.6'da özetlenmiştir.

Çizelge 4.6. Mimari yeri tanımlayan unsurlar alt kategorisine ait kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)

[4]	Kod	Katılımcı
1	Tanımlanmış-sınırlandırılmış bölge, alan	K3, K5, K13, K17, K20
2	Tasarlanmamış alanları da içerme	K11, K15, K16, K17, K18
3	Konum	K2, K4, K7, K14
4	Mekân	K6, K8
5	Uzayda kapladığı hacim	K1
6	Tasarlanmış alan	K3
7	İnsan etkileşimi	K9
8	Aidiyet ve bellek	K10
9	Görsel etki	K17
10	Bulunduğu yere özgü olma	K19

Çizelge 4.6'da takip edilebildiği üzere genellikle alan kavramı üzerinden yer tanımı yapıldığı görülmüştür. Bu bağlamda katılımcılar tarafından ifade edildiği haliyle alan kavramının tasarlanmış olma ve tanımlanmış olma durumlarının tartışılması üzerinden yorumlar yapılmıştır. Tanımlanmış-sınırlandırılmış bölge, alan ve tasarlanmamış alanları da içerme kodları en sık değinilen ifadelerden elde edilen kodlardır. K17'nin *"Doğal bir oluşum da benim için bir mimari bir yer olabilir sonuçta. Yani insan eli değmese de olabilir diye düşünüyorum…her tarafı kapalı olmalı değil de yani bir sınır hattı olduğunda da orası bir mimar yer tanımı sağlayabilir."* ifadesi yerin tanımını doğal veya insan yapımı olmasından bağımsız olarak bir sınır ile tanımlanmış

olma durumuna vurgu yaparak gerçekleştirmesiyle her iki kodu da örneklemesi açısından önemlidir. Yeri konum olarak yorumlama eğilimi de K7'nin *"Mekanların konumlandırılması…"* ifadesiyle örneklenebilir. Yeri mekandan ayrıştırmadan doğrudan mekan şeklinde tanımlayan iki katılımcı da araştırma kapsamında dikkat çekmektedir.

Bu kodların dışında birer katılımcı tarafından yapılan özgün ve farklı olması açısında bahse değer bulunan yorumlar; uzayda kapladığı hacim, tasarlanmış alan, insan etkileşimi, aidiyet ve bellek, görsel etki ve bulunduğu yere özgü olma şeklinde kodlanmıştır. Özellikle K10'un aidiyet ve bellek şeklinde kodlanan *"Mimarı yer, bu daha sahiplik hissi uyandırıyor…"* ifadesi ile K19'un bulunduğu yere özgü olma şeklinde kodlanan *"Mimari yer de sanırım biraz daha şey, oraya göre özelleşmiş bence diyebilirim sanırım."* ifadesi yer kavramının mekandan ayrıştığı unsurlara dair tez kapsamında vurgulanan izlenimler barındırmaları açısından değerlidir. K9'un insan etkileşimi yorumu da bu bağlamda önemli olmakla beraber mekan kavramını da benzer şekilde tanımlaması sebebiyle ikisinin arasındaki ayrıma dair bir farkındalığa işaret etmemektedir. Bu nedenle K10 ve K19'un ifadelerindeki durumdan ayrışmaktadır.

Yer kavramının katılımcılar tarafından tanımlanmasının ardından, pilot görüşmeden elde edilen cevaplar çerçevesinde, görüşme formuna yerin ruhu kavramının katılımcılara sorulduğu bir sonda soru olarak eklenmiş ve bu doğrultuda katılımcıların yer kavramını daha geniş kapsamda yorumlamasını mümkün kılmak amaçlanmıştır. Bununla beraber yine yarı yapılandırılmış görüşme sürecinin sağlamış olduğu esneklik ile hem yeni eklemlenen yerin ruhu kavramının sorgulandığı sonda sorunun hem de ilk görüşme formunda da yer alan mekan ve yer ayrımına dair yorumları irdeleyen sonda sorunun görüşme sürecine katkısı araştırmacı tarafından değerli bulunmuş ve bu nedenle bütün katılımcılara yöneltilmiştir. Bu doğrultuda her iki soru da çalışmanın içerik analizi sürecinde ana soru gibi ele alınarak birer alt kategori olarak karşılık bulmuştur. Bunlardan ilki mekan ve yer kavramları öğrenciler tarafından tanımlandıktan sonra yapılan tanıma göre yönlendirme olmaksızın görüşmeci tarafından katılımcılara yöneltilen soruları içermektedir. Eğer katılımcının tanım ve ifadelerinde bir ayrım söz konusu ise bu ayrımın ne olduğunun daha detaylı olarak çözümlenmesini hedefleyen soru ile devam edilirken, katılımcı kavramları birbirine yakın veya eş tanımladıysa bu durumu sorgulayan görüşme sorusu ile devam edilmiştir. Bu sorular doğrultusunda elde edilen verilerle oluşturulan "Mekan ve yer ayrımına ilişkin yorumlar" alt kategorisine ait kod-altkod-katılımcı ilişkisini içeren veriler Çizelge 4.7'de özetlenmiştir.

Çizelge 4.7'de görüldüğü üzere katılımcıların çoğunluğu ikisinin ayrışan kavramlar olduğunu ifade etmiştir. Bunlardan K14, K16 ve K17 doğrudan ayrışma nedenini açıklayamamış ancak ayrı kavramlar olduklarını vurgulamıştır. Katılımcılardan yedisi iki kavramın ayrışmasına dair benzeşen ifadelerde bulunmuştur. Bu ifadelerdeki örüntü *mekan tasarlanmış-yer konum* alt kodunu oluşturmuştur. Bu kapsamda yerin verili bir şey olduğuna, mekanın konumu olduğuna dair ifadeler, mekanı tasarlanmış bir şey veya yapı olarak yerden ayrıştırmaları yönünden benzerlik taşımaktadır.

Çizelge 4.7. Mekan ve yer ayrımına ilişkin yorumlar alt kategorisine ait kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)

[4]	Kod	Alt kod	Katılımcı
1	Ayrışan kavramlar	Mekan tasarlanmış-yer konum	K2, K4, K12, K13, K15, K17, K19
		Ayrışıyor (açıklanamadı)	K14, K16, K17
		Mekanın tasarlanmış hacim belirtmesi	K3, K10
		Mekan somut-yer soyut	K1, K11
		Mekan özel-yer genel	K7, K18
		Mekan alt ölçek-yer üst ölçek	K8
		Mekan soyut-yer somut	K5
		Yerin aidiyet belirtmesi	K10
		Mekanın işlevselliği	K4
		Mekan insan kullanıcı ile ayrışıyor	K20
2	Eş kavramlar		K6, K9
3	Benzer kavramlar		K1, K13

Örneğin K2 önceki sorularda mekanı *"Mekan, tanımlanmış boşluk."* şeklinde yeri ise *"...konum geliyor aklıma hani mimari bir şeyin olduğu konum. Tasarladığımız şeyin olduğu mekanı yer."* şeklinde tanımlamıştır. İkisinin farklılaştığı noktayı ise *"...mekan biraz önce açıkladığım boşluk kavramı yer de onun o konumunun tariflenmesi."* ifadeleriyle yorumlamıştır. K13 ise mekan ve yerin benzer kavramlar olduklarını vurgulayıp mekanı yapı, yeri konum olarak ayrıştırırken *"...yer bulunduğu konum mekan tamamı gibi geliyor bana. Mesela bir binaya mekan diyorsak o binanın bulunduğu yere de yer derim gibi. Tamamen birbirinin aynısı gibi değil ama benzer kavramlar diyebiliriz."* ifadelerini kullanmıştır. K12 ise aynı alt koda karşılık gelen ancak farklılaşan bir ifade ile yerin boş bir zemin, mekanın ise dolu ve şekillenmiş olmasına vurgu yapması dolayısıyla yeri verili bir alan olarak kabul eden mekanı ise tasarlanmış ve tanımlanmış olması üzerinden ayrıştıran bir yorum yapmıştır.

K3 ve K10 mekanın yerden farklılaşan niteliğinin tasarlanmış olmasına ek olarak hacim belirtmesiyle ilişkili olduğuna vurgu yaparken K10 bu doğrultuda *"Yer daha iki boyutlu hissi veriyor." "Yer daha çok alan tanımı gibi hissettiriyor. Mekan daha çok hacimsel olarak içinde yaşanılıp gezilebilecek alan gibi düşünüyorum."* İfadelerini kullanır. K10 bu yorumuna ek olarak yerin aidiyet belirtmesi yönüyle de farklılaştığını belirterek yaşamsallık bağlamında da dikkate değer bir yorum yapmış olur. Ancak bir yandan da ayrışmayı yaparken mekanın *"yaşanılıp gezilebilecek"* olmasına yaptığı vurguyla bu ayrıma dair doğrudan bir hakimiyetinin olmadığı söylenebilir. Benzer biçimde K5'in ifadesinden üretilen mimari mekanı soyut, yeri somut olarak tanımlayan alt kod tez kapsamında vurgulanmaya çalışılan yaşamsallık çerçevesinde önemli bir nokta olmakla beraber, katılımcının "*…mekan dediğim gibi somut değil de daha çok soyut gibi hissettiriyor yer daha çok somut gibi hissettiriyor. Mesela yer deyince sanki dört köşesi olması gerekiyormuş gibi düşünüyorum ama mekan deyince öyle düşünmüyorum. Açık bir alan da mekanmış gibi hissettirebiliyor bana."* ifadesi burada vurgulamaya çalıştığı somut-soyut ayrımının yaşamsallıktan ziyade mekanı sınırlandıran fiziksel tanımlarla ilişkili olması sebebiyle tez kapsamında

ele alınan yaklaşımdan uzaklaşmıştır. Bu kapsamda K1 ve K11 ise tam tersi biçimde yorum yaparak mekanın somut yerin soyut olduğunu ifade etmişler ve yine tez kapsamında yaşantısal oluş ögesi çerçevesinde vurgulanmaya çalışılan mimari fenomenolojiye dayalı mekan ve yer ayrımından uzaklaşmışlardır.

Mekan ve yer ayrımına dair bu yorumların dışında, mekanın daha özel yerin genel olduğu, mekanın alt ölçekli yerin ise daha üst ölçekli olduğuna dair ifadelere ek olarak insan kullanıcı ve işlevselliğe dair ilişkiler sebebiyle mekanın yerden ayrıştığına dair diğer katılımcılardan ayrışan tekil özgün yorumlar yapıldığı bulgulanmıştır. İki kavramın nasıl ayrıştıklarına dair yapılan tüm bu yorumların ardından kavramların birbirine eş olduklarını ifade eden K6 ve K9'a ek olarak benzer olduklarını belirten K1 ve K13'e vurgu yapmak yerinde olacaktır. K6 ve K9 önceki sorulardan itibaren iki kavramı aynı şekilde tanımlamış olup, K1 ve K13 ise benzeştiklerini vurgulamış ancak ayrışan noktalarını da daha önceki doğrudan alıntılarda da aktarıldığı üzere ifade etmişlerdir.

Görüşme formuna sonda soru olarak eklemlenen ve ardından süreç içerisinde ana soru olarak irdelenen, "Yerin ruhu kavramını tanımlayabilir misiniz?" sorusuna verilen yanıtlar üzerinden belirlenen kodlar ise "Yerin ruhunu tanımlayan unsurlar" alt kategorisine ait kod -katılımcı ilişkisini içeren Çizelge 4.8'de özetlenmiştir.

Çizelge 4.8. Yerin ruhunu tanımlayan unsurlar alt kategorisine ait kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)

[4]	Kod	Alt kod	Katılımcı
1	Fiziksel verilere referans	Doğal çevre verileri	K2, K3, K9
		Yapılı çevre verileri	K3, K6, K10
		Konum	K3, K17
2	Geçmiş yaşam ve kullanıma referans	Yaşanmışlık, kullanım, dönemler	K4, K5, K10, K14, K15, K20
		Kültürel veri ve katmanlar	K2
3	"Mekânın kullanıcıda oluşturduğu his"		K2, K8, K16, K17, K18, K19,
4	Aidiyet ve bellek		K3, K16, K17
5	"Tasarımcının tasarım sürecindeki hissi"		K2, K7, K17
6	Bağlamın parçası olma		K13, K17, K19
7	Mevcut yaşam ve kullanıma referans		K3, K4
8	Geleneksel-yerel yapım yöntemlerine referans		K4, K11
9	Malzemenin oluşturduğu his		K12
10	Enerji ile ilişkili olma		K6
11	Gelecekteki yaşam ve kullanıma yönelik olma		K10
12	Simgesel ifadeye sahip olma		K10
13	Yapının dönemsel niteliğini yansıtması		K11

Çizelge 4.8'de görüldüğü üzere yerin ruhu kavramı dahilinde katılımcılar en çok yerin fiziksel çevre verileri ve geçmiş yaşam ve kullanımlarına referans vermesi üzerinden tanımlamalar yapmıştır. Doğal ve yapılı çevre ile konumun getirdiği tüm

fiziksel verileri içeren kod ve alt kodlara referans veren K3'ün *"Yerin ruhu oraya özeldir bence. Her yerin ayrı bir ruhu vardır... Çünkü konumu farklı, aidiyet duygusu farklı, orada yetişen bitkiler farklı. Antalya'da veya Hatay'da yetişen bitkiler farklı, insan dokusu farklı kentsel dokusu farklı."* ifadesi bu kodlara ek olarak aidiyet ve bellek koduna da örnek teşkil etmektedir. Yaşanmışlık, kullanım, dönemler ile kültürel veri ve katmanlar alt kodlarını içeren geçmiş yaşam ve kullanıma referans koduna ise K10'un *"…orada yaşayan eski uygarlıklardan bu yana oranın geçmişini anımsatan maziyi ve geleceği içine kapsayan bir düşünce olduğunu düşünüyorum ama bunu mimari aktarım olarak düşünebiliriz."* ifadesi verilebilir. Bu ifade aynı zamanda K10'un diğer katılımcılardan ayrışan görüşüyle ortaya çıkan gelecekteki yaşam ve kullanıma yönelik olma kodunu da örneklemektedir. Yine K10'un *"…TBMM Camii kısmındaki selvi ağacının simgesel bir öğe olarak minare oluşu, aslında camii mekanına bir atıfta bulunması güzeldi ruh olarak o hissettiriyor…"* ifadesi de aynı katılımcının özgünleşen bir yorumundan edinilen simgesel ifadeye sahip olma kodunu oluşturmuştur.

Fiziksel verilere ve geçmiş kullanımlara yapılan değinmelerin ardından katılımcıların yerin ruhu kavramıyla en çok ilişkilendirdikleri bir diğer konu mekanın kullanıcıda oluşturduğu his şeklinde kodlanmıştır. Bu koda ek olarak K2, K7, K17 tasarımcının tasarım sürecindeki hissini de yerin ruhunu tanımlayan bir unsur olarak ele almıştır. K2'nin *"...tasarlayacağımız mekanın, o alanın insanlar üzerinde veya tasarımcıda bıraktığı hissiyat olabilir."* ifadesi her iki kodu da örnekler niteliktedir. K8'in *"Yerin ruhu, yani spesifik olarak bence tanımlanmaz. Kişiden kişiye göre değişebilir...herkes için farklı bir anlamda olabileceği için, farklı bir şey ifade edebileceği için, herkes için farklı olur diye düşünüyorum."* ifadesi de yine mekanın kullanıcıda oluşturduğu his üzerinden konuyu ele alan ancak bunun kişiye göre değişebilen bu nedenle tanımlanamaz yapısına vurgu yapan bir yorumu içermesi açısından özelleşmektedir.

Çizelge 4.8'de görüldüğü üzere yerin ruhu kavramı kapsamında katılımcılar arasında benzeşen ifadelere sıkça rastlanmış, örüntüler kurularak ortak olarak değinilen kavramlardan kodlar oluşturulmuştur. Aynı zamanda çok çeşitli özgün yorumlardan da tekil olarak ortaya koyulmuş ya da iki kullanıcı tarafından değinilmiş ifadeleri karşılayan kodlar üretilmiştir. Mevcut kullanımla, geleneksel yapım yöntemleriyle kurulan ilişkiler, malzemenin hissi, yapının dönemsel niteliğini yansıtması gibi kodlar bunlara örnek olarak verilebilir.

Bağlamın parçası olma, aidiyet ve bellek, malzemenin oluşturduğu his kodları da yaşamsal-kullanıma yönelik oluş kategorisi bağlamında ve tez kapsamında üretilen modelin yaşantısal oluş ögesinin tartışma zemini çerçevesinde ele alınabilecek ve vurgulanması gereken kodlara örnek olarak verilebilir. Fiziksel çevre ve geçmiş yaşam ve kullanımlara referans kodları da bağlam ve insana dair verilerle ilişki kurması açısından yaşamsallığa etki eden farkındalığa katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda K19'un *"Yerin ruhunu yansıtan, aslında oranın bir parçasıymış gibi hissettiren şeyler bence…"* ifadesi ve tasarımın bir yerden alınıp başka bir yere konulamayacağına dair yorumu, yerin ve bağlamın parçası olmanın vurgulaması açısından çalışma kapsamında önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Modelin yaşantısal oluş ögesine dair altyapının katılımcılar tarafından yorumlanmasını hedefleyen "yaşamsal-kullanıma yönelik boyut" kategorisini oluşturan

mekan ve yer ilişkisine dair sorgulamaları içeren dört alt kategorinin irdelenmesinin ardından modelin estetik oluş ögesine dair yorum potansiyellerini araştıran "estetik deneyime dayalı boyut" kategorisi yarı yapılandırılmış görüşmeler kapsamında ele alınmıştır. Her bir soru bazında tümdengelimsel bir çerçevede belirlenen alt kategoriler "duyusal deneyime ilişkin yorumlar" ve "zamansal deneyime ilişkin yorumlar"dır. Bu alt kategorilerin oluşturulmasındaki temel amaç katılımcıların estetik kavramını ele alış biçimlerinin görsel algı üzerinden gelişen bir kavrayışın ötesinde bedensel ve zamansal duyarlılıklar içerip içermediğini ve duyusallık ile zamansallık kavramlarına ne kadar aşina olduklarını bulgulamaktır. Bu bağlamda katılımcılara öncelikle "Mimari tasarımda duyusallık denildiğinde ne anlıyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Gerekli görüldüğü durumlarda "Mimari tasarımın algılanışında ve deneyimlenişinde herhangi bir duyunun ön plana çıktığını düşünüyor musunuz?" sonda sorusuyla yanıtlarını yönlendirme olmadan genişletmeleri sağlanmıştır. Bu kapsamda "Duyusal deneyime ilişkin yorumlar" alt kategorisine ait kod- altkod-katılımcı ilişkisini içeren veriler Çizelge 4.9'da özetlenmiştir.

Çizelge 4.9. Duyusal deneyime ilişkin yorumlar alt kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)

[5]	Kod	Alt kod	Katılımcı
1	Çok duyulu algılama	Görme	K1, K2, K6, K8, K11, K12, K13, K14, K17, K19
		Dokunma-doku	K1, K2, K6, K7, K8, K11, K12, K13, K17, K19
		Birden çok duyu-beş duyu	K1, K2, K6, K7, K12, K13, K14, K17, K19
		İşitme-ses	K1, K2, K8, K11, K14, K17, K19
		İşleve göre farklı duyular ön planda	K8, K9, K11, K14
		Koku	K2, K7, K13
		Tat	K2
2	Baskın görme duyusu		K3, K5, K9, K15, K16, K18, K20
3	Görme ön planda ve diğer duyularla destekleniyor		K2, K4, K10

Çizelge 4.9'da görüldüğü üzere katılımcıların ifadeleri çok duyulu algılama, baskın görme duyusu, görme ön planda ve diğer duyularla destekleniyor şeklinde üç farklı yorumu içerecek şekilde kodlanmıştır. Bunlardan çok duyulu algılama kodu kapsamında ele alınan yorumlar aynı zamanda katılımcıların ifadelerinde değindikleri duyulara göre de alt kodlarla ilişkilendirilmiştir. Örneğin Çizelge 4.9'da çok duyulu algılama kodu çerçevesinde diğer duyulara verilen referanslara rağmen görme ile yapılan ilişkilendirmenin yüksek olduğunu görülmektedir. Tüm alt kodları ile bir arada okunduğunda toplam değinilme oranı en yüksek kod çok duyulu algılama gibi görünse de, alt kodların detaylı okumasına dair bahsi geçen durum sonucunda görmenin ön planda oluşuna verilen referansların daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Buna ek olarak görme duyusunun yanında özellikle dokunma-doku alt kodunun çok duyulu deneyim çerçevesinde görme alt kodu ile eşit katılımcının ifadeleri sonucu ortaya koyulmuş olması da bir diğer önemli bulguyu oluşturur. Katılımcıların yarısı görme duyusunun baskın veya ön planda olduğunu ifade etmektedir.

EK-5'te de takip edilebileceği üzere K2 bu kapsamda hem çok duyulu deneyime referanslar veren hem de görmeyi ön planda gören yorumlarıyla kodları açıklamak açısından iyi bir örnek teşkil etmektedir. K2 *"…bütün duyu organlarına hitap edecek tarzda olması gerekmiş…"* ifadesini kullandığı yorumlarında görme, dokunma, işitme, tatma, koklamayı içeren tüm duyulara referanslar vermiştir. Ek olarak sonda soruya verdiği cevap *"Bence en ön plana çıkan görsellik ama onun dışında diğer duyularda tabi yardımcı oluyor entegre edilmiş bir şekilde diye düşünüyorum."* şeklindedir. Bu bağlamda da tüm duyulara referans veren bir katılımcının da hala görmenin etkinliğini daha ön planda tutmasını örneklemesi açısından önem taşımaktadır. K2 dışında K4 ve K10'un ifadeleri de görmenin ön planda olduğu ve diğer duyularla desteklendiği yönündedir. Buna ek olarak K10'un *"Duyusallık, algılanabilirlik gibi daha çok görmek, hissetmek veya o alan içinde yine aidiyetten bahsedeceğim, aitlik duygusu hissetmek gibi."* ifadeleri de tez kapsamında estetik oluşun bedensel deneyim temelli yapısı üzerinden önem arz etmektedir. Görmenin ilk izlenim üzerinden önemine vurgu yapması ve dokunsallıkla destekleniyor olmasına yönelik yorumuyla, görme ön planda ve diğer duyularla destekleniyor alt kodu ile ilişkilendirilmiştir. Aynı zamanda dokunsallığın görme ile ilişkisini kurması açısından da çalışma kapsamında dikkate değer özgün yorumlarda bulunmuştur.

K8'in yorumları da farklı duyularla ilişkiye referanslar vererek çok duyulu algılama çerçevesinde kodlanırken, *"İşleve göre düşünürüm yani çünkü ne bileyim bir müzede bazen karanlık olması gerekebilir ya da ses olması gerekebilir bazen hiçbir şeyin ol… yani o işte o anki işlevselliğine göre değişir."* ifadesiyle işleve göre farklı duyular ön planda alt koduna örnek oluşturmaktadır. K7'nin *"Duyusallık, oluşturulan veya tasarlanan mekanın tüm duyularımızla ve hislerimizle algılanabilmesi ve her birine farklı farklı etkiler yaratması."* ifadesi de yine aynı kod çerçevesinde birden çok duyu-beş duyu alt koduna örnek olarak verilebilir. Bu ifade tüm duyuların tasarımın algılanışına eşit olarak etki etmesine vurgu yapması açısından estetik deneyim boyutu kategorisi bağlamında önem taşımaktadır.

Görme dışındaki duyulara da referans veren bu örneklerin dışında yedi katılımcı doğrudan görme duyusunun baskın olduğuna ve ön plana çıktığına dair yorum yapmıştır. Bu durum duyusal deneyimin kolaylıkla görsel algı çerçevesinde kavrandığına dair önemli bir bulgu üretmektedir.

Estetik deneyime dayalı boyut kategorisi çerçevesinde "zamansal deneyime ilişkin yorumlar" alt kategorisine yönelik olarak ise katılımcılara öncelikle "Mimari tasarımda zamansallık denildiğinde ne anlıyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Gerekli görüldüğü durumlarda "Mimari tasarımda zamansallığı kullanıcının mekan deneyimi ile ilişkili olarak nasıl yorumlarsınız?", "Mekanın zaman boyutu sorulsa nasıl yorumlarsınız?", "Malzemeye ilişkin olarak zamansallığı nasıl yorumlarsınız?" sonda sorularıyla katılımcıların yanıtlarını yönlendirme olmadan genişletmeleri sağlanmıştır. Bu kapsamda "Zamansal deneyime ilişkin yorumlar" alt kategorisine ait kod- altkod-katılımcı ilişkisini içeren veriler Çizelge 4.10'da özetlenmiştir.

Çizelge 4.10'da görüldüğü üzere katılımcıların çoğunlukla zamansallık kavramını tasarımın zamansız olması veya dönemsel olmasıyla ilişkilendirdikleri söylenebilir. EK-3 ve EK-4'ten takip edilebileceği üzere görüşme sürecinde öğrencilerin zamansallığı, deneyim ve algıya dayalı zamansallıkla veya tektonik zamansallıkla

ilişkili olarak yorumlayıp yorumlayamayacaklarını görmek amacıyla sonda sorular yeniden düzenlenmiştir. Yönlendirme olmaksızın bu tartışmayı teşvik edebilmek adına zamansallık ana sorusuna alınan yanıtların ardından sorulan sonda sorular detaylandırılmıştır. Buna doğrultuda zamansallık ana sorusuna verilen yanıtların toplamda 4 kod çerçevesinde karşılık bulduğu, sonda sorularla yapılan açımlamalar sonucunda ise 13 kodun elde edilmiş olduğu görülmüştür. Bu alt kategori özelinde farklılaşan bu durum renk değişimine dayalı bir ifade tekniği ile EK-5'te gösterilmiştir. Yapılan işaretlemelerin renk üzerinden değişimi çerçevesinde ana soruya verilen yanıtların hangi kodları oluşturduğu ve sonda sorularla beraber gelen yorumların hangi kodları oluşturduğunu takip etmek mümkün kılınmıştır. Bu kapsamda EK-5'te de görüldüğü üzere bordo renk ile işaretlenen kod-katılımcı ilişkileri, ana soruya verilen yanıtlardan üretilmiş olup diğerleri sonda sorulara verilen yanıtlardan üretilmiştir. Buradan hareketle mimari tasarımda zamansallık denildiğinde katılımcıların çoğunluğunun öncelikle dönemsellik, zamansızlık, tasarım sürecinde zaman kontrolü kodlarının üretildiği yorumları yaptığı bulgulanmıştır. Bir katılımcının da yapının zaman içindeki değişimi alt kodu çerçevesinde zamansal etkilerin izlenebilirliği kodunu oluşturan veriyi sunduğu görülmektedir.

Çizelge 4.10. Zamansal deneyime ilişkin yorumlar alt kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)

[5]	Kod	Alt kod	Katılımcı
1	Dönemsellik	Yapının dönemsel referansları	K1, K2, K3, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K13, K14, K15, K17, K18, K20
		Malzemenin dönemsel referansları	K2, K4, K7, K8, K18
2	Zamansızlık		K1, K2, K3, K5, K6, K7, K8, K13, K14, K17, K18
3	Zamansal sürdürülebilirlik	Malzemenin sürdürülebilirliği	K1, K2, K4, K6, K7, K8, K10, K12, K20
		Mekanın sürdürülebilirliği	K2, K4, K7
4	Mekanın kullanımıyla ilişkili		K2, K5, K8, K10, K11, K16, K17
5	Malzemenin teknolojik gelişimi		K3, K11, K13, K14, K15
6	Tasarım sürecinde zaman kontrolü		K4, K12, K16, K19
7	Gün içerisinde değişen kullanım ve etki		K5, K7, K19
8	Zamansal etkilerin izlenebilirliği	Malzemenin zaman içindeki değişimi	K5, K9
		"Yapının zaman içindeki değişimi"	K2
9	Mimarın mesleki deneyimi		K1
10	Yapının bellekte yer edinmesi		K3
11	Yapının inşa süreci		K16
12	Mekansal ihtiyaçların zamanla değişmesi		K18
13	Mekan algısının zamanla değişiklik göstermesi		K18

K1'in zamansallığa dair ana görüşme sorusuna yaptığı *"…bazen ürettiğimiz yapılar tek o dönemi yansıtırken bazen daha evrensel olabiliyor bence zamansallık bunu kapsıyor. Yani o dönemin özelliklerini de anlatıyor olabilir eski bir yapı ise ya da şu an*

bulunduğumuz şey çevreden etkilenip yapılıyor ama bazı yapılar da oluyor ki mesela evrensel oluyor ve onlar her dönemde de kapsıyor bence." yorumu bu kapsamda hem dönemsellik hem de zamansızlık kodunu oluşturan veri setlerinden biri olarak örneklenebilir. Zamansızlık kavramını evrensellik veya her döneme uygun olma şeklinde farklı biçimlerde kullanan katılımcılar olduğu gibi; K5 ve K13 örneklerinde olduğu gibi bazıları katılımcılar ise zamansallığı doğrudan zamansızlık sözcüğü ile yorumlayarak ele almıştır. Bu yorumlar, in vivo kodun yani katılımcının doğrudan ifadeleriyle oluşturulmuş kodun üretilmesine etki eden verileri sunmaktadır. Örneğin K13'ün *"Zamansallık, yani iki seçenek geliyor aklıma bir, zamansız olması o tasarımın yani her çağda çok iyi bir mimari dile sahip olduğunu herkesin kabul etmesi ya da sadece kendi zamanına özgü olup, o dönem popüler olup, sonra onun aslında o kadar da iyi bir tasarım olmadığına karar verilmesi."* ifadesi de hem dönemsellik hem de zamansızlık kodlarını içermekte olup zamansız kavramını doğrudan vurgulamaktadır. Dönemsellik kodu ise farklı kullanıcılarda çeşitli karşılıklar bularak yapının dönemsel referansları ve malzemenin dönemsel referansları alt kodları çerçevesinde şekillendirilmiştir.

Zamansallık kavramının sorgulandığı ana soru dahilinde verilen yanıtlardan elde edilen ilk dört koddan bir diğeri tasarım sürecinde zaman kontrolü kodudur. K12'nin *"Zamansallık, zamana yayılması yani bunu tasarım sürecinde nasıl zamanladığımızı bu şekilde anladım."* ifadesi bu kod kapsamında örnek olarak verilebilir. Bunun dışında ana soruya verilen yanıtlardan sonuncusu ise doğrudan K2'nin "yapının zaman içindeki değişimi" ifadesi çerçevesinde şekillenen alt kodu oluşturan yorumudur. Bu alt kodun önemli olan ve vurgulanması gereken yönü tez kapsamında önerilen modelin ifade etmeye çalıştığı zamansal deneyimin potansiyellerini içeren farkındalıklar üretmesidir. Bunun yanında malzemenin zaman içindeki değişimi alt kodu ile beraber oluşturdukları, zamansal etkilerin izlenebilirliği kodunun yalnızca üç katılımcının ifadeleri üzerinden şekillenmesi de vurgulanması gereken bir diğer durumdur. Bu kapsamda katılımcıların çoğunluğunun böyle bir duyarlılık geliştirmedikleri ancak özgünleşen bazı yorumlarda böyle bir farkındalığın izlenebildiği de bulgulanmış olmaktadır. K5'in *"...mesela restorasyonda falan bu sene bir şey görmüştük. Özellikle bakır kullanılıyor ki zamanla hani onun etkisi ortaya çıksın..."* ifadesi bu kapsamda malzeme ve zamansallık ilişkisine dair sonda soruya yanıt olarak böyle bir duyarlılığı aktarmaktadır. Aynı katılımcı zamansallığa dair malzeme üzerinden verdiği bu örneği kullanıcının deneyimi ile de ilişkilendirerek *"Kullanıcı belki ayırt edebilir. Yani o kısım mesela iki ayrı malzemeden yapıldıysa binanın bir kısım hala yeni gibi gözükse de o kısmın aslında ne kadar süredir olduğunu ayakta durduğunu gösterebilir belki kullanıcıya."* yorumunu yapmıştır.

Sonda sorular kapsamında en sık karşılık bulan ifadelerden elde edilen kodlar ise malzemenin sürdürülebilirliği ve mekanın sürdürülebilirliği alt kodları çerçevesinde şekillenen zamansal sürdürülebilirlik kodu, mekanın kullanımıyla ilişki kodu ve malzemenin teknolojik gelişimi kodudur. Bu kapsamda malzemenin teknolojik gelişimi kodu K11'in *"...teknoloji ilerledikçe bence malzemeler de değişiyor."* ifadesi ile örneklenebilirken, zamansal sürdürülebilirlik kodu ise K6'nın *"Yüzyıllar boyunca ayakta kalabilecek malzemeleri tarzında sürdürülebilir malzemeler."* ifadesi üzerinden malzemenin sürdürülebilirliği alt kodu çerçevesinde örneklenebilir. Mekanın kullanımıyla ilişki kodu ise K10'un Olbia Çarşısı örneği üzerinden *"...sirkülasyon*

eylemi çok olduğu ve zamanın aslında değerli kılındığı bir alan olduğunu düşünüyorum." ifadesi ile yine K11'in *"İnsanın orada yaşadıkça mekanı da bir şekilde zaman geçtikçe aslında daha kullanışlı nasıl hale getirebilirse ya da nasıl keyifli hale getirilebilirse o zamanla evriliyor ya bu belki bu zamansallığın yaşanmasıyla ilişkilendirilebilir, yani deneyimle birlikte."* ifadesi ile irdelenebilecek, tez kapsamında önerilen modelin fenomenolojik deneyime dayalı zamansallık kavrayışı çerçevesinde de önem taşımaktadır.

K3'ün *"...Antalya için önemli ve önemli bir sembol, yer tarifi ve konumu, deneyimi..."* ifadesi bağlamında kent belleği üzerinden aidiyete ve kanıksamaya dayalı bir ilişki çerçevesinde yorumladığı zamansallık kavramı, yapının bellekte yer edinmesi şeklinde katılımcıya özgü bir kod oluşturmayı sağlamıştır. Benzer biçimde mekansal ihtiyaçların zamanla değişmesi, mekan algısının zamanla değişiklik göstermesi kodları da yalnızca K18'in diğer katılımcılardan ayrışan yorumları doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu kodlara ek olarak zamansallık kapsamında ortaya koyulan, mimarın mesleki deneyimi kodu, gece-gündüz ayrımının mekandaki etkisini de içeren gün içerisinde değişen kullanım ve etki kodu ile yapının inşa süreci gibi kodlarla karşılık bulan çeşitli ilişkilendirmeler yine sonda sorulara yapılan yorumlardan elde edilmiştir.

Modelin estetik oluş ögesine dair altyapının katılımcılar tarafından yorumlanmasını hedefleyen "estetik deneyime dayalı boyut" kategorisini şekillendiren duyusallık ve zamansallığa dair sorgulamaları içeren iki alt kategorinin irdelenmesinin ardından son olarak tektonik oluş ögesinin yorumlanması kapsamında ortaya koyulan "tektonik deneyime dayalı boyut" kategorisi maddesellik ile arkitektonik kavramlarının sorgulandığı alt kategorilere yönelik sorular üzerinden tartışılmıştır. Bu alt kategorilerin oluşturulmasındaki temel amaç katılımcıların mimari tasarımın tektonik niteliğinin barındırdığı strüktürel ve malzemeye dönük verilerinin inşa sürecinden kullanımına algı ve deneyiminin barındırdığı duyusal, bedensel ve zamansal farkındalıklara sahip olma durumlarını irdelemektir. Aynı zamanda maddesellik ve arkitektonik kavramlarına ne kadar aşina olduklarının bulgulanması hedeflenmektedir. Bu kapsamda katılımcılara öncelikle "Mimari tasarımda maddesellik denildiğinde ne anlıyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Gerekli görüldüğü durumlarda katılımcılara, yaptıkları yorumları örneklendirmelerini isteyen veya bilgilerinin kaynağının ne olduğunu açıklamalarını hedefleyen sonda sorular sorulmuştur. Bu doğrultuda "Maddesellik kavramına ilişkin yorumlar" alt kategorisine ait kod-katılımcı ilişkisini içeren veriler Çizelge 4.11'de özetlenmiştir.

Çizelge 4.11'de görüldüğü üzere maddesellik kavramı katılımcılar tarafından büyük oranda malzeme ile ilişkili olarak yorumlanmıştır. 6 katılımcı maddesellik kavramına dair bir bilgi veya yorumları olmadığını ifade etmiştir. Malzeme ile kurulan ilişkinin ardından maddesellikle ilgili en çok değinilen ilişki ise duyusallıkla kurulan ilişkidir. Bu bağlamda K1'in *"...malzeme daha çok maddesellik denince benim aklıma o geliyor. Malzemelerim yarattığı hisler gibi."* ifadesi hem malzeme hem de duyusallık ile ilişkili kodlarına örnek oluşturmaktadır. Maddesellik bağlamında duyusallık ile ilişkili olma kodu modelin tektonik oluş ögesinin kurgusu çerçevesinde de önem taşımaktadır. Bu kod kapsamında K7'nin *"Maddesel olan bizim gerçekten hissedebildiğimiz dokunabildiğimiz olan."* ifadesi ve K18'in *"...farklı bir madde farklı bir malzeme kullanıldığında o da farklı bir his oluşturuyor."* ifadesi de tez kapsamında vurgulanmaya çalışılan tektonik duyarlılık çerçevesinde hedeflenen maddeselliğin

duyusal boyutuna az sayıda da olsa örnek teşkil etmeleri açısından değinilmesi gereken yorumlardandır.

Çizelge 4.11. Maddesellik kavramına ilişkin yorumlar alt kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)

[6]	Kod	Katılımcı
1	Malzeme	K1, K3, K4, K10, K13, K18, K19, K20
2	Bilgi yok	K5, K12, K14, K15, K16, K17
3	Duyusallık ile ilişkili	K1, K7, K18
4	Formun örgütlenmesi	K2, K9, K10
5	Strüktür	K3, K4
6	Doluluk	K2, K6
7	Somut olma	K8, K10
8	Tasarımın ögeleri ve ele alınışları	K11, K13
9	Tasarım sürecinin adımları	K19
10	Teknik	K19

K3'ün hem malzeme hem de strüktür kodlarının oluşumunda etken olan ifadeleri ise *"Maddesellik dediğimiz zaman elle tutulur bir şey anlıyorum. Daha çok strüktür malzemeleri daha çok mimarlığın yapı alanını ilgilendiren bir şey olarak anlıyorum."* şeklindedir. Maddesellik kavramı yapısal olan niteliklerle ilişkilendirilmenin yanı sıra mimari tasarımın ögelerinin veya formunun örgütlenmesiyle de ilişkilendirilmiştir. Bu yorumlara paralel bir biçimde yine formun örgütlenmesinde de etken olan ama iki ayrı katılımcının ifadeleri doğrultusunda ayrıştırılarak farklı bir kodla ele alınan doluluk kavramı da maddesellikle ilişkili olarak yapılan yorumlardandır. Bu kapsamda örnek olarak K2'nin *"Maddesellik, doluluk anlıyorum…Yani maddesellikte işte bu dolulukla boşlukların dengeli bir entegrasyon içinde olması gerektiğini düşünüyoruz ya ki öyle olmalı da bence."* ifadesi hem formun örgütlenmesi hem de doluluk kodları için veri oluşturmuştur. K10'un *"Maddesellik, daha çok aklıma malzeme ve form geliyor. Yani daha çok soyuttan ziyade somut kavramlar canlanıyor."* yorumu da formun örgütlenmesine hem de somut olma kodlarına örnek teşkil etmektedir. Bunlar dışında maddesellik kavramı tasarımı meydana getiren ögelerle, teknikle ve tasarım sürecinin adımları ile de ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

Maddeselliğe dair sorgulamanın ardından katılımcılara "Mimari arkikektonik denildiğinde ne anlıyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda "Arkitektonik kavramına ilişkin yorumlar" alt kategorisine ait kod-katılımcı ilişkisini içeren veriler Çizelge 4.12'de özetlenmiştir. Çizelge 4.12'de görüldüğü üzere katılımcıların yarıdan fazlası arkitektonik kavramına dair bir bilgi veya yorumları olmadığını ifade etmiştir. 5 katılımcı deprem ve yer hareketleri ile ilişkili bir kavram olduğunu düşünürken, 2 katılımcı da teknoloji ile ilgili bir kavram olabileceği ile ilgili yorum yapmıştır. Bunlar dışında tekil katılımcılar tarafından da taşıyıcı ile ilgili olması, büyük bir etki belirtmesi ve değişebilirlik kavramıyla ilişki üzerinden yorumlamalar yapılmıştır. K2'nin *"Arkitektonik. Tektonik deyince birazcık daha böyle bir sanki zemin yapısı, deprem hareketleri gibi geliyor, bir yandan daha böyle teknolojik bir şey mi acaba…"* ifadesi bilgi yok kodundan sonra en sık karşılık bulan iki kod olan depremle ilgili ve teknoloji

ile ilgili kodlarına örnek oluşturmaktadır. K3'ün *"Yine taşıyıcı ile ilgili bir şey olduğunu düşünüyorum ama kelime anlamının tanımını bilmiyorum."* ifadesi de, taşıyıcı ile ilgili kodunu oluşturan veriyi sağlarken aynı zamanda bilgi yok kodu dışında kalan kodların üretildiği yanıtlar bağlamında da katılımcıların bu kavramla doğrudan karşılaşmadıklarına dair bilgi sunar. Bu çıkarım katılımcıların kavramın kelime anlamını bilmediklerine ve kişisel görüşleriyle yorumladıklarına dair örnek teşkil etmesi açısından önemlidir.

Çizelge 4.12. Arkitektonik kavramına ilişkin yorumlar alt kategorisine ait kod-alt kod-katılımcı ilişkisi (Orijinal 2025)

[6]	Kod	Katılımcı
1	Bilgi yok	K1, K4, K5, K6, K8, K11, K12, K14, K15, K16, K19
2	Depremle ilgili	K2, K9, K13, K17, K20
3	Teknoloji ile ilgili	K2, K18
4	Taşıyıcı ile ilgili	K3
5	Büyük bir etki	K7
6	Değişebilirlik	K10

Yarı yapılandırılmış ön görüşme verilerinden her bir kategori ve alt kategori çerçevesinde tartışılan sorular sonucu elde edilen kod ve alt kodlar ile katılımcılarla ilişki tablolarından elde edilen bulguları, -gerekli görüldüğü durumlarda görüşme çerçevesinde katılımcılara yönlendirilen- bilginin kaynağına ve örneklendirmeye dair sonda sorularla beraber yorumlayarak özetlemek ve mimarlık eğitimi, mimarlık felsefesi ve mimari fenomenoloji çerçevesinde bütüncül çıkarımlarda bulunmak gerekirse aşağıda yer alan maddelere vurgu yapmak yerinde olacaktır;

- Yarı yapılandırılmış görüşmeler çerçevesinde katılımcıların mimari tasarım sürecinde tasarım anlayışınızı etkileyen faktörler nelerdir şeklindeki, katılımcıyı görüşme sürecine hazırlayan soru ve stüdyo deneyimlerinin çıktılarının sorulduğu son görüşme sorusu gibi daha genel ve yoruma açık sorulara detaylı cevaplar verme eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Mimarlık ve felsefe ilişkisinin sorgulandığı ana soruya yorum yaparak cevap verme oranlarının, doğrudan mimari fenomenoloji gibi net bir kavram veya kuramın sorulduğu sorulara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Mimarlık ve felsefe disiplinleri, kod-katılımcı tablolarında da ifade edildiği üzere öğrencilerin çoğunluğu tarafından ilişkili bulunmuştur. Bu ilişki katılımcılar tarafından çeşitli kodlara karşılık gelecek örüntülerin izlenebildiği biçimlerde farklı ifadelerle yorumlanmıştır. Katılımcılara kurdukları bu ilişkiye dair bilginin veya ilişkisiz olmasına dair yorumlarını yaparken sahip oldukları bilginin kaynağının ne olduğu sonda soru aracılığıyla sorulmuştur. Bu kapsamda ders içi, ders dışı, karma veya kişisel yorum şeklinde açıklamalar yapmaları beklenmiştir. 5 katılımcı bilgilerinin kaynağını ders dışı olarak tanımlarken, 6 katılımcı daha çok kişisel yoruma dayalı bir yorum yaptıklarını, 6 katılımcı karma bir bilgi kaynağı çerçevesinde soruyu yorumladıklarını açıklamış, 3

katılımcı ise ders içi bilgileri çerçevesinde yanıt verdiklerini belirtmiştir. Bu doğrultuda yapılan yorumların yarıdan fazlasının ders dışı bilgi ve kişisel yorum üzerinden bu ilişkileri kurması dikkate değerdir. Özellikle K14'ün ders dışı olarak bilgi kaynağını tanımlamasının ardından, mimari tasarım derslerinde mimarlık-felsefe ilişkisi temelli bir tartışmanın gerçekleştiği durumlara dair yorumu bu bağlamda önem taşımaktadır. K14 bu türden felsefi duyarlılıklar içeren tartışmaların ancak öğrencinin literatür araştırması kapsamında belirlediği konsept veya incelediği örnek üzerinden tartışmayı açması sonucunda gerçekleşebildiğini belirtmiştir. Bu yorum, araştırmanın müfredat ve ders içeriklerine dair bulguları ile ilişkilendirilebilmesi açısından vurgulanmaya değerdir.

- Mimarlık felsefesi kapsamında daha özelleşmiş mimari fenomenoloji gibi mimarlık kuramcıları ve çağdaş mimarlar tarafından oldukça yoğun bir biçimde tartışılan disiplinlerarası alana dair 2 katılımcı dışında hiçbir katılımcının bilgi veya yorumunun olmaması yine araştırma kapsamında önemli bir bulgudur.

- Katılımcılar mekan ve yer gibi günlük hayatta duydukları veya mimarlık eğitiminde daha sık karşılaştıkları kavramlara daha rahat ve yüksek katılımlı cevaplar vermektedir. Mekan tanımı çerçevesinde daha çok Mimarlığa Giriş dersi kapsamında tartışılan mekanı tanımlayıcı, sınırlandırıcı unsurlar ve insan faktörüne dair veriler üzerinden yorumlamalar yapılmıştır. Yer kavramını ise genellikle mevcut ve verili bir konum veya alan tarifi üzerinden gerçekleştirmişlerdir. İkisinin ayrıştığını ifade ediyor ve bu ayrımı ölçek, tanımlı olma, sınırlı olma soyut-somut olma gibi çeşitli durumlar üzerinden aktarıyor olmalarına karşın, genellikle iki kavramın yaşamsallık çerçevesinde net bir ayrımına hakimiyet söz konusu değildir.

- Yerin ruhu kavramı çerçevesinde kavramı oluşturan kelimelerin yarattığı çağrışımla beraber çevresel verilerle ve kültürel verilerle ilişkilendirmeler yapabilenlere ek olarak tasarımın kullanıcıda oluşturduğu his, aidiyet bellek gibi ilişkilendirmeler de yapabilen katılımcıların varlığı araştırma açısından önemli bir bulgudur. Ancak diğer sorulardan elde edilen bulgularda da görüldüğü üzere ilişkilendirmelerin yoğunluk olarak bağlamın fiziksel, kültürel ve sosyal verilerine referans yoluyla yapıldığından ve daha çok yaşantısal oluş ögesine altlık oluşturabilecek çerçevede bir bilgi birikimi veya yorum kapasitesinin varlığından bahsedilebilir. 20 katılımcıdan 18'ine yerin ruhu kavramına dair yaptıkları yorumun ve bilginin kaynağı sorulmuştur. 12 katılımcı ifadelerinin kaynağının kişisel yorumları olduğunu, 4 katılımcı kişisel yorumlarının ders içi bilgileriyle bir arada geliştiğini, 2 katılımcı ise yorumlarının ders içi bilgiye dayandığını belirtmiştir. Yöneltilen bu sonda soru yoluyla katılımcıların, yerin ruhu kavramına kuramsal bir bilgi çerçevesinde hakim olmadıkları, genellikle kendi yorumları üzerinden kavramı yorumladıkları görülmüştür.

- Özellikle tez kapsamında estetik deneyimin bedensel ve duyusal duyarlılığının tartışmaya açıldığı çerçevede ve 21. yüzyılın görsel tüketimin egemen olduğu paradigması içerisinde göz dışında duyulara referans veren, birden çok duyunun tasarımı etkilediğini vurgulayan katılımcıların olması duyusallık kavramı çerçevesinde önemli bir farkındalığa dikkat çekmektedir. Bunun yanında

katılımcıların yarısının göz ve görme duyusunun baskın karakterine yaptığı vurgu da göz ardı edilmemesi gereken bir bulgudur. Duyu sözcüğünün gündelik bilgisi sebebiyle katılımcıların bu soruya yorum yapabilme potansiyeli artmaktadır. Bunun yanı sıra ders içi kaynaklarla da, özellikle malzeme üzerinden dokunsallık tartışmalarının sürdürüldüğüne dair ifadeler ve mimarlık tarihi derslerinde tartışılan örnekler üzerinden ışık, ses, dokunsallık etkilerinin mekansal karşılıklarını örneklendirebilen K17, K11 gibi katılımcıların ifadeleri dikkat çekicidir. Zamansallık ise sonda sorularda yapılan sorgulamalardan önce genellikle mimarinin tarihsel dönemleri, akımlar, zamansızlık ve mimari tasarımda zaman yönetimi konularıyla ilişkilendirilmiş olup; mekana, tektoniğe veya deneyime yansıyan zamansal etkiler bağlamında bir yorum ana soru kapsamında yapılmamıştır. Bu doğrultuda katılımcılara yöneltilen sonda sorularla zamansallık tartışmasının, yaşamsal ve tektonik karşılıkları ile ilgili yorumlar üzerinden gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu sonda sorulara verilen yanıtlarda zamansal etkilerin izlenebilirliği gibi zamansallığın algısal karşılıkları üzerinden ilişkilendirmeler kuran az sayıda katılımcı tespit edilmiştir. Bununla beraber yoğunlukla mekan ve malzemenin kullanım ömrü veya mekanda geçirilen süre, malzemenin teknolojik gelişimi gibi daha fiziksel ve ölçülebilir ilişkilendirmelere değinilmesi, estetik deneyimin zamansallığı çerçevesindeki fenomenolojik duyarlılığın yeterli seviyede gelişmediği yönünde bir gösterge olarak okunabilir.

- Modelin tektonik oluş ögesi çerçevesinde sorgulama yapmak üzere belirlenen maddesellik ve arkitektonik kavramlarına dair sorularda katılımcıların yorumlarının madde ve zamanın ilişkisine veya mimarlığın arkitektonik boyutunun barındırdığı algısal, zamansal ve duyusal estetik niteliklerin farkındalığına dair ifadeleri çok sınırlı biçimde gözlenmiştir. Bu kapsamda yalnızca üç katılımcıda maddeselliğin duyularla ilişkisini kuran, böyle bir duyarlılık içeren veriler kodlanmış olup, arkitektoniğe dair fenomenolojik bir farkındalık hiçbir katılımcıda bulgulanmamıştır. Maddesellik ile ilgili kurulan ilişkiler daha çok malzeme ve tekniğin fiziksel boyutlarıyla veya mekanı, yapıyı oluşturan ögelerin fiziksel örgütlenme biçimiyle ilgili yorumları içermektedir. Arkitektonik kavramına dair 11 katılımcının herhangi bir bilgisinin olmaması, yorum yapan katılımcıların ise kavrama dair herhangi bir kuramsal bilgileri olmadan kelimenin anımsattığı kavramlar üzerinden kişisel yorumlarını yapıyor olmaları da araştırma kapsamında tektonik farkındalığın sınırlılığı açısından önemli bir bulgudur.

- Sonuç olarak ön görüşmelerden elde edilen bulgular kapsamında katılımcıların yöneltilen sorulardaki kavramlara ve tanımlara doğrudan hakim olmadıkları, bu kavramları herhangi bir kuram veya kuramcı üzerinden örnekleyemedikleri, mimari fenomenoloji kavramıyla karşılaşmadıkları ve bilgilerinin olmadığı görülmüştür. Tez kapsamında önerilen modelin ögelerinin yorumlanmasına dair belirlenen kategoriler üzerinden şekillenen sorular yoluyla açılmaya çalışıldığı süreçte ise genellikle yorum yoluyla mimari fenomenolojiyle ilişkilendirilebilecek az sayıda değinmenin yapılabildiği bulgulanmıştır. Yaşamsal, algısal, bedensel vb. fenomenolojik çerçevede yorumlanabilecek bu az sayıdaki ilişkilendirmelerin kaynağının çoğunlukla kişisel yoruma dayandığı

ve ders içi bilginin bir çıktısı olmadığı tespit edilmiştir. Ders içi bir bilginin çıktısı olduğu durumlarda ise genellikle öğrencinin atölye sürecinde literatür araştırmaları çerçevesinde açtığı tartışmalara dayandığı görülmüştür. Bu doğrultuda kurulan ilişkilerin yine çoğunluğunun yaşantısal oluş kapsamında ele alınabilecek, kullanıcı olarak insan ve bağlamla kurduğu fiziksel, kültürel, sosyal ilişki üzerinden şekillendiği söylenebilir. Yarı yapılandırılmış ön görüşmeler çerçevesinde yapılan tüm bu çıkarımlar ve elde edilen bulguların müfredatın analizi kapsamında elde edilen bulgularla örtüştüğü görülmüştür.

Son görüşmelerden elde edilen verilerle stüdyo deneyimi ve çıktıları hakkında katılımcılara yöneltilen soruya verilen yanıtlarda ise neredeyse bütün katılımcıların ifadelerinde yer ile ilişkili farkındalık içeren yorumlar yapıldığı görülmüştür. Ek olarak yerin ruhu, insan algısı, aidiyet, felsefi bakış açısı gibi değinmelerin varlığı da dikkate değer bir bulgudur. K4'ün *"Bu ders benim yaptığım yapıyı işte yerle bağdaştırmayı, işte mekan kurgusunu sorgulamamı sağladı… yerin ruhunu yansıtırken hani bir yerde araştırmalar yapmak, işte o yerin neler yaşadığını, hangi malzemeler kullandığını, o yöreye has neler var? Bunları işte araştırmamı sağladı."* ifadesi ve K13'ün *"…biraz daha insanların algısıyla ilgili bir şeyler de olduğunu işte bu mekanın sadece kullanımına dair ya da iklime dair değil de insanlardaki bıraktığı etkinin de önemli olduğunu anlamış oldum."* ifadeleri bu kapsamda örnek olarak verilebilir.

Ek olarak son görüşmeler kapsamında 15 katılımcının ifadelerinde teknolojiyi kavrayış biçimlerinde, teknolojinin mimari tasarıma etkisine dair bakış açılarında ve tasarımda teknoloji kullanımına dair yaklaşımlarında yaşanan değişim takip edilmiştir. Bu çerçevede çeşitlenen yorumların izlenmesinin yanında teknolojinin mimari tasarımda kullanımına dair ortak bir kavrayış değişiminin de izleri de sürülebilmiştir. Bu durum K5'in *"Aslında teknolojinin mimari yapının içinde her zaman böyle o ışıklarla ya da işte fütüristik gözükmesi yerine diyeyim aslında daha farklı entegre olabileceğini düşünüyorum…Yani yapısal olarak da olabilir bu yine kullanılan malzeme ile ilgili olabilir, kullanılan malzemelerin değişim şekli ile ilgili olabilir."* ifadesi, K10'un *"Önceden sanki daha teknolojik cihazları entegre ederek biz bunu yapıyormuşuz gibi algılıyorken aslında bunu hem yapım tekniğiyle hem malzeme seçimiyle gibi farklı ufak tefek dokunuşlarla bile bunu teknolojik hale getirebileceğimizi anladım aslında."* ifadesi ile örneklendirilebilir. K1'in bu durumu ölçek açısından irdelediği *"…teknolojik bir yapı dediğimizde illa çok yüksek binalar işte çelik strüktür olması gerekiyormuş gibi hep düşünüyorduk ama bunu çok küçük bir ölçekte tasarladığımız bir yapıda da teknolojiyi kullanabileceğimizi…"* şeklinde devam eden ifadesi de bu bağlamda değinilmesi gereken bir örnek oluşturmaktadır. K1, K5 ve K10'un ifadeleriyle örneklenen bu ortak bakış açısı değişimi K2, K3, K7, K12, K13, K14, K18 ve K20'nin yanıtlarında da benzer ifadelerle karşılık bulmuştur.

Bu örneklendirmeler kapsamında da görüldüğü üzere, son görüşmelerden elde edilen çıktıları yer ve teknoloji kavramlarına dair farkındalığın okunması üzerinden iki ayrı çerçevede şu şekilde özetlemek mümkündür;

- Stüdyo deneyiminin çıktılarında yer kavramına, yerin ruhu kavramına ve yerin deneyimine ilişkin değinmeler gözlenmesi ve bu bağlamda bir farkındalık geliştirildiğinin izlenmesi araştırmanın bulguları açısından önemlidir. Yerin fiziksel verilerine dair farkındalığın yanında yerin ruhuna, insan algısına,

aidiyete ve felsefi bakış açısına dair farkındalıkların katılımcıların ifadelerinde izlenmesi, modelin yaşantısal oluş ögesine ek olarak, bağlamsallık ve deneyim temelinde estetik oluş ögesine dair referansları da barındırması açısından önemli bir çıktıdır.

- Teknolojinin mimari tasarımda kullanımının yalnızca yüksek teknolojik imgeler üzerinden karşılık bulan, yapının tektoniğinden ayrı bir girdi olmadığına, malzeme ve teknikle ilişkili olarak mimariye entegre edilebildiğine dair farkındalık da yine bağlamsal, yaşamsal ve deneyime dayalı katmanlarıyla okunabilecek bütüncül bir tektonik anlayışının temelini oluşturması açısından öğrencilerin edindiği önemli bir çıktıdır. Bu kazanım çalışma kapsamında tektonik oluş ögesine ek olarak yaşantısal oluş ve estetik oluş ögeleriyle de ilişkili olarak geliştirilen farkındalığa dair önemli bir bulguya işaret etmektedir.

Bu değerlendirmeler kapsamında son görüşmelerden elde edilen, bulgular stüdyo sürecinin çıktılarına dair sonraki bölümde gerçekleştirilen değerlendirmeler ve elde edilen bulgularla ilişkilendirilmiş ve bu yolla bütüncül bir tartışmanın gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

4.2.3. Stüdyo çalışmasının örgütlenmesi, izleği ve fenomenolojik değerlendirme yönteminden elde edilen bulgular

Durum çalışmasının üçüncü adımını oluşturan stüdyo çalışması ise Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü 2023-2024 Bahar Yarıyılında 5 AKTS ders yükünü oluşturan MIM 089 kodlu Toplumsal Destek Projeleri seçmeli dersi kapsamında yürütülen kuramsal ders anlatımları ve paralelinde bu kuramsal altlığın çıktılarını araştıran pratik üretimler üzerinden kurgulanmıştır. Eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası model önerisinin mimarlık eğitimi kapsamında 21. yüzyılda yer ve teknolojinin bir aradalığı teması çerçevesinde ele alınması ve stüdyo çalışmasına aktarılarak bir izleğinin sunulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda tanımlanan ders mimarlık felsefesi temelli tartışmayı, çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde, 21. yüzyılda paradigmayı dönüştürücü kavramlar olarak yer ve teknolojinin bir aradalığı kapsamında kurgulayan kuramsal aktarım ve stüdyo çalışmasından oluşmaktadır (Şekil 4.10).

Şekil 4.10'da da takip edilebileceği üzere, stüdyo çalışmasının ilk 3 haftasında tasarım problemi tanımlanmış, öğrencilerin çalışmalarını gerçekleştirecekleri "yer"i belirlemeleri beklenmiştir. Bu süreçte mimarlığın antik tanımında yer alan Vitruvian köklerin yeniden ele alınmasını temel alan disiplinlerarası kuramsal aktarım öncesinde yarı yapılandırılmış ön görüşmeler tamamlanmıştır. 4. hafta itibariyle taslak fikir projelerinin üretilmesinin ardından Şekil 4.11'de gösterilen 5 haftalık kuramsal aktarım şeklinde belirlenen programın içerisinden ilk üç ders tamamlanmıştır. Bunlar, paradigma değişiminin izleğini sunan, yerin yaşamsal boyutunu ve yerin estetik deneyimini içeren kuramsal aktarımlardır. Ardından ara sınav teslimleri çerçevesinde öğrencilerin yer ve estetik deneyime dayalı bilgileri doğrultusunda taslak önerilerini geliştirmeleri beklenmiştir. Teknolojinin tektonik özü ve teknoloji-yer-deneyim ekseninde çağdaş üretimleri içeren son iki kuramsal aktarımın ardından öğrencilerin kritik alarak projelerini geliştirmeleri ve final teslimine önerilerini teknolojinin ele alınışına dair edindikleri bilgiler çerçevesinde güncellemeleri beklenmiştir. Dönemin

başlangıcında öğrencilerle paylaşılan ve bu süreci aktaran dönemlik ders programı ise Şekil 4.12'de görülmektedir.

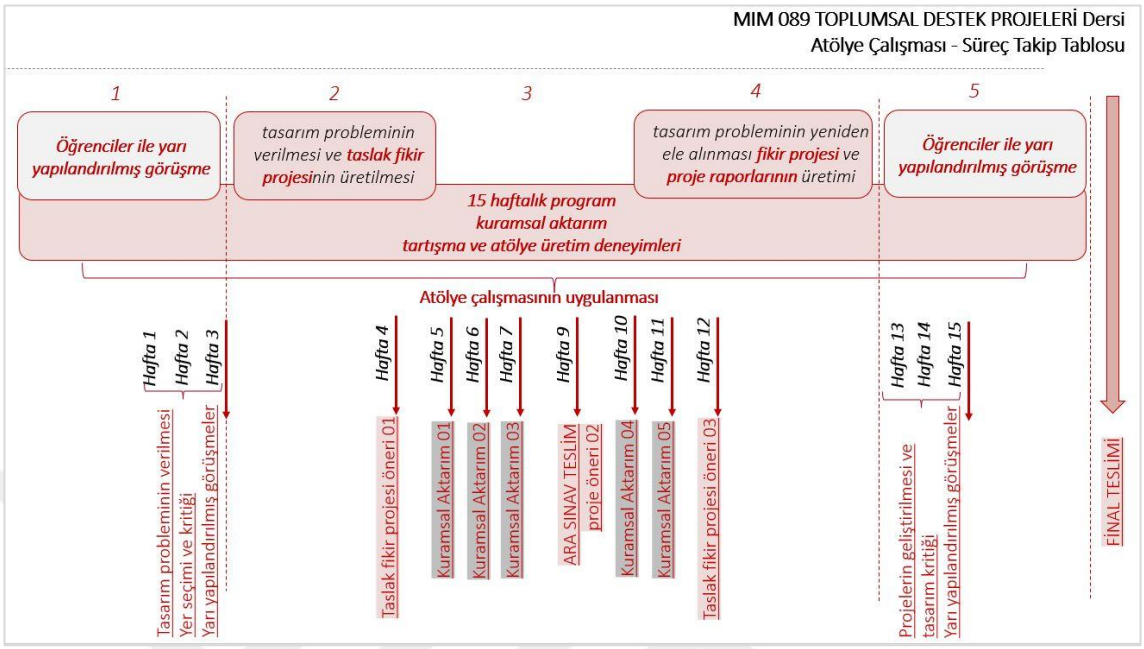

Şekil 4.10. Stüdyo çalışması süreç takip tablosu (Orijinal 2025)

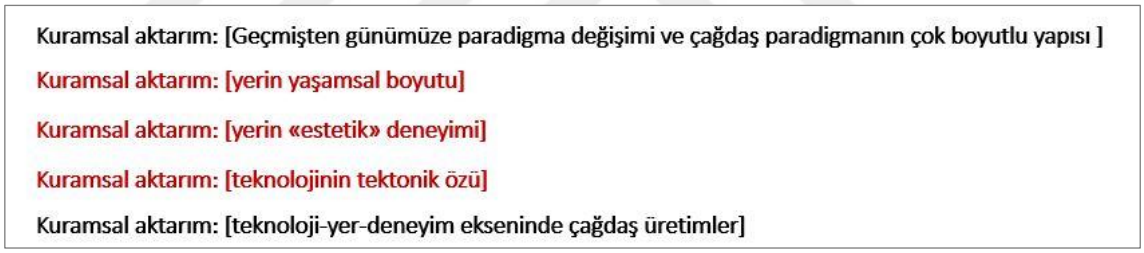

Şekil 4.11. Stüdyo çalışmasının 5 haftalık kuramsal aktarımı (Orijinal 2025)

Stüdyo çalışması kapsamında üretilmesi beklenen proje için öğrenciler ile dönem başında paylaşılan föy EK-6'da yer almaktadır. Bu föy üzerinden de takip edilebildiği üzere, 21. yüzyılın teknolojik paradigması içerisinde yerin deneyimine dayalı bir tasarım anlayışının uygulanabilirliğini tartışmak ve öğrencilere aktarılan mimari fenomenolojiye dayalı disiplinlerarası altlığın mimari tasarıma entegrasyonunu irdelemek bu stüdyo çalışmasının temel hedefini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda stüdyo çalışması çerçevesinde gerçekleştirilen kuramsal aktarımdan elde edilen bilgiler yoluyla mimarlıkta yer ve teknoloji kavramlarına eleştirel ve bütünsel bir bakış geliştirilmesi hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında öğrencilerden 1980 itibarı ile Antalya kent merkezinin kıyı hattındaki yayılım alanı içerisinde bir 'yer' tanımlaması yapılması beklenmiştir. Bu seçimin yerin özgün niteliklerine dair analizler ve tespitler sonucunda belirlenmiş olması ve geliştirilen önerinin de yeri meydana getiren fiziksel, kültürel, sosyal, duyusal vb. tüm verilerden etkilenen bağlamın biricikliğine yanıt araması hedeflenmiştir. Seçilen çalışma alanında yerde olmak ve farkında olmak temaları üzerinden mekânsal ve zamansal farkındalığın deneyimlendiği bir üst örtünün ve bu üst

örtünün tanımladığı yarı açık hacmin kurgulanması stüdyo çalışmasının tasarım problemini oluşturmaktadır.

Öğrencilerden kent içerisinde tanımlı bir boşluk ve aralık olarak karşılık bulacak bir duraklama ve farkındalık anını mimari tasarım yoluyla ortaya koymaları beklenmektedir. Bu kapsamda duraklama, dinlenme, buluşma, toplanma gibi çeşitli eylemlerin gerçekleştirilebileceği, yapının kendi tasarım anlayışında barındırması beklenen kente, çevreye, belleğe kısacası bağlamı oluşturan her türlü veriye dair farkındalığın yanı sıra çok çeşitli konularda toplumsal farkındalığında geliştirilebileceği eylem potansiyellerini üretebilecek bir senaryo kurgulamaları hedeflenmektedir. Önerilen üst örtü ve tanımlı boşluğun sürekli kullanımda duraklama, dinlenme, buluşma, toplanma gibi sabit ve/veya dönüştürülebilir eylem potansiyellerine ve geçici kullanımda tasarımcı tarafından önerilen çeşitli faaliyetlere imkan sağlayacak biçimde yere özgü veriler doğrultusunda alınan kararlarla şekillendirilmesi gerekmektedir. Tasarım probleminin yer ve teknolojinin bir aradalığına dayalı üst çerçevesi doğrultusunda stüdyo sürecinde öğrenci çalışmalarından beklenen en önemli çıktı ise, önerilen tasarımın 21. yüzyılda mimarlık alanına yansıyan çağdaş teknolojik gelişmeler ışığında tasarlanmış olması ve bu teknolojik tasarım girdisinin yerin deneyimini güçlendirici nitelikte kurgulanmasıdır. Stüdyo çalışmasının kuramsal aktarımları çerçevesinde gerçekleştirilen sunumların örneklerine ise EK-7'de yer verilmiştir.

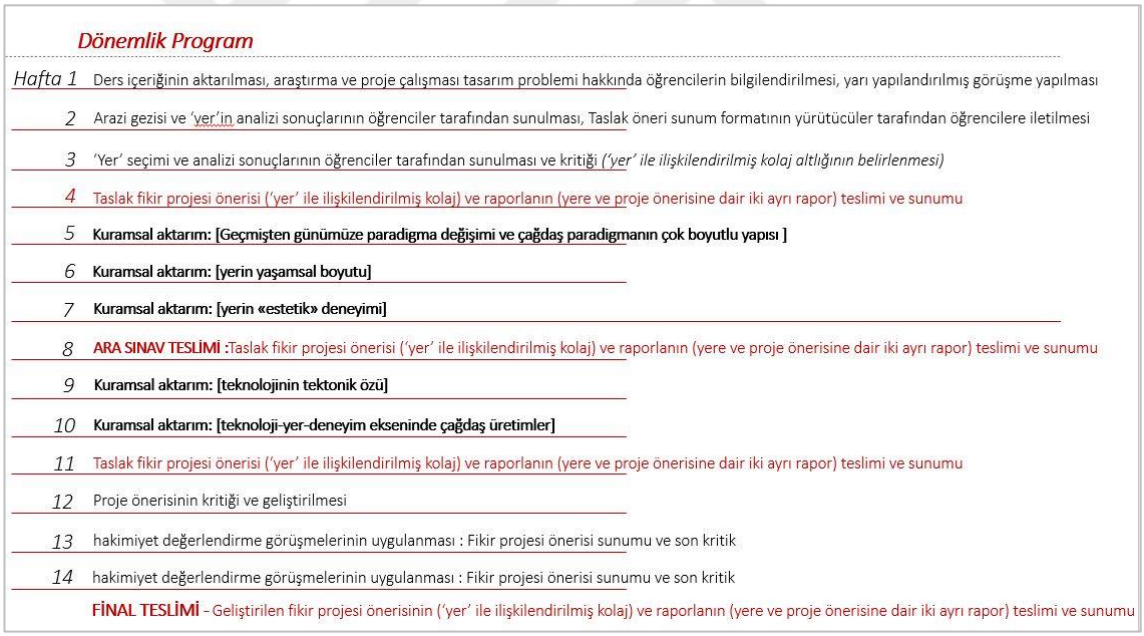

Dönemlik Program

Hafta 1	Ders içeriğinin aktarılması, araştırma ve proje çalışması tasarım problemi hakkında öğrencilerin bilgilendirilmesi, yarı yapılandırılmış görüşme yapılması
2	Arazi gezisi ve 'yer'in analizi sonuçlarının öğrenciler tarafından sunulması, Taslak öneri sunum formatının yürütücüler tarafından öğrencilere iletilmesi
3	'Yer' seçimi ve analizi sonuçlarının öğrenciler tarafından sunulması ve kritiği *('yer' ile ilişkilendirilmiş kolaj altlığının belirlenmesi)*
4	Taslak fikir projesi önerisi ('yer' ile ilişkilendirilmiş kolaj) ve raporlanın (yere ve proje önerisine dair iki ayrı rapor) teslimi ve sunumu
5	**Kuramsal aktarım: [Geçmişten günümüze paradigma değişimi ve çağdaş paradigmanın çok boyutlu yapısı]**
6	**Kuramsal aktarım: [yerin yaşamsal boyutu]**
7	**Kuramsal aktarım: [yerin «estetik» deneyimi]**
8	**ARA SINAV TESLİMİ :**Taslak fikir projesi önerisi ('yer' ile ilişkilendirilmiş kolaj) ve raporlanın (yere ve proje önerisine dair iki ayrı rapor) teslimi ve sunumu
9	**Kuramsal aktarım: [teknolojinin tektonik özü]**
10	**Kuramsal aktarım: [teknoloji-yer-deneyim ekseninde çağdaş üretimler]**
11	Taslak fikir projesi önerisi ('yer' ile ilişkilendirilmiş kolaj) ve raporlanın (yere ve proje önerisine dair iki ayrı rapor) teslimi ve sunumu
12	Proje önerisinin kritiği ve geliştirilmesi
13	hakimiyet değerlendirme görüşmelerinin uygulanması : Fikir projesi önerisi sunumu ve son kritik
14	hakimiyet değerlendirme görüşmelerinin uygulanması : Fikir projesi önerisi sunumu ve son kritik
	FİNAL TESLİMİ – Geliştirilen fikir projesi önerisinin ('yer' ile ilişkilendirilmiş kolaj) ve raporlanın (yere ve proje önerisine dair iki ayrı rapor) teslimi ve sunumu

Şekil 4.12. Stüdyo çalışması dönemlik program (Orijinal 2025)

Durum çalışması kapsamında irdelenen veriler iki farklı analiz kurgusunu destekleyecek şekilde toplanmıştır. Bunlardan ilki sürecin analiz edilmesi amacıyla elde edilen verilerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda kuramsal aktarımlardan önce öğrencilerin tasarım problemine vermiş oldukları yanıtın izleğini sunan taslak fikir projesinin rapor ve paftaları süreç analizinin ilk veri setini oluşturmaktadır. Ardından *Geçmişten günümüze paradigma değişimi ve çağdaş paradigmanın çok boyutlu yapısı*, *Yerin yaşamsal boyutu* ve *Yerin estetik deneyimi* konulu kuramsal aktarımlardan sonra ara sınav teslimi kapsamında proje önerilerini ve raporlarını geliştirmeleri beklenmiştir.

Buradan elde edilen çalışmalar süreç analizinin ikinci veri setini oluşturmaktadır. *Teknolojinin tektonik özü* ve *Teknoloji-yer-deneyim ekseninde çağdaş üretimler* konulu kuramsal aktarımlardan sonra ise final sınav teslimi kapsamında proje önerilerinden ve raporlarından oluşan nihai ürünlerin sunulması aşaması gelmektedir. Bu ürünler de süreç analizinin son veri setini ve aynı zamanda sonuç ürün analizinin materyalini oluşturmaktadır. Özetlemek gerekirse bu üç adımın ürünlerinin öğrenci bazında izleğinin sunulması stüdyo çalışması kapsamında süreç analizini oluştururken, final sınav tesliminden elde edilen verilerin bütün projeler bazında değerlendirilmesi de sonuç ürünlerin analizini oluşturmaktadır. Bu kapsamda bulguların aktarımında, süreç ve sonuç ürünlerinin parametre değerlendirme tablosu, ikili etkileşim değerlendirme modeli ve üçlü etkileşim değerlendirme modeli üzerinden görselleştirilerek bir izleğinin sunulması sağlanmıştır. Bunun yanında nitel araştırmalarda yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizlerinde de uygulandığı üzere katılımcıların üretimlerine doğrudan referanslar verilerek hem çalışmanın bulguları açıklayıcı bir biçimde desteklenmiş, hem de nitel veri analizinde güvenilirlik esası uygulanmıştır.

Analizlerden elde edilen bulguların aktarılması aşamasında öncelikle süreç analizine dahil olan 6 projenin detaylı değerlendirmeleri gerçekleştirilmiştir. Bu analizlerden elde edilen çıkarımların, durum çalışmasının ilk iki adımını oluşturan müfredata ve yarı yapılandırılmış görüşmelere dair analizlerle de ilişkilendirilerek tartışılması hedeflenmiştir. Ardından da diğer 10 projenin sonuç ürünlerinin öğrencilerin ifadelerine ve tasarımlarına referansla değerlendirilerek aktarılması gerçekleştirilmiştir. Son olarak tezin tartışma bölümünde 16 proje bütüncül biçimde yorumlanmıştır. Projeler kapsamında öğrencilerin ifade ve tasarımlarına verilen referanslarda özellikle o çalışmanın öne çıkan ve parametreler arası çoklu özgün etkileşimleri en iyi ifade eden yönleri üzerinden örneklemeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda yarı yapılandırılmış görüşme verilerinin sunumuna benzer bir anlatım biçimi tercih edilmiştir. Bu örnekleme yöntemi ile açıklık ve güvenilirliği sağlanmasına ek olarak, tez kapsamında tümdengelimsel olarak belirlenen parametre ve alt parametrelerin nasıl ele alındığının da daha net bir biçimde açıklanması hedeflenmiştir. Bunun yanında ikili ve üçlü etkileşim biçimlerinin alternatiflerinin örneklenmesinin, tez kapsamında ikilikleri aşan çağdaş fenomenolojik bir mimarlık anlayışının yer ve teknolojinin bir aradalığı çerçevesinde kuramsal örgütlenmesinin, pratikte nasıl kurgulanabileceğinin aktarılması açısından da önemli olduğu vurgulanmalıdır.

Bu bağlamda süreç değerlendirme tabloları üzerinden her üç teslimi de incelenmek üzere belirlenen çalışmaların ilk dördü P1, P2, P4 ve P15 şeklinde kodlanan çalışmalar olup aynı zamanda yarı yapılandırılmış görüşme sürecine de katılan öğrencilerin projelerinden oluşmaktadır. Aynı öğrenciler görüşmeler çerçevesinde de sırasıyla K1, K2, K4 ve K15 şeklinde aynı numaralandırmalar üzerinden kodlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelere katılmamış ancak belirlenen dört çalışmanın süreçlerinden farklılaşarak alternatif süreçler takip etmiş olan iki öğrencinin çalışmaları da örnekleme dahil edilirken P21, P22 şeklinde kodlanmıştır. Bu bağlamda öncelikle süreç analizi kapsamında ele alınan 6 projenin farklı süreçler ve üçlü etkileşim biçimlerine örnekler içeren süreç analiz tabloları üzerinden irdelenmesi ve proje raporları ile tasarım kararlarına verilen referanslarla açıklanması yerinde olacaktır.

Bu kapsamda P1 kodlu projenin detaylı süreç değerlendirme tablosu Şekil 4.13'te görülmektedir. Bu tablodan da takip edilebildiği üzere P1'in tasarım sürecinde her tesliminde üçlünün fenomenolojik ilişkilenme düzeyi artmış ve doğrusal bir süreç izlenmiştir. P1'in EK-8, EK-9 ve EK-10'da yer verilen proje paftalarında da görülebileceği üzere üst örtüye dair form dilini oluşturan kurgu fiziksel bağlamın önemli parçaları olarak, yapılı çevrenin tarihi dokuyu oluşturan verilerine ve çevresinde örgütlendiği ağaç ile manzara yönüne göre belirlenmiştir. Kent ölçeğinde dolaşımın akışı ve insan ölçeği ile kurulan ilişkiler yönüyle de etkileşimin ilk taslaktan itibaren yaşantısal oluş ve estetik oluş arakesitinde daha yoğun olarak ikili etkileşimler üzerinden sürdürüldüğü söylenebilir. Bu ilişkilenme biçimi öğrencinin proje raporunda ve paftasında yer verdiği *"Seçilen alanda tasarım yapılırken Saat Kulesi'nden alınan akış insan ölçeğine indirgenip Kale'nin ölçeğine doğru yükselerek hissettirilmesi amaçlanmıştır."* ifadesi üzerinden örneklenebilir.

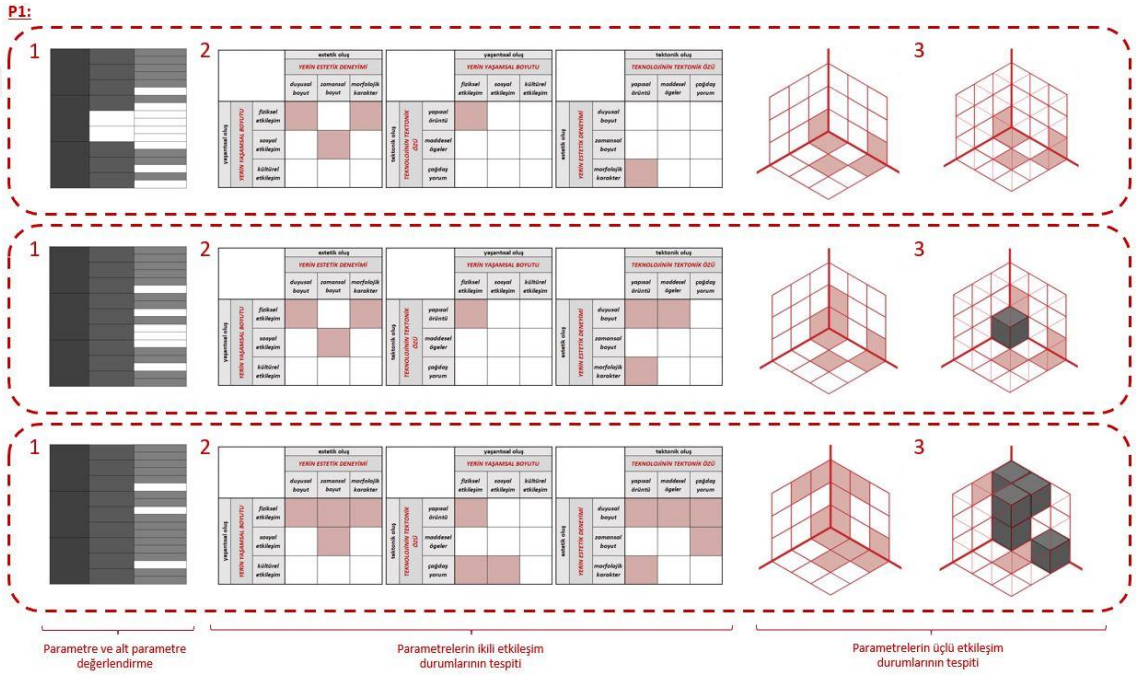

Şekil 4.13. P1 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025)

Yerin yaşamsal boyutuna ve yerin estetik deneyimine dair kuramsal aktarımların ardından gerçekleştirilen ikinci teslimden itibaren bu durumun yapısallaşma biçiminin duyusal boyutu ile de desteklenerek üçlü etkileşim ölçeğine yansıdığı görülmektedir. Teknolojinin tektonik özü ve teknoloji-yer-deneyim ekseninde çağdaş üretimler içerikli tüm kuramsal aktarımların ve kritik sürecinin ardından teslim edilen final çalışmasında ise çağdaş teknolojinin fenomenolojik boyutu çerçevesinde materyal ve teknik araştırmalarının öğrenci tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. P1 proje raporunda yer alan *"Projede seçilen alan halkın yoğunlukta olduğu bir bölgedir. Seçilen alanın transit ve durak noktası olması, yer düzleminde insan izinin fazlalığına dikkat çeker. Bu bağlamdan yola çıkılarak piezoelektrik ile tanımlanmış bir yol oluşturulur. Bu yol insanları tasarlanan alanın içine çeker. Bu sayede adımlardan ortaya çıkan basınç, elektrik enerjisine dönüştürülür. Tasarlanan alanda dikey taşıyıcı elemanların ritmi ile devam eden dikey aydınlatma elemanları konulmuştur. Dönüşen elektrik enerjisi,*

aydınlatma olarak burada karşımıza çıkar." ifadeleri bu araştırmaların bir sonucu olarak projeye yansıtılmıştır. Bu kapsamda önerilen yaklaşımla teknolojik yaklaşımın mevcutta kurgulanan sosyal ve fiziksel etkileşimin duyusal ve zamansal boyutunu güçlendirici biçimde ele alınmasının üçlü ilişkilenmeleri arttırarak çok katmanlı fenomenolojik bir örgütlenmeyi mümkün kıldığı ifade edilebilir.

Detaylı süreç değerlendirme tablosu Şekil 4.14'te görülen P2 kodlu proje ise taslak teslimden itibaren üçlü etkileşimi güçlü bir biçimde gerçekleştirmiş olması yönüyle vurgulanabilir. Kuramsal aktarımların ardından ise bu ilişkinin yoğunluğu ve niteliği artmıştır. Aynı zamanda ilişkilenmenin yoğunluğu çağdaş teknolojinin bağlamsal ve duyusal olarak güçlendirilmesine doğru bir yönelim göstererek ders kapsamında aktarılmaya çalışılan fenomenolojik duyarlılığın etkisine örnek teşkil etmektedir. P2'nin kuramsal aktarımlar öncesi taslak tesliminde de fenomenolojik bir duyarlılığın gözlenmesi yarı yapılandırılmış görüşmeler çerçevesinde de K2 şeklinde kodlanan aynı katılımcının benzer bir duyarlılığa sahip olduğunun izlenmesiyle örtüşmesi açısından önemlidir. P2'nin EK-11, EK-12 ve EK-13'te yer verilen proje paftalarında da görülebileceği üzere çalışma alanı olarak belirlenen yer, Antalya'nın kent belleğinde ve gündelik yaşantısında önemli bir yeri olan varyantın, içerisinde bulunduğu bağlamı oluşturan fiziksel ve sosyal katmanlarıyla bir arada okunarak ele alınması gereken bir noktadadır. P2'nin tasarım yaklaşımında da taslak teslimden itibaren önerinin bulunduğu bağlamın verileri ve bu verilerle yaşamsal ölçekte kurulan ilişki vurgulanmıştır. Geçirgen ve hafif bir strüktür yardımıyla yapısal örüntünün kurgulandığı ilk teslimde yere minimum müdahale ile mekansal deneyimin katılıma yönelik imkanları üretilmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle tasarım fenomenolojik çerçevede üçlüyü yaşantısal oluş kapsamında fiziksel etkileşim, sosyal etkileşim; tektonik oluş kapsamında yapısal örüntü; estetik oluş kapsamında ise her üç parametreye farklı biçimlerde referans verecek şekilde bir araya getirmiştir.

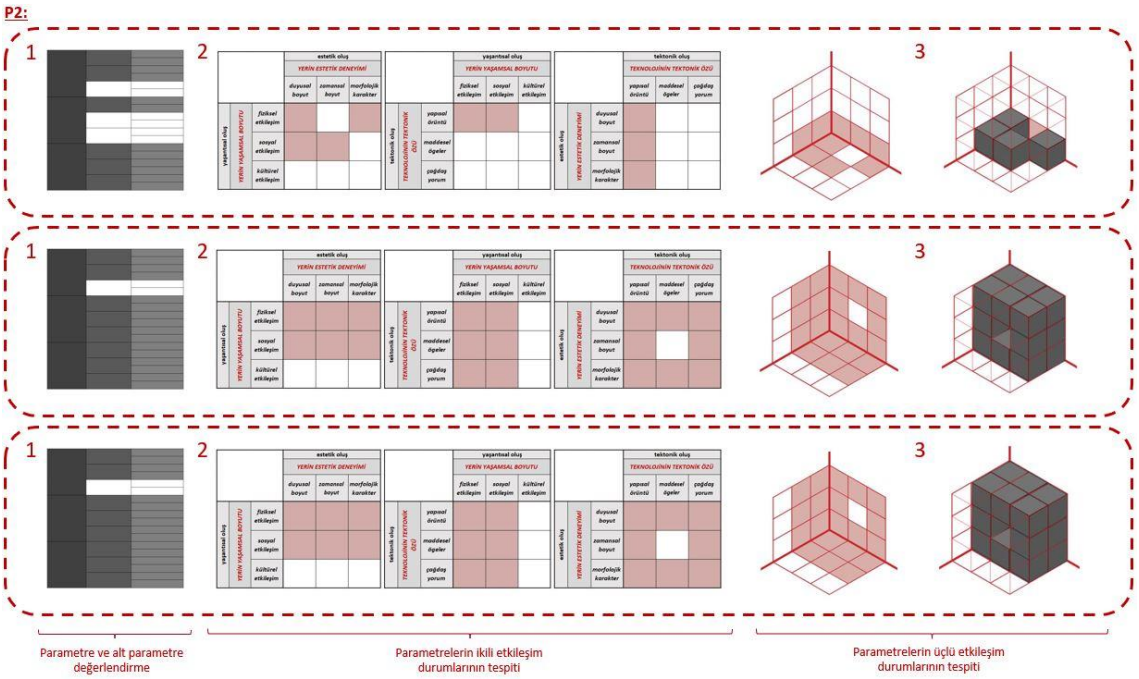

Şekil 4.14. P2 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025)

Yerin çağdaş teknoloji bağlamında ele alınması çerçevesinde çağdaş yorum ve duyusal deneyim potansiyellerini arttırıcı biçimde maddesel ögelerin tasarlanması ise ancak ikinci ve üçüncü teslimde üretilen çalışmalarda gerçekleştirilebilmiştir. Örneğin öğrencinin üçüncü tesliminin proje raporunda yer alan *"Üst örtü tasarımında, falezlerin izleri takip edilmiştir ve bu tasarım, zamanında kayalık olan arazinin otel projesi yapılması için düzleştirilmesine bir eleştiri olarak düşünülmüştür."* ifadesi yere özgü fiziksel ve sosyal bağlamın etkisinin yapının morfolojik karakterinde devam ettirilerek tasarlandığını gösterir. Bu doğrultuda kent ölçeğinde hem mekansal deneyim çerçevesinde hem de silüette kavranışının duyusal ve zamansal boyutunun bir arada tasarlandığı söylenebilir. Ek olarak *"Projede, çelik bir iskelet kurularak FRP (Fiber Reinforced Polymer) modüllerinin parça parça birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir yapı malzemesi kullanılmıştır."* ifadelerinde yer verilen strüktürel yaklaşım ve malzeme seçimiyle, tasarımın yapısal örüntüsünde ve maddesel ögelerin kullanımında da bahsi geçen duyarlılığa yönelik falezlerin fiziksel imgesiyle bütünleşen bir dil oluşturulması sağlanmıştır. Bunun yanında tektonik okunurluk yoluyla zamansallığın ve duyusal deneyimin dokunsal boyutunun da desteklendiği söylenebilir.

Değerlendirmenin başlangıcında belirtildiği gibi P2'nin yarı yapılandırılmış ön görüşmeler çerçevesinde bulgulanan fenomenolojik duyarlılığının ilk taslak teslime etkisinin yanında vurgulanması gereken bir diğer nokta, ikinci ve üçüncü teslim ürünlerinde üçlü etkileşim modelinde bulgulanan yoğunlaşmanın maddesel öğeler ve çağdaş yoruma doğru artmış olmasıdır. Bu durum aynı zamanda son görüşmeler çerçevesinde elde edilen bulgulara örnek teşkil etmektedir. Öğrencinin son görüşmeler çerçevesinde teknolojinin mimari tasarımda ele alınışına dair kendi ifadeleriyle *"Yani teknolojiyi o örneklerde de gördüğün gibi sadece böyle led ekranlar, süper ışıklar, cam yüzeyler"* şeklinde tasarımla ilişkilendirmek zorunda olmadığına dair farkındalığı ve *"...sadece bambu plakalarla da bir teknolojik yaklaşım olabiliyor. Daha basit yapım teknikleriyle de teknoloji entegre edilebiliyor. Bunu öğrendim."* şeklinde vurguladığı üzere, teknolojinin arkitektonik çerçevesinde bir ele alınışına dair duyarlılık geliştirdiğini gösteren ifadeleri, proje sürecinin okunmasıyla elde edilen bulgularla da örtüşmektedir. Bu doğrultuda elde edilen ve birbirleriyle ilişkilendirilen bulgular, katılımcının teknolojinin yer ile kurduğu ilişkiye dair bakış açısındaki fenomenolojik eğilimin dönüşümünü vurgulamaktadır.

Detaylı süreç değerlendirme tablosu Şekil 4.15'te görülen ve proje paftalarına EK-14, EK-15, EK-16'dan ulaşılabilen P5 kodlu projede ise ilk iki teslimde üçlü ilişkilendirme gerçekleştirilememiştir. Tüm kuramsal aktarımların tamamlanmasının ardından üçüncü teslimde ise fenomenolojik ilişki üçlü etkileşimi destekleyecek çerçevede kurulabilmiştir. İlk taslak ve ikinci teslimde parametrelere verilen referanslar da sonraki teslimlere oranla oldukça azdır. İkili etkileşimler de yalnızca yerin yaşantısal boyutu ve estetik deneyimin bedenselliğinin, farklı kullanıcıların mekansal deneyimini örgütleme niyeti çerçevesinde forma ve yönlenmeye yansıması üzerinden kurulmaktadır. Üçüncü teslimde ise hem parametreler bazında referans verme düzeyinde artış gözlenmiş, hem de ikili ve üçlü etkileşim düzeyinde fenomenolojik ilişkilendirmelerin yoğun biçimde arttığı bulgulanmıştır. P5'in proje raporunda yer alan *"... kapalı yoldaki çarpık kentleşmeden sonra direkt biçimde tarihi dokuyla karşılaşılıyor."* şeklindeki tespit aynı zamanda yaya akışının ve yoğunluğunun yaşamsallıkla ilişkilenen bir tespiti ile desteklenerek fiziksel ve sosyal etkileşime dair

referanslar barındırmaktadır. Buna yanıt olarak *"Bunu hem zemin döşemesindeki farklılıkla hem de üst örtüdeki transparanlık derecesinin değişmesiyle ve de formun esnekliği sayesinde algılarını değiştirmeyi hedefliyorum. Yer ile olan fiziksel ilişkisi mekânsal olarak dolu boşluğa bakıldığında yeşil alan ve yürüyüş izleri ve dinlenme mekanları arasında ilişki kuracak ve kapalı yoldan Kaleiçi'ne yönlendiren bir form yaratmak istedim…insanı içine alıp yönlendiren bir form tasarladım."* ifadesinde de görüldüğü üzere morfolojik karakteri bu ilişkiler çerçevesinde şekillendirirken aynı zamanda yapısal örüntünün ve malzemenin çağdaş teknoloji bağlamında çeşitli kesişimlerini fiziksel, sosyal ve kültürel etkileşimi barındıran yerin estetik deneyimi üzerinden mümkün kılar. Yerel ipek dokumacılığının yorumlanarak ele alınması da bu kapsamda üçlü etkileşimin gerçekleştirildiği özgün bir kültürel etkileşim yorumu olmuştur. Bu durum proje raporunda *"…kültürel olarak yerel tekniklere gönderme yapan dokuma bir sistem…"* şeklinde ifade edilen teknolojinin çağdaş ele alınışına dair yorumda da görülmektedir. Bu yapısallaşma biçimiyle tektonik zamansallık ve duyusallık desteklenirken morfolojik karakter de eğrisel ve bütüncül yüzeylerin geçirgen bir zar gibi işlediği ve fiziksel yönlendirmeyi güçlendiren bir ele alışla kurgulanmış olur. Bu kapsamda üçüncü teslimin üçlü etkileşim modelinde de görüldüğü üzere, P5 kodlu projede yerin yaşantısal boyutunun özellikle kültürel etkileşim ve fiziksel etkileşim yoluyla içerdiği bağlamsal ilişkiler çerçevesinde ve kentsel kullanımla yaşamsallık çerçevesinde, hem tektonik ele alışın hem de estetik deneyimin birçok boyutunda eş zamanlı olarak ilişkilerin örgütlendiği bir tasarım yaklaşımı geliştirilmiştir.

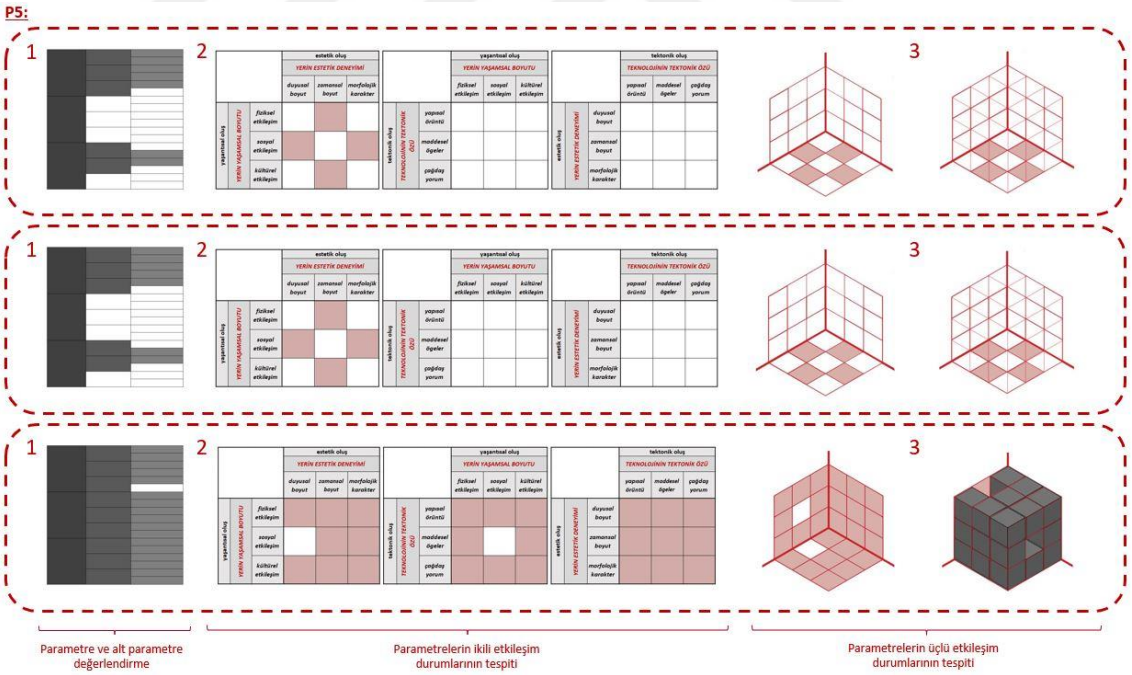

Şekil 4.15. P5 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025)

Detaylı süreç değerlendirme tablosu Şekil 4.16'da görülen ve proje paftalarına EK-17, EK-18 ve EK-19'dan ulaşılabilen P15 kodlu projenin ilk taslak tesliminde kentsel kullanım, hareket ve yaşamsallık üzerinden, formun ve mekansal örgütlenmenin zamansal deneyime dayalı boyutunun, yapısal örüntünün zamansallığı ve morfolojik

karaktere eş zamanlı olarak etki etmesi yönünden üçlü etkileşim görülmektedir. Bu üçlü etkileşim ikinci teslimde fiziksel bağlamla, yapılı çevreye yönlenme ve manzara ile etkileşim bağlamında kot farklılıklarının kurgulanması üzerinden daha doğrudan bir etkileşim kurulması; mevcut ağaçları çevreleyen ve yönlendiren bir dolaşımın belirlenmiş olması ve bunun yapısal örüntünün zamansal ve morfolojik boyutuyla entegre biçimde sürdürülmesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Yapısal örüntünün zamansal boyuta verdiği referans ilk teslimde tektonik okunurluğun zamansallığı üzerinden, yapma biçiminin okunması bağlamında bir zamansallık üretmektedir.

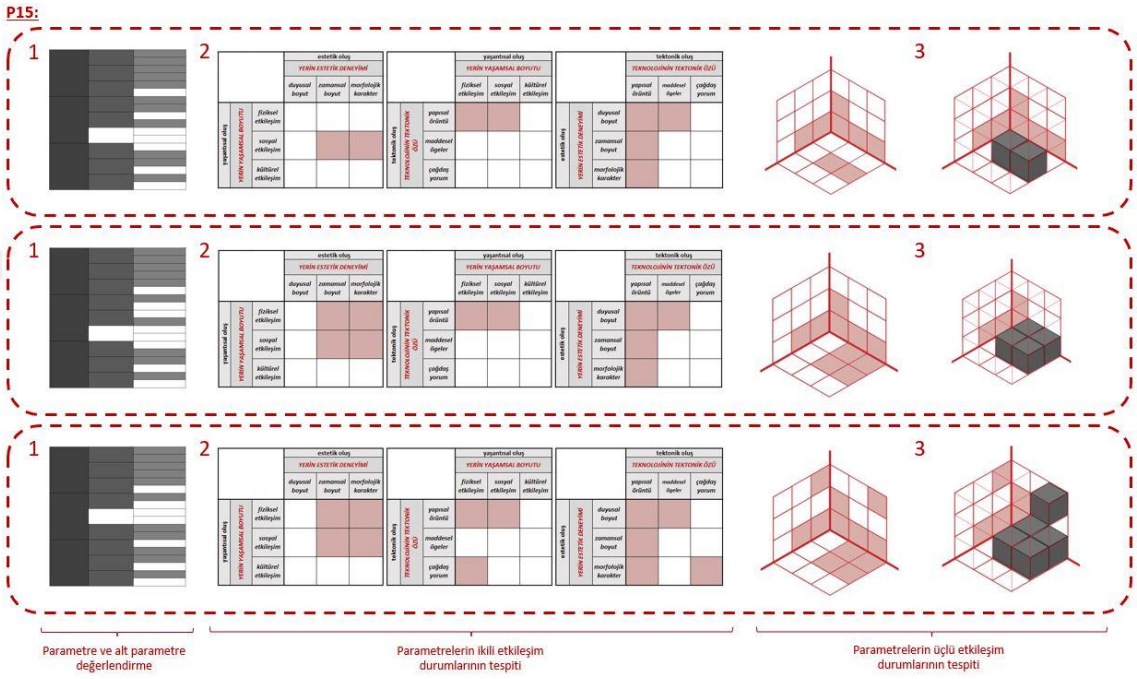

Şekil 4.16. P15 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025)

Diğer iki teslimde ise bu durum mekansal örgütlenmenin gün içerisinde değişen deneyimine imkan sağlayan hareketli geçirgen ve parçacıl dikey elemanlardan oluşan bir duvar sistemi kurgulanarak sağlanmıştır. Bu yolla yerini deneyimin zamansallığına bırakmıştır. Üçüncü teslimde güneş hareketlerine göre yön değiştirebilen bir üst örtü ve taşıyıcı sistemi ile yıllık güneşlenme oranının çok yüksek olduğu kentte, güneş enerjisinden maksimum fayda sağlama ve güneşten korunma yönünden optimum konforu üretme açısından çağdaş teknolojinin entegrasyonu gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda morfolojik karakterin fiziksel etkileşimle kesişmesi sonucunda üçlü etkileşim sağlanmıştır. P5'in proje raporunda yer alan *"Proje alandaki tasarım ağaçları içine alarak, onlara dokunmadan, etrafından dolaşmaktadır. Çevredeki Antalya`nın da simgesi haline gelen önemli tarihi yapılara yönelim sağlanmıştır. Deniz manzarası ve Kaleiçi yapının bulunduğu kotta tam olarak görülmediği için + 3,00 kotunda bir seyir terası oluşturulmuştur. Aynı zamanda kullanılan teknolojiyle günün belli saatlerinde üst örtü güneşe yönelerek dinamik bir görünüm elde edilmiştir" ve "Tasarlanan üst örtü güneş yönüne göre hareketlidir ve güneş panelleri bulundurur… Bu sayede güneşten maksimum faydalanılır."* ifadeleri tüm bu tasarım kararlarını örnekler niteliktedir. Bu kapsamda özetle P15'in çalışmalarında ikinci teslimde yerle ilişkilenmenin fiziksel boyutu ve estetik deneyimi kapsamında artan üçlü etkileşimlerin izlendiği, son teslimde

ise tasarımda yer ve çağdaş teknolojinin ilişkisinin kurulması yönünden gelişme gösterildiği bulgulanmıştır.

Detaylı süreç değerlendirme tablosu Şekil 4.17'de görülen P21 kodlu projenin ise ilk tesliminde yer önerisi dışında proje önerisi geliştirilmeden taslak teslim yapılmış olup, kuramsal aktarımların ardından üçlü etkileşimler çerçevesinde en çok ilişkilendirme gerçekleştirilen projelerden biri olması açısından süreç değerlendirme kapsamında ele alınmasına karar verilmiştir (EK-20, EK-21, EK-22). P21 ikinci tesliminden itibaren yerin fiziksel ve sosyal bağlamıyla, insan ve yapı arakesitinde gerçekleşen yaşamsal etkileşimi güçlü biçimde kurmaya başlamıştır. *"Projeye kimliğini veren nokta ise Kadın Yarı'dır."* ifadesiyle özetlediği üzere P21 işlev-anlam ilişkisinin ikiliği aşan bir çerçevede ele alındığı bir yaklaşım geliştirmiştir. Aynı zamanda bu yaklaşımıyla morfolojik karakteri, duyusal ve zamansal boyutuyla eş zamanlı olarak örgütleyebilen bir yapılaşma biçimi üreterek, yarın doğal formuna referans vermiştir.

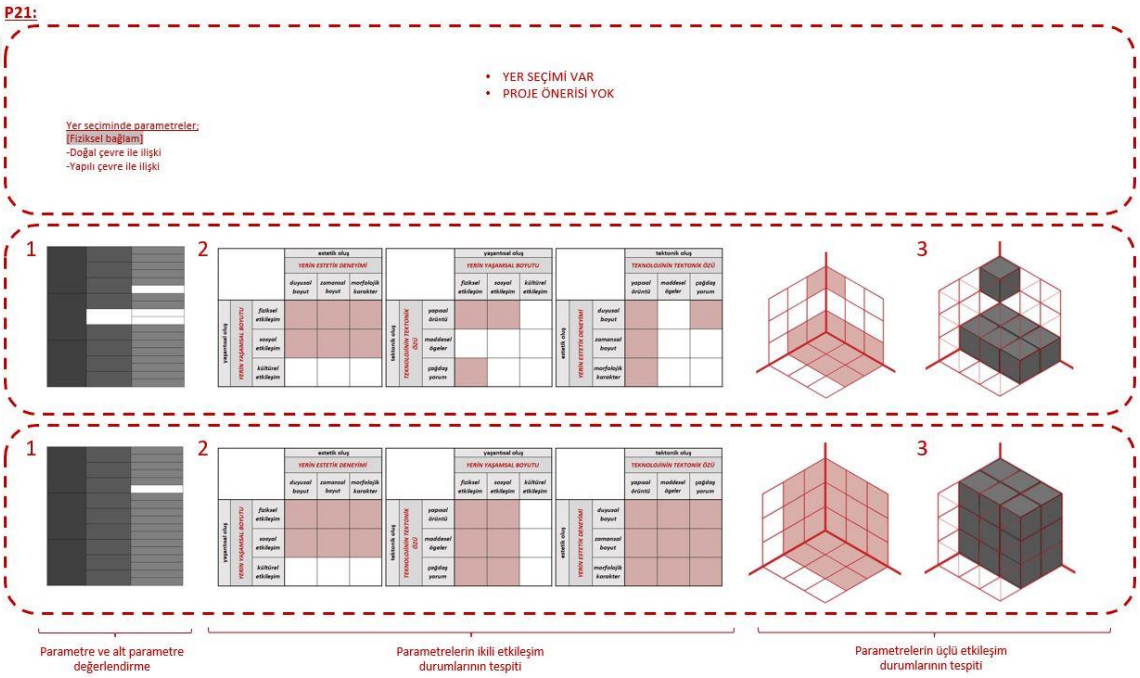

Şekil 4.17. P21 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025)

P21 üçüncü teslimde ise çağdaş teknoloji çerçevesinde yerle ilişki kurmak için malzemeye dair bir araştırma yapmış ve bu kapsamda önerilen mycellium yapı malzemesi ile hem yapısal örgütlenme üzerinden kurulan üçlü etkileşimleri desteklemiş hem de maddesel ögelerin ve teknolojinin çağdaş yorumunun estetik deneyim boyutu ile ele alınmasını sağlamıştır. Öğrencinin proje raporunda yer alan *"Yapıya formunu veren Kadın Yarı'nın doğal oluşumundan ilham alınarak yapının 'Mycellium' ile yapılmasına karar verildi…Doğal bir oluşumun referans alınarak yapıldığı bir formda, yine doğal bir malzeme kullanılmasının daha doğru olacağı görüşündeyim. Mantar Miselyumu, yapı malzemesi olarak kullanıldıktan sonra bile büyüyüp gelişerek kendi doğal ortamını yaratmış olacak."* ifadeleri bu durumu özetler niteliktedir. Çağdaş teknolojiye dair materyal araştırmalarının bir sonucu olarak yapısal örgütlenmeyi duyusal ve zamansal çerçevede etkileyerek, morfolojik karakterin de desteklenmesi ve fiziksel bağlamla

kurduğu ilişkinin güçlenmesi sağlanmıştır. Buna ek olarak sosyal yaşantı ve kent belleği üzerinden kurulan ve önerilen, kullanımla da ilişkilenen, kadınların sosyal yaşamda yer almasını güçlendirici, bir arada olmayı, destek almayı, toplanmayı, üretmeyi ve bu üretimleri sergileme imkanlarını barındırması hedeflenen önerinin, yarın formundan ve oluşum sürecinden referans alan mekansal bir örgütlenmenin içerisinde gerçekleştirilmesi; özetle yarın içerisinde olma halinin algısal ve duyusal tüm yönleriyle bütüncül biçimde ele alınmış olması çalışma kapsamında oldukça önemlidir. Bu yaklaşım üçüncü teslimde fiziksel etkileşime ek olarak sosyal etkileşim kapsamında da üçlüyü meydana getiren fenomenolojik temelli çoklu ilişkiler kurulmasına katkı sağlamıştır.

Detaylı süreç değerlendirme tablosu Şekil 4.18'de görülen P22 ise taslak teslim kapsamında da üçlü etkileşim kurabilen öğrencilerden bir diğeridir. Ara teslimde bu ilişkilendirmeyi kaybetmesi ve final tesliminde yeniden kurgulayabilmesi açısından farklılaşan bir süreç örneği olması nedeniyle süreç değerlendirme analizine dahil edilmiştir. Bu kapsamda öğrencinin EK-23, EK-24, EK-25'te de görüldüğü üzere ilk taslak tesliminde, yerin yaşamsallığa dayalı sosyal ve fiziksel bağlamından etkilenen boyutlarını destekleyici biçimde kurguladığı üst örtü ve dinlenme alanı, fiziksel etkileşim, yapısal örüntü ve morfolojik karakterin kesişiminde üçlünün bir araya geliş senaryosunu üretmektedir. Kullanımla ilişkilenerek, yoğun yaya akışının bulunduğu geçiş aksının içerisinde, dinlenme fonksiyonunun bağlamla ilişkilenen yaşamsal boyutuna yönelik bir yaklaşım öneren mekan kurgusunu, seçilen yerde bulunan doğal eğime yerleşerek kotları birbirine bağlayan ve yönelimini manzara açısına göre belirleyen bir yapısal örüntü ve morfolojik karakterle desteklemiştir. İkinci tesliminde ise tekniğe dair referansların büyük ölçüde yitirildiği bir ifade dili kullanarak bu ilişkilenmenin yapısal örüntü ve morfolojik karakter üzerinden gelişen üçlü etkileşimini kaybetmiştir. Son teslim çerçevesinde proje hem parametreler bazında hem de ikili etkileşimler ve bu etkileşimlerin üçlü kesişiminde aşama kaydetmiştir. Proje raporu ve tasarım kararlarında izleri takip edilebilen fenomenolojik ilişkilenme daha çok fiziksel etkileşimin tektonik oluşa dayalı karşılıklarına farklılaşan ögeler üzerinden duyusal, zamansal ve morfolojik referanslar verilerek gerçekleştirilmiştir. Bu tasarım kararlarına örnek olarak *"Kullanıcı davranışlarından ve ihtiyaçlarından yola çıkarak, proje alanında manzara ve konforu bir arada sunacak bir tasarım geliştirilmiştir. Arazinin doğal eğiminden yararlanarak, falezlere oturan hamaklar ve oturma alanları tasarlanmıştır. Bu alanlar, kullanıcıların hem Akdeniz manzarasını hem de gökyüzünü aynı anda deneyimlemelerine olanak tanıyacak şekilde konumlandırılmıştır."* ifadesi verilebilir. Ek olarak bu yaklaşımı destekleyen malzeme seçimi ve çağdaş teknolojinin yere uygun bir ele alınışı kapsamında güneşin hareketine göre dönüşen parametrik saçak tasarımı örnek verilebilir. *"Hamakların üzerine, güneşin konumuna göre değişen parametrik bir saçak sistemi tasarlanmıştır. Bu sistem, gün boyu gölge sağlayarak kullanıcıların konforunu artırmayı amaçlamaktadır."* ifadesi bu sisteme dair öneriyi özetlemekte ve çağdaş teknolojinin proje kapsamında özgün bir yorumun fiziksel bağlam ve yaşamsallıkla örtüşen duyusal boyutunu örneklemektedir.

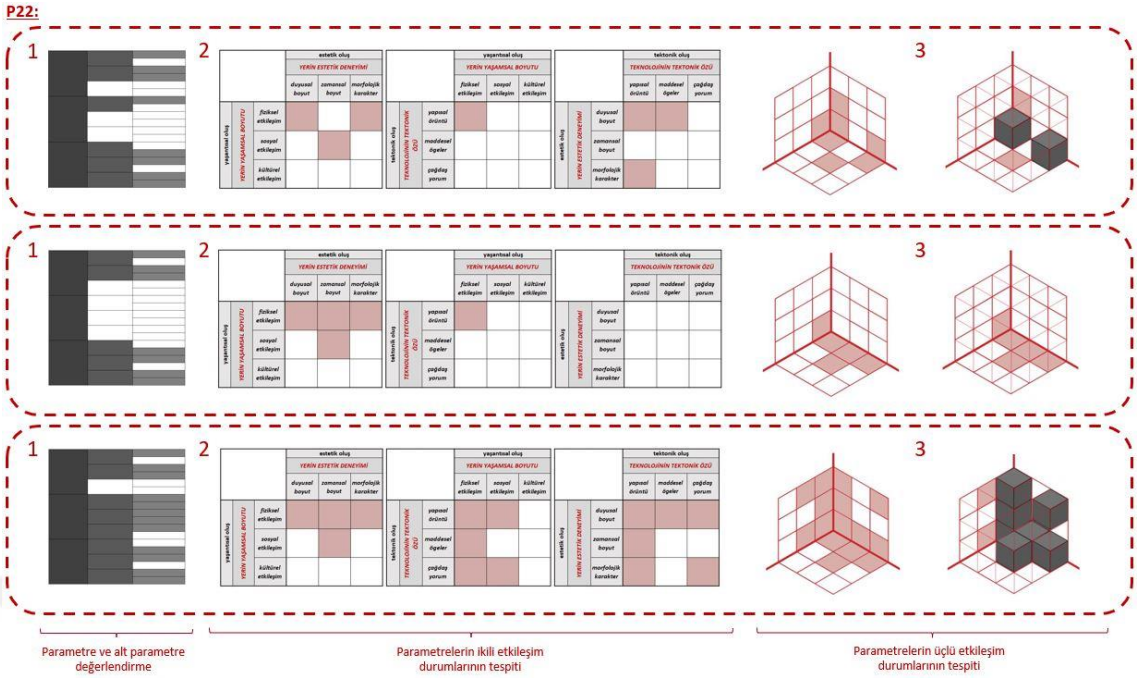

Şekil 4.18. P22 süreç değerlendirme tablosu (Orijinal 2025)

Süreç analizleri detaylı olarak gerçekleştirilen öğrencilerin değerlendirmelerinin ardından 16 projenin final çalışmalarının detaylı analizlerinin bütüncül bir tablo halinde değerlendirildiği sonuç ürün değerlendirme tablosu yapılmıştır (Şekil 4.19, Şekil 4.20). Bu kapsamda öğrenci bazında parametre analizinden, ikili etkileşim durumlarının ve üçlü etkileşim durumlarının tespitine doğru giden üç aşamalı değerlendirme yöntemi, her öğrencinin üçüncü teslimine uygulanmıştır. Bu teslim kuramsal aktarımların bütünü gerçekleştirildikten sonra geliştirilen çalışmaları kapsayan veri setini oluşturur. Buradan elde edilen çıktılar değerlendirilirken yine yarı yapılandırılmış görüşmelerde ve stüdyo çalışmasının süreç analizinde olduğu gibi projelerin paftalarında ifade edilen tasarım kararlarına ve proje raporlarına verilen doğrudan referanslarla bulgular açıklanmıştır. Süreç değerlendirme adımı kapsamında belirlenen 6 öğrencinin final çalışmalarının detaylı yorumları hem süreç hem de sonuç bazında gerçekleştirildiği için sonuç ürünlerden edinilen bulguların detaylı yorumlarında bu projelere yeniden yer verilmemiştir.

Sonuç ürün değerlendirme tablosunda (Şekil 4.19) görüldüğü ve EK-26'dan takip edilebileceği üzere P3 kodlu projenin üçüncü tesliminde üçlünün her bir ögesinin içerdiği parametrelere tasarım kararlarında yer verilmiştir. Bunların ikili etkileşimlerinin yoğunlaşmaları ise fiziksel, sosyal ve kültürel etkileşimin kullanıcı, bağlam ve yapı arakesitinde üretilen ilişkilerinin, mekansal örgütlenmenin zamansal boyutuyla ve tasarımın morfolojik karakteriyle karşılıklı referansları; teknolojinin çağdaş yorumunun yine fiziksel ve sosyal etkileşimle kesişimi ve teknolojinin tektonik özünü oluşturan çağdaş yorum, yapısal örüntü ve maddesel ögelerin bütününün yerin estetik deneyimini meydana getiren duyusallık, zamansallık ve morfolojik karakterle kesişimleri çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu iki yoğun kesişim durumu P3'ün *"Proje kapsamında, yapı merkezinden merdiven ile ulaşılıp batı ve doğu yönlerine doğru yükselen ve bu yükseltiyi amfi olarak kullanan bir form tasarlanmıştır. Yükselen kısımlar, tek*

merkezden kademeli olarak açı verilen ve ışın doğrusu gibi dağılmakta olan ahşap taşıyıcı kolonlarla taşınmaktadır. Bu kolonlar ana bir kirişe eklemlenerek yapının hem forumunu hem de taşıyışı olarak iki işlevi de yerine getirmektedirler." ve *"Yapı, yoğun yaya sirkülasyonunun bulunduğu bölgeye ve deniz manzarasını en iyi şekilde görebilecek bir doğrultuya doğru kavislenmiştir."* ifadeleriyle örneklenebilir. Üçlü etkileşimlerin ise bu bağlamda teknolojinin çağdaş yorumunun fiziksel ve sosyal bağlamın yaşamsal verileriyle; yapının mekansal deneyimi ve yapısal örüntüsünün zamansallığıyla şekillenen, morfolojik karaktere yansıyan kesişimler üzerinde yoğunlaştığı ifade edilebilir.

P4 kodlu projede (Şekil 4.19) (EK-27) ise ilişkilenmenin yoğunluğu yerin yaşamsal boyutu kapsamında kültürel etkileşime kaymıştır. Yapısal örüntü ve mekansal deneyimin zamansal boyutunun, yerel yapı kültürünün mekan diline verilen referanslarla ve çevresel verilerle şekillendiği bir dil kurgulanmıştır. Bu durum hem malzeme üzerinden maddesel ölçekte hem de yapısal örüntü düzeyinde tektonik okunurluğun zamansal boyutunu içermesi ve yapının morfolojik karakterinin geçirgen dilini oluşturması açısından üçlü etkileşimin gerçekleşmesine imkan sağlamıştır. Önceki çalışmadan farklı olarak teknolojinin yer ile ilişkili olarak ele alınması çağdaş bir yorum çerçevesinde değil, yerel malzeme ile oluşturan geleneksel yapım tekniklerinin yeniden yorumlanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Hem fiziksel etkileşim hem de kültürel etkileşim çerçevesinde alınan kararlarla bağlantılı olarak belirlenen maddesel ögeler yoluyla, tasarımın duyusal boyutunun çok duyulu deneyim çerçevesinde kurgulanması da üçlü kesişimler üretmiştir. Proje raporunda bu durum *"Projede kullanılan mimari öğeler ve doğal unsurlar, ziyaretçilerin duyusal deneyimlerini zenginleştirmekte ve çeşitlendirmektedir. Örneğin, ahşap ve taş gibi doğal malzemelerin kullanımı, ziyaretçilerin dokunma duyusunu harekete geçirirken, bitki örtüsü ve su ögeleri ise ziyaretçilere görsel ve işitsel deneyimler sunmaktadır."* şeklinde ifade edilmiştir.

P7 kodlu projede (Şekil 4.19) (EK-28) ise öğrencinin raporunda yer alan *"Günümüz teknolojisinde ahşabın bükülebilme özelliğinden yararlanarak ahşabın her noktası bir bütün olarak bükülüp ardından tasarımın bir parçası olarak kullanılması hedeflenmiştir."* ifadeleriyle belirttiği ahşap malzemenin çağdaş bir ele alınış biçimiyle yapısal örüntü ve mekan kurgusu belirlenmiştir. Bu durum fiziksel ve sosyal ölçekte bağlam, yapı, insan etkileşiminin gerçekleştiği pergolalı bir üst örtü gezinti ve oturma alanlarını oluşturan tasarım kararlarını doğurmuştur. *"Proje alanında bulunan ağaçların konumları belirlenip gölge yaptıkları, insanları içine alabildikleri alanlar belirlenmiş. Bu doğrultuda oturma birimleri ve pergolalı bölge ağaçların yerleşimine göre gölgeyi ve üst örtü hissini alabilecek şekilde yerleştirilmiştir."* şeklinde ifade edilen tasarım yaklaşımıyla bu yaşamsal ve tektonik nitelikler, yerin estetik deneyimi bağlamında hem duyusal, hem zamansal hem de morfolojik referanslar barındırarak üçlü etkileşimlerin meydana gelmesini sağlamıştır. Ahşabın bükülerek bu morfolojik karakteri meydana getiren yapısal kurgusu ve maddesel etkisi, tektonik zamansallığı meydana getirerek parçalı bir dilde ağaçlarla beraber ışık-gölge etkileriyle şekillenen duyusal bütünlüğe katkı sağlamıştır. Ek olarak mekansal örgütlenmenin zamansal boyutunu yaşamsallık ve kullanım yönünden etkileyerek; yürüme, oturma, dinlenme gibi bağlam ve kullanıcı ile ilişkili olarak tanımlanan çeşitli fonksiyonların gerçekleştirilebileceği imkanların yapısal örüntü yoluyla üretilmesinde rol oynamıştır.

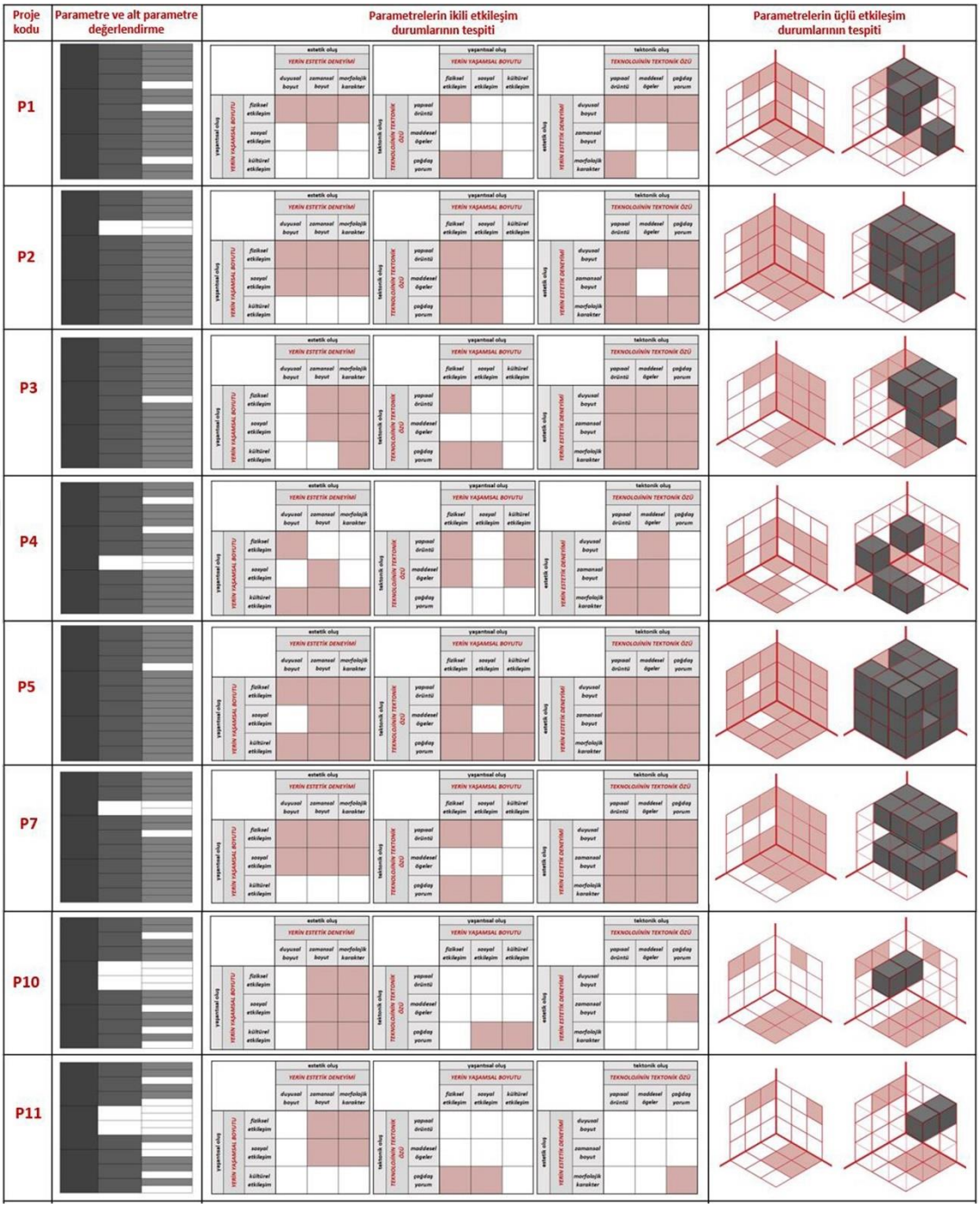

Şekil 4.19. Sonuç ürün değerlendirme tablosu P1-P11 (Orijinal 2025)

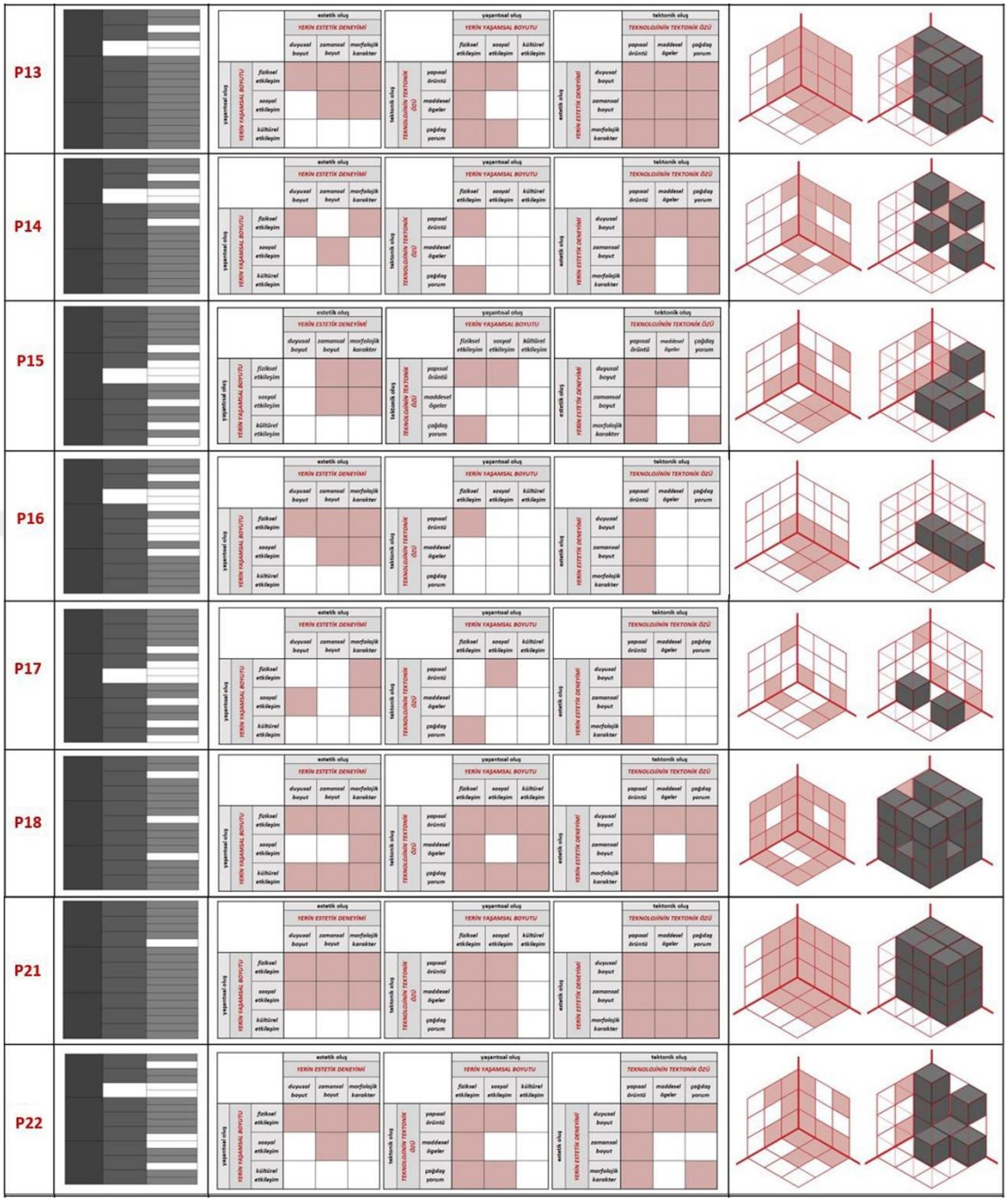

Şekil 4.20. Sonuç ürün değerlendirme tablosu P13-P22 (Orijinal 2025)

P10 kodlu projenin raporunda ise (Şekil 4.19) (EK-29) *"...bir yer ve kültürel ilişki kurmaya yönelik toplanma, buluşma ve kendini özgürce ifade edebilme mekanı oluşturulmuştur. Dış yüzeyde duyuru panoları ve yollar ile yol düzleminden içe doğru bir odak sağlamaktadır. Yol üzerindeki güneş enerjisi ile çalışan aydınlatmalar da buna destek vermektedir. Bunlara ek olarak kütleler boşluklu ve geçirgen seçilerek insanları buraya davet etmeyi amaçlamaktadır."* şeklinde ifade edilen, toplanma ve kültürel etkileşim için tanımlanan yer, kentsel örüntü içerisinde buluşma noktası üretebilecek bir yaya ulaşım ağı potansiyeline sahip olmasıyla öne çıkar. Üst ölçekte bu yer Likya Yolu aracılığıyla sosyal ve kültürel örgütlenmenin, demokratik karar alma mekanizması

üzerinden toplanma ve buluşma kavramlarıyla ilişkilendirilmesi kapsamında belirlenmiştir. Bu doğrultuda önerilen tasarım da ağaçların, falezlerin ve yaya akışının etkisiyle şekillenen toplanma alanına doğru yönlendirici yapısıyla mekan deneyiminin zamansal boyutunun kurgulandığı ve teknolojinin güneş enerjisiyle çalışan aydınlatmalarla bu akışı ve yönlendirmeyi destekleyici biçimde kullanıldığı bir üçlü ilişkilenme üretmektedir. Ancak teknolojinin çağdaş yorumu yapısal olmaktan çok duyusal boyutta ve mekansal örgütlenmeyi şekillendirici biçimde tasarıma dahil olmuştur.

P11 kodlu projede ise (Şekil 4.20) (EK-30) belirlenen alanda önerilen tasarım fiziksel ve sosyal etkileşim kapsamında hem kentsel kullanımla ilişkilenen dolaşım akslarıyla hem de topografya ve manzaraya yönelime dayalı olarak eğrisel ve sarmal biçimde yükselen yapısıyla yere özgü bir morfolojik karakter meydana getirmiştir. Aynı zamanda bunu çağdaş teknolojinin imkanlarına referans vererek yapmayı hedeflemektedir. Proje raporunda yer alan "*Hacim içerisindeki 2 ve 3 boyutlu dolaşım alanları mevcut alandaki yer izlerini takip ederek aksiyel bir sistem oluşturulmuş böylece bulunduğu yerde yaşayan ve daha kullanışlı bir hal alan bir kurgu oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak yatayda yayılım yaparken eğimi de içine alarak üzerindeki topografya ile bütünleşmesi ve yükselişte, alanın potansiyel olarak nitelendirilen manzara ve kullanım avantajını maksimize etmesi de istenilen yer-mekan-algı-boyut ilişkisine katkı sağlar nitelik taşımaktadır."* ifadeleri bu açıdan yaklaşımın bağlamsal yanını vurgularken "*Düşünülen tasarımda eğrisel plakaların bir hacim oluşturması fikrine destekler nitelik taşıyan kabuk ve katlanmış plaka sistemlerinin fiber donatılı beton malzemesiyle prefabrik üretimi bu aşamada istenilen ölçüdeki teknolojik üretim senaryosudur."* bahsi geçen çağdaş teknolojik yorumun proje paftası incelendiğinde yapısal örüntüden ziyade morfolojik karakteri ve bu bağlamsal etkileşimi destekler nitelikte kaldığı gözlenmiştir. Bu eğrisel plakalar yalnızca kabuk olarak yapısal örgütlenmeyi kuracak şekilde kurgulanmadığı ve ayrı bir strüktürel elemanla desteklenerek yapısallaşabildikleri için üçlü etkileşim çerçevesinde P10'a benzer bir durum gözlenmiş olur. Bu kapsamda P11'de de yalnızca çağdaş yorum ölçeğinde üçlü etkileşimler gerçekleşirken yapısal örüntünün ve maddesel ögelerin doğrudan bir üçlü etkileşime dahil olma senaryoları bulgulanamamıştır.

P13'te ise (Şekil 4.20) (EK-31) yapısal örgütlenme doğrudan betonarme kabuğun yapısallaşması üzerinden gerçekleştirildiği için tektonik zamansallığı ve duyusal boyutu destekleyen bir çağdaş yorum üretilmiş olup aynı zamanda yerin fiziksel ve sosyal bağlamıyla yapı ve kullanıcı ölçeğinde etkileşim sağlanarak mekansal örgütlenmeye ve morfolojik karaktere dair yere özgü bir yaklaşım geliştirilmiş olur. Bu kapsamda üçlü etkileşim senaryolarını üreten tasarımda, yoğunlukla fiziksel ve sosyal etkileşimin, yapısal örüntü, malzeme ve çağdaş yorumla çeşitli şekillerde birbirinden beslendiği bir kurgu geliştirilmiştir. Bu yolla duyusal ve zamansal boyut güçlendirilmiş ve morfolojik karakterin yere özgü yapısı desteklenmiştir. Proje raporunda yer alan *"Proje konsepti yönleniştir […] Hem gittikçe genişleyen formda hem vaziyet ölçeğinde hem de zeminde yapılan hareketlilikte bu çağrıyı hissedersiniz. Bir yeri yer yapan insan deneyimidir […] Yapı temelde iki ana imge arasında yer almaktadır. Betonarme kütleler ve deniz (su ögesi). Yapı da arasında kaldığı bu iki imgeden de oluşan bir geçiş alanı oluşturur […] Öte yandan tasarımı oluşturan kabuk aynı anda hem bir üst örtü hem taşıyıcı hem oturma elemanının kendisidir […] Tasarım çevresiyle iletişim*

halindedir. Karşıdan gelen sokağa, açılıp onu göğüsleyerek cevap verir. Etrafındaki ağaçları dikkate alarak onlara göre formunda içe dönükleşme ya da dışadönükleşme görülür." ifadeleri tüm bu ilişkileri özetler niteliktedir.

P14 kodlu projede ise (Şekil 4.20) (EK-32) üçlü etkileşim, yapısal örüntü ve çağdaş yorumun fiziksel etkileşimin duyusal boyutunu ve morfolojik karakteri etkilediği bir senaryo üzerinden gelişmiştir. Proje raporunda yer alan *"Deniz seviyesinin üstünde ve etrafı açıklık bir yer seçimi yapılmıştır. Bu doğrultuda Antalya'nın Meltem rüzgarlarına oldukça sık rastladığımız bir alandır. İnsanların rüzgarın gerek sesi gerekse esintisiyle o "an"ın etkisini fark etmesi esas alınmıştır. Ancak olumsuz hava koşullarında; gereğinden fazla rüzgar, yağmur gibi durumlarda, kullanıcıların bu durumdan etkilenmemesi için dönebilen ahşap strüktürler kullanılmıştır."* ifadesi bu ilişkilenme biçiminini örnekler niteliktedir. Hareketli ahşap strüktürel elemanlar morfolojik karakterin geçirgen diline katkı sağlarken, güneş ve rüzgar geçirgenliğinin değişken duyusal etkilerini içeride kurgulanan hacme kontrollü bir şekilde aktararak proje konseptinde yer alan 'an'da kalma fikrini yerin deneyimiyle ilişkilendirerek güçlendirir.

P16'da ise (Şekil 4.20) (EK-33) fiziksel etkileşimin ve sosyal etkileşimin bağlam-kullanıcı-yapı kesişiminde gerçekleştirilen çok katmanlı yapısından faydalanılarak yapısal örüntü oluşturulmuştur. Denize yönlenen, mevcut yaya akışını içerisine alarak ağaçların etrafında dolaştıran, farklı kotlarda farklı bakış açıları sunan bir rampa kurgulanmıştır. Süreklilik ve harekete dayalı bir akış çerçevesinde okunabilecek rampa ve bu akışı, çeşitli özelleşmiş alanlarda, belirlenen bakış açılarını ve gölgelik dinlenme alanlarını meydana getirecek şekilde kurgulanan duraklama noktalarıyla bütünleştiren morfolojik bir dil üretilmiştir. Bu tasarım kararları proje raporunda yer alan "*[…] denizin alana uzaklığı yaklaşık 100m'dir ve falezlerin yüksekliğinden dolayı net bir şekilde görülememektedir, mevcutta alandan deniz kenarına doğru giden bir yaya yolu vardır, mevcuttaki yaya yolun hatlarını takip ederek sıfır kotundan başlayarak 4 metrede maksimum yüksekliğe çıkıp sonra bir daha sıfır kotunda biten bir yaya rampası tasarlanmıştır, aynı zamanda yeşil alandaki ağaçların gölgelerinden faydalanmak için ağaçların etraflarına sararak rampaya organik şekil verilmiştir […]Rampanın çelik profil taşıyıcısı yükseklikte devam ederek aynı zamanda oturma alanlarına üst örtü yapmaktadır […] Tasarlanan oturma alanları farklı yönlere bakarak kullanıcılara çeşitli bakış açıları sağlamaktadır."* ifadeleri üzerinden takip edilebilir. Bu kapsamda çalışmada üçlü etkileşim tektonik oluşun yapısal örüntü parametresi çerçevesinde fiziksel etkileşimle kesişen duyusal boyut, zamansal boyut ve morfolojik dil yoluyla gerçekleşmektedir.

P17 kodlu projede (Şekil 4.20) (EK-34) ise yine seçilen yerin mevcut kullanım durumuna dair bir tespit yapılarak alanda yoğun olarak bulunan kedilerin ve insanların uygun koşullarda bir arada var olabilecekleri bir üst örtü ve korunaklı dinlenme alanları önerilmiştir. Bu kapsamda farklı kullanıcılara farklı ölçeklerde var olabilecekleri deneyim alanları sunarak sosyal etkileşimin, yapısal örgütlenme biçimiyle, duyusal boyut ve morfolojik karakter üzerinden kesiştiği üçlü etkileşim potansiyelleri izlenmiş olur. Proje raporunda yer alan *"…ihtiyaç doğrultusunda hareket edebilen küçülüp büyüyebilen hafif ve taşınabilir insanlar ve kedilerin bir arada bulunabileceği aynı zamanda kediler için bir yaşam alanı oluşturabilecek bir yer hedeflenmiştir."* ifadesi

hafif ve esnek yapısal örgütlenmenin ve morfolojik karaktere ile duyusal boyuta verdiği referansın sosyal bağlamla etkileşen yapısına örnek teşkil etmektedir.

P18 (Şekil 4.20) (EK-35) ise tarihi sur duvarına zarar vermeden eklemlenen, üst ölçekte kurgulanan seyir terasını çelik taşıyıcı, membran üst örtü ve cam malzemeden gezinti alanları ile hafif ve görsel olarak geçirgen, şeffaf bir morfolojik dil ve yapısal örgütlenme üzerinden şekillendirir. Bu sayede yere özgü bir estetik deneyimin de yolunu açmış olur. Seçilen malzemenin ve tekniğin bir arada ürettiği, sur duvarına düşeyde minimum temasla sağlanan hafiflik etkisi ile kültürel ve fiziksel etkileşim bağlamında duvarın ağırlık etkisinin ve dokunsal niteliklerinin zıtlık üzerinden ortaya çıkarıldığı çok duyulu deneyimi güçlendirici bir yaklaşım geliştirilmiş olur. Sur duvarının dokunsal ve zamansal etkisini ön plana çıkaran bu yaklaşım ile yerin estetik deneyimi yapısal örgütlenme, maddesel öge ve çağdaş yorum üzerinden hem fiziksel hem de kültürel etkileşim yoluyla karşılık bulur. Üçlü etkileşimin çeşitli karşılıklarının izlendiği bu tasarım yaklaşımı proje raporunda yer alan *"Çelik taşıyıcılı seyir terası, tarihi yapıya görsel olarak uyum sağlayacak şekilde tasarlanacaktır. Mimari detaylar ve malzeme seçimi, tarihi dokuya zarar vermeden yapılacaktır. Teras, gerektiğinde çıkarılabilir olacak ve yapıya zarar vermeden eklenip çıkarılabilecektir […] Terasın teknolojik yönü, çelik taşıyıcı sistem ve germe çelik halatlar gibi bileşenlerle sağlanır."* ifadeleri ile örneklenebilir.

Süreç ve sonuç değerlendirme tabloları oluşturularak, parametrelerle kurdukları ilişkilerle, ikili ve üçlü etkileşim değerlendirme modelleri üzerinden irdelenen projelerin bulgularından elde edilen verilerin birbirleriyle ve durum çalışmasının diğer adımlarıyla kurdukları ilişkiler üzerinden yorumlanmasına tartışma bölümünde yer verilmiştir.

5. TARTIŞMA

Tez çalışması çerçevesinde kuramsal okumadan, model önerisine ve durum çalışmasına doğru oluşturulan izlek üzerinden sürdürülen araştırma Şekil 5.1'de özetlenmiştir. Bu bölümde ise söz konusu izlek (Şekil 5.1) boyunca çizilen çerçevenin bağlamı ve sınırları, ortaya koyulan model ve elde edilen bulgular birbirleriyle ve mevcut literatürle ilişkili olarak okunmuştur.

Şekil 5.1. Kavramsal çerçeveden, model önerisine ve durum çalışmasına doğru tez kapsamında takip edilen izlek (Orijinal 2025)

Araştırmanın üretmeye çalıştığı tartışmanın mimarlık eğitimi ve mimarlık felsefesi ilişkisine dair çıkarımlarını durum çalışması özelinde irdelemeden önce çalışmanın bu alanda konumlandığı noktayı tariflemek yerinde olacaktır. Bu kapsamda tez çalışmasının özgün çıktılarından birini mimarlık eğitiminde mimarlık felsefesinin

rolü ve etkinliğinin irdelendiği üç aşamadan oluşan durum çalışması oluşturmaktadır. Bu üç aşamalı analiz, müfredat ve ders içeriklerinin doküman analizi, yarı yapılandırılmış görüşmelerin içerik analizi ve stüdyo çalışmasının tezde önerilen üçlü etkileşime dayalı fenomenolojik değerlendirme yöntemi kapsamında irdelenmesinden oluşur. Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü son sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen durum çalışmasından edinilen çıktılar yoluyla mimarlık eğitiminde mimarlık felsefesinin rolü ve etkinliği tartışılmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, müfredat analizleri ile -Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü özelinde tespit edilen ve mimarlık felsefesi temelli disiplinlerarası altlığın mimarlık müfredatındaki sınırlılığına karşı giriş niteliğinde bir çözüm önerisi olarak sunulan- stüdyo uygulamasını kapsayan tekli durum çalışmasının, müfredat ölçeğinde öneriler geliştirilmesi için bir altlık olabilmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda çalışmanın Türkiye'de mimarlık eğitiminde ders planlarında ve program yeterliliklerinde mimarlık felsefesinin katkı seviyesinin geliştirilebilmesi ve bu katkının ölçülebilmesi yönünde bir temel oluşturulabileceği düşünülmektedir. Bu yolla öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel eleştirel bakışın ve disiplinlerarası yaklaşımın, daha üst ölçekte güncelliğini koruyan çağdaş tartışmaların yolunu açarak öğrenciyi geliştirici çok katmanlı bir farkındalık getirebileceği düşünülmektedir.

YÖK Tez Tarama üzerinden gerçekleştirilen literatür taramasında da görüldüğü üzere mimarlık-felsefe-eğitim etkileşimi çerçevesinde üretilen doktora seviyesindeki çalışmaların sınırlılığı da bu çalışmanın temelinde gerçekleştirilen kuramsal tartışma sonucunda önerilen eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası modelin mimarlık eğitimi kapsamında uygulanmasının potansiyellerini göstermektedir. Mimarlık ve felsefe arakesitinde eğitim alanında Türkiye'de üretilen doktora tezlerinin sınırlılığı durum çalışmasının mimarlık eğitimi özelinde gerçekleştirilmesinin temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın hem kuramsal alanda literatüre katkı sağlaması; hem mimarlık felsefesinin mimarlık eğitimindeki yerini Türkiye özelinde yeniden tartışmaya açarak mimarlık eğitimi üzerine ülkemizde geliştirilecek yeni çalışmalara altlık oluşturulması; hem de mimarlık eğitim müfredatlarında bu etkileşim çerçevesinde uygulanabilecek yeni düzenlemeler için altyapı sunulması hedeflenmektedir.

Bu kapsamda YÖK Tez Tarama üzerinden gelişmiş tarama seçeneği belirlenerek öncelikle "mimarlık; eğitim" ve "mimarlık eğitimi" kelimeleri, ardından da "mimarlık; felsefe; eğitim", "mimarlık eğitimi; felsefe" kelimeleri çerçevesinde arama yapılmıştır. Aranacak kelimelerin daha geniş kapsamlı bir taramaya tabi olması adına gelişmiş tarama seçeneğinde bulunan "aranacak alan" sekmesinden "tümü" seçeneği ve "arama tipi" sekmesinden ise "içinde geçsin" seçeneği belirlenmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen literatür taramasında "mimarlık; eğitim" ve "mimarlık eğitimi" anahtar sözcükleri üzerinden yapılan aramada sırasıyla 456 ve 122 doktora tezi bulunurken bu taramaya felsefe anahtar sözcüğü eklenerek "mimarlık; felsefe; eğitim", "mimarlık eğitimi; felsefe" şeklinde yenilendiğinde üretilen doktora tezlerinin sayısının sırasıyla 23 ve 7'ye indiği gözlemlenmiştir (Şekil 5.2, Şekil 5.3, Şekil 5.4).

Şekil 5.2. Mimarlık ve eğitim ilişkisi anahtar arama sözcükleri aracılığı ile YÖK Tez Tarama (Orijinal 2025)[1]

Şekil 5.3. Mimarlık, eğitim, felsefe anahtar arama sözcükleri aracılığı ile YÖK Tez Tarama (Orijinal 2025)[2].

Bu tezlerin içerisinden çakışmalar çıkarıldığında elde edilen 23 tez üzerinden yapılan incelemeler sonucunda yalnızca 7 çalışmanın içerik olarak mimarlık, eğitim ve felsefe özelinde derinleştirilmiş tartışmalar çerçevesinde sürdürüldüğü görülmüştür. Şekil 5.4'te işaretlenen bu çalışmalar yıla göre en güncel çalışmadan başlayarak, Aşer, K. Mekan tasarlama eyleminin husserl fenomenolojisi Epokhe kavramı üzerinden soyumu (2023); Uz, M. P., A technopoietic investigation: Techné as a discursive formation in architecture (2022); Gürer, E. Tasarımda sayısal düşünmenin fenomenolojisi (2014); Demirkan, Ö. H. Mimari tasarımda mimesis; Archiprix projeleri üzerinden mimetik bir çözümleme denemesi (2010); Tuncer Gürkaş, E. 'Yer' üzerine bir okuma denemesi: Samatya'da 'yer-kurma' pratikleri (2010); Yüncü, O. Research by design in architectural design education (2008); Kömürcüoğlu Turan, N. Tasarım

[1] Ulusal Tez Merkezi (2025)'ten alınan veriler üzerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

[2] Ulusal Tez Merkezi (2025)'ten alınan veriler üzerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

sürecinde bilişsel yeti olarak imgelem ve kavram (2002) şeklinde sıralanabilir. Mimarlık-felsefe ve eğitim anahtar sözcükleri üzerinden yapılan bu tarama alanda yeterli tartışmanın ortaya koyulamadığının desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda tez çalışmasının kuramsal alanda ortaya koyduğu tartışmanın ve ürettiği değerlendirme modelinin mimarlık eğitimi kapsamında durum çalışmasına uyarlanması yoluyla, mimarlık eğitimi ve felsefe ilişkisi özelinde literatüre katkı sunulmaktadır. Ek olarak tezin önerdiği model çerçevesinde, çağdaş perspektifleriyle mimari fenomenolojinin tasarım eğitimi bağlamında hem tasarım sürecinde hem de değerlendirme sürecinde bir yaklaşım ve değerlendirme yöntemi olarak kullanılmasının sağlanması da mimarlık eğitimiyle ilişkilenen ve tezin durum çalışması çerçevesinde daha özelleşmiş bir çıktısını oluşturmaktadır.

Tarama sonucunda 23 kayıt bulundu.

Tez No	Yazar	Yıl	Tez Adı (Orijinal/Çeviri)	Tez Türü	Konu
	Filtrele	2000..2014 >2(	Filtrele	Filtrele	Filtrele
936005	NURCAN GÜNEŞ	2025	Entelektüel bir biyografi: Turgut Cansever'in mimarlık anlatısı *An intellectual biography:the architectural discourse of Turgut Cansever*	Doktora	Mimarlık = Architecture
857284	MUSTAFA TAŞCI	2024	Resim sanatının mimari tasarım stüdyolarına etkisi: Bir stüdyo deneyimi *The effect of painting art on architectural design studios: A studio experience*	Doktora	Mimarlık = Architecture
901568	CANSU TOLUNAY BERBER	2024	A computable vitality: Kenzo Tange's architectural system *Hesaplanabilir canlılık: Kenzo Tange'nin mimari sistemi*	Doktora	Mimarlık = Architecture
828374	KAAN AŞER	2023	Mekan tasarlama eyleminin husserl fenomenolojisi Epokhe kavramı üzerinden soyumu *Uncovering the space design action through concept of 'Epokhe' in husserl phenomenology abstract*	Doktora	Felsefe = Philosophy ; Güzel Sanatlar = Fine Arts ; İç Mimari ve Dekorasyon = Interior Design and Decoration
747643	UĞUR ÇALDAŞ	2022	20. yüzyılın ikinci yarısında mimarlık tarih yazımında mimarlık tanımları: Kavramlar, kuramlar, amaçlar *Definitions of architecture in architectural history in the second half of the 20th century: Concepts, theories, objectives*	Doktora	Mimarlık = Architecture
761717	HATİCE CANSU CÜRGEN GÜRPINAR	2022	Employing Grids: A Discursive Account of Spatial and Performative Skills *Gridi Çalıştırmak: Mekânsal Ve Performatif Becerilerin Tartışılması*	Doktora	Mimarlık = Architecture
770697	MELEK PINAR UZ	2022	A technopoietic investigation: Techné as a discursive formation in architecture *Teknopoietik bir inceleme: Mimarlıkta söylemsel bir oluşum olarak Techné*	Doktora	Mimarlık = Architecture
546580	ŞAHİKA ÖZDEMİR	2019	Üniversite kampüslerinin kapsayıcı tasarım kavramına uygun hale getirilmeleri için bir değerlendirme aracı önerisi *Proposal for an evaluation tool for university campuses to be adapted to the concept of inclusive design*	Doktora	Mimarlık = Architecture
388215	OSMAN ÇAYDERE	2015	Grafik tasarım programlarına ilişkin öğretim elemanı ve öğrenci görüşleri *Opinions of instructors and students on graphical design educational programs*	Doktora	Eğitim ve Öğretim = Education and Training ; Güzel Sanatlar = Fine Arts
374792	ÖZGE İSLAMOĞLU	2014	Okullarda esneklik stratejilerinin belirlenmesi üzerine bir yöntem önerisi *A method suggestion for determination of flexibility strategy in schools*	Doktora	Mimarlık = Architecture ; İç Mimari ve Dekorasyon = Interior Design and Decoration
355967	ETHEM GÜRER	2014	Tasarımda sayısal düşünmenin fenomenolojisi *The phenomenology of computational thinking in design*	Doktora	Bilim ve Teknoloji = Science and Technology ; Felsefe = Philosophy ; Mimarlık = Architecture
383276	MEHMET SANER	2014	A philosophy of void: Ankara Hipodrome and after *Boşluğun bir felsefesi: Ankara Hipodromu ve sonrası*	Doktora	Mimarlık = Architecture ; Şehircilik ve Bölge Planlama = Urban and Regional Planning
285717	AYŞE DUYGU KAÇAR	2010	Cultivating the nation: Ataturk's experimental farm as an agent of social and cultural transformation *Ulusun geliştirilmesi: Sosyal ve kültürel dönüşümün aracı olarak Atatürk'ün deneysel çiftliği*	Doktora	Eğitim ve Öğretim = Education and Training ; Mimarlık = Architecture
270716	ÖZGÜR HASANÇEBİ DEMİRKAN	2010	Mimari tasarımda mimesis; Archiprix projeleri üzerinden mimetik bir çözümleme denemesi *The mimesis in architectural design; A mimetic analysis on the projects of international archiprix competiton*	Doktora	Mimarlık = Architecture
295649	EZGİ TUNCER GÜRKAŞ	2010	?Yer? üzerine bir okuma denemesi: Samatya'da ?yer-kurma? pratikleri *A reading attempt on 'place': Place-making practices in Samatya*	Doktora	Mimarlık = Architecture ; Sosyoloji = Sociology
238757	ONUR YUNCU	2008	Research by design in architectural design education *Mimari tasarım eğitiminde tasarım yoluyla araştırma*	Doktora	Mimarlık = Architecture
166677	RECAİ AKDOĞAN	2005	Toplam kalite yönetiminin, bina tasarım, yapım ve yapım sonrası süreçlerinde uygulanmasına ilişkin bütünleşik model önerisi *An integrated model for total quality management on building realization process*	Doktora	Mimarlık = Architecture
134319	DENİZ GÜNER	2003	Construction of time conception in architectural realm; Sigfried Giedion and Space, Time and Architecture *Zaman düşüncesinin mimarlık alanında inşaası; Sigfried Giedion ve Space, Time and Architecture*	Doktora	Mimarlık = Architecture
127179	NİLGÜN KÖMÜRCÜOĞLU TURAN	2002	Tasarım sürecinde bilişsel yeti olarak imgelem ve kavram *Imagination and concepts as cognitive faculties in design process*	Doktora	Mimarlık = Architecture
127550	MEHTAP ÖZBAYRAKTAR	2002	İlköğretim okullarının kurumsal-toplumsal ve fiziksel analizi *Institutional, social and physical analysis of primary school*	Doktora	Mimarlık = Architecture
100756	SEVDA BAYRAMOĞLU	2000	Partnering: Applicability in the Turkish construction sector *'Partnering' kavramının Türk inşaat sektöründe uygulanabilirliği*	Doktora	Mimarlık = Architecture
100702	BÜLENT TANJU	1999	1908-1946 Türkiye mimarlığının kavramsal çerçevesi	Doktora	Mimarlık = Architecture
28952	CENGİZ CAN	1993	İstanbul'da 19. yüzyıl batılı ve levanten mimarların yapıları ve koruma sorunları *Western and levanten architects in 19 th century Istanbul and problems in conservation of their buildings*	Doktora	Mimarlık = Architecture ; Sanat Tarihi = Art History

Şekil 5.4. Mimarlık, eğitim ve felsefe özelinde tartışmalar içeren doktora tez çalışmalarının listesi (Orijinal 2025)[1].

Durum çalışması kapsamında üst ölçekte mimarlık eğitimi-felsefe ilişkisi çerçevesinde, alt ölçekte ise fenomenolojinin 21. yüzyıla yansıyan çağdaş perspektiflerinin mimari tasarıma entegrasyonu bağlamında sürdürülen araştırmanın üç aşamalı materyal ve metot bulguları da birbirleriyle ilişkileri üzerinden tartışmaya açılabilir yapıdadır. Bu bağlamda yarı yapılandırılmış görüşmelerin içerik analizi yoluyla değerlendirilmesinden elde edilen çıktılar; stüdyo üretim çıktılarının belirlenen parametreler ve oluşturulan ikili ve üçlü etkileşim değerlendirme modellerini içeren çağdaş fenomenolojiye dayalı değerlendirme yöntemi üzerinden incelenmesiyle elde

[1] Ulusal Tez Merkezi (2025)'ten alınan veriler yazar tarafından düzenlenmiştir.

edilen veriler ve müfredat, ders içerikleri ile ders programlarının döküman analizi sonuçları birbirleriyle ilişkilendirilerek nitel araştırma deseni kapsamında bir değerlendirme yapılmıştır.

Stüdyo çalışması çerçevesinde süreç değerlendirme tablosu oluşturularak incelenen 6 projenin bütüncül süreç analizi Şekil 5.5'te verilmiştir. Bu tabloda görüldüğü üzere her projede süreç farklı yürütülmekle beraber, hepsinde mimarlık fenomenolojisi çerçevesinde üçlü etkileşim modelinde kaydedilen gelişme izlenebilmektedir. Tüm çalışmalarda sonuç ürünlerine doğru modelin üç ögesinin birbirleriyle üçlü etkileşimleri artmış olup bu artış eğrisi yer ve çağdaş teknolojinin estetik deneyim temelinde ilişkilendirilmesine doğru eğilim göstermiştir (Şekil 4.13, Şekil 4.14, Şekil 4.15, Şekil 4.16, Şekil 4.17, Şekil 4.18) (EK-8- EK-25 arası). Bu durum her üç teslimi de kapsayan ve parametre değerlendirmelerini, ikili etkileşim durumlarının tespiti ile üçlü etkileşim durumlarının tespiti tablolarını içeren öğrenci bazında gerçekleştirilen detaylı süreç değerlendirme tablolarında takip edilebilmektedir. Aynı zamanda proje raporları ile paftalarına verilen referanslarla bulgular bölümünde de detaylı olarak açıklanmıştır. Bahsi geçen eğilim durum çalışmasının üçüncü adımı olan stüdyo çalışmasında yer ve teknoloji arakesitinde 21. yüzyıl perspektifleri çerçevesinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen fenomenolojik duyarlılığın çalışmalarda bulgulanması yönünden önemli ve vurgulanması gereken bir çıktı oluşturmaktadır. Ek olarak Şekil 5.5' te de üçlü etkileşim modellerine dair özet süreç tablosunda görüldüğü üzere, üçlü etkileşimlerde artış eğilimi süreç boyunca tüm öğrencilerde gözlenirken, ilk teslimden itibaren fenomenolojik bir duyarlılığı tasarım kararlarının bir kısmında gösteren öğrencilerin ise bu duyarlılığı teknolojinin çağdaş yorumunun bağlamsallığı, kullanımla ilişkisi ve deneyimin estetik boyutuyla ilişkisi çerçevesinde geliştirdiği bulgulanmıştır. Bu tespit çalışmanın hedefleri doğrultusunda anlamlı bir çıktı oluşturmaktadır.

Şekil 5.6'da ise üçlü etkileşim değerlendirme modeli çerçevesinde stüdyo çalışmasını oluşturan örneklemin bütününün final teslimleri üzerinden karşılaştırmalı olarak irdelenebileceği bir özet tablo oluşturulmuştur. Çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde kurulan değerlendirme yönteminin parametre değerlendirme tablosundan, ikili etkileşim değerlendirme modeline ve nihai olarak hedeflenen - modelin Vitruvian üçlüye dayalı ögelerinin çağdaş fenomenolojik yorumunun birbirleriyle etkileşimini irdeleyen- üçlü etkileşim değerlendirme modeline doğru izleğinin her bir öğrencinin çalışmasına uygulanması sonucunda elde edilen bulguların karşılaştırmalı okuması aşağıdaki çıkarımları göstermektedir.

Üçlü etkileşim değerlendirme karşılaştırmalı sonuç tablosunda da görüldüğü üzere örneklemi oluşturan tüm öğrencilerin final çalışmalarında üçlü etkileşimin izlendiği çok katmanlı bir ilişkilenme biçimi kurulabilmiştir. Bu üçlü etkileşimin gerçekleştirildiği ögelerin çağdaş fenomenoloji perspektiflerinde tez kapsamında belirlenen parametrelerin ilişkileri üzerinden eğilimi ve yoğunluğu her çalışmada farklılık göstermekle beraber ortaklaşan bazı eğilimlere dair örüntüler okunabilmektedir (Şekil 5.6).

Öncelikle yaşantısal oluş ögesinin çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde tartışıldığı, yerin yaşamsal boyutu kapsamında belirlenen fiziksel etkileşim, sosyal etkileşim ve kültürel etkileşim parametrelerinin üçlü ilişkilenmelerin

bir parçası olmasına dair bir ortak yaklaşımdan söz edilebilir. Şekil 5.6'da da görüldüğü üzere öğrencilerin fiziksel ve sosyal etkileşime verdikleri referanslar, kültürel etkileşime göre daha yoğun olarak üçlü ilişkilenmelerle sonuçlanmıştır. En yoğun üçlü ilişkilenme biçiminin ise fiziksel etkileşime dayalı olarak gerçekleştirildiği söylenebilir.

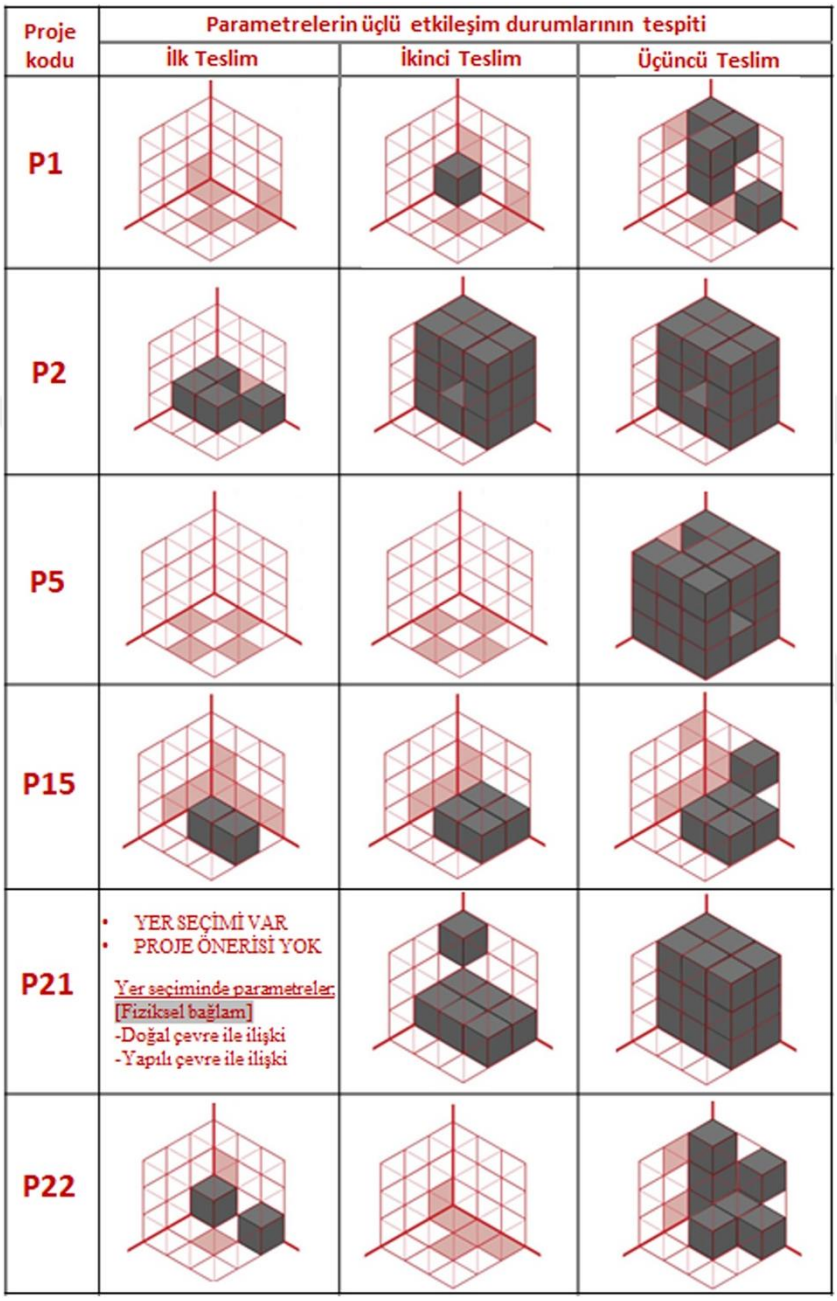

Şekil 5.5. Stüdyo çalışması süreç değerlendirme karşılaştırmalı tablosu (Orijinal 2025)

Tektonik oluş ögesinin çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde tartışıldığı, teknolojinin tektonik özü kapsamında belirlenen yapısal örüntü, maddesel ögeler ve çağdaş yorum parametrelerine dair takip edilebilen örüntüler ise şu şekildedir. İki öğrencinin çalışmaları dışında çağdaş yorumun yere ve deneyime özgü yapısını içeren farklı yaklaşımlarla geliştirilmiş üçlü etkileşimler tüm sonuç ürünlerinde

gözlenmektedir. Yapısal örüntü parametresi kapsamında da benzer bir durum izlenmiştir. Maddesel ögelere verilen referanslar ise tektonik oluşun diğer parametrelerine verilen referanslardan görece az seyredilmiştir. Bu bağlamda tez kapsamında özellikle durum çalışmasında da hedeflendiği üzere 21. yüzyılda yer ve teknolojinin bir aradalığı çerçevesinde gerçekleştirilen tartışmanın sonucunda öğrencilerin yere dayalı bir teknoloji kavrayışını tektoniğin çağdaş yorumuyla ilişki içerisinde kurulabildiği görülmektedir (Şekil 5.6).

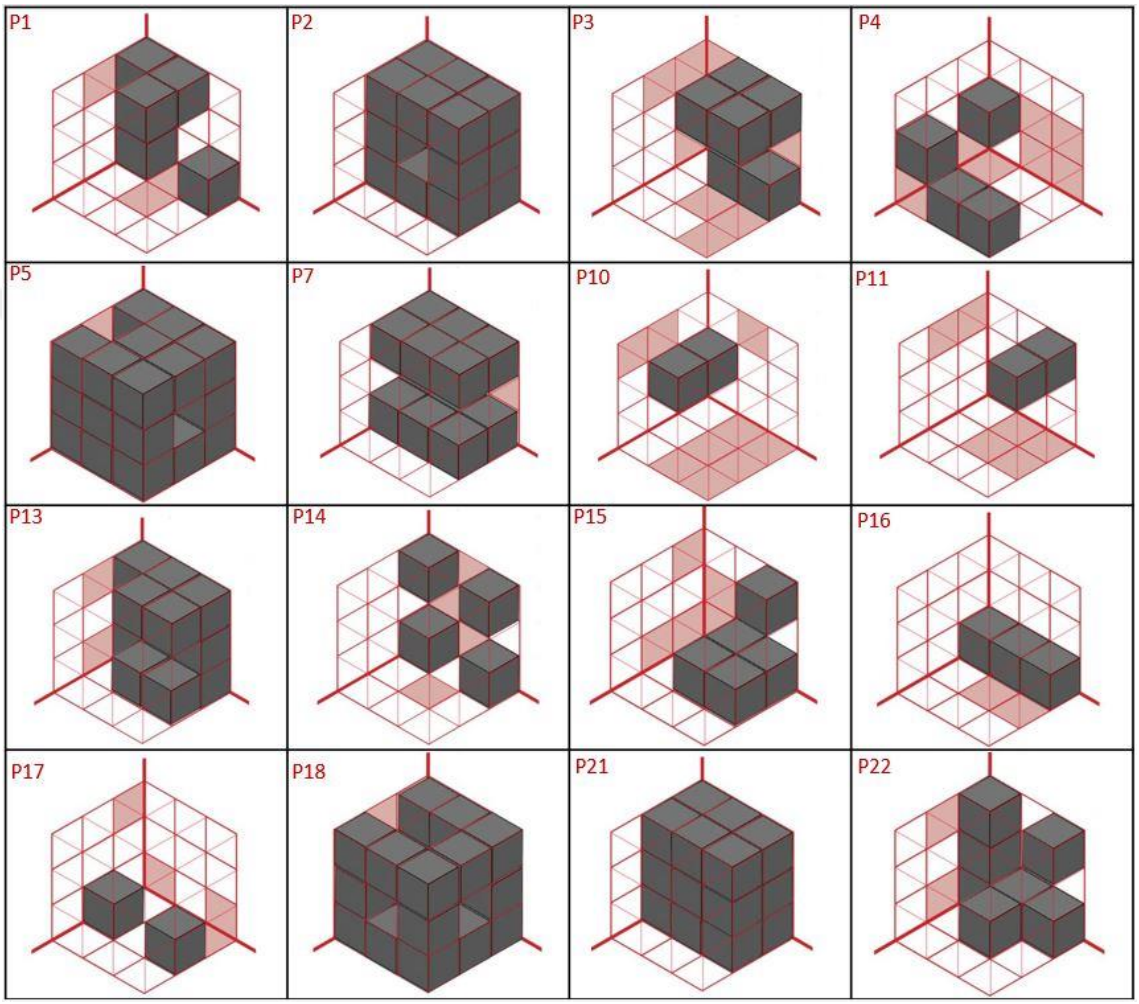

Şekil 5.6. Stüdyo çalışması üçlü etkileşim değerlendirme karşılaştırmalı sonuç tablosu (Orijinal 2025)

Estetik oluş ögesinin çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde tartışıldığı, yerin estetik deneyimi kapsamında belirlenen duyusal boyut, zamansal boyut ve morfolojik karakter parametrelerine dair izlenen örüntüler ise şu şekilde özetlenebilir. Öğrencilerin sonuç ürünlerinin yarısından fazlasında estetik oluşun tüm ögeleriyle eş zamanlı olarak farklı yoğunluk ve etkileşimler çerçevesinde üçlü ilişkiler kurulmuştur. Bir öğrencinin çalışması dışında tüm ürünlerde morfolojik karakter ile yerin yaşamsal boyutuna ve teknolojinin tektonik özüne dair farklı parametreler üzerinden üçlü etkileşimler kurulmuştur. Duyusal boyut ve zamansal boyut

parametreleri üzerinden kurulan üçlü etkileşimler genelinde ise zamansal boyuta verilen referanslar daha çok olmakla beraber anlamlı bir fark gözlenmemiştir (Şekil 5.6).

Stüdyo çalışmasının süreç ve sonuç ürünlerine dair bu çıkarımlar müfredatın doküman analizleri ve yarı yapılandırılmış görüşmeler üzerinden gerçekleştirilen içerik analizi ile bir arada yorumlandığında da tutarlı bir çıktı elde edilmektedir. Öğrencilerin stüdyo çalışması öncesinde halihazırda eğitim görmüş oldukları 4 yıllık müfredat ve ders içerikleri ile dönemlik ders programları takip edildiğinde bulgular bölümünde de vurgulanmış olduğu gibi, yaşantısal oluş ögesinin modelin diğer iki ögesine oranla daha sık bir biçimde tartışma konusu olabildiği görülmüştür (Çizelge 4.1). Ancak bu mevcut yapının da doğrudan mimarlık felsefesi temelli bir aktarım içermeden tasarımın kendi doğası gereği sahip olduğu bağlamsallıktan ileri gelen bir tartışmayı içerdiği söylenebilir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde katılımcıların da vurguladığı üzere mimarlık felsefesi veya estetik deneyime ve algıya yönelik bir duyarlılık üretebilecek tartışmaların ise ancak öğrencilerin proje dersleri kapsamında kendi literatür araştırmaları sonucunda böyle bir tartışmayı açmaları durumunda dersin içeriğine dahil olabildiği vurgusu da bu anlamda önemlidir. İki ayrı analizden elde edilen bu bulgular ve stüdyo çalışmasından elde edilen bulgular birbiriyle ilişkilendirildiğinde görülmektedir ki, öğrenciler temelde yaşantısal oluşla ilişki kurmaya daha yatkın bir alt yapıya sahiptir. Bununla beraber kuramsal ve pratik tartışmayı bir arada içeren stüdyo çalışmasının girdileriyle ürettikleri tartışmada, tektonik oluş ve estetik oluşa dair fenomenolojik referansları da, 21. yüzyılda yer ve teknolojinin bir aradalığı ekseninde örgütleyebilmeye başlamıştır. Aynı zamanda parametreler bazında ve ikili etkileşim bazında görülen bu gelişmenin (Şekil 4.19, Şekil 4.20) ve üçlü etkileşim değerlendirme modeli üzerinden sonuç ürünlere dair karşılaştırmalı tablo izleğinin (Şekil 5.6) gösterdiği üzere, tüm çalışmalarda öğrenciler üçlünün çağdaş fenomenolojik ilişkilerini her bir ögenin birbirlerine verdiği referanslarla ve bir diğerinin etkisini güçlendirecek biçimde kurabilmeye başlamışlardır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen kodlarda sıkça karşılaşıldığı üzere mimari tasarımın yerin fiziksel verilerini oluşturan doğal çevre verileri, yapay çevre verileri ve diğer taraftan sosyal verilerle de ilişkilenen kullanım ve insan ihtiyaçlarından etkilendiğine dair yorumlar ön görüşmelerde ön plana çıkarken (Çizelge 4.2, Çizelge 4.5, Çizelge 4.8), tektonik ve estetik bir duyarlılık özellikle kuramsal bir altyapı çerçevesinde oldukça sınırlı biçimde karşılık bulmaktadır (Çizelge 4.9, Çizelge 4.10, Çizelge 4.11, Çizelge 4.12). Bu durum yine müfredat analizinde takip edildiği üzere öğrencilerin tabi bulunduğu müfredatta doğrudan mimarlık felsefesi temelli altyapıya sahip tektonik oluşa referans veren çok ilgili kategorisinde değerlendirilmiş bir dersin bulunmadığı, estetik oluşa referans veren çok ilgili kategorisinde yer alan tek dersin ise seçmeli bir ders olarak açılması sebebiyle dönemlik olarak açılmama ve/veya öğrenci tarafından tercih edilmeme durumu olmasıyla da örtüşmektedir (Çizelge 4.1). Stüdyo çalışmasının süreç ve sonuç ürünlerinde tektonik ve estetik duyarlılığın her bir çalışmada üçlü etkileşimler çerçevesinde kurgulanabilmiş olması, bu kapsamda mimarlık felsefesine dayalı kuram ve pratik arası bir tartışmanın öğrencilere böyle bir duyarlılığı kazandırmakta fayda sağladığını ortaya koymaktadır (Şekil 5.5, Şekil 5.6). Ek olarak katılımcıların son görüşmeler kapsamında sorulan atölye deneyimi çıktılarına dair soruya vermiş oldukları yanıtlarda takip edilen yer ve teknolojiye dair bakış açılarında yaşanan değişim de bu gelişimin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Kuram ve pratik ilişkisinin mimarlık felsefesi genelinde ve mimari fenomenoloji özelinde bir duyarlılık kazandırmaktaki önemini vurgulamak gerekirse proje raporları ve proje paftaları üzerinden gerçekleştirilen etkileşim değerlendirme modellerine ve son görüşmelerden elde edilen verilere değinmek yerinde olacaktır. Öğrencilerin proje raporları ve proje paftalarına referansla oluşturulan parametre analizi, ikili etkileşim değerlendirme modeli ve üçlü etkileşim değerlendirme modeli üzerinden izlenebilen etkileşimlerde görülen ilişkilenme biçimlerinin bazı durumlarda öğrencinin doğrudan raporda yer alan sözlü beyanlarından değil, mimarlık pratiğinin yapısı gereği diyagram, mimari ifade biçimi, harita, kolaj vb. tekniklerle tasarıma dair proje önerisi üzerinden okunan ana kararları içeren yaklaşımlarından elde edilmiştir (EK-8- EK-35 arası). Bu kapsamda son görüşme verilerinde de fenomenolojik kavram ve duyarlılıklara verilen doğrudan referanslar kısmen gözlenebilmektedir. Bununla beraber, kuram, kuramcı veya örnek bilgisinin yalnızca sözlü ve kuramsal aktarımla yeterli biçimde öğrenciye aktarılamadığı, kuramsal tartışma pratik üretimle desteklendiği müddetçe öğrencinin konuya hakimiyetinin arttığı çıkarımı yapılabilir.

Müfredata dair doküman analizinden elde edilen çıktıların da stüdyo çalışması ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgularla ilişkilendirilebilir olmaları araştırmada üretilmeye çalışılan bütüncül tartışma açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda daha önce de ifade edildiği gibi vurgulanması gereken en önemli çıktılardan biri, orta ilgili kategorisinde değerlendirilen ve AKTS çoğunluğunu oluşturan mimari tasarım derslerinin kendi yapıları gereği mimari tasarımın fiziksel, kültürel ve sosyal çevresi ile olan ilişkileri kapsamında nasıl şekillenmesi gerektiğinin tartışıldığı dersler olmasıdır. Bu yönleriyle üçlünün "yaşantısal oluş" bağlamında belirlenen fiziksel etkileşim, sosyal etkileşim ve kültürel etkileşim parametrelerine temel oluşturacak tartışmaları içerirler. Ders içerikleri ve haftalık programlar aracılığıyla analiz edildiği üzere bu ilişkilenme biçimi uygulamanın yorumlanması ve tartışılması çerçevesinde kalmaktadır. Aynı zamanda tartışılan bağlamın ancak kendi sınırları çerçevesinde disiplinlerarası bir kapsama sahip olmaktadır (Anonim 1) (Çizelge 4.1, EK-1, EK-2). Tez araştırmasının önermesi dahilinde tartışılan, mimarlık felsefesi temelli bir dayanak noktası içermeden, bağlamsal verilerin doğrudan ele alındığı ve mimari tasarımla ilişkilendiği bir çerçeve çizmektedir. Bu yönüyle özellikle modelin işlev anlam ikiliğinin aşılması çerçevesinde sunmaya çalıştığı mimarlık felsefesi temelli altlığı öğrenciye iletmekte yetersiz kalmaktadır. Buna ek olarak yarı yapılandırılmış görüşmelerde alınan yanıtlar çerçevesinde de görüldüğü üzere mimari tasarım derslerinde öğrencilerin duyusallık, zamansallık vb. kavramlara dair duyarlılıklarını geliştirici tartışmalara çok az rastlanmakta ve ancak öğrencinin literatür taraması kapsamında bu tartışmayı başlatıcı bir unsur olarak var olduğu senaryolarda gerçekleşmektedir. Bu tarz bir tartışma tüm stüdyoyu kapsayıcı bir kuramsal altlığı öğrencilere sunmakta yetersiz kalmaktadır.

Bu bağlamda müfredat, ders içerikleri ve ders programlarının doküman analizi, yarı yapılandırılmış ön ve son görüşmelerin içerik analizi ve stüdyo çalışmasının üçlü etkileşim modeline dayalı değerlendirmesi kapsamında örneklemi oluşturan Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü özelinde müfredata, stüdyo süreçlerine dair bir söz söylemek mümkün hale gelmektedir.

6. SONUÇLAR

Bu çalışmada mimarlığın kuramsal ve pratik alanına yansıyan eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası tartışmalar bağlamında mimarlık felsefesi temelinde ve mimari fenomenoloji ışığında ikili yapının aşılması hedefiyle bir model önerisi kurgulanmıştır. Çağdaş paradigmanın getirileri doğrultusunda kendini yeniden örgütleyen fenomenolojinin 21. yüzyıla yansıyan perspektifleri aracılığıyla, bu modelin nasıl ele alınabileceği ve sürekli güncellenebilecek özgün yapısının nasıl kurulabileceği irdelenmiştir. Bu kapsamda kurgulanan üçlü etkileşim değerlendirme modeli önerisi mimarlık kuramında, pratiğinde ve eğitiminde mimari fenomenolojinin, mimari tasarıma entegre olma biçiminin yere ve zamana dayalı özgün veriler doğrultusunda, hangi ilişkiler çerçevesinde gerçekleştirildiğinin değerlendirilmesinde yararlanılacak bir altlık olarak geliştirilmiştir.

Araştırma kapsamında çizilen kavramsal çerçeve, oluşturulan model ve kurgulanan durum çalışmasından elde edilen verilerin ilişkilendirilmesi yoluyla sürdürülen tartışma ve çıkarımlar iki ana eksen üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki mimarlık eğitimi ve mimarlık felsefesi temelinde durum çalışması özelinde elde edilen çıktıları, diğeri ise mimari tasarımın felsefe ile ve daha özelleşmiş bir biçimde çağdaş fenomenolojiyle kurduğu ilişkinin kuramsal ve pratik alanda ürettiği karşılıklara dair elde edilen çıktıları oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda çalışmada mimarlık eğitimi ve mimarlık felsefesinin ilişkiselliği temelinde elde edilen sonuçlara geçmeden önce, durum çalışmasının Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü üzerinden özelleşen yapısının tezin teorik altyapısının aktarıldığı örneklem alanını oluşturmanın yanı sıra sınırlılığını da oluşturan yapısına kısaca değinmek gerekir. Bu çerçevede özellikle stüdyoda sürdürülen tartışmaya dair bir farkındalığı ortaya koymak yerinde olacaktır. Araştırmanın durum çalışması tek bir dönemi kapsayan sınırlı bir sürede kuramsal ve pratik tartışmayı bir arada içerecek biçimde tanımlanan seçmeli ders çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda elde edilen bulgular, mimarlık felsefesinin ve mimari fenomenolojinin çağdaş perspektifte tartışılmasını öğrencilere aktarmanın ve değerlendirmenin nasıl gerçekleştirilebileceğine dair bir örneklem oluşturmaktadır. Bununla beraber müfredata dönük daha bütüncül bir önerinin bu duyarlılığın kazandırılmasında daha etkili olabileceği söylenebilir. Mimarlık felsefesinin barındırdığı eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası potansiyelin aktarılmasında ve mimarlık fenomenolojisine dair kavram, kuram ve kuramcıların, pratik alandaki örneklerle ilişkili olarak öğrenilmesinde, tek bir seçmeli dersin yeterli olamayacağı, daha önce de belirtildiği gibi mevcut müfredatta bulgulanan benzer bir durum üzerinden de görülmüştür. Aynı zamanda öğrencilerin yalnızca kuramsal aktarımdan edindikleri bilgileri işlemede daha çok zorlandıkları ve mimarlığın özgün yapısı gereği geliştirmiş oldukları fenomenolojik duyarlılığı pratik üretimlerinde daha iyi ortaya koyduklarına dair çıkarım da bu durumla örtüşmektedir. Bu kapsamda disiplinlerarası ve eleştirel kuramsal tartışmalar, stüdyo süreçleri ve örnek incelemeleriyle entegre olmuş kuram-pratik arası çalışmaları içeren dersler üzerinden ana çerçevesi şekillenen bir müfredata yönelik daha bütüncül öneriler şu şekilde özetlenebilir (Şekil 6.1):

Öncelikle teorik ve uygulama birlikteliğinde eklemlemelerin daha faydalı olduğunun tespiti doğrultusunda ve mimari tasarım stüdyolarının 4 yıllık eğitim

sürecine yayılan, devamlılık içeren bir öğrenme süreci üreten potansiyelleri yoluyla, müfredatı bütüncül olarak etkileyecek bir çıkarım yapılabilir. Mimarlık felsefesinin disiplinlerarası, eleştirel ve bütünsel yapısını tasarım sürecine entegre etmeyi mümkün kılacak bir yol olarak, proje derslerinin içeriğinin bu tartışmalar çerçevesinde belirlenmesi önerilebilir. Ancak bu kapsamda oluşturulacak olan ders içerikleri ve hedefleri çağdaş mimarlık felsefesi tartışmalarını pratik üretimler üzerinden araştırmayı hedeflemekle beraber, ders içi kuramsal tartışmalarla da desteklenmelidir. Mimarlık felsefesi ve durum çalışması özelinde tartışıldığı üzere mimarlık fenomenolojisinin çağdaş perspektiflerinin yorumunun, ikilikleri aşacak biçimde bir entegrasyonunun proje dersleri üzerinden tartışılması kuram-pratik birlikteliğini sağlayabilecek potansiyeller üretir. Ek olarak sürece yayılan bir farkındalık geliştirilmesi bakımından ve çeşitlilik üretmesi bakımından da önem taşımaktadır. Bu durum her dönemde kendi programı, ihtiyaçları ve ölçeği çerçevesinde bu duyarlılığın pekiştirilerek yeniden ele alınmasına fırsat tanımaktadır. Ek olarak modelin üretmeye çalıştığı çağdaş tartışmanın kendini sürekli olarak güncelleyen potansiyelinin, farklı konu ve disiplinlerle ilişkilenecek biçimde yeniden ele alınması açısından da potansiyel taşımaktadır.

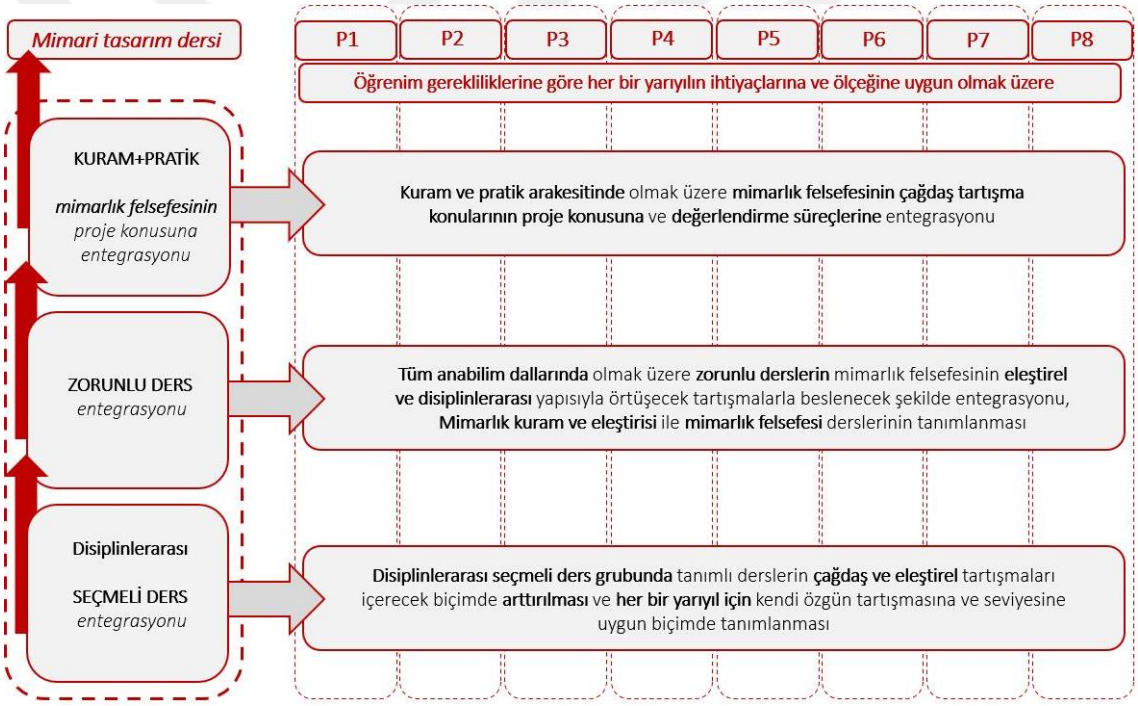

Şekil 6.1. AÜ Mimarlık Programı müfredatına yönelik mimari tasarım dersi temelli bütüncül önerinin özeti (Orijinal 2025)

Proje dersleri çerçevesinde stüdyo çalışmalarında sürdürülmesi önerilen kuram-pratik arası tartışmaya ek olarak her yarıyılda o dönemin proje konusunun seviyesi ve yarıyılın gereklilikleri çerçevesinde disiplinlerarası ve eleştirel bakışı pekiştirecek kuramsal ders entegrasyonun, farklı disiplinlerden dersler içerecek biçimde yapılabileceği öngörülmektedir. Bu entegrasyonun yapılması için durum çalışmasının örneklemi özelinde yapılan müfredat analizinde de görüldüğü üzere, disiplinlerarası seçmeli ders grubunun varlığı bir potansiyel üretmektedir. Ancak bu seçmeli grubunun yalnızca 7. yarıyıl ve 8. yarıyılda yer alması ve müfredatta yer alan seçmeli derslerin açılmama veya alternatifinin seçilebilmesi senaryosunu üretme durumu sebebiyle

örneklem özelinde iki ayrı öneri geliştirilebilir. Bu kapsamda geliştirilen ilk öneri seçmeli derslere dair vurgulanan bu durum sebebiyle, her dönemde bu entegrasyonu sağlayacak an az bir zorunlu dersin önerilmesidir. Disiplinlerarası seçmeli grup derslerinin ise yalnızca son sınıfı kapsayan yarıyıllarda olmasının yeterli olamayacağı çıkarımı doğrultusunda her yarıyıla tanımlanması gerekmektedir. Dolayısıyla grubun içeriğinde yine her yarıyılda mutlaka yer alacak biçimde, mimarlık ile ilişkili olarak mimarlık felsefesi temelinde tartışmaları da barındıran felsefe, sanat, teknoloji, sosyoloji vb. çok çeşitli disiplinlerarası alanlarda seçmeli derslerin arttırılması da bu önerilerden ikincisidir.

Zorunlu derslere dair yapılacak entegrasyonun o yarıyılın öğrenim gereklilikleri doğrultusunda değişebilecek yapıda olması ve 8 yarıyıla bütün olarak bakıldığında her bir anabilim dalı grubunu içerecek biçimde müfredata eklemlenmesi önerilebilir. Bu öneri, tez kapsamında geliştirilen üçlü modelin tartışmaya çalıştığı yaşantısal oluş, tektonik oluş ve estetik oluşun bir aradalığını kurgulayabilecek alt yapının sağlanması bakımından önemlidir. Son olarak mimarlığı etkileyen bütünü oluşturan fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik, politik, etik vb. çoklu katmanların, farklı disiplinlerin ve tarihsel süreçlerin kavranması; paradigma kavramının, paradigmanın değişken yapısının ve mimarlığa etkisinin farkındalığının artırılmasını mümkün kılan, mimarlık kuramı ve eleştirisi ile mimarlık felsefesi derslerinin zorunlu dersler olarak erken yarıyıllarda öğrencilere verilmesi de eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası bir farkındalık geliştirilmesinde önemli görülmektedir.

Bulguların birbirleriyle ilişkili olarak tartışılması sonucunda üretilen bu çıkarımlara ek olarak literatürde mimarlık eğitimi ve felsefe alanına dair tartışmanın sınırlılığının ortaya koyulması ve durum çalışması özelinde elde edilen çok katmanlı nitel araştırma verilerinden elde edilen bulguların yorumlanmasıyla, Türkiye'de mimarlık eğitiminin mimarlık felsefesiyle ilişkisine dair daha bütüncül temel çıkarımlar yapmanın gerekliliği ve potansiyellerini de vurgulamak gerekmektedir. Bu doğrultuda durum çalışmasının örneklemini oluşturan Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü özelinde gerçekleştirilen bu tartışmanın araştırmanın sınırlılığını oluşturduğu ve aynı zamanda mimarlık eğitimi ve felsefe ilişkisi kapsamında daha bütüncül bir ele alışla Türkiye'de ve uluslararası ölçekte mimarlık eğitimi özelinde tartışılabilecek bir potansiyel ürettiği söylenebilir. Bu potansiyeli üreten yapının, çalışmada gerçekleştirilen nitel araştırma desenli durum çalışmasının, müfredatın döküman analizinden, yarı yapılandırılmış görüşmelerin içerik analizinden ve stüdyo çalışmasında elde edilen ürünlerin önerilen fenomenolojik değerlendirme yöntemiyle ele alınmasından oluşan bütün aşamalarının tekrarlanabilir oluşu ile ortaya koyulduğu söylenebilir. Bu yolla mimarlık eğitimine dair fenomenolojik çerçevede bir sorgulamanın farklı mimarlık programlarında değerlendirilmesi mümkün hale gelmektedir.

YÖK Tez Tarama üzerinden özellikle doktora seviyesinde yalnızca bir kesiti ortaya koyulduğu üzere, mimarlık eğitimi ve felsefe ilişkisinin mimarlık müfredatına yansıma biçimlerinin tartışmaya açılmasının kısıtlılığı ve önemi de vurgulanmaya değer bir tartışma üretmektedir. Bu kapsamda tezin önerdiği kuramsal çerçevede ortaya koyulan modelin mimarlık eğitimine çeşitli senaryolarla uygulanabilirliği hem bu alanda üretilecek gelecek çalışmalara kaynak sağlayacak, hem de mimarlık eğitiminin, mimarlık felsefesinin eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası altlığından beslenmesine ve

çağdaş paradigmanın getirisiyle kendini sürekli olarak güncellemesine imkan sunacaktır. Hem örneklem özelinde ortaya koyulan hem de farklı mimarlık programlarında uygulanabilirliği vurgulanan çağdaş fenomenolojik duyarlılığın mimari tasarım eğitimine entegre edilmesinin müfredata yönelik bütüncül bir ele alışı mimarlık eğitiminin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği yeterliliklerin çağdaş paradigma ile paralelliği açısından da önemlidir. Söz konusu entegrasyon ile mimarlık öğrencilerinin üst ölçekte felsefi temelli eleştirel bir bakış geliştirmelerinin yanısıra disiplinlerarası güçlü ilişkiler kurabilen, çağdaş teknolojik gelişmeleri yerin özgün değerleriyle entegre edebilen, tasarım kuramını şekillendiren güncel tartışmaları mimarlık pratiğine entegre edebilen yeterliliklerle mezun olmaları sağlanabilir.

Araştırma kapsamında mimari tasarımın felsefe ve daha özelleşmiş bir biçimde çağdaş fenomenolojiyle kurduğu ilişkinin kuramsal ve pratik alanda ürettiği karşılıklara dair daha bütüncül çıkarımları ise tez kapsamında ortaya koyulan fenomenolojik değerlendirme yöntemi üzerinden gerçekleştirmek mümkündür. Bu fenomenolojik değerlendirme yöntemi mimarlık eğitimine ek olarak mimarlık kuramı ve pratiği çerçevesinde yararlanılmak üzere kurgulanmıştır. Yöntemi oluşturan parametre değerlendirmeleri ve etkileşim değerlendirme modelleri kuramsal çerçevede mimarlık felsefesinin eleştirel, disiplinlerarası ve bütünsel potansiyellerinden yararlanılarak şekillendirilmiştir. Vitruvian üçlünün Heidegger'ci temelde ele alınışıyla örgütlenen yaşantısal oluş, tektonik oluş ve estetik oluş şeklinde karşılık bulan kuramsal altık 21. yüzyılın çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde yorumlanmıştır. Yer ve teknolojinin bir aradalığına dair tartışma üzerinden bu üç öge çağdaş bir perspektifle yeniden yorumlanarak yerin yaşamsal boyutu, teknolojinin tektonik özü ve yerin estetik deneyimi şeklinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda tümdengelimsel bir yaklaşımla her bir ögenin birbiriyle ilişki içerisinde olduğu parametreler belirlenmiştir. Ardından bu parametreler üzerinden her bir ögenin bir diğeri ile etkileşimlerinin ikili ve üçlü etkileşim değerlendirme modelleri üzerinden tespit edilebileceği özgün bir fenomenolojik değerlendirme yöntemi kurgulanmıştır (Şekil 6.2).

Bu yöntemin durum çalışması çerçevesinde uygulanmasıyla, mimarlık eğitimi ve pratiği alanında fenomenolojik bir değerlendirme aracı olarak kullanılabileceği potansiyellere dair dört önemli çıkarımdan bahsedilebilir. Bunlardan ilki aynı zamanda çalışmanın en temel özgün çıktılarından birini oluşturmaktadır. Nitel araştırma ve analiz yöntemlerinin çok boyutlu, çok katmanlı ve karmaşık verilerin analiz edilmesinde etkin yapısından faydalanılarak tez kapsamında ortaya koyulan değerlendirme yöntemi, fenomenolojinin nesnel olmayan ve kesin yargılara indirgenemeyecek yapısını incelemede etkin bir yaklaşım sunmaktadır. Bu kapsamda mimari fenomenolojiye dayalı okumanın özne-nesne deneyiminin kesişiminde hem değerlendirilen nesnenin hem de öznenin bu deneyimden etkilenen yapısıyla ve değerlendiren kişinin kendi belleği, kültürel, sosyal vb. çok katmanlı geçmişi ve algılama biçimiyle bağlantılı durumu göz önünde bulundurulmuştur. Nitel araştırmada veri kodlama yönteminde de var olan bu değişken ve esnek yapının mimari fenomenolojinin değerlendirilmesine uyarlanması yoluyla özgün bir yöntem üretilmiştir. Bu yöntemin mimarlığın kökeninde yer alan Vitruvian üçlünün mimarlık felsefesi aracılığıyla sürekli güncellenebilecek bir yorumu üzerinden gerçekleştiriliyor olması ise temel bir dayanak noktası esas alınarak, aynı zamanda esnek bir yapı sergilenmesine imkan tanımaktadır.

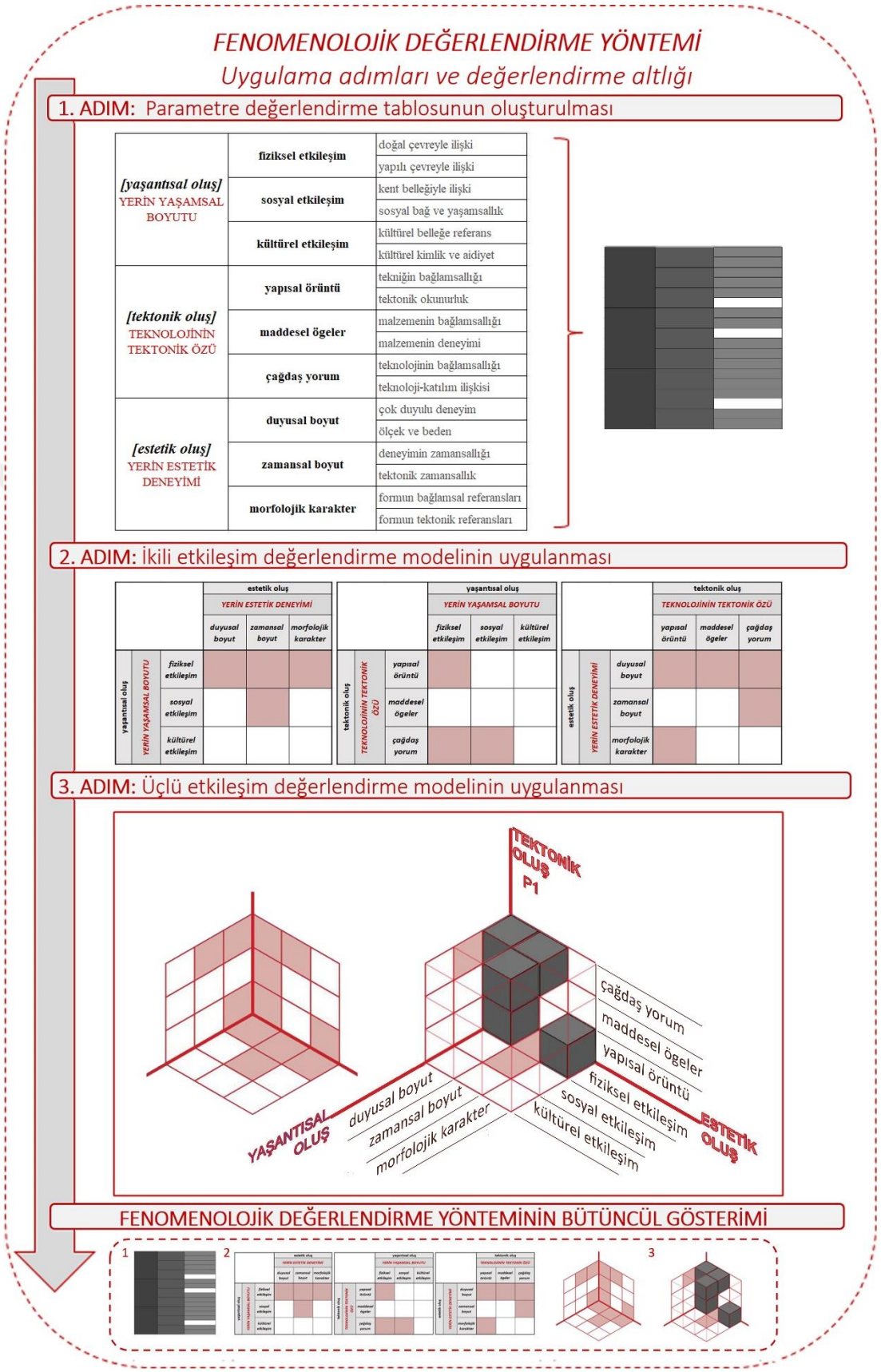

Şekil 6.2. Fenomenolojik değerlendirme yöntemi (Orijinal 2025)

Yönteme dair elde edilen sonuçlardan ikincisi ise parametre değerlendirme tablosu ile ikili ve üçlü etkileşim değerlendirme modellerinin uygulandığı adımlar üzerinden incelenecek mimari tasarım örneklerinde, fenomenolojik bir duyarlılığın geliştirilme durumunun tespit edilebilir oluşudur. Bu doğrultuda geliştirilen yöntem, mimarlık eğitiminde proje tasarım sürecinde bir iç denetim mekanizması olarak kullanılmak üzere öğrencilere aktarılabileceği gibi, eğitmenlerin proje değerlendirmelerinde de kullanılabilecek bir fenomenolojik altlık sunmaktadır. Ek olarak bu etkileşim değerlendirme modelleri kapsamında elde edilen sonuçlar, pratik alanda da mimari tasarım uygulamalarında tasarım süreci için bir denetim mekanizması olarak ve geri bildirim aracı olarak kullanılabilir.

Mimari fenomenolojik duyarlılığın mevcudiyetinin değerlendirilmesinin yanında, kurulan ikili ve üçlü etkileşimlerin eğilimlerinin, hangi parametre ve ögelerin ilişkilerinde yoğunlaşarak gerçekleştiğinin model kapsamında değerlendirilebilir oluşu da önemli bir çıktıdır. Bu kapsamda geliştirilen yöntem, hem eğitim hem de tasarım pratiği anlamında önemli bir geri bildirim ve değerlendirme aracı üretmektedir. Parametre tabloları ve etkileşim değerlendirme modelleri aracılığıyla ders hedeflerinin ve tasarım hedeflerinin değerlendirmesi gerçekleştirilebilir. Geri bildirimlerle hangi eğilimlerin daha ağırlıklı olduğunun ortaya koyulması ve gelişime açık potansiyellerin belirlenmesi açısından yararlanılabilecek görselleştirilmiş sonuç modelleri sunulabilir.

Yöntemin sunmayı hedeflediği önemli çıktılardan sonuncusu ise fenomenolojik duyarlılığın değerlendirilmesini, 21. yüzyılın teknolojik paradigması içerisinde çağdaş fenomenoloji perspektifleri çerçevesinde gerçekleştirmeye imkan sunmasıdır. Özellikle tektonik oluş ögesinin çağdaş yorum parametresi aracılığıyla, mimarlık teknolojisinin yere ve yerin estetik deneyimine dayalı çağdaş bir yorumunun üretilme durumu değerlendirilebilir hale gelmektedir. Bu ögenin temel parametrelerinden birinin çağdaş yorum şeklinde belirlenmiş olması, geçmişten günümüze ve geleceğe dair her çağda kendi döneminin teknolojik paradigması ve imkanları doğrultusunda bir değerlendirme yapabilmeyi de mümkün kılmaktadır.

Modelin kavramsal kurgusu ve tarihsel paradigma değişimlerinin izleğinde okunması başlığında da aktarıldığı üzere yaşantısal oluş, tektonik oluş ve estetik oluş bağlamında sırasıyla işlev-anlam, sanat-teknik ve özne-nesne ikiliklerini aşma hedefiyle fenomenolojik bir çerçevede ele alınan modelin her bir ögesi, birbirleriyle ilişkilendikleri ve eleştirel bakış açısıyla ele alındıkları müddetçe sınırları genişletebilecek bakış ve yöntemi sunabilir. Bu doğrultuda güncel olanın sürekli olarak mimarlığın düşünsel ve üretime dayalı alanına dahil olması sağlanırken, bu kaynaşmanın eleştirel bir bakışla yapılması ve mevcut mimarlık bilgisinin birikimi ile ilişkilendirilerek var edilmesi yeni potansiyeller üreten, *ikili yapıyı* aşan *bütünsel* bir arakesitin ortaya koyulmasını sağlar. Bu okuma ile mimarlığın tanımına dair *sabitlik yanılsamasının* aşılarak antik tanımdan bugüne süregelen potansiyellerin çağdaş bir yorumunun yapılması sağlanabilir. Model kapsamında üçlünün her bir ögesi çağdaş bir perspektifle eleştirel ve disiplinlerarası yaklaşımlar yoluyla yere ve deneyime dayalı potansiyeller üretecek şekilde ele alınabilir.

Bu bağlamda 21. yüzyıl mimarlık paradigması içerisinde mimarlık felsefesinde temellenen altyapısı ile eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası bir çerçevede kurgulanan model önerisi, üçlünün ele alınışını bir bütün olarak gerçekleştirmeyi hedeflerken, her

bir ögenin bir diğerine verdiği referansı vurgulamaktadır. Üçlü modelin her bir ögesi deneyim temelinde birbiriyle ilişkilenmektedir. Özetlemek gerekirse yerin yaşam deneyiminin bir ürünü olmasının yanı sıra barındırdığı fiziki verilerin duyusal ve algısal boyutunu da içermesi yaşantısal oluşun, estetik oluşla ve tektonik oluşla ilişkisini ortaya koymaktadır. Tektoniğin barındırdığı duyusallık ve zamansallığa ek olarak, yerin fiziki verilerinden aldığı malzeme ve tekniğe dayalı referansları da her üç ögenin birbiriyle kurduğu ilişkinin karşılıklı etkileşime dayanan biçimine örnek teşkil etmektedir. Model kapsamında estetik oluş ögesinin bir yansıması olarak estetik deneyim, hem estetik yaşantı aracılığıyla yaşantısal oluşu, hem de arkitektoniğin estetik deneyimin çağdaş biçimine dair algısal ve bedensel boyutunu içermesi açısından tektonik oluşu etkileyen bir çerçevede düşünülmektedir.

Hem kuramsal hem de pratik alanda disiplinlerarası sınırların ve ikiliklerin aşılabilirliğini öngören bu yöntemin, yere özgü, yerin fenomenolojik deneyimine dayalı bir mimarlık anlayışının nasıl üretilebileceğini, her çağın yaşam kültürünün, tekniğe dayalı kavrayışının ve estetik deneyim potansiyellerinin özgül yapısı çerçevesinde yeniden ele alan devingen bir yapı önermesi hedeflenmiştir. Eleştirel ve disiplinlerarası bir biçimde mimarlık felsefesi kapsamında irdelenen, düşünsel altyapı ile koşut olarak dönüşen, paradigma değişimleri çerçevesinde sürekli olarak güncellenen yapısıyla tez kapsamında önerilen modelin, giderek muğlaklaşan sınırları ve genişleyen bağlamı ile mimarlık pratiğinin sınırlarını da yeniden tartışmaya açmaya ve tekrar tekrar örgütlemeye devam etmesi beklenmektedir.

Mimarlık felsefesinin eleştirel, bütünsel ve disiplinlerarası yapısı yoluyla sürekli olarak güncelliğini koruyacak biçimde yeniden ele alınabilecek üçlü etkileşim değerlendirme modelinin ürettiği kuramsal altlığın pratikteki karşılığı ise mimari tasarım sürecinde, tasarımın yapılaşması sürecinde ve yapının bağlamı içerisinde var olması ve deneyimlenmesi sürecinde tartışmaya açılabilir. Bu doğrultuda tez çalışması kapsamında belirlenen durum çalışması uygulaması üst ölçekte mimarlık kuramı, pratiği ve eğitimi ile mimarlık felsefesi ilişkisi üzerine bir sorgulama yapmayı hedeflerken, daha özelleşmiş bir sınırlamayla mimarlık fenomenolojisinin çağdaş perspektifleri aracılığıyla 21. yüzyıl mimarlık paradigması bağlamında yer ve teknolojinin bir aradalığının nasıl karşılık bulabileceğine yanıt aramaktadır. İrdelenen kuramsal altyapı kapsamında yer ve yerin deneyimini şekillendiren yaklaşımların 21. yüzyıl mimarlık pratiğinde ne şekilde karşılık bulabileceği, yapının farklı zamansallıklar ve algılama potansiyelleri üreten tasarım, yapılaşma ve deneyim süreçleri üzerinden sürdürülebilmektedir. Bu kapsamda tez çalışmasında önerilen yöntemin parametre değerlendirme tablosunu, ikili ve üçlü etkileşim değerlendirme modellerini içeren adımları ve bunları oluşturan mimarlık fenomenolojisi temelli kuramsal altlık mimarlığın;

- Tasarım sürecinde
- Yapılaşma sürecinde
- Deneyim sürecinde bir ölçüt ve değerlendirme yöntemi olarak kullanılabilir.

Bu doğrultuda, çağdaş tekniğin anlamsal açılımları bağlamında değerlendirildiğinde mimari tasarım, teknolojik girdiler, estetik deneyim, fenomenolojik deneyim ve yere özgü bilginin özgül potansiyellerini bir arada barındırabilir mi? sorusu

hem kuramsal alanda hem pratikte hem de mimarlık eğitimi kapsamında sorulabilir hale gelmektedir. Teknolojinin etimolojik kökenine dayalı anlamsal açılımları bağlamında yapılan okuma, güncel paradigmanın ikili yapıyı aşan çoğulcu ve eleştirel bir arakesit üreten yaklaşımı içerisinde yerin deneyimi ve çağdaş teknolojinin bir aradalığını tartışmayı mümkün kılmaktadır. Bu kuramsal anlayışın pratikteki karşılığı bir taraftan çağdaş tekniğin hızla güncellenen yöntemine başvurup diğer taraftan da estetik ve fenomenolojik deneyimin, yere özgü bilginin, özgül potansiyellerini barındırabilir hale gelmektedir.

Tez kapsamında önerilen modelin her bir ögesinin açımlanması esnasında, ikiliklerin dengelerinin mimarlık paradigmasına bağlı olarak dönüşümünün okunması çerçevesinde de görüldüğü üzere, yer ve teknoloji parametrelerinin ele alınış ve birbiriyle ilişkilenme biçimlerinin temas halinde oldukları disiplinler ve gündelik yaşama sızan karşılıkları zaman içerisinde değişiklik göstermekte ve sürekli olarak kendini güncellemektedir. Bu da çalışmada sürdürülen ve Vitruvian üçlüye referansla gerçekleştirilen kuramsal tartışmanın ve önerilen modelin *21. yüzyılın teknolojik paradigması içerisinde 'yer'in tanımlanması pratiği üzerine mimarlık eğitimi kapsamında bir durum çalışması* şeklinde çağdaş mimarlık tartışmalarına paralel biçimde ele alınmasının nedenlerini kuvvetlendirmektedir.

Çalışmanın hedeflediği üzere çağdaş fenomenolojik bir mimarlık kuramının 21. yüzyıl mimarlığı üzerinden mimarlık felsefesi kapsamında disiplinlerarası ve eleştirel bir okumasının yapılması ve bu çerçevede mimarlığın antik tanımına referanslar verilirken, antik tanımın paradigma değişimleri boyunca değişen dengelerle var ettiği ikili yapının aşılabilirliğinin ortaya koyulması, bu alanda çalışmayı özgün kılan niteliklerden birisidir. 21. yüzyıl mimarlık kuramı ve pratiği özelinde gerçekleştirilerek ortaya koyulan disiplinlerarası ve eleştirel yöntem önerisinin her çağda ve yerde üretilecek mimarlık kuram ve pratiği için özgül potansiyeller üretecek bir altlık oluşturması, bu yolla tasarım kuramı ve eğitimi için çağdaş ve eleştirel bir yöntem önerisinin yolunu açması ise çalışmanın özgünleşen temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çağdaş paradigmanın çok boyutlu ve eleştirel yapısı ile her çağ için kendi özgün bağlamını oluşturan düşünsel altyapısı, kültürel verileri, teknik ve estetik kavrayışı üzerinden yeniden ele alınabilecek, bu yolla kendini sürekli olarak güncelleyebilecek kuramsal bir yöntem üretilmeye çalışmıştır. Tüm kültürlerde, coğrafyalarda ve dönemlerde uygulanabilmesi hedeflenen bu yöntem önerisinin, bağlamı oluşturan tüm girdiler ve bunların deneyimi çerçevesinde yapılacak bir okuma ile bölgesel olarak özgün karşılıklar bulabilecek bir altyapı sağlamasına ve irdelenen yerin biricikliğini yitirmeden orayı ele alabilecek bir yaklaşım sunmasına çalışılmıştır.

Sonuç olarak tez çalışması kapsamında önerilen ve 21. yüzyıl mimarlık kuram ve pratiği çerçevesinde örnek bir okumasının gerçekleştirildiği, fenomenolojik mimarlık anlayışını temel alan tasarım kuram ve eğitimine dair altlığın, öncelikle her çağa ve yere uyarlanabilir çerçevesi, bağlamın kendi özgün mimari biçiminin, disiplinlerarası ve eleştirel bir tartışma ile güncelliğini koruyarak sürekli yeniden tartışmaya açılabilir ve yeniden üretilebilir kılınması çalışmanın çağdaş mimarlık kuram ve pratiğine temel katkılarından birini oluşturmaktadır. Buna ek olarak oluşturulan çağdaş fenomenolojik kuramsal altlığın, mimarlık pratiğinin barındırdığı özgün süreçler içerisinden, tasarım, yapılaşma ve deneyimlenme sürecini kapsayan çoklu katmanlarında kullanılabilirliğinin, kuram-pratik arası karşılıklı etkileşim düzeyinde ve giderek

belirsizleşen çağdaş sınırda özgün bir katkı olacağı düşünülmektedir. Mimarlık eğitiminde ve mesleki süreçlerde yapı tasarım kriteri ve yapı okuma kriteri olarak kullanılabilirliğinin yanı sıra, ulusal ve uluslararası ölçekte mimarlık eğitiminin program içerikleri ve yapısı kapsamında fenomenolojik bir duyarlılık geliştirilmesine altlık oluşturması da çalışmanın beklenen özgün çıktı ve yararlarındandır.

7. KAYNAKLAR

Acar, A. 2021. Eskiçağ'da yedi özgür sanat ve 'mimar'ın eğitimi. *Mimarlık Dergisi*, 418: 72-76.

Akman Dömbekci, H. ve Erişen, M.A. 2022. Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 22(Özel Sayı 2): 141-160.

Alankaya, E.A. 2022. Understanding Transformations In Architecture From Post-Industrial Condition to The Second Digital Turn. MSc Thesis, Middle East Technical University, Ankara, 151 p.

Anonim 1: Mimarlık Fakültesi / Mimarlık Ders Bilgi Paketi https://obs.akdeniz.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=46&curSunit=1014# [Son erişim tarihi: 05.06.2025].

Anonymous 1: Academy of Architecture / Università della Svizzera italiana Official Website. https://www.arc.usi.ch/en/academy-architecture [Son erişim tarihi: 05.05.2025].

Anonymous 2: livMatS, Living, Adaptive and Energy-autonomous Materials Systems. https://www.livmats.uni-freiburg.de/en/publications [Son erişim tarihi: 05.05.2025].

Anonymous 3: livMatS Pavilion / ICD/ITKE University of Stuttgart. 14 Aug 2022. ArchDaily. https://www.archdaily.com/966168/livmats-pavilion-icd-itke-university-of-stuttgart ISSN 0719-8884 [Son erişim tarihi: 05.05.2025].

Anonymous 4: ISOROPIA / Center for Information Technology and Architecture. 13 Oct 2018. ArchDaily. https://www.archdaily.com/901729/isoropia-center-for-information-technology-and-architecture> ISSN 0719-8884 [Son erişim tarihi: 05.05.2025].

Anonymous 5: Yong Ju Lee Architecture Official Website / The Wind Shape. https://www.yongjulee.com/THE-WIND-SHAPE [Son erişim tarihi: 05.05.2025].

Anonymous 6: Studio INI Official Website/ Urban Imprint. https://www.nassia-inglessis.com/works-recent#/urban-imprint-1/ [Son erişim tarihi: 05.05.2025].

Anonymous 7: Media Architecture Biennale 2020 Official Website. Theme & Publications. https://mab20.mediaarchitecture.org/frontpage/theme/?utm_medium=website&utm_source=archdaily.com [Son erişim tarihi: 05.05.2025].

Antmen, A. 2010. 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. Sel Yayıncılık, İstanbul, 333 s.

Artkan, M. 2019. İlkel Mimarlık Kavrayışının Martin Heidegger'in Techne/Teknoloji Eleştirileri Üzerinden Güncel Mimarlık Yaklaşımlarına Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 113 s.

Artun, A. 2018. Çağdaş sanatın örgütlenmesi: Estetik modernizmin tasfiyesi. İletişim Yayınları, İstanbul. 232 s.

Augé, M. 2016. Yok-yerler Üstmoderliğin Antropolojisine Giriş. Ilgaz, T. (Çev.), Ötkünç, A. ve Ergün, A. A. (Çev. Gün.). Daimon Yayınları, İstanbul, 104 s.

Aydınlı, S. 2002. Epistemolojik Açıdan Mekân Yorumu. İçinde: A. Şentürer, Ş. Ural, A. Atasoy (Ed.), Mimarlık ve Felsefe, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, ss. 40-51.

Aydınlı, S. 2004. Estetik: Öznel Bir Beğeni mi, Yoksa Nesne/Çevresel Değerler Temsili mi? İçinde: A. Şentürer, Ş. Ural, F. U. Sönmez (Ed.), Etik-Estetik, Yapı Yayın, İstanbul, ss.146-155.

Banham, R. 1970. Theory And Design in the First Machine Age. Second Edition. Praeger Publishers, New York.

Baudrillard, J. 2020. Simülakrlar ve Simülasyon. Adanır, O (Çev.), Doğu-Batı Yayınları, Ankara, s. 215.

Berleant, A. 1991. Art and Engagement. Temple University Press, Philadelphia.

Berleant, A. 2005. Aesthetics and Environment: Variations on a Theme. Ashgate Publishing Company, USA.

Berleant, A. 2007. Çevre Estetiği Kuramı. İçinde: Sanat ve Çevre, TMMOB Ankara Mimarlar Odası ve SANART, ss.23-32. URL= http://sanart.org.tr/books/SanatCevre.pdf

Bilgin, İ. 2017. Mimarın Soluğu: Peter Zumthor Mimarlığı Üzerine Denemeler. Metis Yayınları, İstanbul, 116 s.

Bingöl, E. 2020. Colin Rowe'un "Bağlamsalcılığı"na Yirmi Birinci Yüzyıl Kentleri Üzerinden Yeniden Bir Bakış. *Megaron*, 15 (3), ss. 456-466.

Bozdoğan, S. 1999. Architectural History in Professional Education: Reflections on Postcolonial Challenges to The Modern Survey, *Journal of Architectural Education*, 52(4): 207-215.

Bozdoğan, S. 2005. Türkçe Baskıya Önsöz. İçinde: Colquhoun, A. Mimari Eleştiri Yazıları. İkinci Baskı. Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 204 s.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. 2013. Functionalism. Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/art/Functionalism-architecture. [Son Erişim Tarihi: 01.10.2025].

Buchanan, R.A. 2025. History of technology. In Encyclopædia Britannica. https://www.britannica.com/technology/history-of-technology [Son Erişim Tarihi: 22.02.2025].

Canizaro, V.B. 2006. Introduction to "Regionalism in Architecture". In: Canizaro, V. B. (Ed.), Architectural Regionalism: Collected Writings on Place, Identity, Modernity, and Tradition. Princeton Architectural Press, New York, pp. 276.

Canizaro, V.B. 2012. Competing Critical Regionalisms. Presentation in Conference: Glocalism- University of Houston Symposium. DOI:10.13140/RG.2.2.20636.95366.

Cevizci, A. 2005. Paradigma Felsefe Sözlüğü. Paradigma Yayınları, İstanbul, 1896 s.

Cevizci, A. 2015. Felsefe Sözlüğü. Say Yayınları, İstanbul, 535 s.

Ching, F.D., Jarzombek, M. M. and Prakash, V. 2017.A global historyof architecture. John Wiley& Sons, New Jersey, 850 p.

Colquhoun, A. 2005. Mimari Eleştiri Yazıları. Cengizkan, A. (Çev.), Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 204 s.

Conrads, U. (Ed.) 1991. 20.Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar. Yavuz, S. (Çev.), Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara, 169 s.

Creswell, J.W. 2023. Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni. Bütün, M. ve Demir, S. B. (Çev. Ed.), Siyasal kitabevi, İstanbul, 343 s.

Creswell, J.W. ve Creswell, J.D. 2021. Araştırma tasarımı: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları. Karadağ, E. (Çev. Ed.), Nobel Yayıncılık, Ankara, 266 s.

Crysler, C. G., Cairns, S. and Heynen, H. (Eds.) 2012. The Sage Handbook of Architectural Theory. SAGE Publications, London, 753 p.

Çelik, H., Başer Baykal, N. ve Kılıç Memur, H.N. 2020. Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education,* 8(1): 379-406. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m

Çelikel, S.B. 2015. Endüstriyel Tasarımda Paradigma Kaymaları Bruno Latour'a Özel Bir İlgiyle. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 159 s.

Debord, G. 2020. Gösteri Toplumu. Ekmekçi, A. ve Taşkent, O. (Çev.), Ayrıntı Yayınları, 10. Basım, İstanbul, 236 s.

Erzen, J.N. 2017. Üç Habitus: Yeryüzü, Kent, Yapı. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 285 s.

Foster, H. 2015. Sanat- Mimarlık Kompleksi, Küreselleşme Çağında Sanat, Mimarlık ve Tasarım Birliği. Özoğlu, S. (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 365 s.

Frampton, K. 1983. Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance. In: Foster, H. (Ed.), The Anti-Aesthetic: Essays On Postmodern Culture, Bay Press, Washington, pp. 16-30.

Frampton, K. 1996. Modern Architecture a Critical History. Thames and Hudson, London, 376 p.

Güçlü, İ. 2019. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri: Teknik-Yaklaşım-Uygulama. Ankara, Nika Yayınevi, 542 s.

Gürkaş, E.T. ve Barkul, Ö. 2012. Yer Üzerine Kavramsal Bir Okuma Denemesi. *Sigma,* 4: 1-11.

Harper, D. 2025. "Etymology of *teks-". In Online Etymology Dictionary. https://www.etymonline.com/word/*teks-#etymonline_v_52573 [Son Erişim Tarihi: 22.02.2025].

Hays, K.M. (Ed.). 2000. Architecture Theory Since 1968. MIT Press, Cambridge, 808 p.

Heidegger, M. 1971. Poetry, Language, Thought. Harper Collins Publishers, New York, 256 p.

Heidegger, M. 1998. Tekniğe İlişkin Soruşturma. Özlem, D. (Çev.), Paradigma Yayınları, İstanbul, 85 s.

Heidegger, M. 2008. Düşüncenin Çağırdığı. Aydoğan, A. (Çev.), Say Yayınları, İstanbul, 144s.

Heidegger, M. 2013. Olmaya Bırakılmışlık. Avesta Yayın, İstanbul, 79 s.

Heidegger, M. 2015. Teknik ve Dönüş & Özdeşlik ve Ayrım. Açа, N. (Çev.), Pharmakon Yayınevi, Ankara, 126 s.

Holl, S., Pallasmaa, J. and Perez-Gomez, A. 1994. Questions of perceptiron: Phenomenology of Architecture. William Stout Publishing, 155 p.

Ihde, D. 2009. Postphenomenology and Technoscience: The Peking university lectures. Suny Press, New York, 92 p.

Kaufmann, E. 1952. Three Revolutionary Architects, Boullée, Ledoux, and Lequeu. *Transactions of the American Philosophical Society,* 42(3): 431-564. doi:10.2307/1005689

Kolsal, F. 2020. Re-Thinking Creativity In Architectural Design Education. PhD Thesis, Eskişehir Technical University, Eskişehir, 123 p.

Kostof, S. (Ed.) 1986. *The architect: Chapters in the history of the profession*. Oxford University Press, New York, 384 p.

Kostof, S. 1985. A History of Architecture, Settings and Rituals. Oxford University Press, New York, 792 p.

Krauss, R. 1979. Sculpture in the Expanded Field. *October*, Vol. 8, pp. 30-44.

Kuban, D. 2021. Mimarlık Kavramları. Yem Yayın, İstanbul,113 s.

Kuhn, T. S. 2017. Bilimsel Devrimlerin Yapısı. Kuyaş, N. (Çev.), Kırmızı Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 320 s.

Latour, B. 1987. Science in Action: How to Follow Scientist and Engineers through Society. Cambridge, Massachusetts: Harvard Universty Press. 274 p.

Leach, A. 2015. Mimarlik Tarihi Nedir? Doğan, H. (Çev.), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 150 s.

Lefaivre, L. and Tzonis, A. 2012. Architecture of Regionalism in the Age of Globalization: Peaks and Valleys in the Flat World. Routledge, New York, 222 p.

Lewis, M. ve Staehler, T. 2020. Fenomenoloji. 2. Baskı, M. Demirhan vd., (Çev.), Fol Kitap, Ankara, 357 s.

Mallgrave, H. F. and Contandriopoulos, C. 2008. Architectural Theory: Volume II - An Anthology from 1871 to 2005. Wiley, 656 p.

Mallgrave, H. F. ve Goodman, D. 2011. An Introduction to Architectural Theory 1968 to the Present, West Sussex, UK: Wiley-Blackwell, 276 p.

Merleau-Ponty, M. 2014. Algılanan Dünya. 4. Basım, Aygün, Ö. (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 77s.

Merleau-Ponty, M. 2024. Göz ve Tin. 5. Basım, Soysal, A. (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 77s.

Mimarlık Bölüm Başkanlığı Dijital Arşivi. 2024.

Mimarlık Bölümü Bologna Süreci Koordinatörlüğü. 2011. Antalya'da Mimarlık Eğitimi Başlıyor: Bologna Süreci, Mimarlık Eğitimi ve Paydaş Görüşleri. Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları 13/12, Antalya, 79 s.

Minor, V.H. 2017. Sanat Tarihinin Tarihi. Soydemir, C. (Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 303 s.

Montjoy, V. 2023. Infographic: The Evolution of 3D Printing in Architecture, Since 1939. ArchDaily. https://www.archdaily.com/1005043/infographic-the-evolution-of-3d-printing-in-architecture-since-1939> ISSN 0719-8884 [Son erişim tarihi: 05.05.2025].

Morrison, H. S. 2006. After the international style-what? In: Canizaro, V. B. (Ed.), Architectural Regionalism: Collected Writings on Place, Identity, Modernity, and Tradition. Princeton Architectural Press, New York, pp. 280-287.

Mumford, L. 2006. The sky line: status quo. In: Canizaro, V. B. (Ed.), Architectural Regionalism: Collected Writings on Place, Identity, Modernity, and Tradition. Princeton Architectural Press, New York, pp.288-291.

Nesbitt, K. 1996. Theorizing a New Agenda for Architecture: An Anthology of Architectural Theory 1965-1995. Princeton Architectural Press, New York, 608p.

Norberg-Schulz, C. 1980. Genius Loci: Towardsa Phenomenologyof Architecture. Rizzoli, New York, 213 p.

Otero-Pailos, J. 2013. Architecture's historical turn: phenomenology and the rise of the postmodern. the University of Minnesota Press, Minneapolis, 310 p.

Oxford Learners Dictionaries, 2025. Black box. In Oxford Advanced Learner's Dictionary. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/black-box [Son Erişim Tarihi: 22.02.2025]

Önal, İ. 2020. Eleştirel Düşünme Becerilerine Yönelik Bir Program Geliştirme Çalışması. Doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi Antalya, 388 s.

Örnek, Y. 2015. Mimarlık ve Felsefe: Çağdaş Filozofların Mimarlığı Yeniden Düşünmesi. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 8(2): 125-139.

Ötkünç, A. 2016. Antropolojiden Mimarlığa Melez Düşüncenin İmkanları: Yer ve Yok-yer Kavramları Üzerine. İçinde: Augé, M., Yok-yerler, Üstmodernliğin Antropolojisine Giriş. Ilgaz, T (Çev.). Daimon Yayınları, İstanbul, s.7-24.

Öymen Gür, Ş. ve Karadayı, A. 2023. Arkitektoniğin Önemli Bir Elemanı olarak Merdivenler. *Yapı,* 483: 26-31.

Özdemir, M. 2010. Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1): 323-343.

Özel Sağlamtimur, Z. 2017. Yeni Medya Sanatı ve Fotoğraf. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7 (2): 82-100.

Özer, B. 2018. Mimari Kavramının Tanımı ve Sınırları Üzerine. İçinde: Kültür Sanat Mimarlık. YEM Yayın, İstanbul, ss. 173-180.

Özkan, S. 1989. Regionalism within Modernism. In: Serageldin, I. (Ed.), Space for Freedom, Butterworth Architecture, London, pp. 279-282.

Özünur Şahin, S. B. ve Kavas, K. R. 2024. Yirminci Yüzyıldan Bugüne Çağdaş Sanat - Mimarlık İlişkisi Kapsamında "Anlatı Yapısı"nın İzinin Sürülmesi ve Güncel Potansiyellerinin Tartışılması. İçinde: Mimarlık Planlama ve Tasarım Alanında Uluslararası Çalışmalar - Mart 2024 - Cilt 1, (Güngör, S. ve Özgel Felek, S. Ed.) Serüven Yayınevi, Ankara, ss.1-17.

Özünur Şahin, S. B. ve Örmecioğlu, H. T. 2022. Boullée'nin Kâğıt Mimarlığını Oluşturan Alt Metinleri Kenotaf Yapı Tipi Üzerinden Okumak. *Tasarım Kuram.* 18(36): 41-52. doi: 10.14744/tasarimkuram.2022.92408.

Pallasmaa, J. 2016. Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular. Kılıç, A. U. (Çev.), YEM Yayınları, İstanbul, 89 s.

Parsons, G. and Carlson, A. 2024. Environmental Aesthetics. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2024 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (Eds.), URL = https://plato.stanford.edu/archives/fall2024/entries/environmental-aesthetics/ [Son Erişim Tarihi: 23.01.2025]

Rasmussen, S. E. 2012. Yaşanan Mimari. Erduran, Ö. (Çev.), Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 247 s.

Ricoeur, P. 1996. Universal Civilization and National Cultures. 1961. İçinde: Frampton, K. (Ed.) Modern Architecture a Critical History, Thames and Hudson, London.

Robinson, H. 2023. Dualism. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2023 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (Eds.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/spr2023/entries/dualism/>. [Son Erişim Tarihi: 08.08.2025]

Roth, L. M. 2019. Mimarlığın Öyküsü, Kabalcı Yayınevi, İstanbul. 720 s.

Rudofsky, B. 1964. Architecture without Introduction to Nonpedigreed Architecture. The Museum of Modern Art, New York, p.156.

Sabin, J. E., Pranger, D., Binkley, C., Strobel, K. and Liu, J. 2018. Lumen. *Acadia*. pp. 444-455.

Sabin, J. E, Pranger, D., Binkley, C., Strobel, K. and Liu, J. Lumen. In: Anzalone, P., Signore, M. and Wit, A.J. (Eds.) ACADIA 2018: Recalibration: on Imprecision and Infidelity. Proceedings of the 38th Annual Conference of the Association for Computer Aided Design in Architecture, pp. 444-455.

Saldana, J. 2024. Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı. Tüfekci Akcan, A. ve Şad, S. N. (Çev. Ed.), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 333 s.

Sharr, A. 2017. Mimarlar İçin Heidegger. Atmaca, V. (Çev.), YEM Yayınları, İstanbul, 130 s.

Shirazi, M. R. 2014. Towards an Articulated Phenomenological Interpretation of Architecture: Phenomenal Phenomenology. Routledge, London, 216 p.

Smith, J. 2024. Phenomenology, Internet Encyclopedia of Philosophy (IEP). https://iep.utm.edu/phenom/. [Son Erişim Tarihi: 21.01.24]

Som, İ. 2017. Lisansüstü eğitim gören öğrencilerin nitel araştırma becerilerine ilişkin ihtiyaçlarının incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 6(4): 255-265.

Şentürer, A. 2002. Mimarlıkta Felsefe Nerede Duruyor?. İçinde: Mimarlık ve Felsefe. A. Şentürer, Ş. Ural, A. Atasoy (Ed.), Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, ss. 132-145.

Tanyeli, U. 2017. Yıkarak Yapmak, Anarşist bir Mimarlık Kuramı için Altlık. Metis Yayıncılık, İstanbul, 368 s.

Tanyeli, U. 2018. Mimarlık Tarihinin İcadı Mimarlığın İcadıdır ya da Mimarlığı Tarih Yazımı mı İmal Eder? *Arredemento Mimarlık Tasarım Kültürü Dergisi*, 2018/06: 72-95.

Thomson, I. 2024. Heidegger's Aesthetics. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2024 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2024/entries/heidegger-aesthetics/>. [Son Erişim Tarihi: 10.06.2025]

Tribe, M. and Jana, R. 2006. New Media Art. Tribe, M. and Grosenick, U. (Eds.) Taschen, 96 p.

Tunalı, İ. 2012. Tasarım Felsefesi Tasarım Modelleri ve Endüstri Tasarımı. Yem Yayın, İstanbul, 122 s.

Uluoğlu, B. 2002. Mimarlık Bilgisinin Çifte Kimliği ve Kavramsallaştırılış Biçimi Üzerine. İçinde: A. Şentürer, Ş. Ural, A. Atasoy (Ed.), Mimarlık ve Felsefe, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, ss. 52-67.

Ulusal Tez Merkezi. 2025. YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ [Son Erişim Tarihi: 01.06.25]

Üstün, B. ve Kolsal, F. 2022. Mimari Tasarım Stüdyosu: Tarihçesi ve Gelişim Süreci. İçinde: Ö. Kandemir (Ed.), Mimari Tasarıma Gir-iş-ler: Mimarlık Birinci Sınıf Stüdyo Belleği, İksad Yayınevi, Ankara, ss. 2-20.

Vidler, A. 1998. The Third Typology. Michael Hays (ed.) *Oppositions Reader: Selected Readings from a Journal for Ideas and Criticism in Architecture 1973-1984* içinde. Princeton Architectural Press, New York, pp.13-16.

Vidler, A. 2016. Yaşadığımız Günün Tarihleri: Mimarlıkta Modernizmi İcat Etmek. Tümertekin, A. (Çev.), Janus Yayıncılık, İstanbul, 296 s.

Vitruvius, P. 2005. Mimarlık Üzerine On Kitap. S. Güven (Çev.), Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 241 s.

Wolin, R. and Kurtz, von F. 2024. Continental philosophy. In Encyclopædia Britannica. https://www.britannica.com/topic/Western-philosophy/Continental-philosophy [Son Erişim Tarihi: 21.01.2024].

Zevi, B. 1950. Towards an Organic Architecture. Faber, London 180 p.

8. EKLER

EK-1. 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı Güz Yarıyılı Mimarlık Bölümü Ders Programı (Mimarlık Bölüm Başkanlığı Dijital Arşivi 2024)

MİMARLIK FAKÜLTESİ
2023-2024 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI GÜZ YARIYILI
MİMARLIK BÖLÜMÜ DERS PROGRAMI

Gün	Ders	Ders saati	I. SINIF	II. SINIF	III. SINIF	IV. SINIF
PAZARTESİ	1	08:30/09:20		MİM 213 Mimari Alan Araştırma Stajı (Dr.Öğr.Üyesi Serkan Kılıç) (Mim Stü 2)		(SEC 07-6) MİM 043 - Anıtsal Mim. Rest. (Doç.Dr.M.Elif. Çelebi) (Mim Stü 4)
	2	09:30/10:20				
	3	10:30/11:20		(SEC 03-2) MİM 015 Art. Persp. (Dr.Öğr.Üyesi İbrahim Bakır) (Mim Stü 2)	MİM 345 - Mimarlıkta Mekanik Sistemler (Öğr. Gör. Mehmet Kemer) (Mim Stü 3)	(SEC 07-3) MİM 060 Likya Kentleri ve Mim. (Dr. Öğr. Üy. Havva Keskin) (Mim Stü 4)
	4	11:30/12:20				
	5	12:30/13:20				
	6	13:30/14:20			(SEC 05-3) MİM 048 Anadolu Selçuklu Mimarisi (Dr.Öğr.Üyesi Serkan Kılıç) (Mim Stü 3)	MİM 451 - İmar Mevzuatı Dr.Öğr.Üyesi İ.Bakır (Şube 1) Öğr. Gör.Sadık.G.Ekinci (Şube 2) (Mim Stü 4)
	7	14:30/15:20		MİM 241 - Mimarlıkta Yapı ve Yapım Yöntemleri- I Prof.Dr. H.Tuğba Örmecioğlu (Şube 1) Doç.Dr.İ. Erbaş (Şube 2) (MİM Stü 2)		
	8	15:30/16:20			MİM 313 - Kentsel Planlama (Evren Ülkeryıldız Kale) (Mim Stü 3)	(SEC 07-7) MİM 063 Mim. Portfolyo Tas. I (Dr.Öğr.Üyesi B. Çelikel) (Mim Stü 4)
	9	16:30/17:20				
	10	17:30/18:20				
SALI	1	08:30/09:20	MİM 141 – Matematik (Öğr. Gör. Ahmet Temizel)		MİM 363 - Mimari Koruma ve Restorasyon (Doç.Dr.Elif Ç.Karakök) (Mim Stü 4)	
	2	09:30/10:20				
	3	10:30/11:20	MİM 123 - Mimarlıkta Bilg. Uyg. I Dr.Öğr.Üyesi Serkan Kılıç (Şube 1) Öğr. Gör.Sadık G.Ekinci (Şube 2) Öğr. Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu (Şube 3) (Mim Stü 1)	MİM 243 - Mimarlık ve Strüktürel Sist- I Prof. Dr. H. Tuğba Örmecioğlu (Mim Stü 2)	(SEC 05-4) MİM 032 - Şantiye Yönetimi ve Org. (Doç.Dr.İkbal Erbaş) (Mim Stü 4)	MİM 411– Mim.Tas. VII Prof.Dr. Kemal R.Kavas, B.Ateş (Şube 1) Prof.Dr. Hacer. M. Danacı, B. Saatçi (Şube 2) Dr. Öğr.Üyesi İbrahim.Bakır, Okan Koloğlu (Şube 3) (Mim Stü 3)
	4	11:30/12:20				
	5	12:30/13:20				
	6	13:30/14:20	MİM 131 - Mimarlığa Giriş Öğr.Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu (Şube 1) Öğr. Gör.S.G.Ekinci (Şube 2) (Mim Stü 1)	MİM 233 - Mimarlık Tarihi I Dr.Öğr.Üyesi Serkan Kılıç (Mim Stü 2)		
	7	14:30/15:20				
	8	15:30/16:20		MİM 245 - Yapı Malzemeleri (Prof.Dr.İ. Akıner) (Mim Stü 2)		
	9	16:30/17:20				
	10	17:30/18:20				
ÇARŞAMBA	1	08:30/09:20	MİM 113 - Temel Tasarım Dr. Öğr. Üyesi Evren Ülkeryıldız Kale (Şube 1) Ayşe Şekerci Şenoğlu (Şube 2) (Mim Stü 1)	MİM 211 Mimari Tasarım III Doç.Dr. İkbal Erbaş, H.Hadimioğlu (Şube 1) Prof. Dr.H.Tuğba Örmecioğlu, A.Yılmaz (Şube 2) Araş. Gör. Dr. Ayşe Y. ATEŞ, Seval Gelen (Şube 3) (Mim Stü 2)	MİM 311 - Mim. Tas. V Prof.Dr. İ. Akıner, B.Ateş, Ü.YetkinAykaç (Şube 1) Doç.Dr.M.Elif Çelebi, S. Süzen (Şube 2) Öğr. Gör. Sadık Gökhan EKİNCİ (Şube 3) (Mim Stü 3 ve 4)	
	2	09:30/10:20				
	3	10:30/11:20				
	4	11:30/12:20				
	5	12:30/13:20				
	6	13:30/14:20	MİM 113 - Temel Tasarım Dr. Öğr. Üyesi Evren ÜLKERYILDIZ KALE (Şube 1) Ayşe Şekerci Şenoğlu (Şube 2) (Mim Stü 1)	MİM 211 Mimari Tasarım III Doç.Dr. İkbal Erbaş, H.Hadimioğlu (Şube 1) Prof. Dr.H.Tuğba Örmecioğlu, A.Yılmaz (Şube 2) Araş. Gör. Dr. Ayşe Y. Ateş, Seval Gelen (Şube 3) (Mim Stü 2)	MİM 311 - Mim. Tas. V Prof.Dr. İ. Akıner, B.Ateş, Ü.YetkinAykaç (Şube 1) Doç.Dr.M.Elif Çelebi, S. Süzen (Şube 2) Öğr. Gör. Sadık Gökhan EKİNCİ (Şube 3) (Mim Stü 3 ve 4)	
	7	14:30/15:20				
	8	15:30/16:20	TDB 115 Akademik Türkçe 1 - Öğr. Gör. Dr. Mehmet Köyyar_uzaktan			
	9	16:30/17:20				
	10	17:30/18:20				
PERŞEMBE	1	08:30/09:20	ATA 101 Atatürk İlk. ve İnk. Tar.-I Öğr. Gör. Dr. Mustafa Malmut_uzaktan			MİM 414 Mimari Uygulama (OFİS) Stajı (Öğr. Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu) (Mim Stü 4)
	2	09:30/10:20		(SEC 03-1) MİM 047 - Mim. Ekolojik Tas. (Prof.Dr.Hacer Mutlu Danacı) (Mim Stü 2)	MİM 333 - Mimarlık Tarihi III (Prof.Dr.Kemal.R. Kavas) (Mim Stü 3)	
	3	10:30/11:20	YBD 101 İngilizce I Öğr. Gör. Ahmet Tavacı - uzaktan			(SEC 07-3) MİM 076 - Mimarlık Tarihinde Fotoğraf (Dr.Öğr.Üyesi Serkan Kılıç) (Mim Stü 4)
	4	11:30/12:20		(SEC 03-2) MİM 014 Serbest El Mimari İfade Teknikleri (Prof.Dr.Kemal R.Kavas) (Mim Stü 2)		
	5	12:30/13:20			MİM 341 Mimari Uyg. Prj. 1 Dr. Öğr.Üyesi İbrahim Bakır, Ali Kemal Sergin (Şube 1) Doç. Dr. Polat Darçın (Şube 2) Araş. Gör. Dr. Ayşe Yıldırım Ateş, Seval Gelen (Şube 3) (Mim Stü 3)	
	6	13:30/14:20	TDB 101 Türk Dili- I Öğr. Gör. Dr. Bahadır İlter_uzaktan			(SEC 07-7) MİM 088 İşletme Ekonomisi ve Mimarlık (Doç. Dr. Koray ÇETİN) (Mim Stü 4)
	7	14:30/15:20		(SEC 03-4) MİM 028 – Malz. ve Taş. Sist. (Prof. Dr. İlknur Akiner) (Mim Stü 2)		
	8	15:30/16:20				(SEC 07-5) MİM 036 - Yapılarda Yangın Kor. (Öğr. Gör. Oğuz Ümit) (Mim Stü 4)
	9	16:30/17:20				
	10	17:30/18:20				
CUMA	1	08:30/09:20	MİM 111 – Mim. Tas. I Doç. Dr. Polat Darçın (Şube 4) Dr. Öğr. Üyesi Evren Ülkeryıldız Kale (Şube 1) Öğr. Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu (Şube 2) Öğr. Gör.Sadık G. Ekinci (Şube 3) Serdar Aykurt (Mim Stü 1)			
	2	09:30/10:20				
	3	10:30/11:20				
	4	11:30/12:20				
	5	12:30/13:20				
	6	13:30/14:20	MİM 111 – Mim. Tas. I Doç. Dr. Polat Darçın (Şube 4) Dr. Öğr. Üyesi Evren Ülkeryıldız Kale (Şube 1) Öğr. Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu (Şube 2) Öğr. Gör.Sadık G. Ekinci (Şube 3) Serdar Aykurt (Mim Stü 1)			
	7	14:30/15:20				
	8	15:30/16:20				
	9	16:30/17:20				
	10	17:30/18:20				

EK-2. 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı Bahar Yarıyılı Mimarlık Bölümü Ders Programı (Mimarlık Bölüm Başkanlığı Dijital Arşivi 2024)

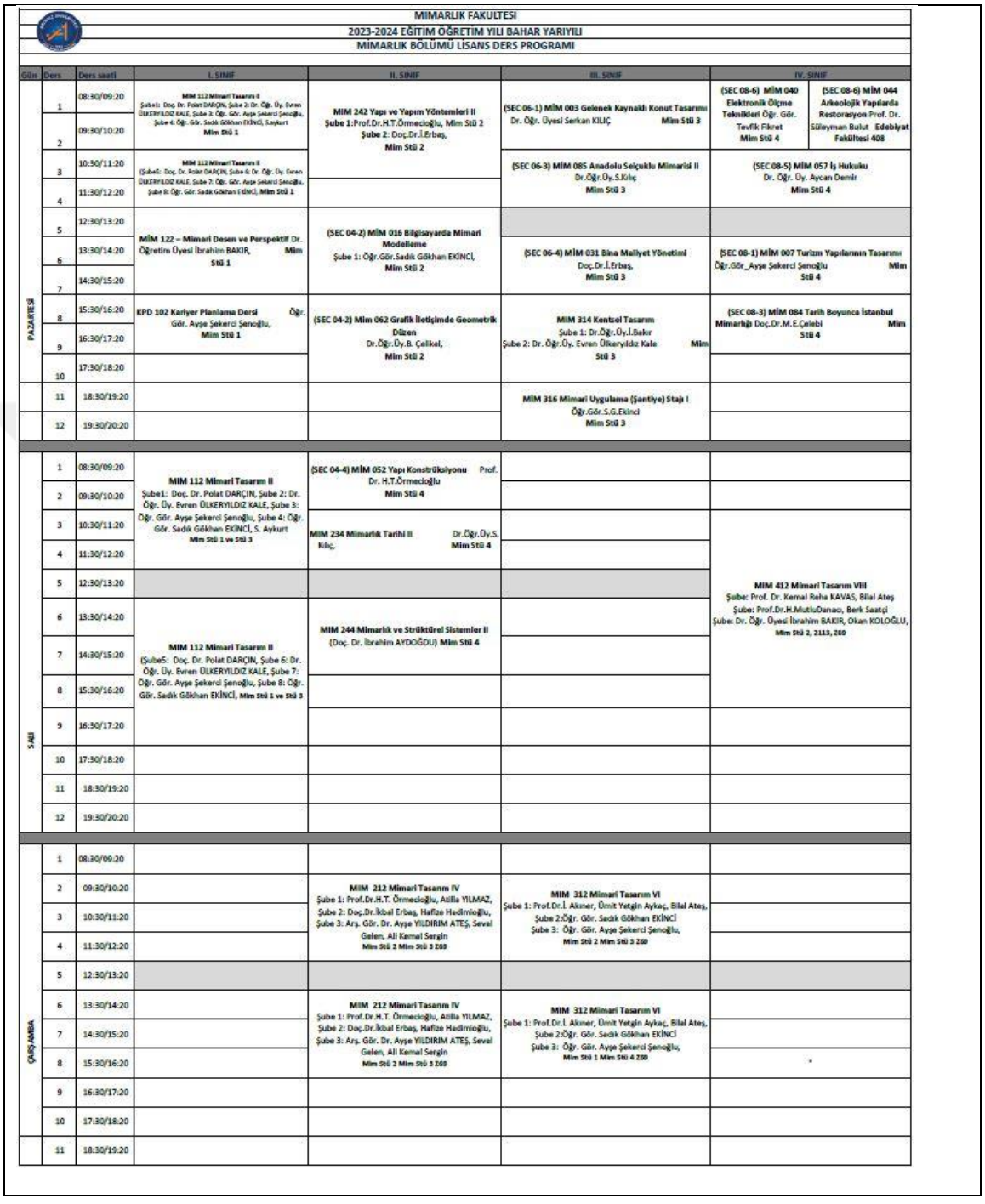

MİMARLIK FAKÜLTESİ
2023-2024 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI BAHAR YARIYILI
MİMARLIK BÖLÜMÜ LİSANS DERS PROGRAMI

Gün	Ders	Ders saati	I. SINIF	II. SINIF	III. SINIF	IV. SINIF
PAZARTESİ	1	08:30/09:20	MİM 112 Mimari Tasarım II Şube1: Doç. Dr. Polat DARÇIN, Şube 2: Dr. Öğr. Üy. Evren ÜLKERYILDIZ KALE, Şube 3: Öğr. Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu, Şube 4: Öğr. Gör. Sadık Gökhan EKİNCİ, S.Aykurt Mim Stü 1	MİM 242 Yapı ve Yapım Yöntemleri II Şube 1:Prof.Dr.H.T.Örmecioğlu, Mim Stü 2 Şube 2: Doç.Dr.İ.Erbaş, Mim Stü 2	(SEC 06-1) MİM 003 Gelenek Kaynaklı Konut Tasarımı Dr. Öğr. Üyesi Serkan KILIÇ Mim Stü 3	(SEC 08-5) MİM 040 Elektronik Ölçme Teknikleri Öğr. Gör. Tevfik Fikret Mim Stü 4 / (SEC 08-6) MİM 044 Arkeolojik Yapılarda Restorasyon Prof. Dr. Süleyman Bulut Edebiyat Fakültesi 408
	2	09:30/10:20				
	3	10:30/11:20	MİM 112 Mimari Tasarım II (Şube5: Doç. Dr. Polat DARÇIN, Şube 6: Dr. Öğr. Üy. Evren ÜLKERYILDIZ KALE, Şube 7: Öğr. Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu, Şube 8: Öğr. Gör. Sadık Gökhan EKİNCİ, Mim Stü 1		(SEC 06-3) MİM 085 Anadolu Selçuklu Mimarisi II Dr.Öğr.Üy.S.Kılıç Mim Stü 3	(SEC 08-5) MİM 057 İş Hukuku Dr. Öğr. Üy. Aycan Demir Mim Stü 4
	4	11:30/12:20				
	5	12:30/13:20				
	6	13:30/14:20	MİM 122 – Mimari Desen ve Perspektif Dr. Öğretim Üyesi İbrahim BAKIR, Mim Stü 1	(SEC 04-2) MİM 016 Bilgisayarda Mimari Modelleme Şube 1: Öğr.Gör.Sadık Gökhan EKİNCİ, Mim Stü 2	(SEC 06-4) MİM 031 Bina Maliyet Yönetimi Doç.Dr.İ.Erbaş, Mim Stü 3	(SEC 08-1) MİM 007 Turizm Yapılarının Tasarımı Öğr.Gör_Ayşe Şekerci Şenoğlu Mim Stü 4
	7	14:30/15:20				
	8	15:30/16:20	KPD 102 Kariyer Planlama Dersi Öğr. Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu, Mim Stü 1	(SEC 04-2) MİM 062 Grafik İletişimde Geometrik Düzen Dr.Öğr.Üy.B. Çelikel, Mim Stü 2	MİM 314 Kentsel Tasarım Şube 1: Dr.Öğr.Üy.İ.Bakır Şube 2: Dr. Öğr.Üy. Evren Ülkeryıldız Kale Mim Stü 3	(SEC 08-3) MİM 084 Tarih Boyunca İstanbul Mimarlığı Doç.Dr.M.E.Çelebi Mim Stü 4
	9	16:30/17:20				
	10	17:30/18:20				
	11	18:30/19:20			MİM 316 Mimari Uygulama (Şantiye) Stajı I Öğr.Gör.S.G.Ekinci Mim Stü 3	
	12	19:30/20:20				
SALI	1	08:30/09:20	MİM 112 Mimari Tasarım II Şube1: Doç. Dr. Polat DARÇIN, Şube 2: Dr. Öğr. Üy. Evren ÜLKERYILDIZ KALE, Şube 3: Öğr. Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu, Şube 4: Öğr. Gör. Sadık Gökhan EKİNCİ, S. Aykurt Mim Stü 1 ve Stü 3	(SEC 04-4) MİM 052 Yapı Konstrüksiyonu Prof. Dr. H.T.Örmecioğlu Mim Stü 4		
	2	09:30/10:20				
	3	10:30/11:20		MİM 234 Mimarlık Tarihi II Dr.Öğr.Üy.S. Kılıç, Mim Stü 4		MİM 412 Mimari Tasarım VIII Şube: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS, Bilal Ateş Şube: Prof.Dr.H.MutluDanacı, Berk Saatçi Şube: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BAKIR, Okan KOLOĞLU, Mim Stü 2, 2113, 260
	4	11:30/12:20				
	5	12:30/13:20				
	6	13:30/14:20	MİM 112 Mimari Tasarım II (ŞubeS: Doç. Dr. Polat DARÇIN, Şube 6: Dr. Öğr. Üy. Evren ÜLKERYILDIZ KALE, Şube 7: Öğr. Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu, Şube 8: Öğr. Gör. Sadık Gökhan EKİNCİ, Mim Stü 1 ve Stü 3	MİM 244 Mimarlık ve Strüktürel Sistemler II (Doç. Dr. İbrahim AYDOĞDU) Mim Stü 4		
	7	14:30/15:20				
	8	15:30/16:20				
	9	16:30/17:20				
	10	17:30/18:20				
	11	18:30/19:20				
	12	19:30/20:20				
ÇARŞAMBA	1	08:30/09:20				
	2	09:30/10:20		MİM 212 Mimari Tasarım IV Şube 1: Prof.Dr.H.T. Örmecioğlu, Atilla YILMAZ, Şube 2: Doç.Dr.İkbal Erbaş, Hafize Hadimioğlu, Şube 3: Arş. Gör. Dr. Ayşe YILDIRIM ATEŞ, Seval Gelen, Ali Kemal Sergin Mim Stü 2 Mim Stü 3 260	MİM 312 Mimari Tasarım VI Şube 1: Prof.Dr.İ. Akıner, Ümit Yetgin Aykaç, Bilal Ateş, Şube 2:Öğr. Gör. Sadık Gökhan EKİNCİ Şube 3: Öğr. Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu, Mim Stü 2 Mim Stü 3 260	
	3	10:30/11:20				
	4	11:30/12:20				
	5	12:30/13:20				
	6	13:30/14:20		MİM 212 Mimari Tasarım IV Şube 1: Prof.Dr.H.T. Örmecioğlu, Atilla YILMAZ, Şube 2: Doç.Dr.İkbal Erbaş, Hafize Hadimioğlu, Şube 3: Arş. Gör. Dr. Ayşe YILDIRIM ATEŞ, Seval Gelen, Ali Kemal Sergin Mim Stü 2 Mim Stü 3 260	MİM 312 Mimari Tasarım VI Şube 1: Prof.Dr.İ. Akıner, Ümit Yetgin Aykaç, Bilal Ateş, Şube 2:Öğr. Gör. Sadık Gökhan EKİNCİ Şube 3: Öğr. Gör. Ayşe Şekerci Şenoğlu, Mim Stü 1 Mim Stü 4 260	
	7	14:30/15:20				
	8	15:30/16:20				
	9	16:30/17:20				
	10	17:30/18:20				
	11	18:30/19:20				

	12	19:30/20:20				
PERŞEMBE	1	08:30/09:20	ATA 102 Atatürk İlk. ve İnk. Tar.-II (Öğr.Gör. Mustafa Malmut) Sanal Sınıf	MİM 214 Peyzaj Tasarımı Prof.Dr.Hacer MUTLU DANACI Mim Stü 2	(SEC 06-3)MİM 023 20. Yüzyıl Mimarlık Akımları Prof.Dr.Kemal.R.Kavas Mim Stü 1	(SEC 08-3) MİM 072 Dünya Sanat Tarihi Dr.Öğr.Üy. S. Kılıç Mim Stü 4
	2	09:30/10:20				
	3	10:30/11:20	YBD 102 İngilizce II (Öğr.Gör. Hülya Çelik) Sanal Sınıf	(SEC 04-1) MİM 008 Kentsel Mekan Tasarımı Dr. Öğr. Üy. Evren Ülkeryıldız Kale, Mim Stü 3	MİM 346 Fiziksel Çevre Kontrolü (Prof.Dr.Hacer MUTLU DANACI) Mim Stü 2	(SEC 08-7) MİM 089 Toplumsal Destek Projeleri Şube 1: Prof. Dr. Kemal Reha Kavas, Mim Stü 1
	4	11:30/12:20				
	5	12:30/13:20				
	6	13:30/14:20	TDB 102 Türk Dili- II (Öğr.Gör. Bahadır İlter) Sanal Sınıf	(SEC 04-4) MİM 078 İleri Yapım Teknikleri Prof.Dr.İ. Akıner Mim Stü 3	MİM 342 Mimari Uygulama Projesi II Şube 1: Dr.Öğr.Üy.İ.Bakır, Ali Kemal Sergin Şube2: Doç. Dr. Polat DARÇIN Şube 3: Arş Gör. Dr. Ayşe Yıldırım Ateş, Seval Gelen Mim Stü 2, Ortak Tasarım Stüdyosu	(SEC 08-1) MİM 087 Sergileme Mekanı Tasarımı Öğr.Gör.Ayşe Şekerci Şenoğlu Mim Stü 4 / (SEC 08-7) MİM 089 Toplumsal Destek Projeleri Şube 2: Prof. Dr. Kemal Reha Kavas Mim Stü1
	7	14:30/15:20				
	8	15:30/16:20				
	9	16:30/17:20		(SEC 04-1) MİM 069 Mimarlıkta Evrensel Tasarım Arş Gör. Dr. Ayşe Yıldırım Ateş, Mim Stü 4		MİM 452 Proje ve Yapım Yönetimi Prof.Dr. İ. Akıner Mim Stü 4
	10	17:30/18:20				
	11	18:30/19:20				
	12	19:30/20:10				
CUMA	1	08:30/09:20	MİM 125 - Mimarlıkta Bilg. Uyg. II Dr.Öğr.Üy.Serkan Kılıç, Mim Stü 1		(SEC 06-1) MİM 005 Tarihi Çevrede Tasarım Doç.Dr.M.E.Çelebi Mim Stü 4	
	2	09:30/10:20				
	3	10:30/11:20	MİM 142 Yapı Bilgisi Doç.Dr. Polat DARÇIN, Mim Stü 1	MİM 262 Rölöve Uygulama Teknikleri Şube 1: Doç.Dr.M.Elif Çelebi Karakök, Şube 2: Dr. Öğr. Üy.Serkan Kılıç, Mim Stü 2 Mim Stü 4	(SEC 06-4) MİM 034 Çağdaş Yapı Sistemleri Prof.Dr.İ.Akıner, Mim Stü 3	
	4	11:30/12:20				
	5	12:30/13:20				
	6	13:30/14:20				
	7	14:30/15:20		MİM 262 Rölöve Uygulama Teknikleri Şube 3: Doç.Dr.M.Elif Çelebi Karakök, Şube 4: Dr. Öğr. Üy.Serkan Kılıç, Mim Stü 2 Mim Stü 4	MİM 344 Enerji ve İletişim Sistemleri Öğr. Gör. Mustafa Ayyıldız Mim Stü 3	
	8	15:30/16:20				
	9	16:30/17:20				
	10	17:30/18:20				
	11	18:30/19:20				
	12	19:30/20:10				

* UZAKTAN EĞİTİM VERİLEN DERSLER GRİ RENKLİDİR

EK-3. Etik kurula sunulan yarı yapılandırılmış görüşme formu (Orijinal 2025)

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu yarı yapılandırılmış görüşme mimarlık eğitimine felsefe disiplininin katkısının önemini vurgulamak ve mevcut eğitim içeriğindeki sınırlılıklarını tartışmak temel hedefiyle gerçekleştirilmektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları, mimarlık bölümü son sınıf öğrencilerinin almış oldukları eğitim doğrultusunda mimarlık ve felsefe disiplinlerarası zemininde fenomenolojik mimarlık anlayışı üzerine sahip oldukları bilgi birikiminin irdelenmesi amacıyla kurgulanmıştır. Çalışma Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü 4. Sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilecektir. Bu çerçevede görüşme gerçekleştirilen öğrencilerin izni doğrultusunda görüşmeler kayıt altına alınacak, elde edilen tüm veriler yalnızca araştırma kapsamında kullanılacak ve kişisel veriler gizli tutulacaktır.

Görüşme Soruları:

1. Mimarlık ve felsefe disiplinleri arasında bir ilişki olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklar mısınız?
   -Bu konu hakkında bilgi birikimini ders veya ders dışı hangi yolla edindiniz?

2. Mimarlıkta fenomenolojik yaklaşım hakkında bilgi sahibi misiniz? Evet ise açıklar mısınız?
   -Bu tasarım yaklaşımını bir tasarım, kuram veya kuramcı ile örnekleyebilir misiniz?
   -Bu konu hakkında bilgi birikimini ders veya ders dışı hangi yolla edindiniz?

3. Mimari "mekân" kavramını tanımlayabilir misiniz?

4. Mimari "yer" kavramını tanımlayabilir misiniz?

   -Kavramları birbirine yakın tanımladığınızı fark ettim. Bu durum hakkında ne düşünüyorsunuz? Birbiri yerine kullanılabilecek eş kavramlar olduğunu mu düşünüyorsunuz?

   -Kavramları birbirinden ayrışacak şekilde tanımladığınızı fark ettim. Arasında bir fark olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ise bu farkı tanımlayabilir misiniz?

5. Mimari tasarımda «duyusallık» denildiğinde ne anlıyorsunuz?
   -Bu tasarım yaklaşımını bir tasarım, kuram veya kuramcı ile örnekleyebilir misiniz?
   -Mimari tasarımın algılanışında ve deneyimlenişinde herhangi bir duyunun ön plana çıktığını düşünüyor musunuz?

6. Mimari tasarımda «zamansallık» denildiğinde ne anlıyorsunuz?
   -Bu tasarım yaklaşımını bir tasarım, kuram veya kuramcı ile örnekleyebilir misiniz?
   -Deneyime ilişkin olarak zamansallığı nasıl yorumlarsınız?
   -Malzemeye ilişkin olarak zamansallığı nasıl yorumlarsınız?

7. Mimari tasarımda «maddesellik» denildiğinde ne anlıyorsunuz?
   -Bu tasarım yaklaşımını bir tasarım, kuram veya kuramcı ile örnekleyebilir misiniz?

8. Mimari «arkitektonik» denildiğinde ne anlıyorsunuz?

9. Fenomenolojik mimarlık yaklaşımına dair atölye deneyiminizin ileride çalışma hayatınızda tasarım süreçlerinizde size katkı sağlayacağını, bu tasarım yaklaşımından çalışmalarınızda yararlanacağınızı düşünüyor musunuz?

EK-4. Yarı yapılandırılmış görüşme sürecinde gerçekleşen güncellemelerin takibi (Orijinal 2025)

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu yarı yapılandırılmış görüşme mimarlık eğitimine felsefe disiplininin katkısının önemini vurgulamak ve mevcut eğitim içeriğindeki sınırlılıklarını tartışmak temel hedefiyle gerçekleştirilmektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları, mimarlık bölümü son sınıf öğrencilerinin almış oldukları eğitim doğrultusunda mimarlık ve felsefe disiplinlerarası zemininde fenomenolojik mimarlık anlayışı üzerine sahip oldukları bilgi birikiminin irdelenmesi amacıyla kurgulanmıştır. Çalışma Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü 4. Sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilecektir. Bu çerçevede görüşme gerçekleştirilen öğrencilerin izni doğrultusunda görüşmeler kayıt altına alınacak, elde edilen tüm veriler yalnızca araştırma kapsamında kullanılacak ve kişisel veriler gizli tutulacaktır.

Görüşme Soruları:

1. Mimari tasarım sürecinde (sizin) tasarım anlayışınızı etkileyen faktörler nelerdir?

2. Mimarlık ve felsefe disiplinleri arasında bir ilişki olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklar mısınız?
   -Bu konu hakkında bilgi birikimini ders veya ders dışı hangi yolla edindiniz?

3. Mimarlıkta fenomenolojik yaklaşım hakkında bilgi sahibi misiniz? Evet ise açıklar mısınız?
   -Bu tasarım yaklaşımını bir tasarım, kuram veya kuramcı ile örnekleyebilir misiniz?
   -Bu konu hakkında bilgi birikimini ders veya ders dışı hangi yolla edindiniz?

4. Mimari "mekân" kavramını tanımlayabilir misiniz? (Mekan nedir?)
   -Mekan tasarımını etkileyen faktörler ne olabilir?

5. Mimari "yer" kavramını tanımlayabilir misiniz?

   -Kavramları birbirine yakın tanımladığınızı fark ettim. Bu durum hakkında ne düşünüyorsunuz? Birbiri yerine kullanılabilecek eş kavramlar olduğunu mu düşünüyorsunuz?

   -Kavramları birbirinden ayrışacak şekilde tanımladığınızı fark ettim. Arasında bir fark olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ise bu farkı tanımlayabilir misiniz?
   -Bu konu hakkında bilgi birikimini ders veya ders dışı hangi yolla edindiniz?

   - "Yerin ruhu" kavramını tanımlayabilir misiniz?

   -Bu konu hakkında bilgi birikimini ders veya ders dışı hangi yolla edindiniz? Kendi yorumunuz mu?
   -Bu tasarım yaklaşımını bir tasarım, kuram veya kuramcı ile örnekleyebilir misiniz?

6. Mimari tasarımda «duyusallık» denildiğinde ne anlıyorsunuz?
   -Mimari tasarımın algılanışında ve deneyimlenişinde herhangi bir duyunun ön plana çıktığını düşünüyor musunuz?
   -Bu tasarım yaklaşımını bir tasarım, kuram veya kuramcı ile örnekleyebilir misiniz?
   -Bu konu hakkında bilgi birikimini ders veya ders dışı hangi yolla edindiniz? Kendi yorumunuz mu?

7. Mimari tasarımda *zamansallık* denildiğinde ne anlıyorsunuz?
   -Mimari tasarımda zamansallığı kullanıcının mekan deneyimi ile ilişkili olarak nasıl yorumlarsınız?
   -Mekanın "zaman boyutu" sorulsa nasıl yorumlarsınız?
   -Malzemeye ilişkin olarak zamansallığı nasıl yorumlarsınız?
   -Bu konu hakkında bilgi birikimini ders veya ders dışı hangi yolla edindiniz? Kendi yorumunuz mu?
   -Bu tasarım yaklaşımını bir tasarım, kuram veya kuramcı ile örnekleyebilir misiniz?

8. Mimari tasarımda *maddesellik* denildiğinde ne anlıyorsunuz?
   -Bu konu hakkında bilgi birikimini ders veya ders dışı hangi yolla edindiniz? Kendi yorumunuz mu?
   -Bu tasarım yaklaşımını bir tasarım, kuram veya kuramcı ile örnekleyebilir misiniz?

9. Mimari *arkitektonik* denildiğinde ne anlıyorsunuz?
   -Bu konu hakkında bilgi birikimini ders veya ders dışı hangi yolla edindiniz? Kendi yorumunuz mu?

10. Fenomenolojik mimarlık yaklaşımına dair atölye deneyiminizin ileride çalışma hayatınızda tasarım süreçlerinizde size katkı sağlayacağını, bu tasarım yaklaşımından çalışmalarınızda yararlanabileceğinizi düşünüyor musunuz?
    -Bu atölye deneyiminden edindiğiniz çıktılar nelerdir?
    -Teknolojinin mimarlıkta kullanımına dair bakış açısında bir değişiklik oldu mu?

EK-5. Yarı yapılandırılmış görüşme katılımcı detaylı kategori-kod-alt kod ilişkisi (Orijinal 2025)

[1]	kod	altkod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20
1	fiziksel çevre	doğal çevre verileri	X		X	X	X				X			X	X		X				X	
		yapılı çevre verileri			X	X	X										X					
		çevre ile ilişki						X					X			X						X
2	insan ihtiyaçları	fiziksel ihtiyaçlar	X	X	X		X						X		X		X		X	X	X	
		psikolojik veriler								X												
		insan refleksleri								X												
3	analiz		X	X	X								X	X	X	X						
4	kültürel veriler			X		X	X	X				X			X							X
5	sosyal veriler		X	X						X		X			X							X
6	arazi		X		X																X	
7	yere özgü olma		X	X								X										
8	tasarımcı								X							X						
9	Vitruvian üçlü																	X	X			
10	maaliyet-kazanç	bina maliyeti																X				
		ticari kazanç																		X		

[2]	kod	altkod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20
1	ilişkili	düşünsellik	X		X	X	X	X									X				X	
		ilişkili ama yorum yok														X		X				X
		kuramsallık	X								X											
		sorgulayıcı-eleştirel yapı		X															X			
		insan temelli yapı								X			X									
		nedensellik				X																
		çözüm odaklı yapı		X																		
		mantık-his birlikteliği							X													
		sezgisellik										X										
		mimarlığın disiplinlerarası yapısı													X							
		görsel etki-görsellik																		X		
2	ilişkisiz													X						X		

[3]	kod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20
1	bilgi yok	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
2	bilgi var mimari yorum yok																	X			
3	mimari yorum var							X													

[4]1	kod	altkod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20
1	insan-kullanıcı faktörü ile ilişkili olma	insan ihtiyaçları-eylemleri	X	X				X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X			X
		insan konforu		X			X															
		insan ölçeği	X																			
2	açık-yarı açık-kapalı olma		X		X	X	X	X	X	X		X	X			X	X	X				X
3	tanımlanmış-sınırlandırılmış olma			X				X		X		X	X		X					X		
4	tasarlanmış olma				X	X								X			X	X			X	
5	bağlamla ilişkili olma														X							
6	dolulu k																		X			
7	görsel etki																		X			

[4]2	kod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20
1	tanımlanmış-sınırlandırılmış bölge, alan			X		X								X				X			X
2	tasarlanmamış alanları da içerme											X				X	X	X	X		
3	konum		X		X			X							X						
4	mekan						X		X												
5	uzayda kapladığı hacim	X																			
6	tasarlanmış alan			X																	
7	insan etkileşimi									X											
8	aidiyet ve bellek										X										
9	görsel etki																	X			
10	bulunduğu yere özgü olma																			X	

[4]3	kod	altkod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20
1	ayrışan kavramlar	mekan tasarlanmış/yapı-yer konum		X		X								X	X		X		X		X	
		ayrışıyor (açıklanamadı)														X		X	X			
		mekanın tasarlanmış hacim belirtmesi			X							X										
		mekan somut-yer soyut	X										X									
		mekan özel-yer genel							X											X		
		mekan alt ölçek-yer üst ölçek								X												
		mekan soyut-yer somut					X															
		yerin aidiyet belirtmesi										X										
		mekanın işlevselliği				X																
		mekan insan kullanıcı ile ayrışıyor																				X
2	eş kavramlar							X			X											
3	benzer kavramlar		X												X							

[4]4	kod	altkod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20
1	fiziksel verilere referans	doğal çevre verileri		X	X						X											
		yapılı çevre verileri			X			X				X										
		konum			X														X			
2	geçmiş yaşam ve kullanıma referans	yaşanmışlık, kullanım, dönemler				X	X					X				X	X					X
		kültürel veri ve katmanlar		X																		
3	"mekanın kullanıcıda oluşturduğu his"			X						X								X	X	X	X	
4	aidiyet ve bellek				X													X	X			
5	"tasarımcının tasarım sürecindeki hissi"			X					X										X			
6	bağlamın parçası olma														X				X		X	
7	mevcut yaşam ve kullanıma referans				X	X																
8	geleneksel-yerel yapım yöntemlerine referans					X							X									
9	malzemenin oluşturduğu his													X								
10	enerji ile ilişkili olma							X														
11	gelecekteki yaşam ve kullanıma yönelik olma											X										
12	simgesel ifadeye sahip olma											X										
13	yapının dönemsel niteliğini yansıtması												X									

[5]1	kod	altkod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20
1	çok duyulu algılama	görme	X	X				X		X			X	X	X	X			X		X	
		dokunma-doku	X	X				X	X	X			X	X	X				X		X	
		birden çok duyu-beş duyu	X	X				X	X					X	X	X			X		X	
		işitme-ses	X	X						X			X			X			X		X	
		işleve göre farklı duyular ön planda								X	X		X			X						
		koku		X					X						X							
		tat		X																		
2	baskın görme duyusu				X		X				X						X	X		X		X
3	görme ön planda ve diğer duyularla destekleniyor			X		X						X										

[5]2	kod	altkod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20
1	dönemsellik	yapının dönemsel referansları	X	X	X			X	X	X	X	X	X		X	X	X		X	X		X
		malzemenin dönemsel referansları		X		X			X	X										X		
2	zamansızlık		X	X	X		X	X	X	X					X	X			X	X		
3	zamansal sürdürülebilirlik	malzemenin kullanım ömrü ve sürdürülebilirliği	X	X		X		X	X	X		X		X								X
		yapının-mekanın kullanım ömrü ve sürdürülebilirliği		X		X			X													
4	mekanın kullanımıyla ilişkili			X			X			X		X	X					X	X			
5	malzemenin teknolojik gelişimi				X								X		X	X	X					
6	tasarım sürecinde zaman kontrolü					X								X				X			X	
7	gün içerisinde değişen kullanım ve etki						X		X												X	
8	zamansal etkilerin izlenebilirliği	malzemenin zaman içindeki değişimi					X				X											
		"yapının zaman içindeki değişimi" (in vivo)		X																		
9	mimarın mesleki deneyimi		X																			
10	yapının bellekte yer edinmesi				X																	
11	yapının inşa süreci																	X				
12	mekansal ihtiyaçların zamanla değişmesi																			X		
13	mekan algısının zamanla değişiklik göstermesi																			X		

[6]1	kod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20
1	malzeme	X		X	X						X			X					X	X	X
2	bilgi yok					X							X		X	X	X	X			
3	duyusallıkla ilişki	X						X											X		
4	formun örgütlenmesi		X							X	X										
5	strüktür			X	X																
6	dolululuk		X				X														
7	sonuç olma								X		X										
8	tasarımın ögeleri ve ele alınışları											X		X							
9	tasarım sürecinin adımları																			X	
10	teknik																			X	

[6]2	kod	altkod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20
1	bilgi yok		X			X	X	X		X			X	X		X	X	X			X	
2	depremle ilgili			X							X				X				X			X
3	teknoloji ile ilgili			X																X		
4	taşıyıcı ile ilgili				X																	
5	büyük bir etki								X													
6	değişebilirlik											X										

EK-6. Stüdyo çalışması proje föyü (Orijinal 2025)

Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

2023-2024 Bahar Yarıyılı

MIM 089 TOPLUMSAL DESTEK PROJELERİ

Atölye Çalışması Föyü

«RAUM»

"mimari anlamda biçimlendirilmiş mekân"

"sınırları tanımlanmış boşluk"

(Steen Eiler Rasmussen, *Yaşanan Mimari*)

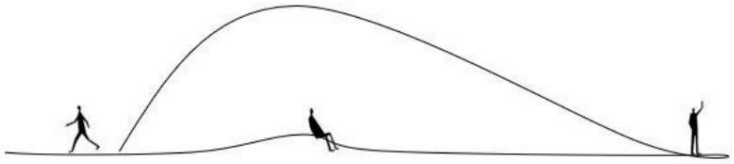

21. yüzyılın teknolojik paradigması içerisinde yerin deneyimine dayalı bir tasarım anlayışının uygulanabilirliğini tartışmak bu atölye çalışmasının temel hedefini oluşturmaktadır. Mimarlığın antik tanımında yer alan Vitruvian köklerin yeniden ele alınmasını temel alan disiplinlerarası bir kuramsal aktarım çerçevesinde **mimarlıkta yer ve teknoloji kavramlarına eleştirel ve bütünsel bir bakış** geliştirilecektir.

Çalışma kapsamında 1980 itibarı ile Antalya kent merkezinin kıyı hattındaki yayılım alanı içerisinde bir 'yer' tanımlaması yapılması beklenmektedir. Atölye çalışmasının tasarım problemi **'yer'de olmak** ve **'farkında olmak'** temaları üzerinden mekânsal ve zamansal farkındalığın deneyimlendiği bir üst örtünün ve bu üst örtünün tanımladığı yarı açık hacmin kurgulanması şeklinde belirlenmiştir. 80'lerden itibaren hızla büyüyen, kalabalıklaşan, kozmopolitleşen ve bugünkü halini alan Antalya kent yaşamı içerisinde tanımlanan bu **«yer»** aracılığıyla mekâna ve zamana dayalı deneyimin fiziksel, kültürel, sosyal, duyusal vb. çok çeşitli boyutlarıyla gerçekleştirilebileceği **«bir duraklama ve farkındalık anı»** kent içerisinde tanımlı bir boşluk, aralık, **'raum'** üretilecektir. Kent dokusu içerisinde tanımlanmış bu yerin, kullanıcısına içerisinde bulunduğu bağlamı zamansal ve mekânsal tüm katmanlarıyla deneyimleme imkânı sunarak bir farkındalık anı oluşturan **eylem potansiyelleri** barındırması beklenmektedir.

Tasarımcılardan **duraklama, dinlenme, buluşma, toplanma** gibi çeşitli eylemlerin gerçekleştirilebileceği, yapının kendi tasarım anlayışında barındırması beklenen **kente, çevreye, belleğe kısacası bağlamı oluşturan her türlü veriye dair farkındalığın** yanı sıra çok **çeşitli konularda toplumsal farkındalığında geliştirilebileceği eylem potansiyellerini** üretebilecek bir senaryo kurgulamaları beklenmektedir.

Farklı dönemlerde kalıcı veya geçici olmak üzere çeşitlenebilecek kültürel, sosyal, toplumsal farkındalık etkinliklerine de ev sahipliği yapabilecek **tanımlanmış boşluğun** bu kullanım biçimine ve gündelik kullanımına dair iki ayrı senaryonun da tasarımcı tarafından çözümlenmesi beklenmektedir. Tasarımın bir yapı olarak kent içerisindeki varlığının da **kalıcılık-geçicilik kavramları** üzerinden sorgulanması atölyede tartışılması hedeflenen konular arasında yer almaktadır.

Tasarım problemine dair tüm bu veriler doğrultusunda ve mimari tasarım süreçlerinde yeri meydana getiren/etkileyen fiziksel, kültürel, sosyal, duyusal vb. tüm veriler ışığında öğrencilerden harita üzerinde işaretlenen sınırlar içerisinde bir çalışma alanı belirlemeleri beklenmektedir. Tasarlanacak olan üst örtü ve tanımlanmış hacmin **21. yüzyılda mimarlık alanına yansıyan çağdaş teknolojik gelişmeler ışığında tasarlanmış** olması ve **bu teknolojik tasarım girdisinin yerin deneyimini güçlendirici nitelikte kurgulanması** gerekmektedir. Kısacası teknoloji ve yerin bir aradalığında örgütlenmiş bir tasarım anlayışının tartışmaya açılması ve bu tasarım anlayışının öğrenci tarafından tasarım sürecinde ve çıktısında benimsenmesi bu atölye çalışmasının temel motivasyonunu oluşturmaktadır.

Üst örtü ve tanımlı boşluk için belirlenen hacim:

*200m3 ± %10

Üst örtü ve tanımlı boşluk için belirlenen kullanım alanları:

*Daimi kullanımda duraklama, dinlenme, buluşma, toplanma gibi sabit ve /veya dönüştürülebilir eylem potansiyelleri

*Geçici, süreli etkinlikler kapsamında gerçekleştirilecek faaliyete göre çeşitlenebilen mekânsal potansiyeller

EK-7. Stüdyo Çalışması Kuramsal Aktarım Sunum Kesitleri (Orijinal 2025)

Fenomenoloji

Varoluşsal fenomenoloji

Mimari fenomenoloji

phainomenon (phenomenon) + -logia (-logy)
fenomen (görünüm) + logos (söz, söylem, bilim)

"Fenomenoloji, **soyutlama ve zihinsel yapılara karşıt bir biçimde 'şeylere dönüş'** olarak tasarlandı"
[Phenomenology was conceived as a **'return to things'** as opposed to abstraction and mental constructions]
(Norberg-Schulz, 1980: 8)

Gündelik yaşam pratiklerini ve dolayısıyla **mimarlığı dönüştürücü etkisiyle** ön plana çıkan **fenomenolojik yaklaşım** Nesbitt'e göre **postmodernizmin "tanımlayıcı paradigma"larından** biri olarak okunabilir.
Fenomenolojik yaklaşım mimarlıkta, **"yer" ve "anlam"a dayalı "temalar"** çerçevesinde, **beden, deneyim, duyusallık, tektonik, doğa, çevre, yerin ruhu, bölgeselcilik** gibi kavrayışlara dair tartışmalar üzerinden karşılığını bulur. (Nesbitt, 1996: 28-29, 44-50)

Juhani Pallasmaa
Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular, 2011
The Eyes of The Skin: Architecture and the Senses, 2005

«madde+mekan+zaman»

«eylem imgeleri»

«bedensel özdeşleşme»

Cengiz Bektaş, ***Olbia Sosyal Merkezi***
Görseller: Orijinal 2022

*«**Mimarlık davranışı ve hareketi başlatır; yönetir ve örgütler.** Bir bina kendinde bir amaç değildir; **çerçeveler, eklemler, yapılandırır, anlamlandırır, ilişkilendirir, ayırır ve birleştirir, kolaylaştırır ve yasaklar.**»*
*«bedenimizi çevreleyen nesneler onlar **üzerindeki olanaklı eylemi yansıtır**» (Henri Bergson'a referansla)*
*(Pallasmaa, 2016: 78)**

Bruno Latour
Science in Action. How to Follow Scientists and Engineers through Society, 1987

'kara kutu' (Latour 1987)

Bir sibernetik kavramı olarak 'kara kutu'

«iç işleyişi gizli olan veya kolayca anlaşılamayan karmaşık bir sistem veya cihaz.» (Oxford Languages)

*«...bir makine sistemi veya komut seti aşırı derecede karmaşık olduğunda, bilinmesi gereken tek şeyin girdi ve çıktı olduğunu belirtmek için etrafına bir kutu çizilebilir.»**

Black Box / After Bruno Latour

*Metin ve Görsel: https://www.bu.edu/sph/news/articles/2017/how-do-we-know-when-we-know-something/

«Techne» - «Teknoloji» ilişkisi

[2]

«Teknoloji»nin etimolojik kökeni

technē + logos (Antik Yunan kökeni)

«sanat ve zanaat» + «söz, konuşma»

tekhnologia

technology (1610'lar, İngilizce)

[1, 2]

[1] Encyclopedia Britannica, 2021
[2] URL 7: etymonline.com , 2021

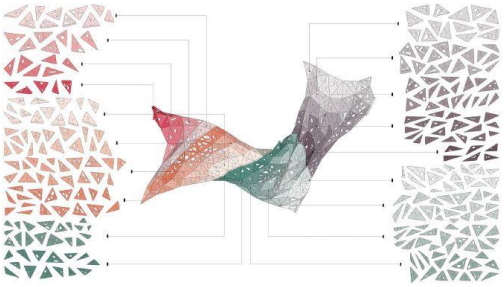

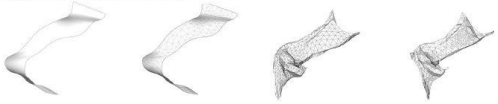

Görseller: https://www.yongjulee.com/THE-WIND-SHAPE
https://www.archdaily.com/918104/the-wind-shape-yong-ju-lee-architecture

Görseller: https://www.archdaily.com/966168/livmats-pavilion-ico-itke-university-of-stuttgart

EK-8. P1 teslim 01 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

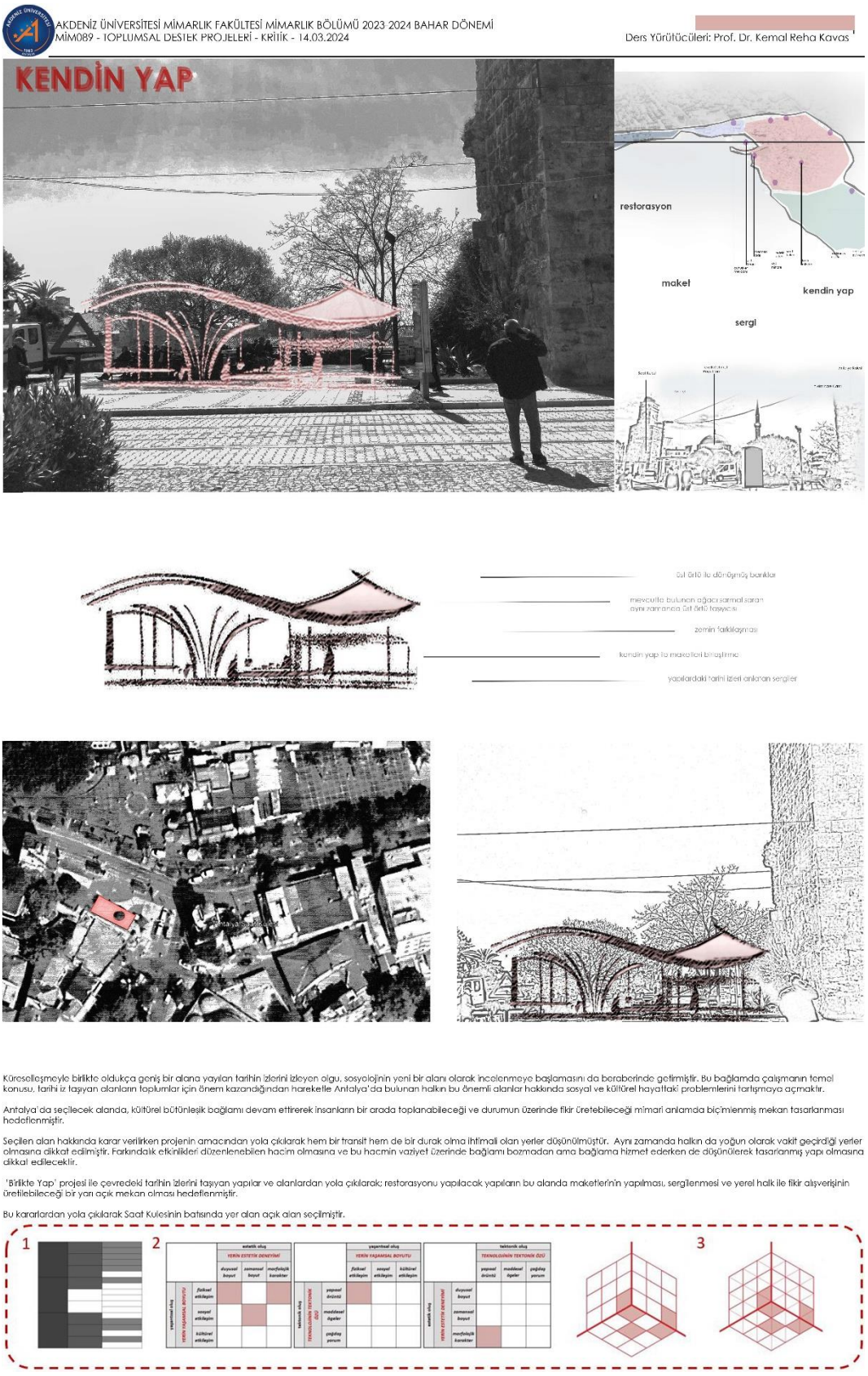

Küreselleşmeyle birlikte oldukça geniş bir alana yayılan tarihin izlerini izleyen olgu, sosyolojinin yeni bir alanı olarak incelenmeye başlamasını da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda çalışmanın temel konusu, tarihi iz taşıyan alanların toplumlar için önem kazandığından hareketle Antalya'da bulunan halkın bu önemli alanlar hakkında sosyal ve kültürel hayattaki problemlerini tartışmaya açmaktır.

Antalya'da seçilecek alanda, kültürel bütünleşik bağlamı devam ettirerek insanların bir arada toplanabileceği ve durumun üzerinde fikir üretebileceği mimari anlamda biçimlenmiş mekan tasarlanması hedeflenmiştir.

Seçilen alan hakkında karar verilirken projenin amacından yola çıkılarak hem bir transit hem de bir durak olma ihtimali olan yerler düşünülmüştür. Aynı zamanda halkın da yağun olarak vakit geçirdiği yerler olmasına dikkat edilmiştir. Farkındalık etkinlikleri düzenlenebilen hacim olmasına ve bu hacmin vaziyet üzerinde bağlamı bozmadan ama bağlama hizmet ederken de düşünülerek tasarlanmış yapı olmasına dikkat edilecektir.

'Birlikte Yap' projesi ile çevredeki tarihin izlerini taşıyan yapılar ve alanlardan yola çıkılarak; restorasyonu yapılacak yapıların bu alanda maketlerinin yapılması, sergilenmesi ve yerel halk ile fikir alışverişinin üretilebileceği bir yarı açık mekan olması hedeflenmiştir.

Bu kararlardan yola çıkılarak Saat Kulesinin batısında yer alan açık alan seçilmiştir.

EK-9. P1 teslim 02 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

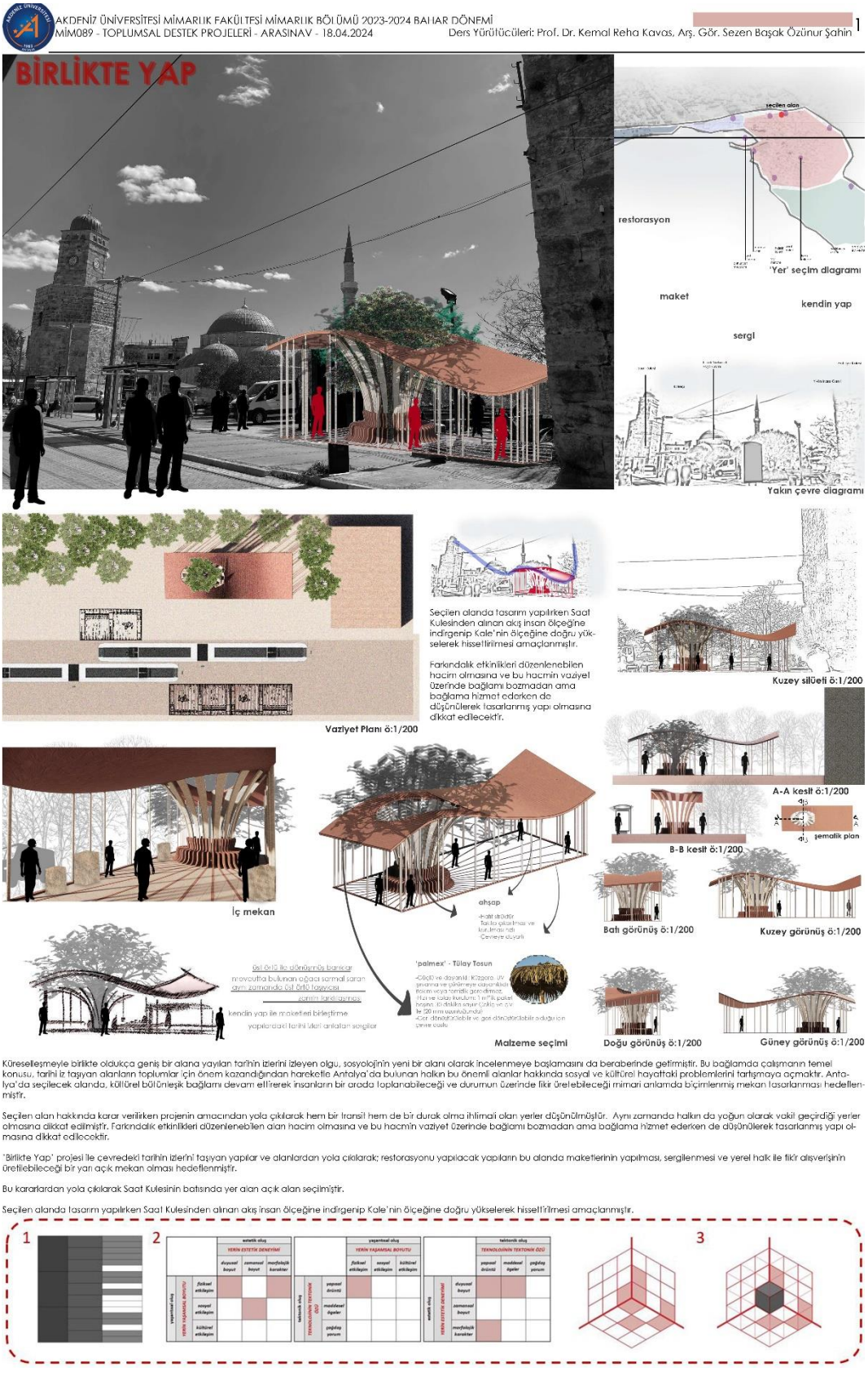

EK-10. P1 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

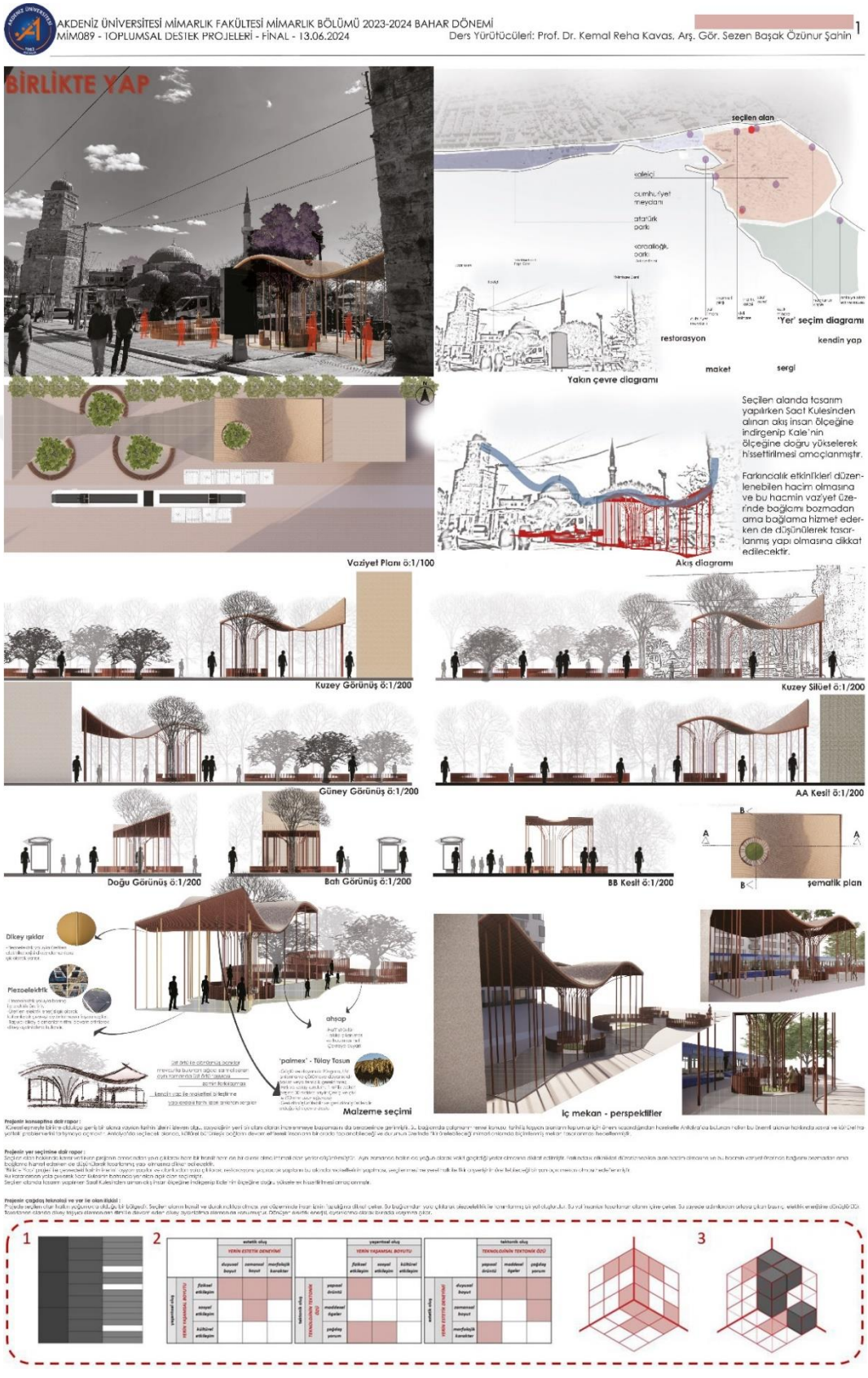

EK-11. P2 teslim 01 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

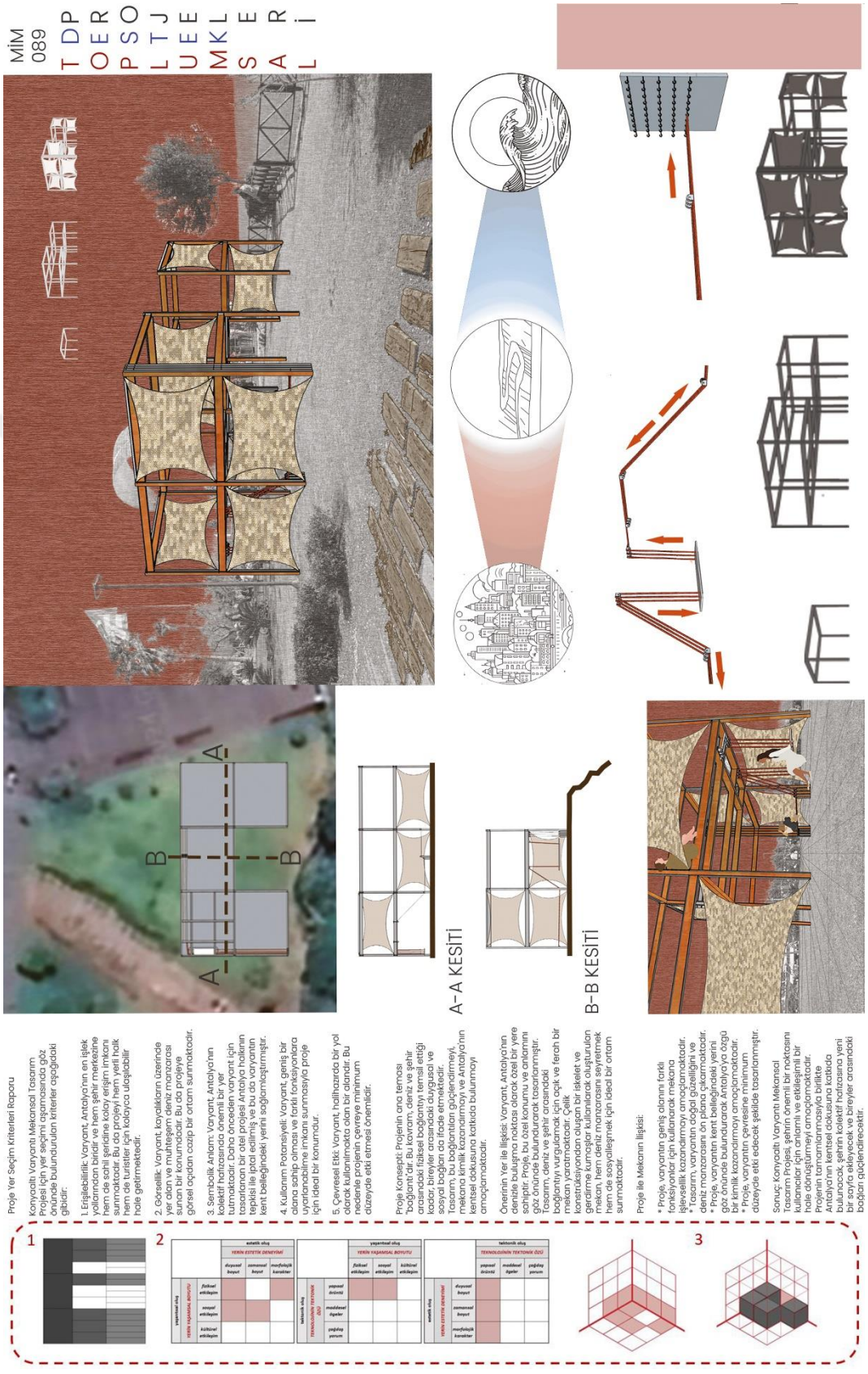

EK-12. P2 teslim 02 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

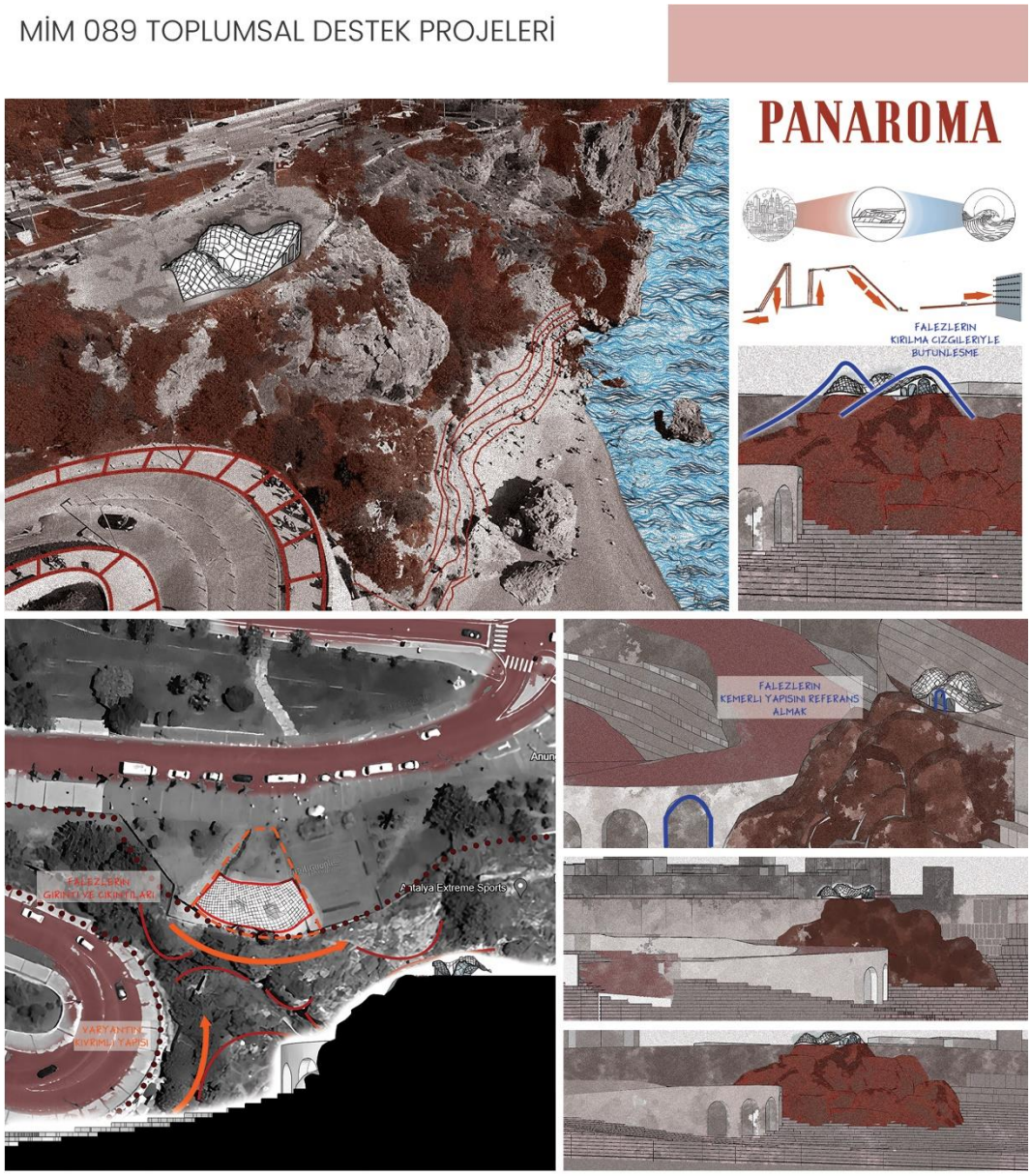

Proje Yer Seçim Kriterleri Raporu

Konyaaltı Varyantı Mekansal Tasarım Projesi için yer seçimi aşamasında göz önünde bulundurulan kriterler aşağıdaki gibidir:

1. Erişilebilirlik: Varyant, Antalya'nın en işlek yollarından biridir ve hem şehir merkezine hem de sahil şeridine kolay erişim imkanı sunmaktadır. Bu da projeyi hem yerli halk hem de turistler için kolayca ulaşılabilir hale getirmektedir.

2. Görsellik: Varyant, kayalıkların üzerinde yer alan ve muhteşem deniz manzarası sunan bir konumdadır. Bu da projeye görsel açıdan cazip bir ortam sunmaktadır.

3. Sembolik Anlam: Varyant, Antalya'nın kolektif hafızasında önemli bir yer tutmaktadır. Daha önceden varyant için tasarlanan bir otel projesi Antalya halkının tepkisi ile iptal edilmiş ve bu da varyantın kent belleğindeki yerini sağlamlaştırmıştır.

4. Kullanım Potansiyeli: Varyant, geniş bir alana sahip olması ve farklı fonksiyonlara uyarlanabilme imkanı sunmasıyla proje için ideal bir konumdur.

5. Çevresel Etki: Varyant, halihazırda bir yol olarak kullanılmakta olan bir alandır. Bu nedenle projenin çevreye minimum düzeyde etki etmesi önemlidir.

Proje Konsepti: Projenin ana teması "bağlantı"dır. Bu kavram, deniz ve şehir arasındaki fiziksel bağlantıyı temsil ettiği kadar, bireyler arasındaki duygusal ve sosyal bağları da ifade etmektedir. Tasarım, bu bağlantıları güçlendirmeyi, mekana kimlik kazandırmayı ve Antalya'nın kentsel dokusuna katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Önerinin Yer ile İlişkisi: Varyant, Antalya'nın denizle buluşma noktası olarak özel bir yere sahiptir. Proje, bu özel konumu ve anlamını göz önünde bulundurarak tasarlanmıştır. Tasarım, deniz ve şehir arasındaki bağlantıyı vurgulamak için açık ve ferah bir mekan yaratmaktadır. Çelik konstrüksiyondan oluşan bir iskelet ve corten levhalar kullanılarak oluşturulan mekan, hem deniz manzarasını seyretmek hem de sosyalleşmek için ideal bir ortam sunmaktadır.

Proje ile Mekanın İlişkisi:

* Proje, varyantın geniş alanını farklı fonksiyonlar için kullanarak mekana işlevsellik kazandırmayı amaçlamaktadır.
* Tasarım, varyantın doğal güzelliğini ve deniz manzarasını ön plana çıkarmaktadır.
* Proje, varyantın kent belleğindeki yerini göz önünde bulundurarak Antalya'ya özgü bir kimlik kazandırmayı amaçlamaktadır.
* Proje, varyantın çevresine minimum düzeyde etki edecek şekilde tasarlanmıştır.

Sonuç: Konyaaltı Varyantı Mekansal Tasarım Projesi, şehrin önemli bir noktasını kullanıcılar için anlamlı ve etkileşimli bir hale dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Projenin tamamlanmasıyla birlikte Antalya'nın kentsel dokusuna katkıda bulunacak, şehrin kolektif hafızasına yeni bir sayfa ekleyecek ve bireyler arasındaki bağları güçlendirecektir.

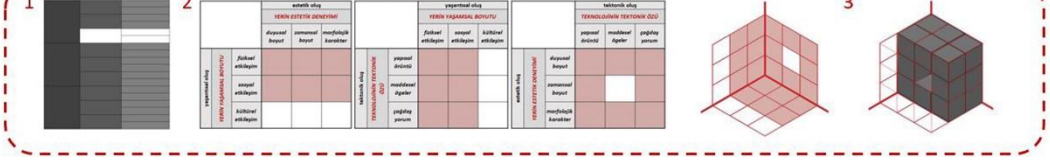

EK-13. P2 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

MİM 089 TOPLUMSAL DESTEK PROJELERİ

PANAROMA

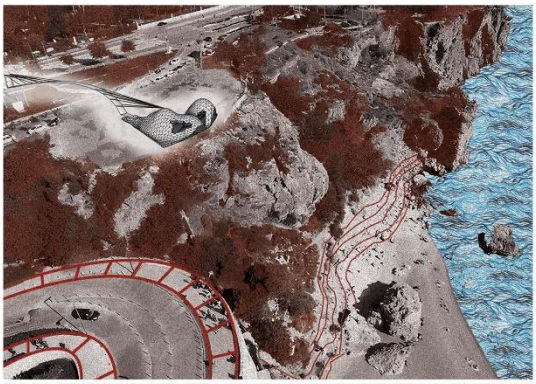

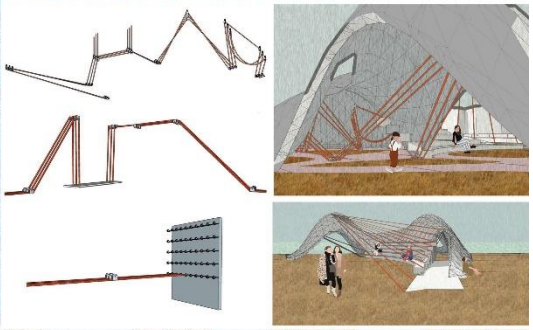

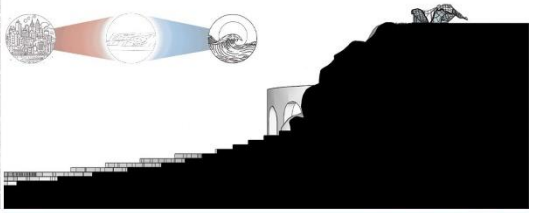

Proje Yer Seçim Kriterleri Raporu

Konyaaltı Varyantı Mekansal Tasarım Projesi için yer seçimi aşamasında göz önünde bulundurulan kriterler aşağıdaki gibidir:

1. **Erişilebilirlik:** Varyant, Antalya'nın en işlek yollarından biridir ve hem şehir merkezine hem de sahil şeridine kolay erişim imkanı sunmaktadır. Bu da projeyi hem yerli halk hem de turistler için kolayca ulaşılabilir hale getirmektedir.

2. **Görsellik:** Varyant, kayalıkların üzerinde yer alan ve muhteşem deniz manzarası sunan bir konumdadır. Bu da projeye görsel açıdan cazip bir ortam sunmaktadır.

3. **Sembolik Anlam:** Varyant, Antalya'nın kolektif hafızasında önemli bir yer tutmaktadır. Daha önceden varyant için tasarlanan bir otel projesi Antalya halkının tepkisi ile iptal edilmiş ve bu da varyantın kent belleğindeki yerini sağlamlaştırmıştır.

4. **Kullanım Potansiyeli:** Varyant, geniş bir alana sahip olması ve farklı fonksiyonlara uyarlanabilme imkanı sunmasıyla proje için ideal bir konumdur.

5. **Çevresel Etki:** Varyant, halihazırda bir yol olarak kullanılmakta olan bir alandır. Bu nedenle projenin çevreye minimum düzeyde etki etmesi önemlidir.

Proje Konsepti: Projenin ana teması "bağlantı"dır. Bu kavram, deniz ve şehir arasındaki fiziksel bağlantıyı temsil ettiği kadar, bireyler arasındaki duygusal ve sosyal bağları da ifade etmektedir. Tasarım, bu bağlantıları güçlendirmeyi, mekana kimlik kazandırmayı ve Antalya'nın kentsel dokusuna katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Önerinin Yer ile İlişkisi: Varyant, Antalya'nın denizle buluşma noktası olarak özel bir yere sahiptir. Proje, bu özel konumu ve anlamını göz önünde bulundurarak tasarlanmıştır. Tasarım, deniz ve şehir arasındaki bağlantıyı vurgulamak için açık ve ferah bir mekan yaratmaktadır. Çelik konstrüksiyondan oluşan bir iskelet ve FRP modüllerinin parça parça birleştirilmesiyle oluşturulan mekan, hem deniz manzarasını seyretmek hem de sosyalleşmek için ideal bir ortam sunmaktadır.

Proje ile Mekanın İlişkisi:
- Proje, varyantın geniş alanını farklı fonksiyonlar için kullanarak mekana işlevsellik kazandırmayı amaçlamaktadır.
- Tasarım, varyantın doğal güzelliğini ve deniz manzarasını ön plana çıkarmaktadır.
- Proje, varyantın kent belleğindeki yerini göz önünde bulundurarak Antalya'ya özgü bir kimlik kazandırmayı amaçlamaktadır.
- Proje, varyantın çevresine minimum düzeyde etki edecek şekilde tasarlanmıştır.

Yapı Malzemesi ve Tasarım Detayları:
- **Yapı Malzemesi:** Projede, çelik bir iskelet kurularak FRP (Fiber Reinforced Polymer) modüllerinin parça parça birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir yapı malzemesi kullanılmıştır.
- **Üst Örtü Tasarımı:** Üst örtü tasarımında, fakülelerin izleri takip edilmiştir ve bu tasarım, zamanında kayalık olan arazinin otel projesi yapılması için düzleştirilmesine bir ipucu olarak düşünülmüştür.
- **Amfi Alanı:** Yola bakan taraftaki üst örtünün eğilmine entegre edilmiş küçük bir amfi alanı tasarlanmış olup, burada çeşitli sergi ve etkinliklerin gerçekleştirilebileceği bir alan tanımlanmıştır.
- **Enerji Üretimi ve Aydınlatma:** Dinamolar kullanılarak içerde oluşturulan hareketlerden oluşturulmuş olunma bölümlerinin hareketleriyle elektrik enerjisi elde edilmesi ve depolanması sağlanacaktır. Bu enerji, akşamları üst örtünün aydınlatılması için kullanılacaktır.
- **Yaya Akışı ve Karşılaşma:** Anayoldan gelen yaya akışını karşılayacak biçimde yarda bir yürüyüş izi olarak belirerek yavaşça yükselen bir tasarımla insanları yapıya almak ve karşılamak amaçlanmıştır. Ana caddeden gelen yaya akışı, tasarlanan üst örtüyle bir rampa üst geçitle bağlanarak güvenli ve kesintisiz bir geçiş sağlanacaktır. Bu çözüm, yayaların araç trafiğinden etkilenmeden mekana erişimini kolaylaştırmak ve kullanıcı deneyimini artırmak için tercih edilmiştir.

Sonuç: Konyaaltı Varyantı Mekansal Tasarım Projesi, şehrin önemli bir noktasını kullanıcılar için anlamlı ve etkileşimli bir hale dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Projenin tamamlanmasıyla birlikte Antalya'nın kentsel dokusuna katkıda bulunacak, şehrin kolektif hafızasına yeni bir sayfa açılacak ve bireyler arasındaki bağları güçlendirecektir.

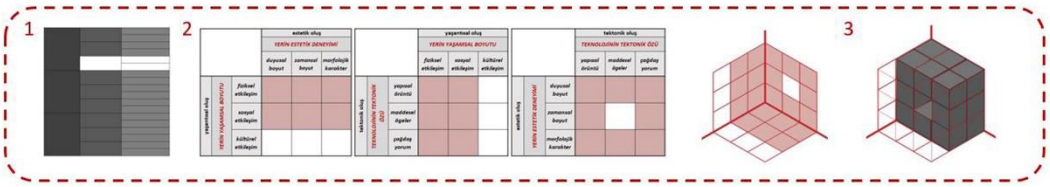

EK-14. P5 teslim 01 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

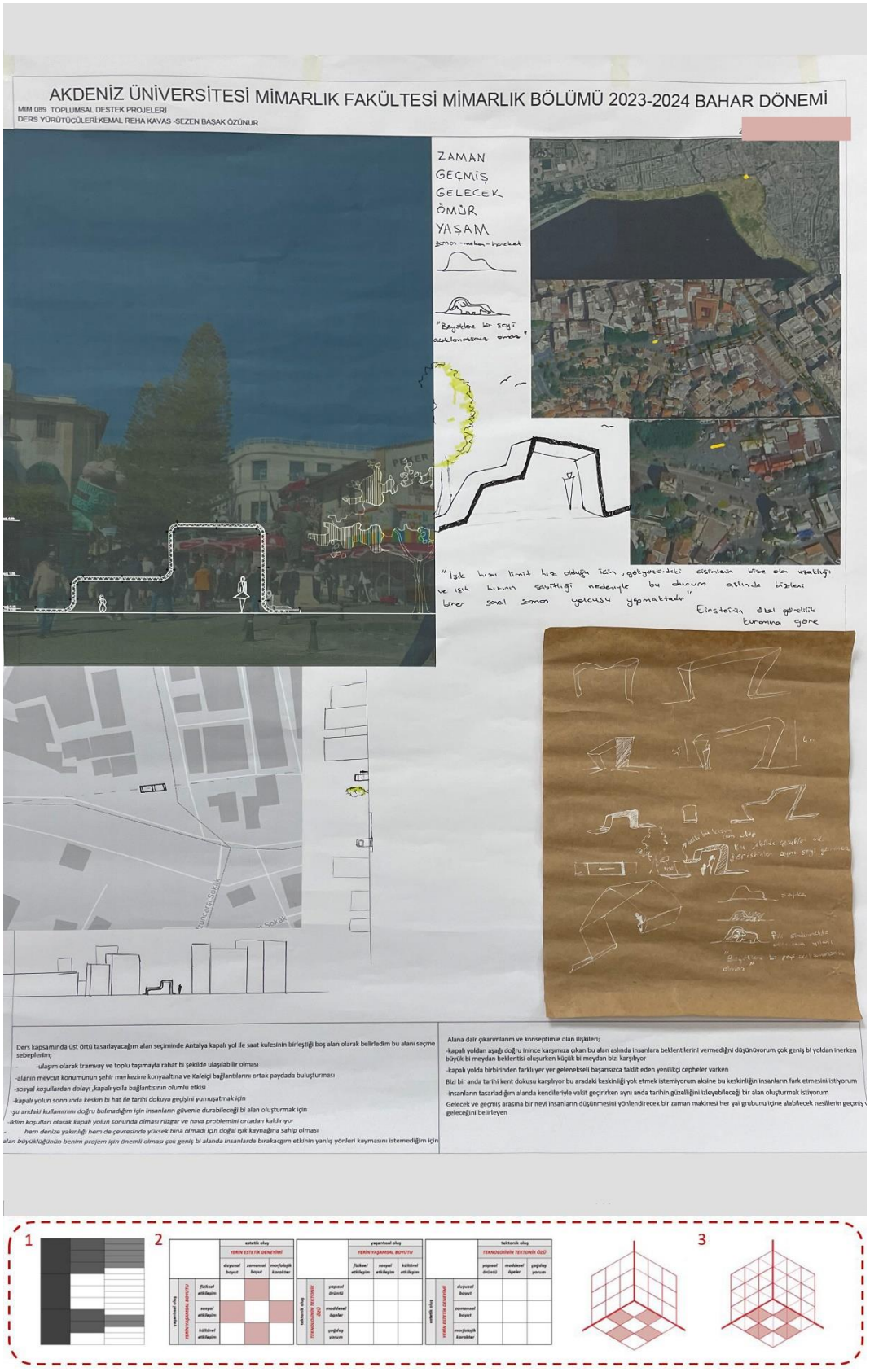

EK-15. P5 teslim 02 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

EK-16. P5 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

EK-17. P15 teslim 01 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

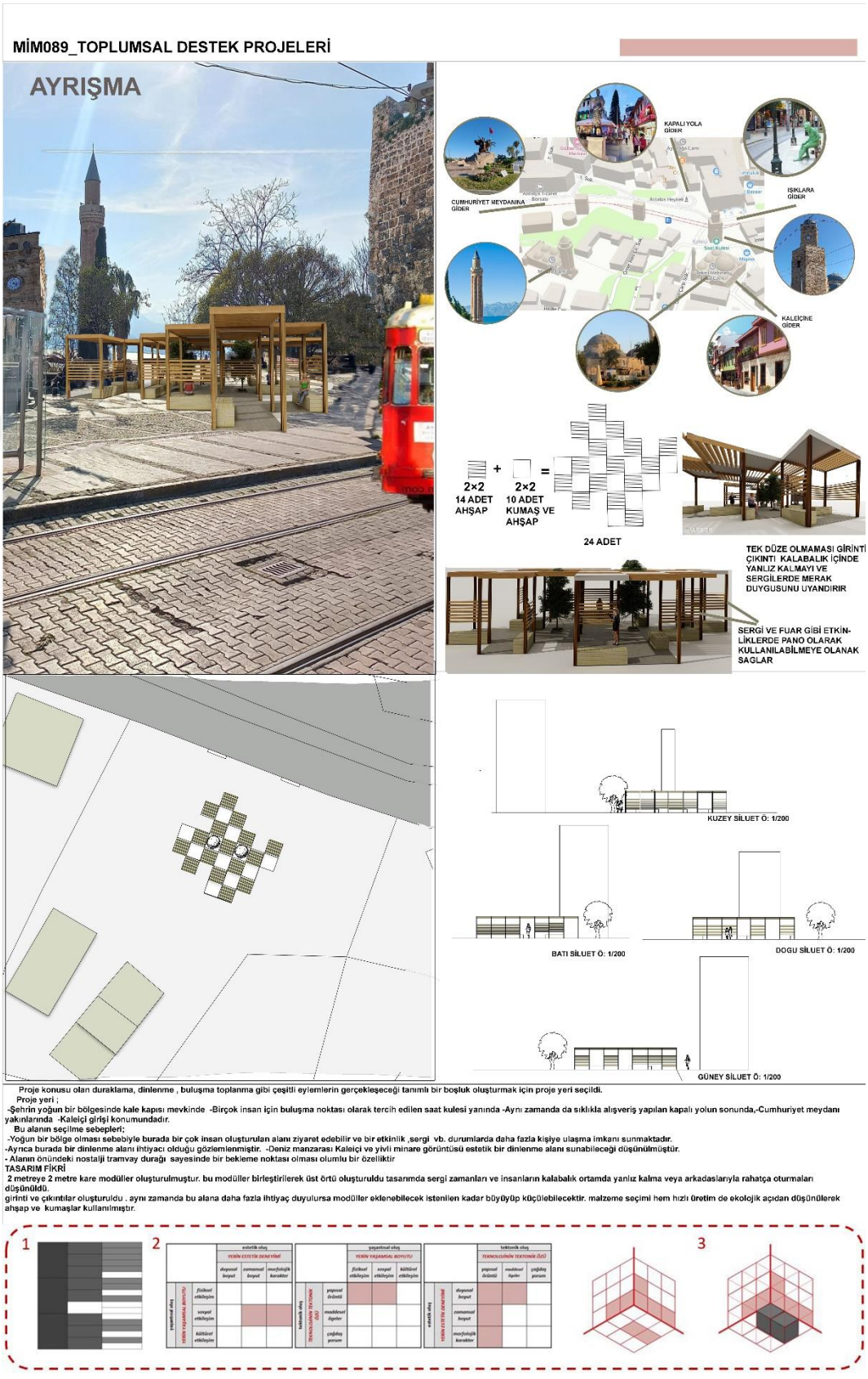

EK-18. P15 teslim 02 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

EK-19. P15 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

EK-20. P21 teslim 01 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

MİM 089 - TOPLUMSAL DESTEK PROJELERİ

Yer kavramı, Türk Dil Kurumu'ndaki sözlük anlamıyla bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân anlamına gelmektedir. Aristoteles'e göre hayranlık uyandırıcı bir güce sahip olan; bir kap gibi düşünülürken, Heidegger'e göre yer, ikamet etme kavramı ile açıklanması gerekse, felsefi bir kavramdır. Olmak, yerde olmaktır Yer, ikamet edildiği takdirde aidiyet duyulur, yaşamla birlikte bağlıdır.

Toplumsal yaşamda ise mevcudiyet duygusu yerel etkinliklerle sağlanır. Ancak modernliğin ortaya çıkışı ile uzak kişiler arasındaki ilişkilerin gelişimi yerden kopuşa neden olur. Modernizmin sanayi devrimi sonrası bütün disiplinlerde yer almesi biroylerin yerden bağımsızlaşması, gelişen yeni teknolojilerle hızlı hareket edebilmeleri ile, mevcudiyet ikamet terimlerinden zamanla uzaklaşarak başka bir şeye evrilmiştir. Mutlak yalnızlığın olduğu mekânlar n say s sansy devrimiyle birlikte artmıştır.

Proje alanı olan Yavuz Özcan Parkı, Anafartalar Cad. sonunda Sebzeler Çarşısının karşısında yer alır. Parkın üst giriş kısmında Giyasettin Keyhüsrev heykeli bulunur ve merdivenlerden aşağı doğru indikçe teraslardan açık deniz manzarası seyredilebilir. Parkın doğusundan Yat Limanı görülmektedir. Yer seçiminde dikkat edilen noktalardan biri kentte kalıcı bir "yer" edinememiş bir alanın seçilmesiydi. İnsanların manzarayı izlemek için kullandıkları ve kentte bir mola noktası olarak kullanılan mekan, insanların kısa ziyaretlerine ev sahipliği yapmaktadır.

Mekanın manzara görselliği sayesinde çekilen insanlara başka bir deneyim sunamamasından dolayı bu ziyaretler kısa sürmektedir ve kalıcı olmamaktadır. Mekanın kullanılara aidiyet kavramı oluşturarak kentte bir yer edinmesi ve ayak altındaki bir mekan olmaktan çıkması hedeflenmektedir. Gelişen teknolojilerle birlikte oluşan yalnız mekanlardan biri olan bu yerde kullanıcıların sosyalleşebileceği bir alan yaratarak bu yalnızlıkları kırılması amaçlanmıştır.

- YER SEÇİMİ VAR
- PROJE ÖNERİSİ YOK

Yer seçiminde parametreler:
[Fiziksel bağlam]
-Doğal çevre ile ilişki
-Yapılı çevre ile ilişki

EK-21. P21 teslim 02 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

EK-22. P21 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

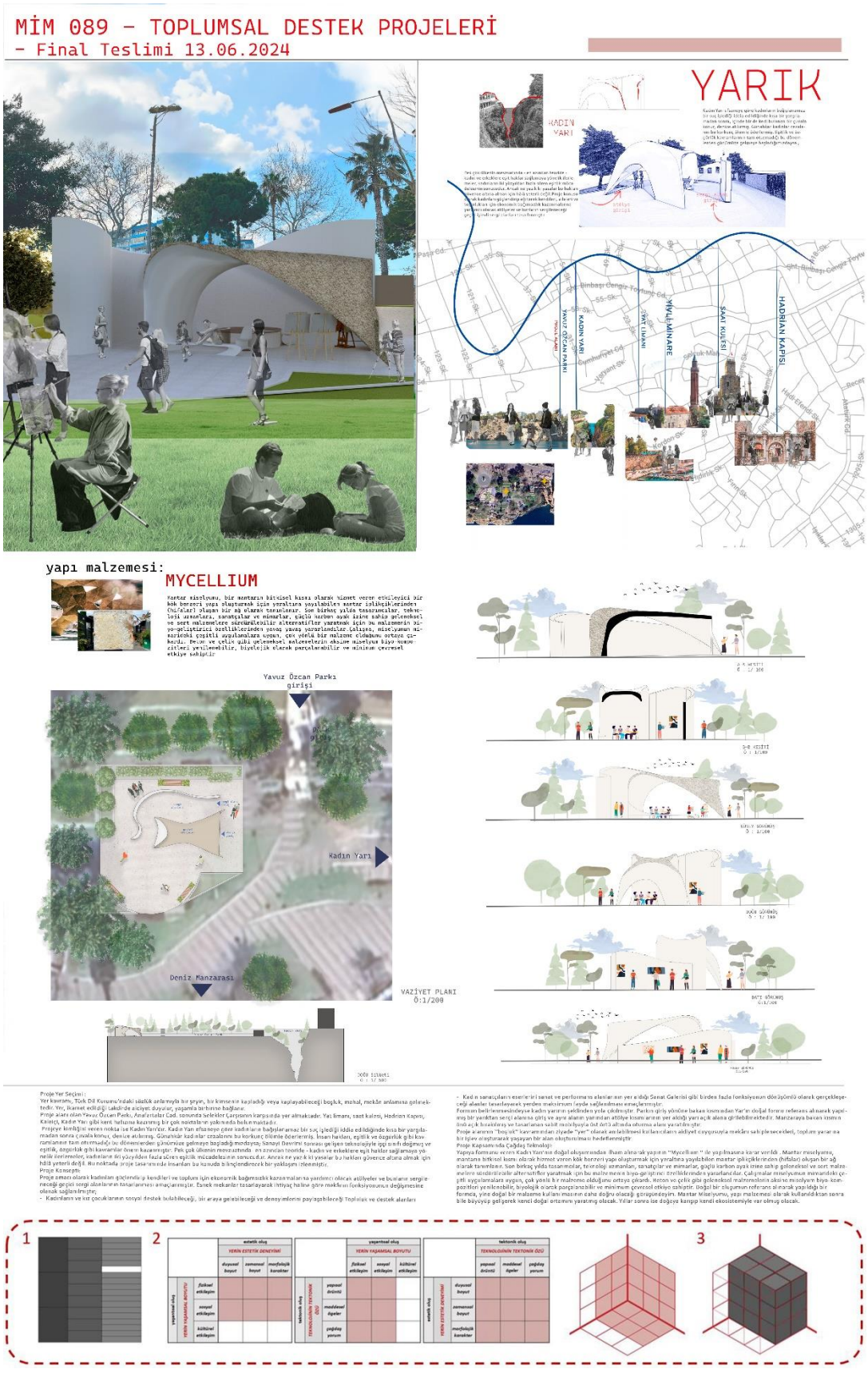

EK-23. P22 teslim 01 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

MİM 089 TOPLUMSAL DESTEK PROJELERİ

MAVİ HAMAK

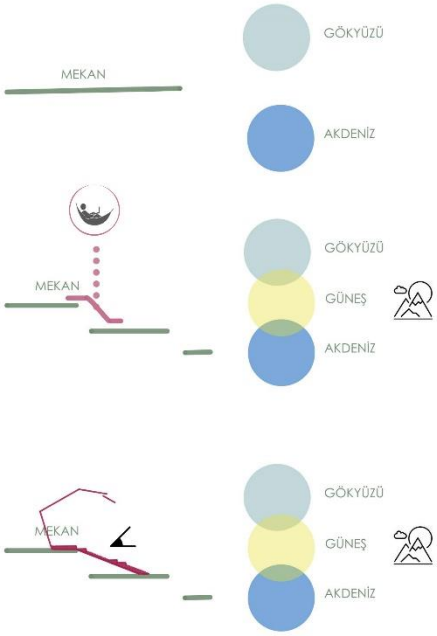

VAZİYET PLANI

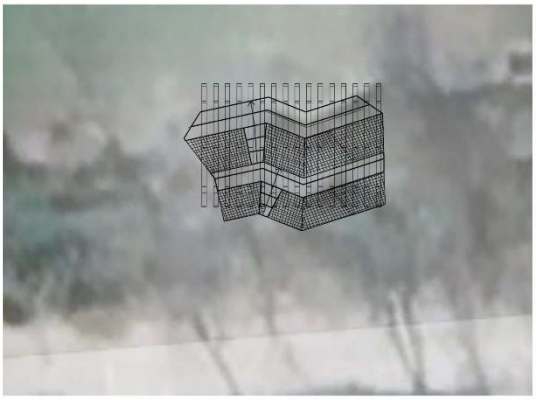

YÖNELİMİ

Proje için seçtiğim yer Antalya'nın Muratpaşa ilçesinde Konyaaltı cd. Üzerinde sahil kesiminde bulunmaktadır. Muratpaşa ilçesi kıyı hattı boyunca uzanır. İlçenin iklimine ve bitki örtüsü incelendiğinde ilçede Akdeniz iklimi hüküm sürdüğünden yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. İklimle bağlantılı olarak ovalardaki bitkiler yazları genellikle kurur. Dağlar sıcağa dayanıklı maki, çam ve diğer bitki örtüleri ile kaplıdır.
Proje alanına ulaşım oldukça elverişlidir. Ulaşım tramvay ve otobüslerle sağlanmaktadır. Konum olarak bakıldığında tramvayın son durağı hemen proje alanının 300 metre gerisinde kaldığı için aktarma yapılan bir nokta olduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu alana yaya ve taşıt akışı oldukça yoğundur.
Proje alanının hemen altında Beydağlarının heybetinin ve Antalya Körfezi'nin göz alıcı mavliğinin hâkim olduğu bir manzaraya sahip Atatürk parkı bulunuyor. Halk arasında, bir zamanlar parktaki gölette yaşayan kuğular nedeniyle 'Kuğulu Park' olarak da bilinen park, kolayca erişilebilen merkezi lokasyonuyla, şehir sakinlerinin en sevdiği keyif ve mola duraklarından biri oluyor. Antalya Konyaaltı Caddesi boyunca konumlanan Atatürk Parkı, şehrin en popüler açık hava mekanlarındandır. Faleslerin üstünde yer alan park, ziyaretçiler tarafından manzara ve sakinlik sebebiyle tercih edilmektedir. Park, birçok kafe, restoran, spor alanı, yürüyüş yolları, bisiklet parkurları, yeşil alanlar ve oturma alanları içermektedir. Parkta, açık hava etkinlikleri ve konserler gibi birçok sosyal etkinlik de düzenlenmektedir. Park, sadece yerli halkın değil, aynı zamanda turistlerin de favori mekanlarından biridir.
Seçilen alanın hem konumundan hem de çevresindeki mekanların kullanım amaçlarından dolayı duraklama, dinlenme, buluşma ve toplanma eylemleri için uygun bir proje alanı olduğu düşünülmüştür.

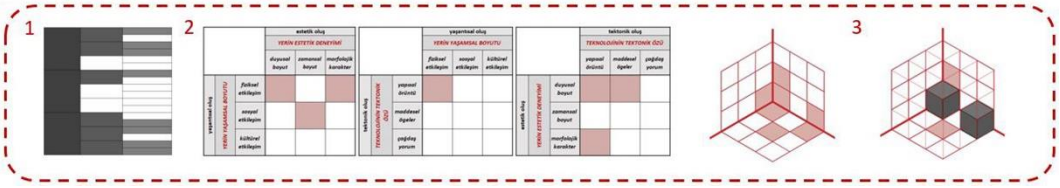

EK-24. P22 teslim 02 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

MİM 089 TOPLUMSAL DESTEK PROJELERİ

MAVİ HAMAK

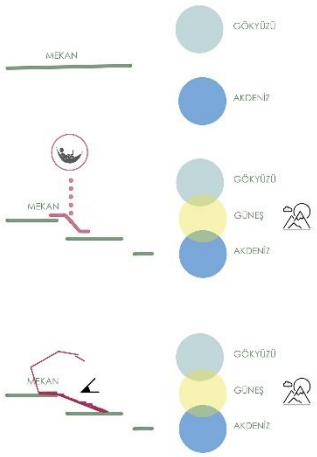

VAZİYET PLANI

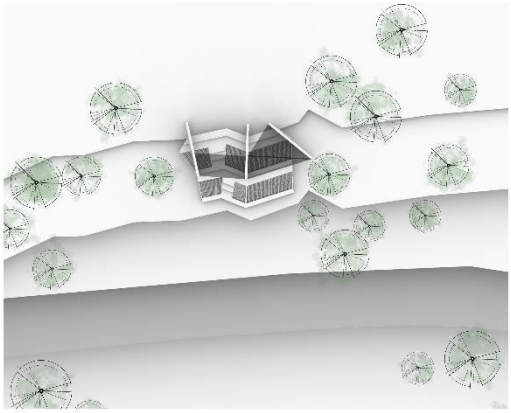

YÖNELİMİ

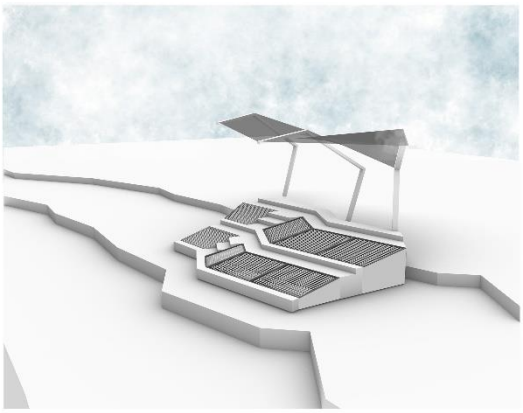

ANALİZ-TASARIM

Proje alanı olarak seçilen alanın insanların duraklama ve dinlenme alanı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.
Bu konumun falezlerin üzerinden Akdeniz manzarasına hakim olması kullanıcılar tarafından daha fazla tercih edilebilir kılmıştır.
Kullanıcıların manzaraya hakim olarak vakit geçirecekleri alanların olmadığı tespit edilmiştir.Kullanıcılar kendi imkanlarıyla burada vakit geçirmektedir.Kullanıcılar incelendiğinde manzaraya hakim olmak için oturmayı yada gökyüzüne hakim olmak için uzandığı gözlemlenmiştir.
Bu kullanıcı hareketlerinden yola çıkarak her iki manzarayı aynı anda sağlamak ve aynı zamanda kullanıcıların konforu ve rahatlığı düşünülerek arazinin topoğrafyasından yararlanılarak eğime oturan hamaklar ve oturma alanı tasarlanmıştır.
Her iki mavilliğide kullanıcılara sunduğu için projeye mavi hamak ismi verilmiştir.

YER SEÇİM RAPORU

Proje için seçtiğim yer Antalya'nın Muratpaşa ilçesinde Konyaaltı cd. Üzerinde sahil kesiminde bulunmaktadır. Muratpaşa İlçesi kıyı hattı boyunca uzanır. İlçenin iklimine ve bitki örtüsü incelendiğinde ilçede Akdeniz iklimi hüküm sürdüğünden yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. İklimle bağlantılı olarak ovalardaki bitkiler yazları genellikle kurur. Dağlar sıcağa dayanıklı maki, çam ve diğer bitki örtüleri ile kaplıdır.
Proje alanına ulaşım oldukça elverişlidir. Ulaşım tramvay ve otobüslerle sağlanmaktadır. Konum olarak bakıldığında tramvayın son durağı hemen proje alanının 300 metre gerisinde kaldığı için aktarma yapılan bir nokta olduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu alana yaya ve taşıt akışı oldukça yoğundur.
Proje alanının hemen altında Beydağlarının heybetinin ve Antalya Körfezi'nin göz alıcı mavilliğinin hâkim olduğu bir manzaraya sahip Atatürk parkı bulunuyor. Halk arasında, bir zamanlar parktaki gölette yaşayan kuğular nedeniyle 'Kuğulu Park' olarak da bilinen park, kolayca erişilebilen merkezi lokasyonuyla, şehir sakinlerinin en sevdiği keyif ve mola duraklarından biri oluyor. Antalya Konyaaltı Caddesi boyunca konumlanan Atatürk Parkı, şehrin en popüler açık hava mekanlarındandır. Falezlerin üstünde yer alan park, ziyaretçiler tarafından manzara ve sakinlik sebebiyle tercih edilmektedir. Park, birçok kafe, restoran, spor alanı, yürüyüş yolları, bisiklet parkurları, yeşil alanlar ve oturma alanları içermektedir. Parkta, açık hava etkinlikleri ve konserler gibi birçok sosyal etkinlik de düzenlenmektedir. Park, sadece yerli halkın değil, aynı zamanda turistlerin de favori mekanlarından biridir.
Seçilen alanın hem konumundan hem de çevresindeki mekanların kullanım amaçlarından dolayı duraklama, dinlenme, buluşma ve toplanma eylemleri için uygun bir proje alanı olduğu düşünülmüştür.

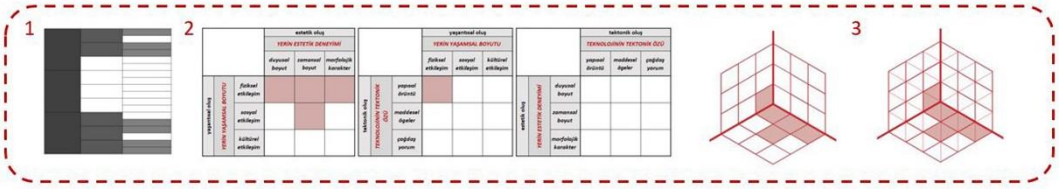

EK-25. P22 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

MİM 089 TOPLUMSAL DESTEK PROJELERİ

MAVİ HAMAK

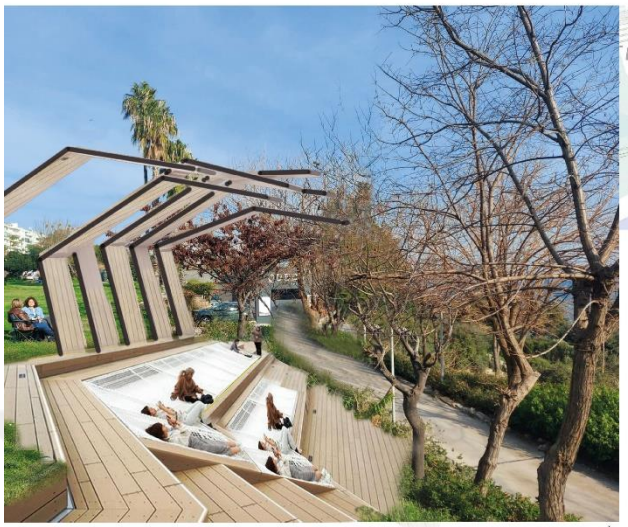

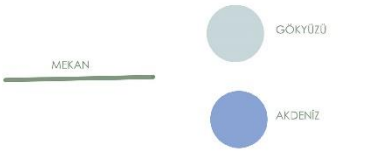

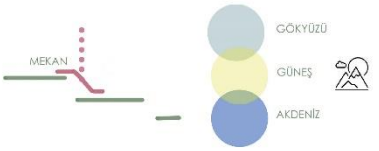

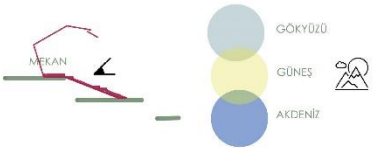

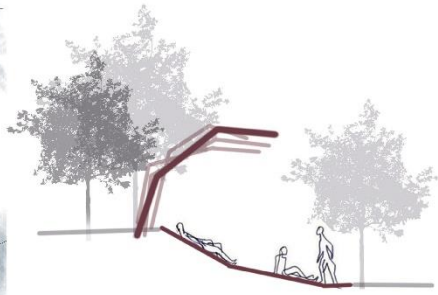

Bu rapor, Antalya'nın Muratpaşa ilçesi, Konyaaltı Caddesi üzerindeki sahil kesiminde planlanan "Mavi Hamak" projesinin tasarım detaylarını içermektedir. Proje alanı, falezlerin üzerinden Akdeniz manzarasına hakim olup, kullanıcılar için duraklama ve dinlenme alanı olarak tercih edilmektedir.

Kullanıcı Davranışları ve İhtiyaç Analizi

Proje alanında yapılan gözlemler, kullanıcıların manzaraya hakim bir şekilde vakit geçirmek için genellikle oturduğunu veya gökyüzüne bakmak için uzandığını göstermiştir. Ancak, bu ihtiyaçları karşılayacak uygun alanların mevcut olmadığı tespit edilmiştir. Kullanıcılar, kendi imkanlarıyla burada vakit geçirmekte ve doğa ile bütünleşmiş bir deneyim arayışındadır.

Tasarım Konsepti ve Yaklaşım

Kullanıcı davranışlarından ve ihtiyaçlarından yola çıkarak, proje alanında manzara ve konforu bir arada sunacak bir tasarım geliştirilmiştir. Arazinin doğal eğiminden yararlanarak, falezlere oturan hamaklar ve oturma alanları tasarlanmıştır. Bu alanlar, kullanıcıların hem Akdeniz manzarasını hem de gökyüzünü aynı anda deneyimlemelerine olanak tanıyacak şekilde konumlandırılmıştır.

Projenin Adı ve Anlamı

Proje, kullanıcılarına hem denizin hem de gökyüzünün maviliğini aynı anda sunması nedeniyle "Mavi Hamak" olarak adlandırılmıştır. Bu isim, projenin temel amacını ve kullanıcı deneyimini özetlemektedir.

Sonuç

Mavi Hamak Projesi, Antalya'nın Muratpaşa ilçesi, Konyaaltı Caddesi üzerindeki sahil kesiminde, kullanıcıların doğa ile iç içe, konforlu ve estetik bir dinlenme alanı sunmayı hedeflemektedir. Parametrik saçak sistemi ve doğal eğime oturan hamaklar, hem fonksiyonel hem de görsel açıdan kullanıcı deneyimini zenginleştirmektedir. Ahşap malzeme kullanımı ise projeye sürdürülebilirlik ve doğayla uyumluluk kazandırarak, sıcak ve davetkar bir atmosfer yaratmaktadır.

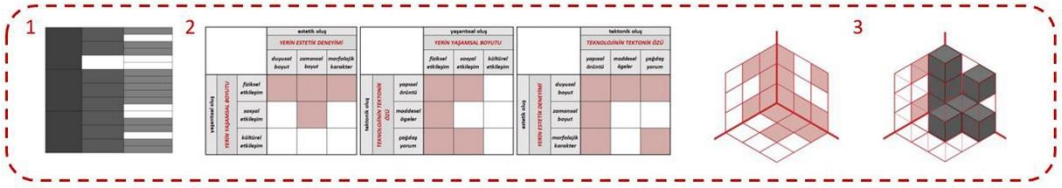

EK-26. P3 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

EK-27. P4 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

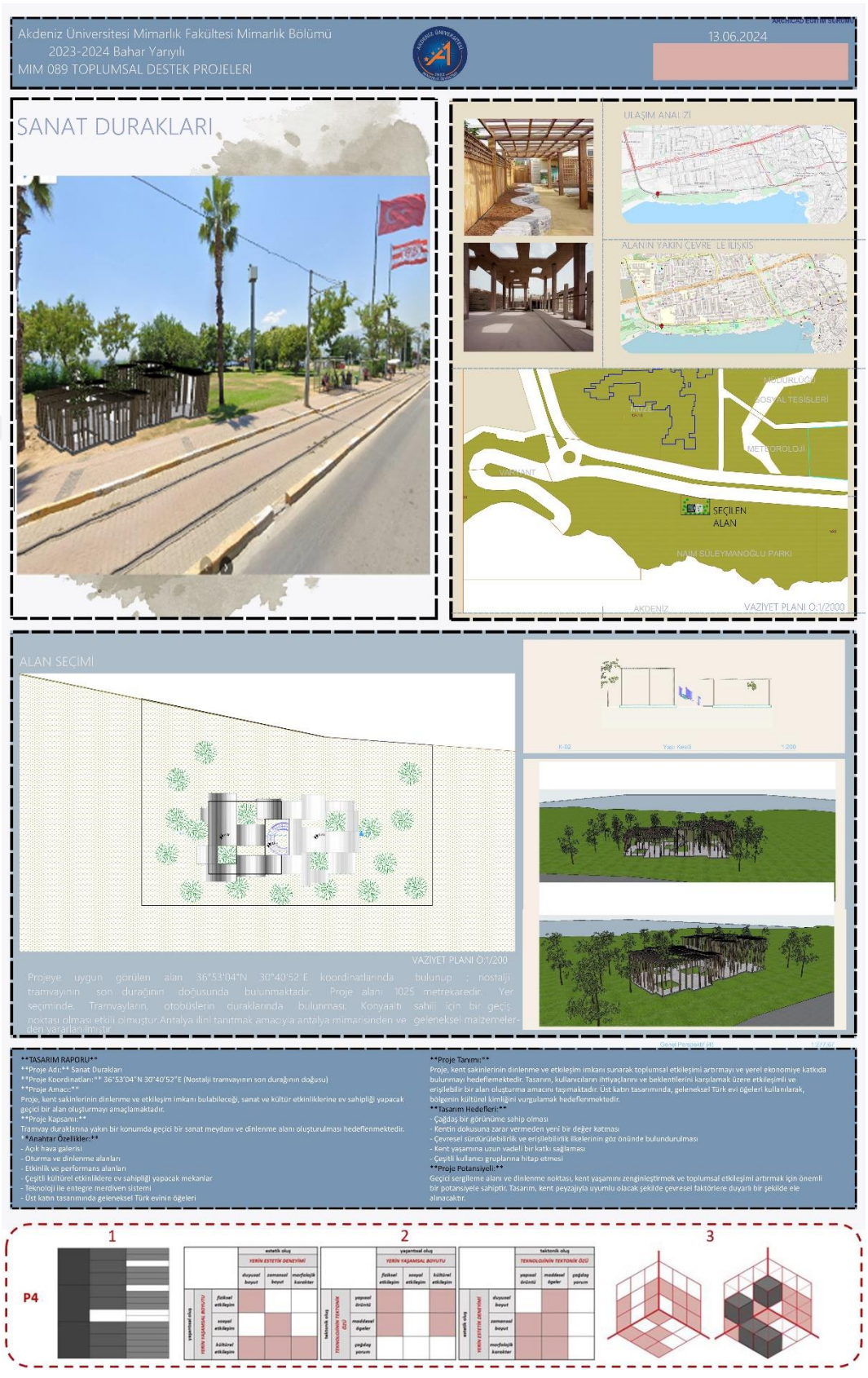

EK-28. P7 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

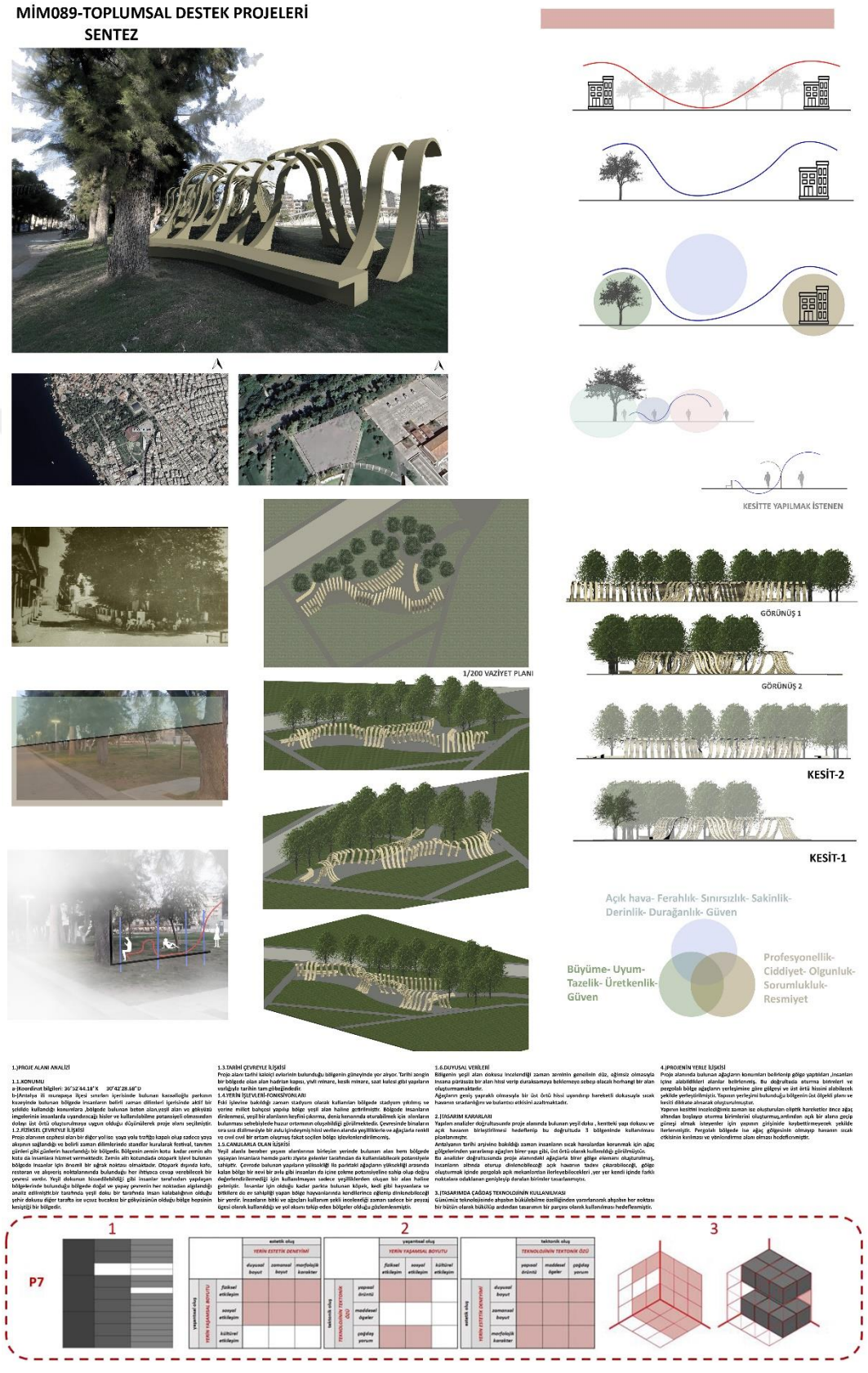

EK-29. P10 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

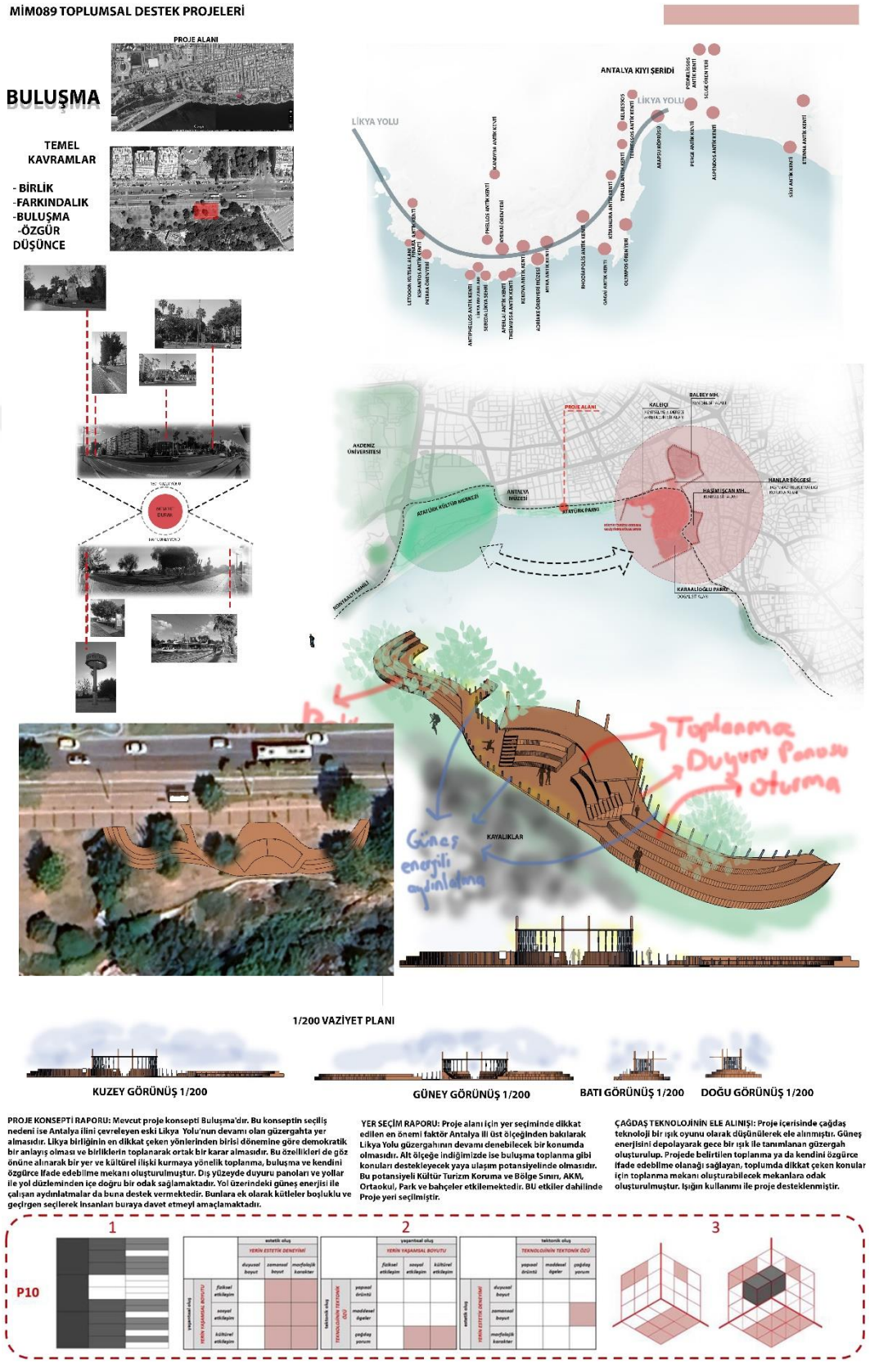

EK-30. P11 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

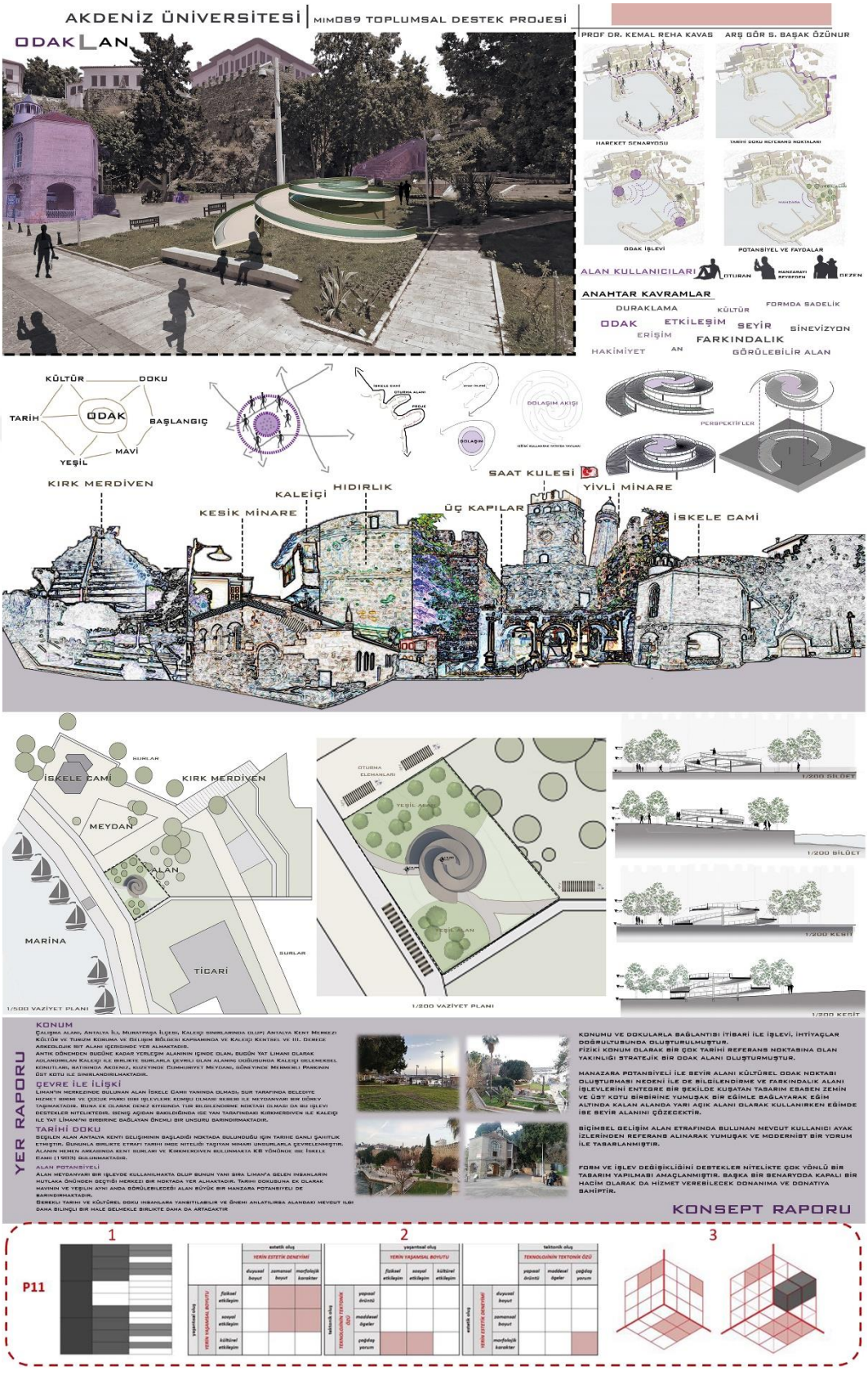

EK-31. P13 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

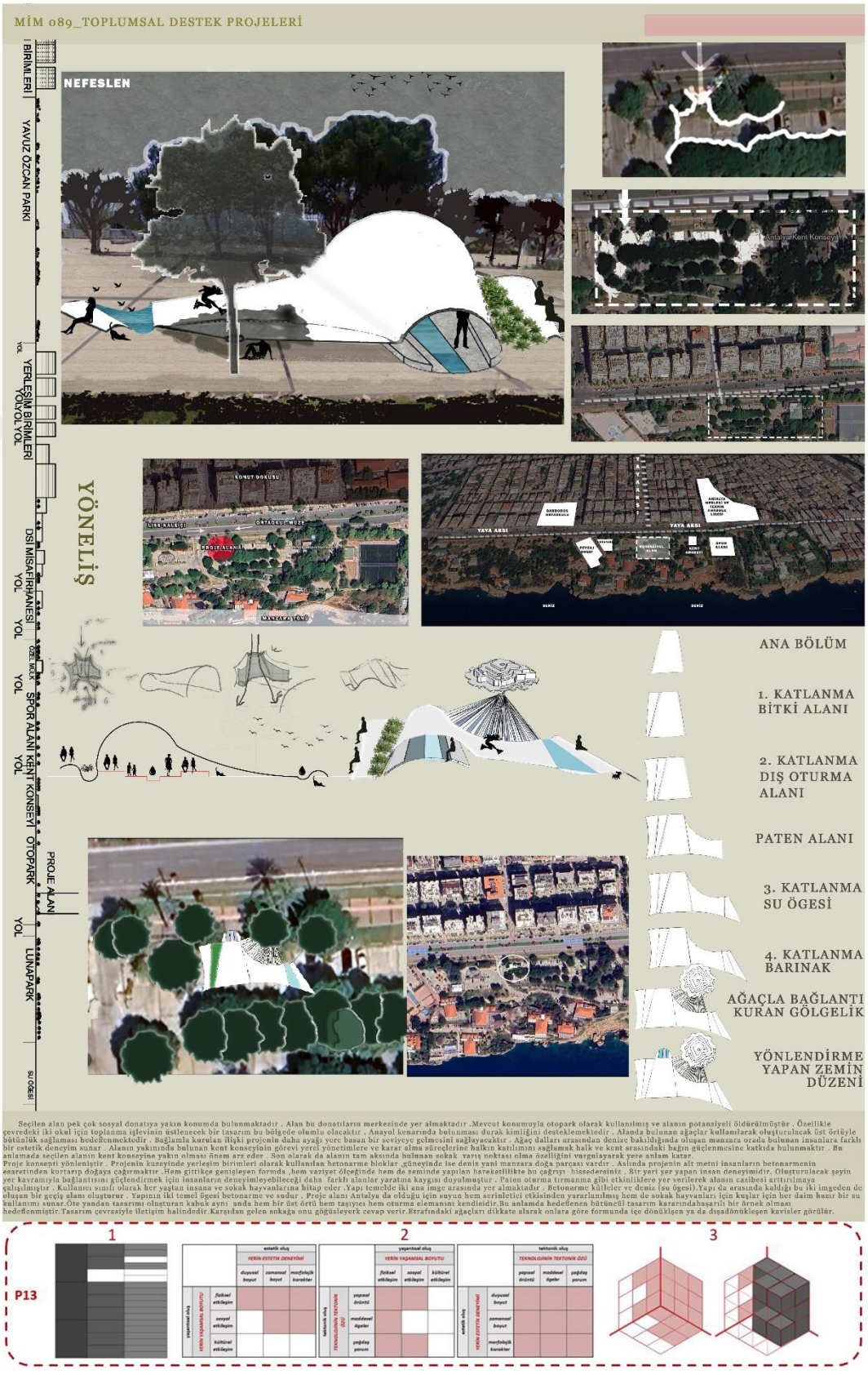

EK-32. P14 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

EK-33. P16 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

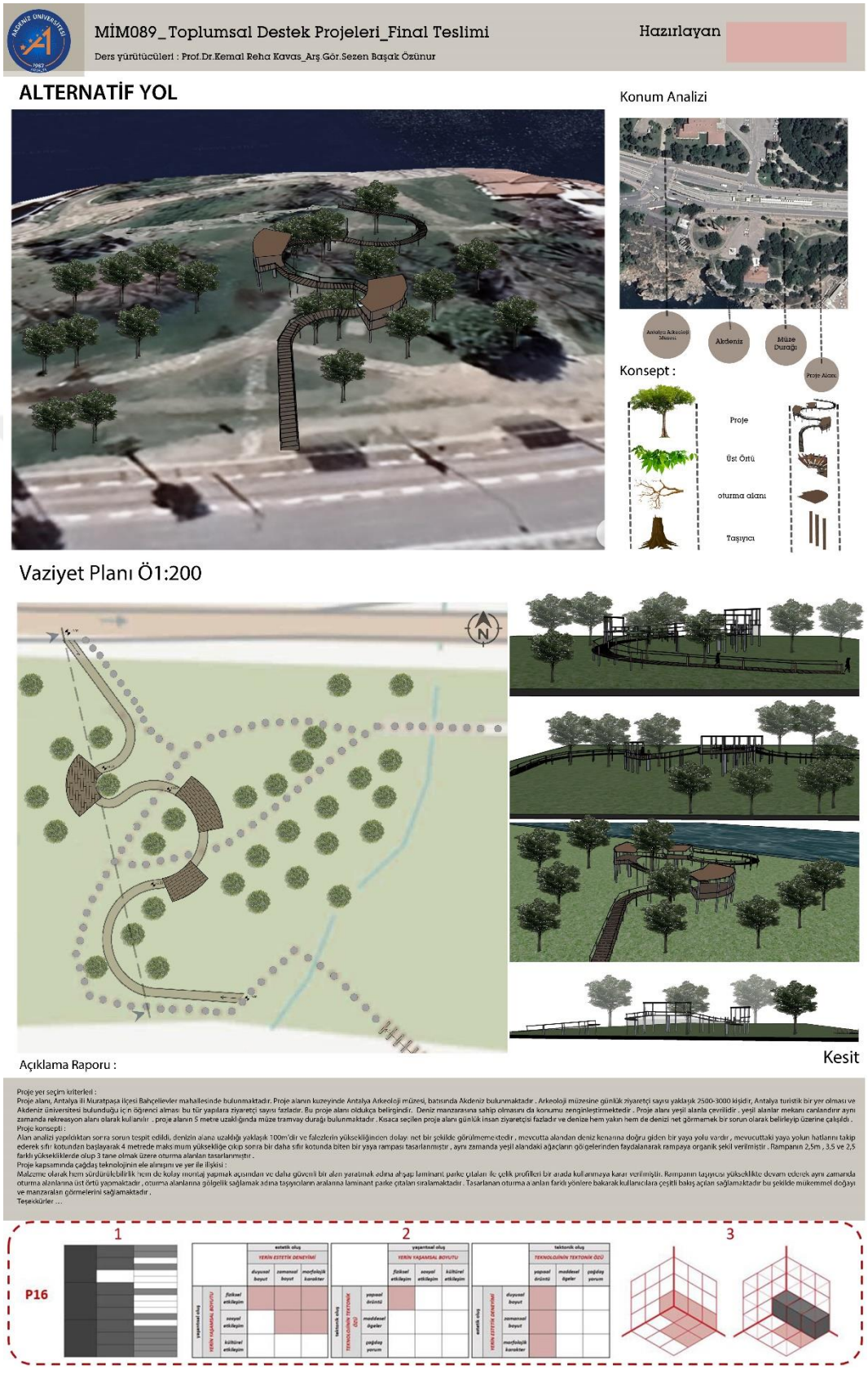

EK-34. P17 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

EK-35. P18 teslim 03 pafta-rapor-değerlendirme (Orijinal 2025)

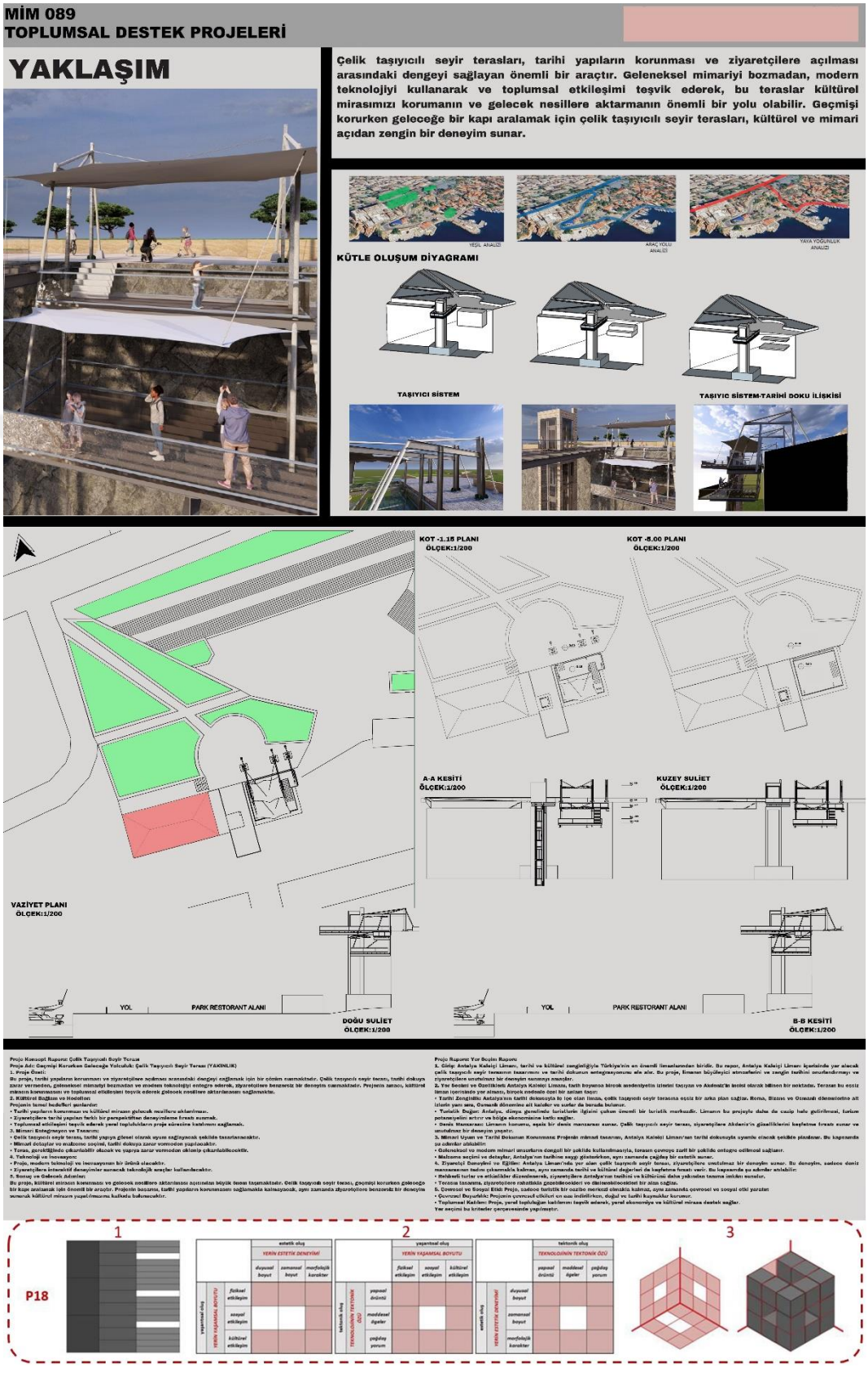

ÖZGEÇMİŞ

Sezen Başak ÖZÜNUR ŞAHİN

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Doktora 2019-2025	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Antalya
Yüksek Lisans 2017-2019 2016-2017	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Antalya Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Bilim Dalı, Eskişehir
Lisans 2011-2016	Anadolu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Eskişehir

MESLEKİ VE İDARİ GÖREVLER

Araştırma Görevlisi 2017-Devam Ediyor	Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Antalya

ESERLER

Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

1- Özünur Şahin, S. B. 2022. Mimarlık Tarihi Yazımında Fenomenolojik Yaklaşım: Jale N. Erzen'in "Mimar Sinan: Estetik Bir Analiz" Örneği, *Akdeniz University Journal of the Faculty of Architecture*, cilt.1, sa.2, ss.96-114.

2- Özünur Şahin, S. B. ve Örmecioğlu, H. T. Boullée'nin Kâğıt Mimarlığını Oluşturan Alt Metinleri Kenotaf Yapı Tipi Üzerinden Okumak*, Tasarım Kuram* 2022; 18(36): 41-52. doi: 10.14744/tasarimkuram.2022.92408 /

3- Özünur Şahin, S. B. ve Kavas, K. R. (2021). Soyut Düzlemlerin Algısal Kompozisyonu: Mimarlık-Felsefe Etkileşimi Çerçevesinde Luıs Barragán'ın Konut Mimarlığı Üzerine Dönemsel Bir Okuma. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (*10*), 120-137.

Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler

1- Şekerci, A., Özünur, S.B., İncedemir, Ş. 2018. Kültürel Mirasın Oluşumu ve Devamlılığı Üzerine Bir Değerlendirme: Antalya Karaalioğlu Parkı, 3. Akdeniz Sanat Sempozyumu, ss.35-39, 24-25 Nisan, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Diğer Yayınlar

1- Özünur Şahin, S. B. ve Kavas, K. R. 2024. Yirminci Yüzyıldan Bugüne Çağdaş Sanat- Mimarlık İlişkisi Kapsamında "Anlatı Yapısı"nın İzinin Sürülmesi ve Güncel Potansiyellerinin Tartışılması. Mimarlık Planlama ve Tasarım Alanında Uluslararası Çalışmalar - Mart 2024 - Cilt 1, Prof. Dr. Sertaç Güngör, Doç. Dr. Seval Özgel Felek, Editör, Serüven Yayınevi, Ankara, ss.1-17.

2- Özünur Şahin, S. B., Mutlu Danacı, H. ve Kavas, K. R. 2024. Mimari Yapı-Çevre İlişkisi Bağlamında "Katılım Estetiği Modeli"ne Alternatif Bir Yaklaşım: Olbia Sosyal Merkezi Örneği. Mimarlık, Planlama ve Tasarımda Öncü ve Yenilikçi Yaklaşımlar, Kendal Enver, Editör, All Sciences Academy, Konya, ss.63-83.

3- İncedemir, Ş., Özünur, S., Şekerci Şenoğlu, A. 2021. Zamansal ve Mekânsal Bir Bağlantı Noktası: Antalya Müzesi. Betonart, 71: 62-68.

4- İncedemir, Ş., Şekerci Şenoğlu, A., Özünur, S.B. 2020. Antalya Parlak Apartmanı, DOCOMOMO Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XVI, s.62, 25-26 Aralık, Çevrimiçi.

5- Şekerci, A., İncedemir, Ş., Özünur, S.B. 2019. Toroslarda betonarme bir simge yapı: Döner Gazino. Betonart, 60: 24-31.

6- İncedemir, Ş., Şekerci, A., Özünur, S.B. 2018. Antalya-Kaleiçi Kandiller Sokak No:27, DOCOMOMO Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XIV, s.51, 27-29 Nisan, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak.